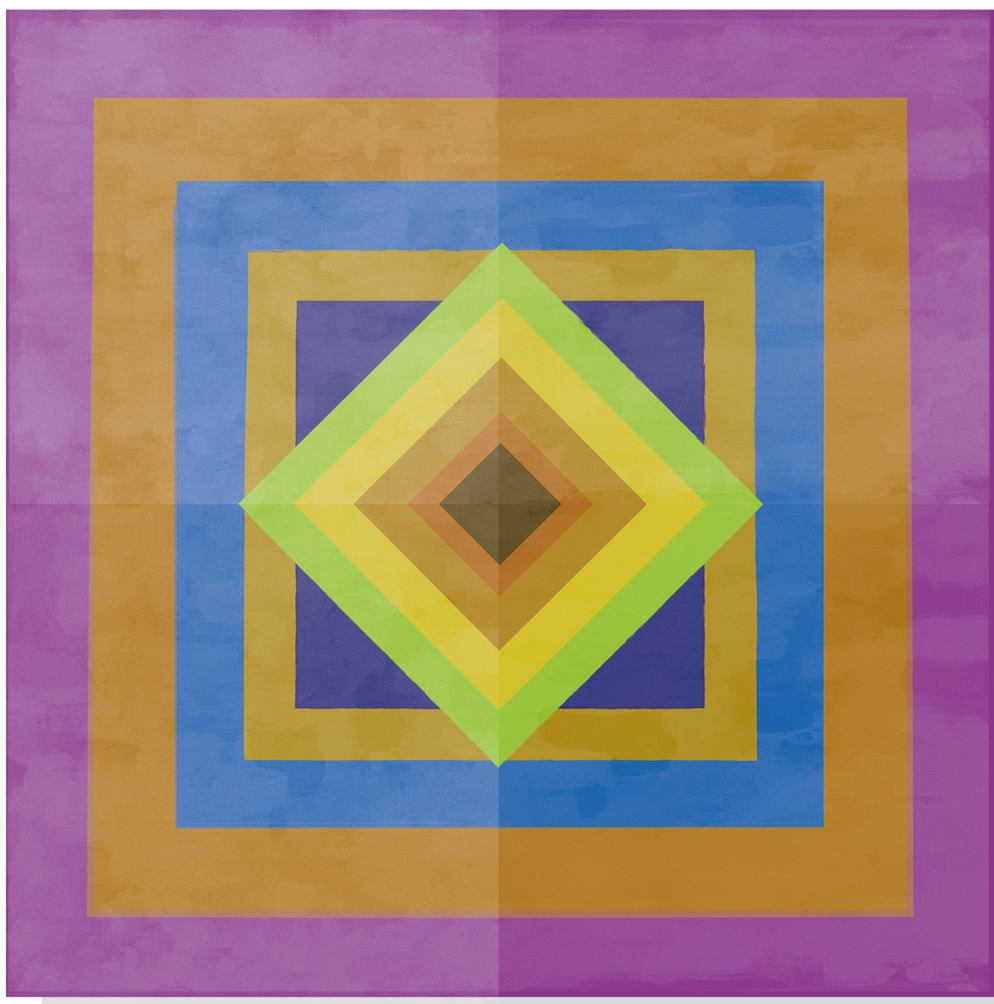

Haavoittuvassa asemassa?

Aineksia lasten ja nuorten
turvallisuusvajaiden arviointiin ja
tiedontuotannon vahvistamiseen

LOTTA HAIKKOLA & OONA MYLLYNTAUS (TOIM.)

Haavoittuvassa asemassa?

Aineksia lasten ja nuorten
turvallisuusvajeiden arviointiin ja
tiedontuotannon vahvistamiseen

LOTTA HAIKKOLA & OONA MYLLYNTAUS (TOIM.)

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kannen kuva: Ilmari Hakala, Sopiva Design

Taitto: Tanja Konttinen

Kustannustoimitus: Anna Alanko

Tiivistelmän käännös ruotsiksi: Apropos Lingua

Englanninkielisen tiivistelmän kielentarkastus: Cai Weaver

Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun
opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

2023. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 179

Sarja: *Kenttä*

ISBN 978-952-372-047-3

ISSN 1799-9227

Julkaisujen tilaukset: www.nuorisotutkimusseura.fi

Sisällys

Abstrakti	5
Sammandrag	7
Abstract	9
Esipuhe	11
1 Tutkimuksen tausta	
<i>Lotta Haikkola & Oona Myllyntaus</i>	13
1.1 Hankkeen tausta ja tavoitteet	13
1.2 Inhimillinen turvallisuus käsitteellisenä lähestymistapana	16
2 Nuorten koettua turvallisuutta koskeva tutkimustieto kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden valossa	
<i>Susan Eriksson</i>	20
2.1 Kirjallisuuskatsauksen tavoitteet	20
2.2 Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen haavoittuvien nuorten ryhmiä koskevan intersektionaalisen tarkastelun mukaan	21
2.3 Nuorten turvallisuuden tunne välittömässä elämänpiirissä: terveys ja hyvinvointi, perhe ja asuminen	23
2.4 Koulunkäyntiä ja vapaa-aikaa koskevat turvallisuusuuhkat	37
2.5 Vapaa-ajan turvallisuusuuhkat nuorten kokemana	42
2.6 Nuoren huono-osaisuuteen liittyvät turvallisuusuuhkat	52
2.7 Ilmastonmuutos, koronapandemia ja sodan uhka turvallisuuteen vaikuttavina globaaleina kriiseinä vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemina	58
2.8 Kirjallisuuskatsauksen tulokset: nuorten turvallisuutta määrittävät ulottuvuudet ja niitä koskevan tutkimustiedon tarve	65
3 Käytössä olevat tiedonkeruumenetelmät ja tietolähteet	
<i>Lotta Haikkola</i>	70
3.1 Valtakunnalliset lapsia ja nuoria sekä turvallisuutta koskevat kyselytutkimukset	72
3.2 Kohderyhmien tavoittamisen muut menetelmät	77
3.3 Yhteenveto	80
4 Lasten ja nuorten turvallisuus ja sen edistäminen järjestöissä	
<i>Oona Myllyntaus</i>	83
4.1 Järjestökartoituksen tausta ja tavoitteet	83
4.2 Aineistonkeruun toteutus	85
4.3 Järjestökartoituksen tulokset	87
4.4 Yhteenveto	125
5 Kunnallisen nuorisotyön näkemyksiä turvallisuudesta	
<i>Anni Nyyssölä & Susanna Jurvanen</i>	128
5.1 Kuntakartoituksen tausta ja tavoitteet	128
5.2 Aineistonkeruun toteutus	129
5.3 Kuntakartoituksen tulokset	130
5.4 Yhteenveto	148

6 Selvityksen yhteenveto ja ehdotukset	
<i>Lotta Haikkola, Oona Myllyntaus, Anni Nyyssölä ja Susan Eriksson</i>	150
6.1 Yhteenveto	150
6.2 Kehitysehdotukset	153
7 Lähteet	158
8 Liitteet	183
Liite 1. Kirjallisuuskatsauksen aineisto	183
Liite 2. Haastattelurunko järjestöille	203
Liite 3. Haastattelurunko kunnille	206
Liite 4. Tiedote tutkimuksesta haastatetuille	210
Liite 5. Tietosuojaseloste tutkimuksen osallistujille	212
Liite 6. Aineistonkeruussa mainitut järjestöjen hankkeet, ohjelmat ja toimet	217
Liite 7. Aineistonkeruussa mainitut kuntien hankkeet, ohjelmat ja toimet	223

Abstrakti

Haavoittuvassa asemassa? Aineksia lasten ja nuorten turvallisuusvajaiden arviointiin ja tiedontuotannon vahvistamiseen

Lotta Haikkola & Oona Myllyntaus (toim.)

Tutkimuksessa selvitettiin haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten subjektiivista ja objektiivista turvallisuutta sekä niitä koskevia tietopuutteita kirjallisuuskatsauksen, valtakunnallisia kyselytutkimuksia koskevan selvityksen sekä kunta- ja järjestökartoituksen avulla. Selvitys loi kokonaiskuvan olemassa olevasta tutkimuksesta, tietopuutteista ja seurantatiedon tuotantoon soveltuvista tiedonkeruuinstrumenteista sekä tiedontuotannon mahdollisuuksista kunnissa ja järjestöissä.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittivat, että selvityksen kohderyhmän turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta suoraan koskevia tutkimuksia on niukasti. Sekä turvallisuusuhkien, turvallisuuden tunteen ja osittain myös tietojen ja taitojen tematiikat kytkeytyivät muihin kysymyksenasetteluihin, ja olemassa olevat tutkimukset tuottavat tietoa lähinnä nuoria koskevista turvallisuusuhkista. Keskeisimpänä turvallisuusuhkana erottui väkivallan uhka, joka vaikuttaa lapsiin ja nuoriin niin perheessä, koulussa, vapaa-ajalla kuin palvelujärjestelmäsäkin. Havaittiin, että Suomessa valtaosa lapsista ja nuorista elää turvallisissa oloissa, mutta vähemmistönuoriin kohdistuu enemmän esimerkiksi väkivallan uhkaa kuin muihin nuoriin. Säännöllisesti tehtävät kyselytutkimukset, kuten Kouluterveyskysely, Nuorisobarometri, Valtakunnallinen lapsiuhritutkimus ja Nuorisoriikollisuuskysely, antavat melko hyvät mahdollisuudet tuottaa ryhmittäistä seurantatietoa lasten ja nuorten kokemista uhkista ja osittain myös turvallisuuden tunteesta. Näitä on kuitenkin kehitettävä kattavamman tiedon tuottamiseksi. Turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja koskevaa kyselytietoa kerätään vähemmän, mutta avun hakeminen ja saaminen sekä vaikeuksista kertominen valottavat näitä osaltaan. Järjestöt ja kunnat keräävät tietoa toiminnastaan ja toiminnassa mukana olevista osallistujista, mutta näitä aineistoja on vaikea hyödyntää kuntien ja järjestöjen toiminnan ulkopuolella. Sen sijaan tutkijoiden, järjestöjen ja kuntien välinen yhteistyö tutkimushankkeissa on osoittautunut hedelmälliseksi tavaksi tavoittaa vaikeasti tavoitettavia ryhmiä.

Järjestöjen ja kunnallisen nuorisotyön toiminnassa painottuivat erilaiset tavoitteet. Lastensuojelu- ja lastenoikeusjärjestöjen, lasten ja nuorten järjestöjen sekä turvallisuus- ja suojelualan edustajien toiminta koskee turvallisuuden eri kenttiä tai tiettyä ryhmää (perhe, verkkoympäristöt, erityisryhmät), kun taas kuntien nuorisotyö pyrkii tavoittamaan kaikki nuoret ja tukemaan turvallisuutta ja hyvinvointia useilla kunnan toiminnan sektoreilla. Lapsen

oma asema on usein turvallisuusuhka jo sinänsä. Haavoittuvassa asemassa oleviksi ryhmiksi tunnistettiin marginalisoidussa asemassa olevat lapset, vähemmistöihin kuuluvat lapset (esim. kansalliset vähemmistöt), lapset, joilla on toimintarajoitteita sekä lapset, joiden perheessä on väkivaltaa, päihdeongelmia tai mielenterveyshäiriöitä. Lisäksi järjestöissä haavoittuvina ryhminä pidettiin ilman huoltajaa maahan muuttaneita lapsia ja nuoria, lastensuojelun sijaishuollossa olevia lapsia ja nuoria sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria. Samalla korostettiin ylipäättään aikuisen vastuuta lasten ja nuorten turvallisuuden takaamisessa ja lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kohtaamisosaamista, joilla on merkitystä henkisen ja psyykkisen turvallisuuden kokemukselle. Kunnallisessa nuorisotyössä turvallisuus on moniulotteinen ilmiö. Se on sekä peruste tietyille toiminnan muodoille että tavoite nuorille järjestettyjen nuorisotyön toimintojen toteuttamisessa. Nuorisotyön kenttä on hyvin perillä lasten ja nuorten turvallisuutta uhkaavista ilmiöistä ja kykenee reagoimaan niihin monialaisesti, joustavasti ja nopeasti.

Tutkimuksessa suositellaan, että nykyiseen, tällä hetkellä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään lasten hyvinvoinnin indikaattorikonaisuuteen sisällytettäisiin joukko aiemmin mainittuihin kansallisiin kyselyihin perustuvia indikaattoreita neljästä eri teemasta: turvallisuuden tunne, luottamus sosiaalisiin suhteisiin ja luottamus instituutioihin, uhriksi joutuminen sekä turvallisuuteen liittyvät taidot ja tiedot. Lisäksi olisi hyvä kehittää nuorten hyvinvoinnin indikaattorikonaisuutta.

Erityisryhmiä on seurattava säännöllisin erillistutkimuksin. Tutkijoiden, järjestöjen ja kuntien yhteistyötä on syytä kehittää ja varmistaa, että tutkimuseettinen sääätely tukee tällaista yhteistyötä. Näin taataan haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen.

Asiasanat: lapset, nuoret, turvallisuus, inhimillinen turvallisuus, turvallisuusuhka, turvallisuuden tunne, ennaltaehkäisy, perusopetus, sosiaalipalvelut, lastensuojelu, nuorisotyö, lapsen oikeudet, syrjäytyminen, indikaattorit, seurantatieto, arviointi, järjestöt, kunnat

Sammandrag

I sårbar ställning? Redskap för bedömning av barns och ungas bristande säkerhet och stärkande av kunskapsproduktionen

Lotta Haikkola & Oona Myllyntaus (red.)

I undersökningen utreddes den subjektiva och objektiva säkerheten hos barn och unga i sårbar ställning samt bristen på kunskap om ämnet med hjälp av en litteraturöversikt, en utredning om riksomfattande enkäter och en kartläggning av kommuner och organisationer. Utredningen gav en helhetsbild av den befintliga forskningen, bristerna på kunskap och verktygen för datainsamling som lämpar sig för produktion av uppföljningsinformation samt möjligheterna till kunskapsproduktion i kommuner och organisationer.

Resultaten av litteraturöversikten visade att det finns få undersökningar som direkt gäller säkerheten och trygghetskänslan hos målgruppen för utredningen. Säkerhetstematiken är kopplad till andra frågeställningar, och de befintliga undersökningarna ger information främst om säkerhetsshot som berör unga. Det viktigaste hotet mot säkerheten visade sig vara hotet om våld, som påverkar barn och unga både i familjen, i skolan, på fritiden och i servicesystemet. Det konstaterades att majoriteteten av de barnen och ungdomarna i Finland lever i trygga förhållanden, men unga som hör till minoriteter utsätts i högre grad till exempel för hot om våld än andra unga. Regelbundna enkätundersökningar såsom enkäten Hälsa i skolan, Ungdomsbarometern, den Nationella barnofferundersökningen och Ungdomsbrottslighetsenkät ger ganska goda möjligheter att producera uppföljningsinformation gruppvis om de hot som barn och unga upplever och delvis också om trygghetskänslan. Enkätundersökningarna måste dock utvecklas för att ge mer omfattande information. Enkätdata om kunskaper och färdigheter som gäller säkerhet samlas in i mindre utsträckning, men att söka och få hjälp samt att berätta om svårigheter bidrar till att belysa kunskaperna och färdigheterna. Organisationer och kommuner samlar in information om sin verksamhet och om dess deltagare, men det är svårt att utnyttja dessa material utanför kommunernas och organisationernas verksamhet. Däremot har samarbetet mellan forskare, organisationer och kommuner i forskningsprojekt visat sig vara ett fruktbart sätt att nå svårtillgängliga grupper.

I organisationernas och i det kommunala ungdomsarbetets verksamhet betonas olika mål. Verksamheten som bedrivs i barnskydds- och barnrättsorganisationer, i barn- och ungdomsorganisationer samt av företrädare för säkerhets- och skyddsbranschen gäller olika säkerhetsområden (familj, onlinemiljöer, vissa specialgrupper). Kommunernas ungdomsarbete däremot svarar på bred front för åtgärder som stöder välfärd. Barnets ställning i sig är ofta ett

säkerhetshot. Som grupper i sårbar ställning betraktas marginaliserade barn, barn som hör till minoriteter (t.ex. nationella minoriteter), barn med funktionsnedsättningar och barn i familjer där det förekommer våld, missbruksproblem eller psykiska störningar. I organisationer betraktas dessutom som sårbara grupper barn och unga som flyttat ensamma till landet, barn och unga i vård utom hemmet inom barnskyddet samt barn och unga som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter (könsmångfald). Samtidigt betonas överlag vuxnas ansvar för att garantera barns och ungas säkerhet samt yrkespersoners kompetens i att möta barn och unga i arbetet. Dessa aspekter är viktiga för upplevelsen av mental och psykisk trygghet. I det kommunala ungdomsarbetet är säkerhet ett mångdimensionellt fenomen. Säkerhet är både en grund för vissa verksamhetsformer och ett kriterium när olika verksamheter ordnas. På ungdomsarbetsfältet finns det en god medvetenhet om de fenomen som hotar barns och ungas säkerhet samt en förmåga att reagera på hoten multiprofessionellt, flexibelt och snabbt.

Baserat på forskningen rekommenderas att en uppsättning indikatorer relaterade till fyra teman inkluderas i uppsättningen av indikatorer för barns välbefinnande: känsla av trygghet, tillit till sociala relationer och tillit till institutioner, viktigmisering och säkerhetsrelaterade färdigheter och kunskaper. Det finns skäl att utveckla en motsvarande uppsättning indikatorer för ungas välfärd. Specialgrupper bör följas upp regelbundet med särskilda undersökningar. Samarbetet mellan forskare, organisationer och kommuner bör utvecklas och det ska säkerställas att forskningsetisk reglering stöder sådant samarbete. På så sätt garanteras rättigheterna för barn och unga i sårbar ställning.

Referensord: barn, unga, säkerhet, mänsklig säkerhet, säkerhetshot, trygghetskänsla, förebyggande, grundläggande utbildning, socialservice, barnskydd, ungdomsarbete, barns rättigheter, utslagning, indikatorer, uppföljningsinformation, bedömning, organisationer, kommuner

Abstract

“Vulnerable?” Tools to assess the safety gaps of children and young people in Finland and strengthen knowledge production

Lotta Haikkola & Oona Myllyntaus (eds.)

The study investigates the subjective and objective safety of children and young people in a vulnerable position in Finland through a review of the literature, national surveys, and mapping of NGOs and municipal youth service activities related to children and young people’s safety. The study provides an overview of existing research and data gaps. It presents the possibilities of producing indicators regarding the safety of the younger population and data production in NGOs and municipalities.

The literature review revealed that only a few studies directly concerned children and young people’s safety and sense of safety. The theme is connected to other questions, and existing studies primarily cover topics related to security threats affecting young people. In Finland, most children and young people live in safe conditions, but minorities face more threats of violence proportionally. The threat of violence is the main security threat that affects children and young people at school, in the family, in leisure time and in the service system. Regular surveys, such as the School Health Study (Kouluterveyskysely), Youth Barometer (Nuorisobarometri), Child Victims Survey (Valtakunnallinen lapsiuhritutkimus), and Finnish Self-Report Delinquency Study (Nuorisirikollisuuskyselely) provide opportunities to produce group-based information on the threats experienced by children and young people and, to some extent, on their sense of safety. However, modifications are needed to gather more comprehensive information. Currently, the surveys focus less on safety-related knowledge and skills, but the questions on seeking and receiving help and reporting difficulties in the surveys provide one option to track skills and knowledge. NGOs and municipalities collect data on their activities and the participants involved, but it is difficult to use these data outside of the activities of municipalities and organizations. However, cooperation between researchers, organizations, and municipalities in research projects has proven to be a fruitful way to conduct research among hard-to-reach groups.

NGOs and municipal youth work have emphasized different aspects of children and young people’s safety. The activities of child welfare and children’s rights organizations, child and youth organizations, and representatives of the security and protection sector concern particular fields of security (family, online environments, specific groups of children and youth), while municipal youth work is responsible for providing general activities that support well-being.

A child's position is often a security threat in itself. Children and young people in a marginalized position, belonging to minorities (e.g., national minorities, immigrant minorities), with disabilities, and in a difficult family situation (violence, substance abuse problems, or mental health disorders) were identified as vulnerable groups. In addition, the NGOs considered unaccompanied minors, children and young people in foster care, and children and young people belonging to sexual and gender minorities as vulnerable groups. At the same time, NGOs emphasize the responsibility of adults to guarantee the safety and security of children and young people. Further, the interpersonal skills of those working with children and young people, which are essential for the experience of emotional and psychological safety, were highlighted. Municipal youth workers perceived safety as a multidimensional phenomenon. Safety is both a basis for providing certain services and activities and an integral part of the organization of various activities. Municipal youth work is aware of existing safety threats, and youth workers can respond to them in a multi-agential, flexible, and rapid manner.

The study recommends that indicators related to four themes (sense of safety, trust in social relations and trust in institutions, victimization, and skills and knowledge related to safety and security) be included in the indicators on children's well-being. A similar set of indicators for the well-being of young people should be developed. Simultaneously, victimization and a sense of safety of groups, which cannot be reached through national surveys, must be monitored through separate surveys regularly conducted. Cooperation between researchers, NGOs, and municipalities should be developed, and research ethics regulations must support cooperation. This will ensure that the rights of the vulnerable children and youth are respected.

Keywords: children, young people, security, human security, security threat, sense of safety, prevention, primary education, social services, child protection, youth work, the Rights of the Child, marginalization, indicators, monitoring data, evaluation, organizations, municipalities

Esipuhe

Yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvät teemat ovat nousseet entistä enemmän julkiseen keskusteluun viimeisen parin vuoden aikana. Tämä on maailman tapahtumien valossa ymmärrettävää. Koronapandemia eristi ihmisiä toisistaan ja vähensi arjen rutiinien, kuten työ- ja kouluyhteisöjen tai harrastusten, tuomaa turvallisuuden ja jatkuvuuden tunnetta. Vaikutukset kohdistuivat erityisesti lapsiin ja nuoriin. Ukrainan sota on haastanut perustavalla tavalla monen suomalaisen luottamusta maailman vakauteen ja yhteiskunnallisiin instituutioihin. Globaalit tapahtumat tulevat sosiaalisen median kautta entistä lähemmäs myös lasten ja nuorten arkea.

Turvallisuudesta puhutaan usein edellä mainitun kaltaisten vaarojen, uhkien ja puutteiden kautta. Turvallisuus itsessään on kuitenkin positiivinen tunne ja tila. Sitä voidaan vahvistaa ja vaalia sekä yksilöiden että yhteisöjen tasolla. Mitkä ovat turvallisuuden vahvistamisen keskeisiä elementtejä? Miten lapsille ja nuorille voitaisiin antaa mahdollisimman paljon turvallisuuteen liittyviä taitoja ja tietoja, turvallisuuspääomaa, jonka avulla he pärjäävät paremmin? Millaista tietoa lasten ja nuorten subjektiivisesta ja objektiivisesta turvallisuudesta meillä on, ja mitä tarvitsemme lisää? Näistä lähtökohdista syntyi keväällä 2021 sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja oikeusministeriön yhteisessä sisäiseen turvallisuuteen liittyvässä työryhmässä tarve tutkimukselle, jossa tarkasteltaisiin lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistamista. Kartoituksen erityiseksi kohderyhmäksi valittiin haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret. Selvityksen tekeminen rahoitettiin osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa, jonka useaan sisällölliseen painopisteeseen raportti teemaltaan luontevasti linkittyy.

Vuonna 2022 nuorten rikoksilla oireilu herätti Suomessa paljon huolta, ja aihe on entistä ajankohtaisempi. Tarvitsemme siksi lisää tutkittua tietoa nuorten turvallisuuteen vaikuttavien ilmiöiden taustatekijöistä: paitsi syistä – mitä tekijöitä on nuorisorikollisuuden ja vertaisväkivallan taustalla –, myös suojaavista ja turvallisuuden tunnetta edistävästä tekijöistä. Lisäksi tarvitsemme lisää ymmärrystä siitä, kuinka lasten ja nuorten koettu turvallisuus on yhteydessä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallisuuden toteutumiseen.

Selvityksen aineistosta nousi esiin kaksi usein toistunutta teemaa: nuorten kanssa toimivien aikuisten osaamisen vahvistaminen sekä nuorten oman äänen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen nuorille tarjottavien palveluiden suunnittelussa ja järjestämisessä. Edelliseen liittyen järjestöissä korostettiin ammattilaisten osaamisen vahvistamista erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta sekä lasten ja nuorten tietoisuuden lisäämistä omista oikeuksistaan. Järjestöt tuottavat aiheesta runsaasti helposti lähestyttäviä materiaaleja ja koulutuksia.

Jälkimmäistä teemaa koskien kokemusasiantuntijataustaisten työntekijöiden osaamista on hyödynnetty ammattilaisten rinnalla. Eräässä järjestössä kokemustaustaisia työntekijöitä on koulutettu alle 18-vuotiaiden nuorten palveluihin toimimaan yhdessä ammattilaisten kanssa. He tekevät töitä muun muassa konflikteissa olevien ja rikoksia tekevien nuorten kanssa. Parhaimmillaan haavoittuvassa asemassa olevien tai olleiden nuorten sosiaalinen inklusio tarkoittaa siis myös työyhteisöön liittymisen hyväksymistä ja mahdollistamista.

Tutkimuksessa havaittiin, että ajatus turvallisuuteen liittyvistä taidosta ja niiden tukemisesta on laajentunut onnettomuuksien ja tapaturmien ennalta ehkäisystä kohti käytännön turvataitoja ja henkisiä valmiuksia. Turvallisuuspääomaan kuuluvat siten sekä lapsen ja nuoren omat käytännön turvataidot koskien esimerkiksi verkkoturvallisuutta ja seksuaaliterveyttä, että yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyvät taidot, kuten perusoikeudet ja tiedot ihmisten yhdenvertaisuudesta. Turvallisuuspääomaan lukeutuvat kolmantena osa-alueena kriittinen lukutaito, disinformaation lukutaito, monilukutaito ja yleisesti tekstin ja kuvan tulkinnan taidot, jotka ovat kuuluneet toistaiseksi media- ja taidekasvatuksen alueelle. Tämän selvityksen mukaan turvallisuuspääoman vahvistumiseen vaikuttivat kiinteästi myös kasvatusasenteet ja -käytännöt eli aikuisten turvallisuustaidot. Ne määrittelevät lähtökohtaisesti, onko lapsella ja nuorella turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö.

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten ääntä on tärkeä saada yhteiskunnassa esiin. Tämä selvitys edistää toivottavasti osaltaan asiaa. Uskomme, että etenkin lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on mahdollisuus saada *Haavoittuvassa asemassa?*-selvityksen avulla lisää aineksia ja työvälineitä lasten ja nuorten haavoittuvuuden kohtaamiseen ja turvallisuuden ylläpitämiseen ja edistämiseen. Valtionhallinnossa ja kansallisen lapsistrategian toimeenpanossa työ jatkuu lasten ja nuorten oikeuksien, osallisuuden ja tiedontuotannon vahvistamisen parissa.

Helsingissä 23. maaliskuuta 2023

Riina-Maria Leskelä

Erityisasiantuntija

Lapset ja nuoret -yksikkö, sosiaali- ja terveysministeriö

Oona Myllyntaus

Tutkija

Nuorisotutkimusverkosto

1 Tutkimuksen tausta

Lotta Haikkola ja Oona Myllyntaus

1.1 Hankkeen tausta ja tavoitteet

Suurin osa suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin ja on tyytyväisiä elämäänsä (Kiilakoski & Laine 2022). Lisäksi he kokevat eri ulottuvuuksilla mitatun turvallisuutensa hyväksi. Nuoret suhtautuvat luottavaisesti omaan tulevaisuuteensa ja Suomen tulevaisuuteen asuinmaana. Luottamus on myös vahvistunut vuosien 2014 ja 2016 notkahdusten jälkeen (Kiilakoski 2022, 75). Epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset ovat vähäisiä ja elämään tyytyväisyys on suhteellisen vakaata (ka 8,0 v. 2021, 15–29-v). 2000-luvun alusta tyytyväisyyden kokemuksissa oli hienoista laskua, mutta lasku vaikuttaa pysähtyneen. Toisaalta koronapandemian aikana 2021 elämään tyytyväisyys oli heikointa koko nuorisobarometrin mittaushistoriassa. Myös nuorten luottamus instituutioihin on korkealla tasolla (Haikkola & Myllyniemi 2020, 78–81).

Toisaalta etenkin kyselytutkimuksissa syrjäytymisen, ulkopuolisuuden tai turvattomuuden kokemukset eivät välttämättä tule ilmi. Suomalaisesta lapsia ja nuoria koskevasta tutkimuksesta näkyy, että hyvinvointi jakautuu epätasaisesti. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten hyvinvointi ja turvallisuuden kokemukset ovat usein heikompia kuin muiden. Eri vähemmistöihin kuuluvat, toimintarajoitteiset ja kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret lapset ovat haavoittuvimmassa asemassa. He esimerkiksi kokevat muita useammin kiusaamista, syrjintää, rasismia, sosiaalista ulossulkemista eli ostrakismia ja mielenterveyden häiriöitä (Eriksson 2017; Helenius ym. 2022; Taavetti 2015; Weiste-Paakkanen ym. 2018). Myös työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi on heikompaa verrattuna muihin nuoriin (Gretschel & Myllyniemi 2020; Ikonen ym. 2020). Myös mielenterveyden häiriöt ovat kasvussa ja muodostavat merkittävän nuorten terveysongelman Suomessa (Pesonen ym. 2022). Toimintarajoitteiset, sijoitetut ja ulkomaalaista syntyperää olevat lapset ja nuoret sekä sateenkaarinuoret kokevat mielenterveyden riskitekijöitä 2–5 kertaa useammin kuin muut (Ikonen ym. 2020; Kanste ym. 2017; Vormo ym. 2020). Korona-aika heikensi entisestään nimenomaan vähemmistönuorten tilannetta, ja pahoinvoinnin kasaantuminen on kiihtynyt (Hiilamo 2021; Mieli 2022; Savolainen 2022).

Kertyneestä tutkimustiedosta huolimatta haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanteesta ei ole tarpeeksi tutkimustietoa, ja tietopohja on hajanainen. Lisäksi tiedonkeruumenetelmät ovat osin puutteellisia. Esimerkiksi kyselytutkimukset, joissa kerättyyn tietoon suuri osa hallinnon tarpeeseen ja tiedolla johtamisen tueksi tuotetusta tiedosta perustuu, eivät aina tavoita niitä lapsia ja nuoria, joilla on syystä tai toisesta elämässään vaikeuksia ja ongelmia

(Gretschel & Myllyniemi 2020; Häkkinen & Salasuo 2015). Tietopuutteita kartoittamalla voidaan vahvistaa toimia, jotka tukevat näiden ryhmien kykyä reagoida omaa turvallisuuttaan koskeviin uhkiin, valmiuksiin käyttää palveluita ja ylipäättään hakea apua (Weiste-Paakkanen ym. 2018). Toisaalta meiltä uupuu tietoa mahdollisista uusista turvallisuusuhkista tai ilmiöistä, joita olisi syytä seurata eikä esimerkiksi kyselytutkimusten sisällöllisestä kattavuudesta ole selvyttä. Suomessa kuntien koulutoimi, nuorisotoimi ja hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystoimi ovat keskeisiä toimijoita lasten ja nuorten turvallisuuden ja luottamuksen ja turvallisuuden tunteen vahvistamisessa sekä lasten oikeuksien toteutumisen tukemisessa. Kuntien ja hyvinvointialueiden toiminnassa kertyy ja tuotetaan runsaasti tietoa lasten ja nuorten tilanteesta ja tämän tiedon käytettävyyttä hyvinvoinnin seurantaan on syytä selvittää.

Tämän selvityksen ensimmäinen tavoite oli kartoittaa olemassa olevaa tietoa lasten ja nuorten kokemista turvallisuusuhkista, heidän turvallisuuden tunteestaan sekä turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista ja tunnistaa tämänhetkisiä tietopuutteita. Toinen tavoite oli kartoittaa olemassa olevia kunta- ja järjestösektorin toimia lasten ja nuorten turvallisuuden ja turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen vahvistamiseksi sekä tiedontuotannon mahdollisuuksia kunnissa ja järjestöissä. Turvallisuus ymmärretään tutkimuksessa laajasti inhimillisen turvallisuuden käsitteen kautta (Heusala 2011). Siihen katsotaan kuuluvan subjektiivinen ulottuvuus eli kokemus turvallisuudesta eri konteksteissa, luottamus yhteiskuntaan ja vapaus peloista sekä objektiivinen ulottuvuus eli konkreettiset uhat ja uhrikokemukset, kuten esimerkiksi rikosten kohteeksi joutuminen, tapaturmat ja onnettomuudet. Nuorten kohdalla kyse on myös esimerkiksi vapaa-ajan ja verkkoympäristöjen turvallisuudesta.

Tutkimus koostui kahdesta osahankkeesta. **Ensimmäiseen osahankkeeseen** sisältyi kirjallisuuskatsaus haavoittuvassa asemassa olevien eli vähemmistöihin kuuluvien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten kokemista turvallisuusuhkista sekä turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista sekä kansallisista tiedonkeruustrumentoista, joiden sisällöt liittyvät turvallisuuteen. Osahanke loi kokonaiskuvan olemassa olevasta turvallisuusuhkia ja turvallisuustietoja ja -taitoja koskevasta suomalaisesta tutkimuksesta ja seurantatiedon tuotantoon soveltuvista tiedonkeruustrumentoista sekä identifioi puutteita näissä. **Toiseen osahankkeeseen** sisältyi selvitys kuntien ja järjestöjen keskeisistä hankkeista, toimintamalleista ja perustyöstä, jotka liittyvät lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseen ja turvallisuustaitoihin. Osahanke tuotti tietoa erilaisista hankkeista ja toimenpiteistä, joiden avulla erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvallisuutta pyritään parantamaan. Lisäksi osahanke selvitti turvallisuusuhkia ja turvallisuustaitoja, joita olisi syytä tarkastella tulevassa tutkimuksessa. Hankkeen avulla pyrittiin luomaan suosituksia lasten ja nuorten turvallisuuden puutteiden ja turvallisuuden kokemuksen arviointiin ja seurantaan sekä eri ministeriöille (erityisesti SM, STM, OM, OKM) että kuntakentälle paitsi kuntien myös

järjestökentän näkökulmasta. Hankkeen tuloksina esitetään ehdotuksia jatkotutkimuksesta, tiedonkeruustrumenttien täydentämisestä ja suositellaan, että hyvinvointialueet jatkavat yhteistyötä järjestöjen ja kuntien nuorisotyön kanssa.

Tutkimus kohdistuu kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman (Valtioneuvosto 2021b) määritelmän mukaisesti 7–18-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (OKM 2020) kohdistuu nuoriin ja nuoriin aikuisiin (15–29-vuotiaat). Tässä selvityshankkeessa käsitellään kuitenkin osittain myös yli 18-vuotiaita, sillä lapsistrategia painottaa myös varhaisaikuisuutta merkittävänä nivelvaiheena. Lisäksi tutkimuskirjallisuudessa ikärajaukset noudattavat harvoin 18 vuoden rajaa. Tässä hankkeessa haavoittuvassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla tarkoitetaan kansallisen lapsistrategian ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen identifioimia ryhmiä eli vammaisia ja toimintakyvyltään rajoitteisia, etnisiin vähemmistöihin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia, lastensuojelun sijaishuollossa olevia ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä (Korpilahti (toim.) 2018) sekä syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria. Turvallisuutensa puolesta erityisen haavoittuvana ryhmänä tämän tutkimuksen haastatteluissa tuli esiin myös lastensuojelulaitoksista luvattomasti poissaolevat nuoret, eli niin sanotut hatkaajat. Näiden ryhmien mieltäminen haavoittuvassa asemassa oleviksi ei tarkoita, että ryhmään kuuluminen automaattisesti tarkoittaisi heikompaa asemaa. Tutkimuskirjallisuus osoittaa kuitenkin, että näihin ryhmiin kasautuu riskitekijöitä ja turvallisuutta uhkaavia kokemuksia. Lisäksi hankkeessa pyritään identifioimaan muita ryhmiä, joiden turvallisuuden kokemuksiin on syytä kiinnittää huomiota.

Hankkeessa tarkastellaan:

Ensimmäinen osahanke

- Mikä lasten ja nuorten turvallisuutta uhkaa eri ryhmissä?
- Miten subjektiiviset kokemukset turvallisuudesta eroavat eri ryhmissä?
- Millaisia tietopuutteita on koskien lasten ja nuorten kokemia uhkia ja subjektiivisia turvallisuuden kokemuksia?
- Mitä tiedonkeruustrumentteja Suomessa on käytössä, ja miten näitä voidaan kehittää vastaamaan hallinnon tiedontarpeita ja erityisesti indikaattorien tuottamistarpeita?

Toinen osahanke

- Miten nuorten kanssa työskentelevät tahot näkevät keskeisimmät turvallisuusuhkat?
- Millaisia tietoja, taitoja, valmiuksia ja resursseja lapsilla ja nuorilla on selvitä uhkista ja parantaa turvallisuuttaan, kun huomioidaan, että lapset ja nuoret eivät ole itse vastuussa omasta turvallisuudestaan?

- Millaisia toimia nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi on käynnissä?
- Mitä tässä kartoituksessa esiinnousseita turvallisuusteemoja nykyinen tutkimus ei kata?

Tutkimushanke on toteutettu osana sisäministeriön asettamaa sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistoimintamallin toimeenpanoa (painopiste 2) ja kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa (toimenpide 21). Sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamallin tavoitteena on tukea arjen turvallisuutta edistämällä yhteistyötä eri valtionhallinnon toimijoiden välillä (*Sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamalli* ei pvm.). Toiseen painopisteeseen kuului tavoite koota monimenetelmällistä tutkimustietoa syrjäytymisvaarassa olevien, osattomien lasten ja nuorten turvallisuuspääomasta ja sen vahvistamisesta. Kansallinen lapsistrategia on YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuva hallituskaudet ylittävä ja eri hallinnon aloja yhdistävä kansallinen strategia, jolla turvataan lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen. Toimenpiteessä 21 tavoitteena on haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen esimerkiksi tuottamalla tutkimustietoa heidän tilanteestaan ja luomalla menetelmiä heidän hyvinvointinsa ja oikeuksiensa toteutumisen arviointiin. Tämä tutkimushanke vastaa sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamallin ja lapsistrategian yhteiseen tavoitteeseen turvallisuutta koskevan tiedon kartoittamisesta ja tiedontuotannon kehittamisestä.

Tutkimuksen rahoitti kansallinen lapsistrategia, ja sen tilaajana oli sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeen ohjausryhmä koostui sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, sisäministeriön, oikeusministeriön, kansallisen lapsistrategian ja Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen edustajista. Tutkimuksen toteutti yhteistyössä Nuorisotutkimusverkosto (NTV) ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (XAMK) nuorisoalan tutkimus- ja kehittämisyksikkö Juvenia 1.5.2022–31.3.2023. Hankkeen johtajana toimi akatemiattutkija Lotta Haikkola (NTV) ja tutkijoina olivat Oona Myllyntaus, Susanna Jurvanen ja Anni Nyyssölä (NTV) ja Susan Eriksson (XAMK). Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat puheenjohtaja Riina-Maria Leskelä (STM), Jari Lepistö (SM), Kimmo Halme (SM), Kirsi Pollari (kansallinen lapsistrategia), Jari Rajanen (OKM) Marja Pulkkinen (OKM), Saija Sambou (OM) ja Leena Suurpää (Suomen Punainen Risti/Nuorten turvatalot).

1.2 Inhimillinen turvallisuus käsitteellisenä lähestymistapana

Turvallisuudesta on tullut yksi keskeinen teema sekä yhteiskuntapolitiikassa että tutkimuksessa (Buzan & Wæver 2009). Suomessa tämä näkyy sekä tutkimuskentän kasvamisena että teeman korostumisessa valtionhallinnossa (esim. Assmuth ym. (toim.) 2021). Esimerkiksi vuoden 2022 Lasten oikeuksien ajankohtaispäivä käsitteli turvallisuutta investointina (*Turvallisuus*

investointina. [Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä 17.11.2022](#)). Tutkimuksessa kehitys liitetään yleensä niin sanottuun turvallistamiseen, joka tarkoittaa erilaisten ilmiöiden siirtymistä turvallisuuspolitiikan ja turvallisuustoimenpiteiden kohteiksi (Assmuth ym. (toim.) 2021).

Turvallisuus voi viitata moniin, hyvin erilaisiin teemoihin, kuten päätöksentekoon, teknologiaan, elämäkokonaisuuksiin tai tunteeseen (Assmuth ym. (toim.) 2021; Buzan & Wæver 2009). Hanke kiinnittyy turvallisuuden tutkimuksen keskusteluihin, ja sen lähtökohta on inhimillisen turvallisuuden käsite ja kriittinen turvallisuusnäkökulma. Aiemmin tutkimuksessa korostui erottelu sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen, ja valtio nähtiin keskeisenä turvallisuuden tuottajana. Nykytutkimus korostaa monimutkaista turvallisuusympäristöä, jossa eri toimijat ja käytännöt kohtaavat ja jossa valtio ei ole enää ainoa tai keskeisin turvallisuustoimija (Assmuth ym. (toim.) 2021). Turvallisuuden käsitteellistämiseksi käytetään myös kovan ja pehmeän turvallisuuden käsitteitä, joista kova viittaa valtion intresseihin ja turvallisuusviranomaisiin ja pehmeä turvallisuus vakaaseen yhteiskuntaan, joka takaa kansalaisten osallisuuden (STN 2022).

Inhimillisen turvallisuuden näkökulmasta turvallisuus viittaa yksilöiden ja yhteisöiden turvallisuuteen ja tarkoittaa vapautta elää ilman pelkoja ja mahdollisuutta saada tarpeensa tyydytetyksi (Kaldor ym. 2007, 273). Turvallisuus tarkoittaa erilaisten riskien ja uhkien poissaoloa, mutta myös yksilöiden luottamusta itseensä toimijoina sekä luottamusta yhteisön ja yhteiskunnan kykyihin suojautua uhkia vastaan sekä ennakoitavuutta, jatkuvuutta ja kykyä palautua kriiseistä (Assmuth ym. (toim.) 2021; Kailaheimo-Lönnqvist & Kekki 2021). Inhimillisen turvallisuuden avulla voi tarkastella sekä subjektiivista turvallisuuden tunnetta että objektiivisia uhkia (ja vapautta niistä) niin erilaisissa ympäristöissä, eri aikoina kuin eri ihmisryhmillekin (Sumari 2019). Käsitteen avulla voi pohtia sitä, mikä vahvistaa turvallisuuden tunnetta, miten turvallisuutta vahvistetaan ja millainen yhteiskunta on turvallinen. Tällöin inhimillisen turvallisuuden piiriin luetaan myös esimerkiksi rakenteellinen väkivalta, joka estää ihmisiä toteuttamasta omia päämääriään (Heusala 2011) sekä toisaalta myös vapaus elää arvokasta elämää (Commission on Human Security 2013). Turvallisuus on siten osa oikeuksien toteutumista (Sumari 2019). Vastaavasti arjen turvallisuuden käsitettä on käytetty tarkastelemaan, mikä saa ihmiset tuntemaan arkensa turvalliseksi ja mitkä tekijät lisäävät turvattomuutta. Käsite on hyvin samankaltainen inhimillisen turvallisuuden käsitteen kanssa. Se tarkoittaa hyvinvointia ja tarpeiden tyydyttymistä sekä kokemusta yhteiskunnan täysivaltaisesta jäsenyydestä (Assmuth ym. (toim.) 2021).

Inhimillisen turvallisuuden käsitettä on kritisoitu siitä, että se on liian laaja ja määritelmältään epätarkka. Turvallisuuden käsite lähenee esimerkiksi hyvinvoinnin käsitettä (Heusala 2011). Toisaalta sen vahvuus on valtiokeskeisyyden purku. Esimerkiksi vuonna 2020 alkanut koronapandemia osoitti, että valtiokeskeinen ja valtioiden turvallisuuteen keskittyvä turval-

lisuusajattelu ei pysty käsittelemään pandemian kaltaisia uhkia. Pandemia toi esiin myös turvallisuuden rakenteellisen eriarvoisuuden altistaessaan eri väestöryhmiä eri tavoin sekä koronaviruksen aiheuttamaan tautiin sairastumiselle että pandemian muille vaikutuksille (Newman 2022).

Toisaalta, kun nuorilta itseltään on kysytty määritelmää turvattomuudelle, esiin on nousut tärkeimpänä pelko ja ahdistus, yksinäisyys ja tuen puute sekä vaikeudet perhesuhteissa (Vornanen ym. 2009). Vastaavasti lasten turvallisuutta koskevissa kirjoituksissa turvallisuutta heikensivät kiusaaminen ja syrjintä, pelottavat aikuiset, riitely ja liikenteessä kaahailijat. Turvallisuuden tunne muodostui puolestaan sosiaalisista suhteista ja tavallisesta arjesta, muista ihmisistä ja läheisyydestä, turvallisista paikoista ja luottamuksesta itseän ja muihin (Custódio ym. (toim.) 2022). Myös Lapsibarometrin 2022 mukaan turvallisuutta tuottaa läheiset ja toisaalta aikuisten tarjoama lohtu ja huolenpito (Tuukkanen (toim.) 2022). Lapsille ja nuorille turvallisuus muodostuu sosiaalisista suhteista, yhteisöistä, turvallisesta arjesta ja huolenpidosta. Toisaalta esimerkiksi Nuorisobarometrin 2021 (Kiilakoski & Laine 2022) mukaan lapset ja nuoret kokevat turvallisuutensa vahvimpana juuri näillä itselleen keskeisillä alueilla. Epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset kasvavat kysyttäessä omasta elämänpäästä kauempana olevista tai vaikeammin konkretisoitavista asioista. Mitä kauemmas omasta elämänpäästä mennään, sitä heikompi on luottamus. Nuoria huolestaa eniten ilmastonmuutos ja siitä huolestuneiden osuus on kasvanut voimakkaasti. Myös maailman tulevaisuuteen nuoret suhtautuvat vähemmän luottavaisesti (mt.).

Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen elementti eli turvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot eivät eksplisiittisesti sisälly inhimillisen turvallisuuden määritelmään. Hankkeen taustatyössä käytettiin käsitettä turvallisuuspääoma, jolla viitattiin valtionhallinnossa käytettyyn käsitteeseen, joka viittaa lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyviin taitoihin, valmiuksiin, kykyihin ja mahdollisuuksiin. Sitä vahvistamalla kyvyt hakea apua ja välttää riskikäyttäytymistä vahvistuisivat. Tässä tutkimuksessa aihetta tarkastellaan tietojen, taitojen ja valmiuksien näkökulmasta. Aiemmassa tutkimuksessa ja erityisesti lapsille ja nuorille suunnatuissa toimenpiteissä ja kasvatustyössä on käytetty myös muita käsitettä, kuten turvallisuuskasvatus, joka on liittynyt esimerkiksi lasten ja nuorten onnettomuuksiin ja tapaturmiin liittyviin taitoihin ja valmiuksiin. Lisäksi esimerkiksi seksuaalikasvatuksen ja verkkoturvallisuuden piirissä lapsen ja nuoren taidoista on käytetty turvataitojen käsitettä. Verkkoturvallisuuden alueella keskeisenä taitona mainitaan digitaidot, joilla lapsi ja nuori voi torjua uudenlaisia verkkoon liittyviä uhkia. Mediakasvatuksessa on käytetty myös kriittisen lukutaidon sekä disinformaation lukutaidon käsitteitä (*Critical*-hanke ei pvm.). Kansalaisten oikeuksia tulla kuulluiksi, oikeutta luotettavaan tietoon ja osallisuutta tiedon tuotantoon on käsitelty episteemisen turvallisuuden käsitteellä (*Deca*-hanke ei pvm.).

Suomessa ajatus lasten ja nuorten turvallisuuskasvatuksesta ja turvallisuustaidoista ovat laajentuneet. Ne käsittävät onnettomuuksien ja tapaturmien ennalta ehkäisyn lisäksi suojaamisen esimerkiksi kiusaamiselta, väkivallalta ja rikoksilta. Tapaturmien ehkäisemiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä (Korpilahti (toim.) 2018). Viime aikoina on panostettu esimerkiksi erilaisiin tietosivustoihin, jotka tarjoavat nuorille, vanhemmille ja ammattilaisille apua tunnistaa etenkin uhrikokemuksia ja ohjeita avun hakuun. Sisäministeriön ja poliisin vuonna 2023 avaama *Nuoret ja rikollisuus* -sivusto (Sisäministeriö ei pvm.) tarjoaa nuorille tietoa ja apua tunnistaa tilanteet, joissa on joutunut rikoksen uhriksi sekä neuvoja ja ohjeita avun hakemiseen. Osana yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden kehittämistä kouluympäristössä, Opetushallitus on julkaissut vuoden 2023 alussa *Ei kaikelle väkivallalle* -sivuston (Opetushallitus ei pvm.), jonne on koottu tietoa, ohjeita ja työkaluja siihen, miten kiusaaminen, häirintä, syrjintä ja väkivaltateot ja -tilanteet tunnistetaan, miten niitä ehkäistään ja miten niihin voidaan puuttua varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Järjestökentällä Lastensuojelun Keskusliitto ylläpitää erityisesti maahan muuttaneille vanhemmille suunnattua *Lastensuojelu.info*-sivustoa (Lastensuojelun Keskusliitto ei pvm).

2 Nuorten koettua turvallisuutta koskeva tutkimustieto kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden valossa

Susan Eriksson

- Nuorten koetusta turvallisuudesta ei ole olemassa systemaattisesti koottua tutkimustietoa. Turvallisuuden teema tulee paikoitellen esiin lasten ja nuorten hyvinvointia koskevilla tutkimuksilla.
- Nuoria keskeisimmin koskevat turvallisuushkat ovat väkivallan uhka läheissuhteissa ja syrjintä ja kiusaaminen koulussa ja vapaa-ajalla. Haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret kokevat enemmän syrjintää ja kiusaamista kuin muut.
- Haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten turvallisuustaidoista ja -tiedoista on Suomessa melko vähän tietoa.

2.1 Kirjallisuuskatsauksen tavoitteet

Lasten ja nuorten turvallisuutta ei juurikaan tarkastella sosiaalisten kysymysten ja sosiaali-tieteiden näkökulmasta. Tematiikkaa koskevilla tai sivuavilla kansainvälisissä tutkimuksissa käsitellään suurelta osin terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuvia riskejä, ja tutkimukset edustavat valtaosin lääketiedettä ja kliinistä psykologiaa. Lisäksi tutkimuskentällä nousee esiin nuorten liikenneturvallisuutta käsitteleviä tutkimuksia. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan lasten ja nuorten turvallisuutta suomalaisissa ja kansainvälisissä sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa niiden kysymysten kannalta, joihin tutkimus on kiinnittynyt sekä sen kannalta, millaisena nuoret kokevat turvallisuutensa. Tarkastelun perusteella pohditaan, millaiselle tutkimustiedolle ja tutkimuskysymyksille turvallisuuden alueella olisi tarvetta.

Katsauksessa kiinnitetään huomiota tekijöihin, joiden kautta turvallisuutta koskevat kysymykset ovat nousseet tutkimuksessa esiin erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kokemana. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret määritellään tässä selvityksessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen *Väkivallaton lapsuus* -toimenpidesuunnitelman mukaan neljään pääryhmään. Ne ovat vammaiset ja toimintakyvyltään rajoitteiset lapset ja nuoret, etnisiin ryhmiin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret, lastensuojelun sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin

kuuluvat lapset ja nuoret (Korpilahti (toim.) 2018). Kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan pääasiassa kotimaista tutkimusta, mutta siinä tehdyistä löydöksistä keskustellaan kansainvälisten aihetta koskevien tutkimusten valossa.

2.2 Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen haavoittuvien nuorten ryhmiä koskevan intersektionaalisen tarkastelun mukaan

Katsauksessa tartuttiin sellaisiin tekijöihin, jotka tutkimuksissa nostetaan olennaisiksi nuorten turvallisuuden näkökulmasta, ja tarkasteltiin niitä ryhmäkohtaisesti. Valitussa intersektionaalisessa lähestymistavassa pyrittiin välttämään nuoria leimaavaa asetelmaa, jossa nuoria luokiteltaisiin vähemmistöihin liitettyjen attribuuttien kautta. Ryhmittely ei siten perustu vähemmistöstatukseen, vaan niihin nuoria koskeviin ongelmiin, joita tutkimuksissa on käsitelty.

Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet tutkimukset olivat pääasiassa julkaistuja tutkimusraportteja kotimaisissa ja kansainvälisissä yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa sekä tieteellisiä artikkeleita kotimaisissa ja kansainvälisissä akateemisissa tiedejulkaisuissa. Mukana oli myös muutama opinnäyte. Katsauksessa tarkasteltavat tutkimukset poimittiin elektronisen tiedonhaun perusteella. Hakukoneina käytettiin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun hallinnoimaa Kaakkuri-hakusovellusta ja maksutonta Google Scholar -hakupalvelua. Kaakkurin kautta käytettiin kotimaisia Finna.fi- ja Journal.fi -tietokantoja. Ulkomaisiksi tietokannoiksi Kaakkurin kautta tarjoutuivat EbscoHost-, Unpaywall- ja Google Books -tietokannat. Tiedonhaussa käytettiin myös Google-hakupalvelua sen kartoittamiseksi, mitä nuorten turvallisuutta koskevassa yleisessä julkisessa keskustelussa on nostettu esiin.

Nuorten turvallisuutta koskevia tutkimuksia kartoitettiin suomenkielisillä hakusanoilla *nuoret, turvallisuus, turvallisuudentunne, vähemmistö, vammaiset, seksuaalisuus, monikulttuurisuus ja maahanmuuttaja* sekä englanninkielisillä hakusanoilla *young people, youth, security, safety, minority, disability, ethnic* ja *sexuality*. Hakusanoista käytettiin molemmissa kieliryhmissä erilaisia yhdistelmiä niin, että nuoret ja turvallisuus esiintyivät kaikissa yhdistelmissä. Menetelmän kautta saaduissa suomenkielisissä hakutuloksissa korostuivat nuorten turvallisuutta yleisesti koskevat tutkimukset, vaikka haussa käytettiin vähemmistöjä koskevia ja eritteleviä sanayhdistelmiä. Hakutulos kertoo siitä, ettei vähemmistöihin kuuluvien nuorten turvallisuutta koskevaa suomenkielistä tutkimusta ole tehty kovin paljoa. Sen sijaan kansainvälisessä haussa variaatiota esiintyi enemmän myös silloin, kun käytettiin vähemmistöihin liittyviä hakusanoja.

Haettaessa tutkimuksia näiden attribuuttien kautta välitön huomio oli se, että nuorten koettua turvallisuutta suoranaisesti koskevia tai sitä mittaavia tutkimuksia on olemassa aika vähän. Pääasiallinen ulottuvuus, joka nousi esiin liittyen nuorten koettuun turvallisuuteen,

ovat erilaiset uhkat, joiden ympäriltä nuorten turvallisuudesta on käyty sekä tutkimuksellista että yleistä keskustelua (ks. myös luvut 4–5 tässä raportissa). Turvallisuusuhkia on olemassa nuoren kannalta keskeisillä elämänalueilla, ja ne kytkeytyvät tutkimuksissa hyvin usein vähemmistöryhmiin, joihin kuuluvaksi nuori on tutkimuksessa määritelty tai marginalisoiviin tai syrjäyttäviin tekijöihin, jotka tutkimuksessa määrittävät nuoren asemaa erilaisissa kasvuympäristöissä. Näitä olivat erilaiset nuoren elinoloihin liittyvät syrjäytymisriskin ulottuvuudet, kuten päihteidenkäyttöön liittyvät ongelmat, perheen heikko sosioekonominen asema tai lastensuojelun tarve.

Tiedonhakujen perusteella nuorten kokema turvallisuus jäsenyi erilaisille elämäalueille. Elämänalueisiin liittyvät turvallisuustekijät korostuvat eri nuorilla eri tavoin, ja analyttisesti tarkoituksenmukaista oli jaotella ne mikro-, meso-, ekso- ja makrotason elämänalueiden mukaisesti turvallisuusuhkiin. Urie Bronfenbrennerin (1979) ekologista systeemiteoriaa väljästi mukaillen nuorten kokemat turvallisuusuhkat sijoitetaan heidän elinpiiriensä kehille. Kun nuorten turvallisuusuhkien kokemukset jaotellaan näille neljälle sosiaaliselle tasolle, voidaan nuorten kokemia uhkia tarkastella analyttisemminkin ulottuvuuksina, joilla on nuorille erilainen merkitys tai relevanssi liittyen siihen, kuinka läheiseksi tai kaukaiseksi uhka koetaan elämäkokonaisuudessa. Tarkastelutapa auttaa lisäksi näkemään nuorten kokemien turvallisuusuhkien yhteyksiä tiettyihin nuorten ryhmiin ja identiteetteihin ja näkemään, millaisten sosiaalisten tasojen uhkat koskevat esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvia nuoria ja miten ne vaikuttavat nuoren asemaan yhteiskunnassa laajemminkin.

Nuoren elämänalueisiin kohdistuvista turvallisuusuhkista kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista oli poimittavissa yleisimmin 1) hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät uhkat, 2) perheeseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvä turvallisuus ja turvallisuusuhkat, 2) asumiseen liittyvä turvallisuus ja turvallisuusuhkat, 3) kouluturvallisuuteen ja sen puutteeseen liittyvät tekijät, 4) harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyvät turvallisuusuhkat, 4) ympäristöön ja paikkoihin liittyvä turvallisuus ja turvallisuusuhkat, 5) vaikeisiin sosiaalisiin oloihin ja köyhyyteen liittyvät tekijät, 6) COVID-19-pandemiaan, ilmastonmuutokseen ja muihin globaaleihin kriiseihin liittyvä turvallisuus sekä 7) valtiolliseen turvallisuuteen ja maailmanpolitiikkaan liittyvät turvallisuusuhkat.

Mikrotasolla viitataan katsauksessa nuoren välittömään elämänpiiriin, kuten terveyteen, perheeseen ja läheisiin sosiaalisiin suhteisiin sekä asumiseen. Mesotason ulottuvuuksina katsauksessa nähdään koulunkäynnin ja koulun sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät, sekä perheen ulkopuolisen elinpiirin, kuten kaveripiirin kokoontumisen ja harrastamisen kannalta keskeiset tilat ja alueet. Eksotasolle lukeutuu tarkastelussa vanhempien työelämää ja sosiaalisia suhteita koskevat sekä perheen elinoloihin vaikuttavat sosioekonomiset tekijät, joilla on merkitystä nuorten koettujen turvallisuusuhkien kannalta, sekä ne turvallisuusuhkat, joita

nuori kokee palvelujärjestelmän piirissä, kuten lastensuojelussa. Makrotasolle kytkeytyvät katsauksessa puolestaan globaalien kriisien, kuten koronapandemian, ilmasto- ja energiakriisin sekä maailmanrauhan kysymykset ja niiden vaikutukset nuorten turvallisuuden tunteeseen.

Inhimillisestä turvallisuudesta käydyssä keskustelussa painotetaan yksilön mahdollisuuksia elää ja toimia erilaisilla elämänalueilla ilman turvallisuuteen liittyviä riskejä ja uhkia (esim. Sumari 2019). Kirjallisuuskatsauksen perusteella luontevaksi jäsentynyt elinpiirien kehien jaottelu kuvaa melko kattavasti nuorille keskeisiä elämänalueita ja tekijöitä, jotka uhkaavat nuorten turvallisuutta.

Katsauksessa tarkasteltiin ensin nuorten välittömään jokapäiväiseen elämään ja elinpiiriin liittyviä kokemuksia, jotka tulevat esiin tutkimuksissa. Sen jälkeen siirryttiin elämänpiirin seuraavalle kehälle, eli kouluja, harrastuspiirejä ja vapaa-aikaa koskevaan tutkimukseen. Kolmantena kokonaisuutena tarkasteltiin köyhyyteen, vaikeisiin elinoloihin ja niissä tukeviin sosiaalipalveluihin liittyviä teemoja, ja neljäntenä nuoria koskevia tutkimuksia tarkasteltiin makrotason turvallisuuden kannalta, eli globaalien kriisien vaikutuksia nuorten turvallisuuden tunteeseen.

Lopuksi pohditaan saadun tutkimustiedon valossa keskeisimpiä tiedon katvealueita, joita katsauksen perusteella havaittiin nuorten turvallisuuden tunnetta koskevassa tutkimus- ja muussa keskustelussa. Näihin tutkimustiedon puutteita koskeviin havaintoihin nojaten esitetään ehdotuksia nuorten turvallisuudentunnetta koskevan tutkimustoiminnan ja tiedonkeruun systematisoimiseksi.

2.3 Nuorten turvallisuuden tunne välittömässä elämänpiirissä: terveys ja hyvinvointi, perhe ja asuminen

Kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä osassa tarkastellaan nuorten kokemia turvallisuuden tunnetta ja turvallisuusuuhkia heidän jokapäiväisen elämänsä tasolla. Ensimmäinen osa tarkastelee turvallisuutta terveyden ja hyvinvoinnin, perhe- ja läheissuhteiden sekä asumisen ja asuintilojen kannalta. Vaikka kyse on välittömästä elinpiiristä, jokaista näistä elämänalueista läpäisee yhteiskunnallisten palvelujen asiakkuus sekä erityisen haavoittuvassa asemassa olevia nuoria että nuoria yleisesti koskevissa tutkimuksissa. Ensin tarkastellaan terveys- ja turvallisuusviranomaisten toimenpideohjelmiä lasten ja nuorten turvallisuuden kannalta ja sen jälkeen niitä terveyttä uhkaavia tekijöitä, joita ilmenee sosiaalitieteellisellä tutkimuskentällä.

Terveyteen liittyvät turvallisuusuuhkat keskittyvät sosiaalitieteellisen tutkimuksen valossa etupäässä tapaturmiin ja onnettomuuksiin, perheväkivaltaan, mielenterveyteen ja seksuaaliterveyteen. Seksuaaliterveyteen liittyvän tutkimuksen kohteena ovat olleet lähinnä nuoret, joiden seksuaalinen suuntautuminen on jokin muu kuin heteroseksuaalisuus. Nuorten mielenter-

veyttä koskevia tutkimuksia saatiin tiedonhauissa tuloksiksi runsaasti biolääketieteen alueelta, ja ne on jätetty katsauksesta pois. Mielenterveyden ulottuvuudet turvallisuusuhkien kannalta tulivat sosiaalitieteellisellä tutkimuskentällä esiin esimerkiksi turvattomasta kasvuympäristöön liittyneinä hyvinvoinnin ongelmina sekä COVID-19-pandemiaan liittyneinä psyykkisinä ongelmina, ja näitä ulottuvuuksia on tarkasteltu myöhemmin luvuissa 2.6.1. ja 2.6.2.

Perhe- ja läheissuhteita luonnehtivat turvallisuuteen liittyvissä tutkimuksissa väkivallan pelko sekä alkoholin- ja päihteidenkäyttöön liittyvät ongelmat perheessä, jotka paitsi heikentävät lasten ja nuorten turvallisuuden tunnetta, myös ajavat lapsia lastensuojelun asiakkaiksi. Tutkimusten keskeisimpiä alueita ovatkin lasten ja nuorten kokemat turvallisuusuhkat perhepiirissä ja kodeissa. Nuorten turvallisuuden tunne asumiseen liittyvissä kysymyksissä kiinnittyy pääasiassa toimintarajoitteisia nuoria ja heidän läheisen elinpiirinsä turvallisuutta koskeviin tutkimuksiin. Asumisen kysymyksissä keskeisiä ovat tilojen ja niissä olevien välineiden saavutettavuus ja turvallisuus, sekä turvallinen siirtymä perheen piiristä omaan kotiin.

2.3.1 Hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät turvallisuusuhkat yleisesti nuorten kokemana: tapaturmat, liikenne ja väkivalta

Kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa terveyteen liittyviä turvallisuusuhkia on käsitelty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toimeenpanemassa *Kansallisessa lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen tavoite- ja toimenpidesuunnitelmassa vuosiksi 2018–2025*, jonka tavoitteena on ehkäistä alle 25-vuotiaiden tapaturmia ja itsemurhia sekä alle 18-vuotiaisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Korpilahti (toim.) 2018).

Toimintamuoto käynnistettiin THL:lla vuonna 2009 toimintaohjelman lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisemiseksi (Markkula & Öörni 2009). Tarkoituksena oli esittää toimenpideehdotuksia tapaturmien ja väkivallan ehkäisemiseksi, jotka tuolloin määriteltiin yhdeksi yleisimmistä lasten ja nuorten kuolinsyistä Suomessa ja maailmassa. WHO:n määritelmää mukaillen tapaturmiksi päätettiin sisällyttää onnettomuuksien, väkivallan ja itsensä vahingoittamisen aiheuttamat tapaturmat. Ohjelman ytimeksi valittiin tapaturmien primaaripreventio eli huomion kiinnittäminen siihen, millä toimin ja keinoin tapaturmia kyetään ehkäisemään hyvissä ajoin ennen, kuin niitä tapahtuu aktuaalisesti. Keinoiksi ohjelmassa esitettiin kasvatukseen, lainsäädäntöön ja ympäristön turvallisuuteen liittyvät kehittämistoimet.

Keinojen kartoittamiseksi THL:n hankkeessa vuonna 2009 oli tehty asiantuntijahaastatteluja ja järjestetty työpajoja. Myös nuorten kokemuksia turvallisuudesta oli kerätty työpajoissa, koska heidän tietojaan ja kokemuksiaan koettiin tärkeänä hyödyntää kansallisen ohjelman laatimisessa (Markkula & Öörni 2009). Nuorten mukaan olennaisia toimenpiteitä henkeä ja terveyttä uhkaavien tapaturmien ehkäisemiseksi ja terveysturvallisuuden parantamiseksi olivat koulujen

ja oppilaitosten sekä harrastuspaikkojen ja -tilojen turvallisuuskulttuurin parantaminen. Siihen liittyy paitsi turvallinen rakennettu ympäristö, myös henkisten ja sosiaalisten tekijöiden merkitys, kuten riittävä apu ja valvonta opettajien ja ohjaajien taholta. Nuoret olivat ottaneet esiin myös liikenneturvallisuuteen liittyvät tekijät ja etenkin mopojen käyttämisen turvallisuuden parantamisen koulumatkoilla. Tapaturmien ehkäisemisessä nuoret olivat puolestaan nähneet tärkeiksi päihteiden käyttöön liittyvät turvallisuustekijät, kuten alaikäisten tehokkaamman valvonnan.

Tapaturmat, väkivalta ja itsemurhat olivat vuonna 2009 nuorten yleisin kuolinsyy. Vaikka vuonna 2020 pikkulapsia ja peruskouluikäisiä on kuollut vähemmän kuin koko tilastohistorian aikana, 15–19-vuotiaiden kuolleisuus on jälleen kääntynyt kasvuun, ja vuonna 2020 kuoli 119 nuorta. Yleisimmät kuolinsyyt tuossa ikäryhmässä ovat nykyisin itsemurhat, liikenneonnettomuudet ja myrkytystila. (Pajunen 2022.)

Myrkytystapausten ehkäisemiseksi vuonna 2009 käynnistyneessä toimenpideohjelmassa esitettiin lainsäädännöllisiä toimenpiteitä pikkulapsia varten liittyen lääkepullojen ja nautittuina myrkyllisten aineiden lapsilukkoihin ja lapsiturvallisiin korkkeihin sekä turvallisuuskasvatukseen neuvoloissa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Nuorten kohdalla korostettiin puutteellisiksi tai puuttuviksi koettujen toimenpiteiden tärkeyttä, kuten tietoisuuden lisääminen alkoholin, myrkyllisten aineiden ja mielenterveyshäiriöiden yhteydestä. Lisäksi tavoitteeksi asetettiin myrkytystietokeskusten asiantuntemuksen maksimointi. (Markkula & Öörni 2009.)

Toimenpideohjelmassa korostettiin hukkumiskuolemien ehkäisemiseen tähtäviä tehostamistoimenpiteitä erittäin tärkeänä alueena. Tätä varten esitettiin lainsäädännön ja turvallisuusasetusten kehittämistä ja tiukentamista esimerkiksi uima-altaiden, kylpylöiden ja uimarantojen valvonnan ja kelluntavälineiden saatavuuden suhteen. Nuorille suunnattua turvallisuuskasvatusta ja -valistusta pidettiin tärkeänä tehostaa muun muassa tiedottamalla alkoholinkäytön vaikutuksista vesissä suoriutumiseen, ja lisäämällä asiantuntemusta uimaturvallisuudesta kuntien vapaa-ajan toimessa. Myös nuorten riskikäyttäytymistä oli ohjelman mukaan syytä tunnistaa entistä paremmin palveluissa ja kuntien järjestämässä harrastustoiminnassa. Itsemurhien ja itsensä vahingoittamisen ehkäisemiseksi ohjelmassa esitettiin asiantuntemuksen ja moniammatillisen yhteistyön lisäämistä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen sekä riskiryhmien tunnistamiseen ja tukemiseen esitettiin osoitettavaksi enemmän koulutusta ja resursseja. Myös vahingoittamisen välineisiin, kuten ampuma-aseiden hankintaan ja hallussapitoon, esitettiin toimenpideohjelmassa tiukennuksia. Sittenkin ampuma-aselainsäädäntöä on tiukennettu useilla lakimuutoksilla, joista keskeisin on vuonna 2015 voimaantullut ampumaratalaki sekä useat aseiden säilytykseen liittyvät säädökset. Euroopan Unionissa vuonna 2017 voimaansaatetun asedirektiivin myötä on lisäksi tiukennettu vaarallisten aseiden hallussapitoa ja säilyttämistä koskevia [säädöksiä](#).

Lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisemiseen liittyvässä toimintaohjelmassa esitettyjä toimenpiteitä pyrittiin saattamaan käytäntöön yhteistyössä viranomaisten ja elinkeinoelämän kanssa, ja tavoitteena oli liittää ne Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan vuosiksi 2012–2016. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella haluttiin muutenkin edistää informaatio-ohjausta lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Toimenpideohjelman toimeenpanoa seurattiin useiden viranomaistahojen yhteisessä Lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn foorumissa, joka toimi säännöllisesti vuoteen 2016 saakka asiantuntijoiden keskustelutapahtumien muodossa.

Nykyisessä THL:n julkaisemassa vuosille 2018–2025 tehdyssä lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseen tähtäävässä toimenpidesuunnitelmassa viitattiin esimerkiksi Lapsiuhritutkimukseen vuodelta 2013, jonka mukaan 4–6 prosenttia peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan lapsista on kokenut kotonaan kuritusväkivaltaa (Fagerlund ym. 2014; Korpilahti (toim.) 2018). Kuuden vuoden takaisten arvioiden mukaan alle 25-vuotiaiden tapaturmat ja myrkytykset aiheuttavat vuosittain jopa 41 miljoonan euron kustannukset sosiaali- ja terveydenhuollossa, ja myrkytyksistä aiheutuu alle 25-vuotiaille vuositasolla toiseksi eniten tapaturmaisia kuolemia. (Korpilahti (toim.) 2018.)

Nuorten tieliikenneonnettomuuksien on osoitettu puolestaan vähentyneen yli kolmanneksella vuosituhannen alun jälkeen (Liikenneturva 2022). Syynä onnettomuuksien vähenemiseen ovat olleet hyvin tehokkaat, moniammatilliset valistamisen kampanjat, joita on suunnattu esimerkiksi varusmiehille. Tutkimusten mukaan tieliikenteessä tapahtuu nuorten kohdalla enemmän vakavia loukkaantumisia kuin kuolemia. Mopoilijoiden ja moottoripyöräilijöiden osuus oli nuorilla huomattavasti muita ikäryhmiä suurempi vakavien tieliikenneloukkaantumisten kohdalla. (esim. Korpilahti & Kolehmainen 2016.) Terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät liittyvät toimenpideohjelmien valossa nuorilla siis ennen kaikkea kotona koettuun väkivaltaan sekä tapaturmiin, jotka liittyvät muun muassa alkoholinkäyttöön.

Uusimmassa vuosille 2018–2025 suunnatussa toimenpidesuunnitelmassa on käsitelty myös kouluväkivaltaa keskeisenä nuoren terveyttä uhkaavana tekijänä (Korpilahti ym. 2018). Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella toteutettavan Kouluterveyskyselyn vuoden 2017 tulosten pohjalta on esitetty myös toimenpide-ehdotuksia kouluväkivallan vähentämiseksi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen joka toinen vuosi toteuttama kouluterveyskysely on systemaattinen kvantitatiivinen tiedonkeruun tapa, jossa tutkitaan koululaisten ja opiskelijoiden omia kokemuksia terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Kouluhyvinvointia koskevilla tekijöillä on tutkimuksessa pääpaino, mutta se tuottaa runsaasti tietoa lasten ja nuorten elinoloista, joilla on huomattava vaikutus heidän terveyteensä ja hyvinvointiinsa.

Kouluterveyskyselyssä nuorten terveyteen kohdistuvia uhkia on mahdollista tutkia kasvuympäristön turvallisuutta osoittavilla indikaattoreilla, jotka liittyvät koulukiusaamiseen,

syrrjivään kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan, tapaturmiin, oppilaitoksen fyysisiin työoloihin, päihteiden käyttöön kasvuympäristössä ja mielenterveyshäiriöiden aiheuttamista ongelmista kotona.

Tapaturmia päähtyneenä lukuvuoden aikana on raportoitu 4–6 % peruskoulun 8- ja 9-luokkalaisista pojista ja 1–3 % tytöistä vuosina 2019 ja 2021. Tapaturmia koulumatkoilla on kokenut noina vuosina noin 15–20 % kaikista vastanneista nuorista. Tyttöjen kohdalla koulumatkatapaturmat ovat vähentyneet vuodesta 2019 myös aluevertailun valossa. Pyöräillessä käyttää kypärää enintään 25 % tytöistä, pojista hiukan useampi. Kuitenkin mopolla tai moottoripyörällä liikkussa sekä pojat että tytöt käyttävät kypärää noin 95 prosentin yleisyydellä. (THL ei pvm.)

Kotimaisessa tutkimuskeskustelussa nuorten terveyttä uhkaavat tekijät ja turvallisuusuhkat näyttäytyvät siis pääosin liikenteeseen ja päihteidenkäyttöön liittyvinä, myös erittäin keskeisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvina tahallisina tekoina ja niiden seurauksina. Keväällä 2022 Tampereen yliopistossa käynnistettiin uusi valtakunnallinen lapsiuhritutkimus, jossa tutkitaan lasten ja nuorten kokemuksia väkivallasta ja kaltoinkohtelusta kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatulla kyselymenetelmällä. Tutkimus tehtiin osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa, jossa tavoitteena on valvoa lapsen oikeuksien toteutumista. Sen tulokset julkaistiin raporttina keväällä 2023, mutta niitä ei ehditty tarkastella tätä kirjallisuuskatsausta varten. Tutkimuksessa paneuduttiin niin ikään kiusaamisen ja väkivallan kokemuksiin sekä koettuun terveyteen, seksuaaliterveyteen ja vapaa-ajanviettopoihin ja haetaan perustietoa lasten ja nuorten uhrikokemuksista muun muassa viranomaisoiminnan kehittämiseksi. Vuoden 2013 lapsiuhritutkimus tehtiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella kouluterveyskyselyn aineistonkeruun yhteydessä.

Tutkimuksesta ennakkoon julkaistujen tiedotteiden mukaan viimeisimmästä lapsiuhritutkimuksesta on käynyt ilmi, että myönteinen kehitys perheväkivallan vähenemisestä on pysähtynyt. Lapset ja nuoret kokevat tämän tutkimuksen mukaan henkistä väkivaltaa kodeissaan merkittävästi enemmän kuin vuoden 2013 kouluterveyskyselyn tuloksissa ilmeni. Samansuuntaisia tutkimustuloksia on saatu Lastensuojelun Keskusliiton tekemässä *Kovemmin käsin. Suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021*-selvityksessä (Lastensuojelun keskusliitto 2023). Tutkijat arvelevat tulosten perusteella, että perheväkivallan taustalla on nykyisin lähinnä muita kuin kasvatuksellisia syitä, kuten huonoista kasvuoloista johtuvia tekijöitä. Kuitenkin tulosten valossa yhdeksäsluokkalaiset kokevat väkivaltaa kaikissa muodoissa enemmän kuin kuudesluokkalaiset, ja tytöt enemmän kuin pojat. Vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksen tulosten valossa tyttöjen kokema seksuaalinen väkivalta on lisääntynyt vuodesta 2013 peräti 12 prosenttiyksiköllä, mikä on hälyttävä tulos. (Tampereen yliopiston tiedote ei pvm.)

Kotimaisen tutkimuksen painopiste terveyttä ja hyvinvointia uhkaavien tekijöiden suhteen nuorten kokemana ovat tällä hetkellä pääasiassa seksuaaliterveyttä, kiusaamista ja väkivaltaa koskevissa kokemuksissa. Kiusaamisen kokemusten tutkimisessa ovat korostuneet koulun,

vapaa-ajan ja kotien ympäristöt, mutta myös virtuaalisissa ympäristöissä tapahtuvaan väkivaltaan on alettu kiinnittää runsaasti huomiota. Näitä tekijöitä tarkastellaan lähemmin nuorten kouluturvallisuutta ja vapaa-aikaa koskevassa osassa.

2.3.2 Terveyttä ja seksuaaliterveyttä koskevat uhkatekijät vähemmistöihin kuuluvia nuoria koskevassa kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa

Terveyttä uhkaavat tekijät tulevat vähemmistöihin kuuluvia nuoria koskevassa kotimaisessa sosiaalitieteellisessä tutkimuskeskustelussa esiin lähinnä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien seksuaaliterveyden kohdalla. Muun muassa sukupuolisen häirinnän, seksuaalisen väkivallan ja seurusteluväkivallan ehkäisemiseksi terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella julkaistiin vuonna 2012 Nuorten turvataito-opas (Aaltonen 2012). Vaikka oppaan asiantuntijatekstit olikin suunnattu nuorten kanssa ammatikseen toimiville aikuisille, ne sisältävät myös nuorille suunnattuja vuorovaikutteisia tehtäviä sellaisten toimintatapojen omaksumiseksi, jotka lisäävät heidän taitojaan ja kykyjään selviytyä uhkaavaa käytöstä, kuten seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua kohdatessa. Oppaassa kiinnitettiin huomiota myös seksuaaliseen monimuotoisuuteen painottamalla nuorten välistä yhdenvertaisuutta ja oikeuksia seksuaalisuuteen. Vuonna 2021 laadittiin uusi nuorten turvataito-opas terveydenhuollon ammattilaisten hyödynnettäväksi nuoren kanssa toimiessa (Moilanen 2021). Oppaassa painotetaan laadukkaan seksuaalikasvatuksen tärkeyttä nuorille ihmisille, johon tulisi liittyä myös seksuaalisen turvallisuuden ulottuvuus. Sukupuolten erojen ja seksuaalisen moninaisuuden kunnioittaminen nähdään olennaisena lähtökohtana turvallisuuden edistämiseksi. Myös grooming-ilmio tunnustetaan oppaassa nuoreen kohdistuvana uhkana. Ilmiöön liittyy nuoren luottamuksen herättäminen verkossa seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa.

Opetushallituksessa on julkaistu hiljattain opas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa (Laitinen ym. 2020). Myös tässä oppaassa kiinnitetään huomiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten muita huonompaan asemaan, joka on tullut esiin kouluterveyskyselyjen tuloksissa.

Ongelmat juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisuudessa ovat vaikuttaneet siihen, ettei esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa ole aina osattu tiedottaa kaikkia nuoria seksuaalikäyttäytymisen riskeistä. Valistuksen puute ja tietämättömyys riskeistä ovat myötävaikuttaneet näiden nuorten seksuaaliseen riskikäyttäytymiseen, kuten suojaamattomaan seksiin ryhtymiseen. (Ruuskanen 2015.) Vaikka esimerkiksi sosiaalityössä ei ole havaittu suoranaista syrjintää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa nuorta kohdatessa, heteronormatiivisuudelle nojaavat ajattelumallit ja toimintatavat saattavat vielä hallita monin paikoin sosiaali- ja terveydenhuollossa ja koulujen terveystiedon opetuksessa,

jolloin näille nuorille ei välttämättä osata välittää tarpeeksi tietoa seksuaaliterveydestä tai siihen liittyvistä uhkista (mt.). Tutkimuksissa on myös havaittu, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten tietämys seksuaaliterveydestä on muita heikompaa (Klemetti ym. 2017).

Silmiinpistävää tätä katsausta laatiessa on ollut se, että nuorten sukupuolikäyttäytymistä koskeva sosiaalitieteellinen tutkimus on keskittynyt lähinnä juuri seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin kuuluvien nuorten seksuaalisuuteen ja siihen sisältyviin terveysriskeihin. Esimerkiksi miesten välistä seksiä koskevissa tutkimuksissa tähdennetään, että juuri nuorten seksikäyttäytymiseen pitäisi kiinnittää entistä enemmän huomiota ja tarjota apua ja tukea siihen liittyvissä ongelmissa entistä useammin (Kylmä ym. 2016). Tyttöjen seksikäyttäytymistä koskevissa tutkimuksissa on havaittu ei-toivottujen raskauksien ja sukupuolitautien ja väkivallan kohteeksi joutumisen muodostavan keskeisimmät riskit nuorten omien arvioiden valossa (Kuortti & Jähi 2009). Tyttöjen kokema seksuaaliväkivalta on lisääntynyt vuodesta 2019 peräti kahdella prosenttiyksiköllä noin 12–13 prosenttiin vastaajista. Myös tyttöjen seksuaalisen häirinnän kokemukset julkisilla paikoilla ovat lisääntyneet alueellisesti vertaillen paikoin peräti viidellä prosenttiyksiköllä vuodesta 2019 vuoteen 2021. (THL ei pvm.)

Tutkimusten perusteella kouluväkivallan ja syrjinnän kokemusten on osoitettu kuitenkin olevan yleisempiä vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla (Jokela ym. 2020; Kujanpää & Roos 2021). Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten terveydelle sen on osoitettu aiheuttavan monenlaista haittaa, kuten lisääntynyttä ahdistuneisuutta ja stressiä, masennusriskin kasvamista ja mielenterveyden ja itsetunnon heikkenemistä. Tunne ulkopuolelle jäämisestä kasvattaa tunnetaakkaa aiheuttaen mielihapaa ja kielteisiä tunteita, ja vihamielisen kohtelun pelko heikentää turvallisuudentunnetta. Kiusaamisen uhriksi joutuminen johti lisäksi ongelmiin elämänhallinnassa, kuten runsaaseen alkoholinkäyttöön. (Kujanpää & Roos 2021.) Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tulosten perusteella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvoinnissa kerrotaan olevan muutenkin muita nuoria enemmän puutteita (Jokela ym. 2020).

Nuorten terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuvia uhkia ja riskejä koskeva sosiaalitieteellinen tutkimus on myös kansainvälisesti vähäistä, ja terveyttä uhkaavia tekijöitä on tarkasteltu pääasiassa lääketieteessä. Sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota lähinnä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin ja muihin vähemmistöihin kuuluvien nuorten seksikäyttäytymiseen ja siinä ilmeneviin terveysriskeihin. Tutkimukset osoittavat esimerkiksi, että nuorilla, joille riskinotto on muutenkin tyypillistä, on taipumusta myös seksuaaliseen riskikäyttäytymiseen (Gold ym. 2011). Kanadalainen kirjallisuuskatsaus osoittaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret käyttävät enemmän päihteitä kuin muut nuoret (Wells 2009).

On myös osoitettu, että afroamerikkalaisilla (*African-American*) transgender-nuorilla on suurempi riski saada HI-virus kuin muilla, ja 50 tutkimusosallistujan parissa tehdyn kvantita-

tiivisen analyysin mukaan heillä on paljon muitakin tarpeita, joita ei ole osattu kohdata palvelujärjestelmässä (Garofalo ym. 2006). Kvantitatiiviset tutkimukset ja interventiot osoittavat kuitenkin, että kuuluminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edunvalvontajärjestöihin tai yhdistyksiin, joiden puitteissa nuorilla tarjotaan valistusta, tukea ja erilaista toimintaa, vähentää nuorten seksuaalista riskikäyttäytymistä, terveysongelmia ja esimerkiksi ongelmauomista (Poteat ym. 2021). Uusiseelantilaisessa tutkimuksessa, jonka aineisto on kerätty sähköpostikyselynä palvelujärjestelmän ammattilaisille, havaittiin, että näihin ryhmiin kuuluvilla nuorilla on mielenterveyden ongelmia samassa suhteessa kuin muillakin, mutta heidän turvallisuuteensa ei kiinnitetä riittävästi huomiota (Adams ym. 2013). Lisäksi palvelujärjestelmän asiantunteudesta tulisi lisätä ja turvata sen rahoitus näiden nuorten tukemiseksi. Interventiotutkimusten perusteella osoitetaan lisäksi, että mielenterveyden ongelmista kärsivät nuoret hyötyvät selkeästi yhteisöperusteisesta hoivasta ja etenkin oman perheen tuesta (Bickerton ym. 2014).

Seksuaalisuuteen liittyviä terveysuhkia ja turvallisuutta on tutkittu jonkin verran myös vammaisten tai toimintarajoitteisten nuorten kohdalla. Erään tutkimuksen mukaan heidän seksuaalisuudestaan vallitsee paljon vääriä käsityksiä, kuten poikkeaviksi miellettyjen ominaisuuksien vaikutuksista seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen itsehillintään. Tutkimuksessa painotetaan nuoren itsetuntemuksen lisäämistä seksuaalisena olentona, sillä sen kautta voidaan edistää myös nuorten turvataitoja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Myös tietämättömyys vammaisten tai toimintarajoitteisten nuorten seksuaalisuudesta muun muassa palvelujärjestelmässä myötävaikuttaa tiedon puutteeseen nuorilla itsellään, mikä saattaa lisätä seksuaalista riskikäyttäytymistä ja siten myös riskiä joutua hyväksikäytön uhriksi. (Shah 2017.) Iso-Britanniassa on lisäksi tutkittu vammaisten ja toimintarajoitteisten nuorten muita terveysriskejä ja havaittu, että yhteisöperusteinen hoiva ja interventiot auttavat niitä autismin kirjon lapsia ja nuoria, joilla on mielenterveyden häiriöitä (Crane ym. 2019).

2.3.3 Yhteenveto: vähemmistöihin kuuluvien nuorten muita suuremmat riskit terveydelle ja hyvinvoinnille

Tutkimuksessa on havaittu, että etnisiin ryhmiin kuuluvien tai monikulttuurisista perheistä tulevien nuorten terveysuhkat liittyvät keskeisesti syrjinnän vaikutuksiin esimerkiksi mielenterveyteen. Lisäksi heillä on alttiutta riskikäyttäytymiseen myös esimerkiksi alkoholinkäytön suhteen. Kouluissa tapahtuva syrjintä, kuten pitkäkestoinen kiusaaminen voi olla vaikutuksiltaan niin voimakasta, että nuorille aiheutuu erilaisia terveysongelmia.

Samankaltaisia tutkimustuloksia on saatu myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kohdalla, vaikka heidän terveyttään koskeva tutkimus näyttää liittyvän hyvin pitkälti seksuaaliterveyteen. Katsauksen perusteella on kuitenkin huomattava keskeise-

nä tekijänä se, että palvelujärjestelmässä tuntuu olevan kyvyttömyyttä kohdata näitä nuoria ja vastata heidän tarpeisiinsa. Tietämys vammaisuudesta tai toimintarajoitteista, muista kulttuureista sekä muista kuin heteroseksuaalisista seksuaalisuuden muodoista näyttäytyy tutkimusten valossa hatarana nuorille sunnatuissa palveluissa. Nuorelle tietämättömyys on haitallista. Kaikkien tässä käsiteltyjen vähemmistöryhmien suhteen on käynyt ilmi juuri se, että nuoria koskevalla asiantuntemuksen puutteella esimerkiksi palvelujärjestelmässä on kielteinen vaikutus nuorten omaan tietämykseen esimerkiksi seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä riskeistä. Turvataitojen edistämisen kannalta tällä tietämyksellä olisi hyvin suuri merkitys.

2.3.4 Nuorten kaltoinkohtelu ja väkivallan uhka kodeissa

Toinen keskeinen hyvinvoinnin kannalta olennainen ulottuvuus nuoren välittömässä elinpiirissä ovat perhesuhteet ja suhteet omiin vanhempiin. Osalle lapsista ja nuorista perhe on kuitenkin uhka, ja perheväkivalta yksi olennainen uhkatekijä elinpiirin lähimmällä kehällä. Perhesuhteilla on usein vaikutusta myös nuoren mielenterveyteen, ja aiheesta on olemassa jonkin verran kotimaista tutkimusta. Esimerkiksi 14-vuotiaiden nuorten kyselytutkimuksessa on havaittu, että riitaisat suhteet vanhempiin ennustavat mielenterveyden ongelmia aikuisiällä (Kinnunen ym. 2010).

Huonot kasvuolot ja väkivallan uhka kotona ovat kuitenkin suurin nuoren välittömän elinpiirin turvallisuutta uhkaava tekijä, sekä nuoren itse kokemana, että silloin, kun nuori joutuu havaitsemaan vanhempien toisiinsa kohdistamaa väkivaltaa (esim. Huttunen ym. 2015). Lapsiuhritutkimuksen 2008 aineistojen valossa on esimerkiksi havaittu, että äitiin kohdistuvaa väkivaltaa havaitaan herkemmin kuin isään kohdistuvaa ja että tytöt havaitsevat väkivaltaa herkemmin kuin pojat. 11–17-vuotiaiden keskuudessa kerätty aineisto antaa viitteitä siitä, että on olemassa sukupuolten välisiä eroja väkivallan kohtaamisen tavoissa ja siihen suhtautumisessa (mt.).

Suomessa lasten uhrikokemuksia tarkastelevia tutkimuksia on tehty säännöllisesti 1980-luvun lopulta lähtien. Ensimmäisessä tutkimuksessa tarkasteltiin 9-luokkalaisille suunnatulla kyselymenetelmällä lasten väkivalta- ja seksuaalikokemuksia vuonna 1988, ja tutkimuksen tarkoituksena oli saada luotettavaa tietoa lapsiin kohdistuvan perheväkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä. (Ellonen 2007.) Kouluille lähetettyjen lomakkeiden vastausprosentti oli 96 (N=7435), ja kysely tavoitti tasapuolisesti tyttöjä ja poikia. Peräti 59 % kaikista vastaajista ilmoitti kokeneensa kodeissaan henkistä väkivaltaa, mikä vielä tuolloin määriteltiin tutkimuksessa ”symboliseksi aggressioksi”. Lievää väkivaltaa, kuten tukistamista ja näpätymisiä oli kokenut vastaajista ainakin joskus yli 60 %, ja vakavaa väkivaltaa ilmoitti kokeneensa 7 prosenttia kaikista vastaajista. Seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa ilmoitti 18 % tytöistä ja 7 % pojista. Pakottamista seksuaaliseen kanssakäymiseen tai väkivaltaa seksuaalisessa kanssakäymisessä aikuisen kanssa oli kokenut 2 % tytöistä ja 1 % pojista. Insestikokemus oli

yhteensä 18 tytöllä, ja riski joutua inestinin uhriksi oli 15-kertainen isäpuolen taholta koettuna verrattuna biologisen vanhemman taholta koettuna. (Mt.)

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa vertaillaan lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia vuosien 1988, 2008 ja 2013 välillä. Väkivaltakokemukset vähenivät tuolla aikajanelä säännöllisesti ja esimerkiksi vanhempien lapsiaan kohtaan käyttämä kuritusväkivalta oli vähentynyt merkittävästi. Myös kuritusväkivaltaan liittyvien asenteiden katsottiin muuttuneen vuodelta kielteisemmiksi. Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kävi lisäksi ilmi, että vaikka henkinen väkivalta onkin edelleen yleisin vanhempien lapsia kohtaan käyttämä väkivallan muoto, se oli vähentynyt paljon. (Fagerlund ym. 2014.) Vuoden 2008 lapsiuhritutkimukseen oli lisätty ensimmäistä kertaa internetissä ja virtuaaliympäristössä koettua väkivaltaa koskevia kysymyksiä. Tässä katsauksessa palataan verkkoväkivallan ulottuvuuteen tarkemmin tuonnempana.

Vähemmistöihin kuuluvista nuorista maahanmuuttajataustaisten osuus vastaajista oli vielä vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa pieni, mutta heidän osaltaan väkivallan kokemukset osoittautuivat jo tuolloin yleisemmiksi kuin muilla nuorilla. Kuitenkaan kotona ja perheen piirissä koetun väkivallan suhteen ei ollut eroja maahanmuuttajataustaisten nuorten ja muiden nuorten välillä. (Mt.) Kvalitatiiviset tutkimukset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että monikulttuurisissa perheissä suhtautuminen kuritusväkivaltaan on usein sallivampaa kuin suomalaisessa kulttuurissa keskimäärin. Suhtautuminen väkivaltaan aiheuttaa välillä ristiriitaitilanteita esimerkiksi kouluissa, kun väkivaltaista käyttäytymistä ei sallita missään muodoissa. (Esim. Säävälä 2012.)

Kuitenkin esimerkiksi kunniaväkivalta tunnetaan ilmiönä hyvin myös Suomessa, ja sisäasiainministeriö (tuolloin sisäministeriö) asetti sen lopettamiseksi erillisen työryhmän vuonna 2011. Kunniaväkivalta on THL:n mukaan yhteisöllistä väkivaltaa, jossa perhe, suku tai muu yhteisö kontrolloi yksilöä syyttäen tätä normien vastaisesta käytöksestä (Kunniaan liittyvä väkivalta, 9.3.2023). Patriarkaalisten kulttuurien erityispiirteenä kunniaväkivalta on myös yksi sukupuolittunut väkivallan muoto, sillä se perustuu usein naisten seksuaalisuuden kontrollointiin nojatuen uskontoon ja kulttuuriin traditioihin. Esimerkiksi lasten ja etenkin tyttöjen sukuelinten silpominen on yksi sen äärimuodoista. (Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi, 2011.)

Sisäministeriön selvityksen perusteella tulee kuitenkin esiin se, että kunniaväkivaltaan puuttumiseksi tarvitaan eri hallinnonalojen viranomaisten yhteistyötä ja koulutusta muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, sillä ilmiö on Suomessa verrattain uusi. Kunniaväkivaltaa kohdataan ennen muuta etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten naisten taholla, ja heidän auttamisensa vaatii erityistietämystä monikulttuurisuudesta. (SM 2011.)

Tutkimusten mukaan vammaiset ja toimintarajoitteiset henkilöt joutuvat kuitenkin kohtaamaan perheväkivaltaa ja väkivaltaa yleensä kaksi kertaa useammin kuin muut (Luoma

ym. 2022). Tuoreimmat vammaisten henkilöiden väkivallan kokemuksia kartoittavat tutkimukset eivät tosin kerro nuorten määristä kysely- ja haastatteluaineistoissa, mutta THL:n Kouluterveyskyselyissä kasvuympäristön turvallisuuteen liittyvissä indikaattorien kautta on saatu selville, että vammaiset nuoret kokevat lähiympäristöissään useammin syrjintää ja väkivaltaa kuin muut nuoret (esim. Kanste ym. 2018).

Lapsiuhritutkimusten lisäksi tutkimusta perheväkivallan vaikutuksista pikkulapsiin on tehty jonkin verran (esim. Kääriäinen ym. 2010). Perheväkivallan vaikutuksia nuoriin ja heidän turvallisuudentunteeseensa on kuitenkin tutkittu erittäin vähän, vaikka sen yhteydet nuorten mielenterveyden häiriöihin on osoitettu useissa tutkimuksissa (myös esim. Piippo 2021). Vanhempien eron jälkeisen turvattomuuden näkökulmasta on tehty tutkimusta perheen isän perheeseen kohdistamasta vainosta, jossa yhteistyössä ovat olleet Ensi- ja turvakotien liiton Oulun ja Mikkelin jäsenyhdistykset ja niissä toimivien väkivaltatyöntekijöiden Varjo-hanke vuosilta 2012–2017. Tutkimushankkeen menetelminä 2–21-vuotiaiden lasten ja nuorten vainon kokemusten käsittelyssä olivat toiminnallisterapeuttiset ryhmäkokoontumiset ja taidelähtöiset menetelmät, joissa lapset ja nuoret ovat voineet sanoittaa kokemuksiaan taiteen tekemisen kautta. Tutkimustulosten perusteella vaino subjektiivisena kokemuksena sulautuu perhesuhteisiin, herättää ristiriitaisia tunteita ja turvattomuutta, ja suuntaa lapsen elämää ja ajattelua vaikeasti sanoitettavana varjona. (Nikupeteri & Laitinen 2017.)

Lasten ja nuorten turvallisuuden merkitys omassa kodeissaan on kuitenkin noussut esiin keskeisenä tekijänä kuntien turvallisuussuunnitelmien laadintaa koskevissa kunta-alan ammattilaisten käsityksissä (ks. myös kunta- ja järjestökartoitus tässä raportissa). Ammattilaisten mukaan turvallisuussuunnitelmien laadinnassa ovat hyvin tärkeitä juuri lasten ja nuorten turvallisuuden parantamiseksi tähtäävät toimenpidesuositukset esimerkiksi lisätä varhaisen puuttumisen toimintamalliin liittyviä käytäntöjä (Hietala 2008). Nuorten keskinäisten ryhmäkeskustelujen valossa turvattomuuden tunnetta näyttää tuottavan etenkin läheisyyden ja luottamuksen puute perhesuhteissa (Hakala ym. 2018).

Hyvien perhesuhteiden psyko-emotionaaliset vaikutukset nuoren hyvinvointiin ovat kokonaisvaltaisia ja kauaskantoisia, ja kansainvälisten tutkimusten valossa niillä on myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi painonhallintaan (Carmody ym. 2020). Sosiaalitieteellistä tutkimusta väkivallan vaikutuksista lasten ja nuorten turvallisuudentunteeseen ei kuitenkaan ole liiemmästi tehty myöskään kansainvälisesti. Mitä nuorten turvallisuudentunteeseen ja perheväkivaltaan tulee, kansainvälisessä tutkimuskentässä nousevat esiin etupäässä erilaiset psykologiset interventiotutkimukset, joiden valossa väkivaltaa perheissään kokeneilla lapsilla ja nuorilla on paremmat mahdollisuudet selviytyä väkivallan aiheuttamien traumaperäisten oireiden kanssa, jos näiden perheiden tilanteisiin on puututtu ajoissa ja perheet ovat suostuneet osallistumaan terapiaan (esim. Jonkman ym. 2022).

Tutkimuksissa tulevat tosin esiin myös palvelujärjestelmän puutteet lapsen tukemisessa. Lapsen tai nuoren kutsuminen osallistumaan interventio-ohjelmiin vaikuttaa heihin jo sinänsä myönteisesti, mutta sosiaali- ja terveyspalveluissa ei aina ole riittävästi asiantuntemusta tukea lapsia uhrkokemusten kanssa eikä tukemisen käytäntöjä ole välttämättä olemassa. (Roy ym. 2022.)

Myös seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden lasten tukemiseksi on esitetty hyödynnettäväksi taideperusteisia menetelmiä (Cody 2015). Kuitenkin on havaittu, että etenkin turvallisten sijaiskotijärjestelyjen on osoitettu edistävän seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden lasten selviytymistä (Shuker 2015). Niiden nähtiin olevan yhteydessä myös trauman kokeneiden nuorten käsityksiin omasta turvallisuudestaan, sillä käsitykset paranivat turvallisissa elinolosuhteissa (Huefner ym. 2014). Aihepiiriin liittyvän kirjallisuuskatsauksen perusteella lasten ja nuorten auttamiseksi kotiväkivallan kokemusten kanssa on esitetty asiakaslähtöisiä, elämäntilanteisiin ja tarpeisiin pohjautuvia tukimenetelmiä lapsiuhrien palvelujärjestelmässä, jotta heidän pärjäävyyttään (resilienssiään) kyettäisiin vahvistamaan (Holt ym. 2008).

Perhesuhteissa koetut turvallisuusuhkat liittyvät siis väkivaltaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaikka se on vähentynyt tutkimustiedon valossa tasaisesti vuosikymmenten aikana. Väkivaltaa perheessään kokee kuitenkin moni nuori sekä vanhempien että sisarusten taholta. Viimeisimmän tutkimuksen mukaan peräti 17 prosentilla nuorista on kokemuksia sisarusväkivallasta, ja lisäksi tutkimus osoittaa, että sisarusväkivalta on yleisempää niissä perheissä, joissa koetaan väkivaltaa myös vanhempien taholta (Huovinen 2022).

Tässä yhteydessä on silti huomattava, että vaikka perheväkivalta näyttäytyy yhtenä keskeisimmistä turvallisuusuhkista nuorten lähimmällä elinpiirillä, sitä ei pidä sekoittaa ilmiön yleisyyttä koskeviin faktoihin. Valtaosa nuorista elää kuitenkin väkivallattomissa kodeissa.

2.3.5 Asumiseen liittyvä turvallisuus ja asunottomuus turvallisuusuhkana

Kolmantena keskeisenä ulottuvuutena lähimmän elinpiirin turvallisuusuhkien suhteen vähemmistöihin luokitelluilla nuorilla näyttäytyy asumisen turvallisuus. Vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden kohdalla turvallisuuden merkitys elinoloissa, perhesuhteissa ja ympäristössä korostuu niin tutkimuksessa kuin palvelujärjestelmän käytännöissäänkin. Vammaiset nuoret ovat pärjäävyyden kannalta haavoittuvampia kuin muut.

Turvallisuutta tai turvallisuusuhkia ei myöskään ole kotimaisessa kentässä tutkittu vammaisten henkilöiden suoranaisesti kokeman turvallisuudentunteen kannalta kovin paljoa, mutta monia elinolojen ja elämäntilanteiden ulottuvuuksia on tarkasteltu turvallisuuden näkökulmasta. Vammaisten nuorten elämäntilanteissa keskeistä on valmentautuminen itsenäisempään asumiseen jossain ikävaiheessa riippuen perhesuhteista ja elämäntilanteesta. Prosessi

saattaa sisältää useitakin turvallisuusriskejä liittyen asuinhuoneiston esteettömiin tila- tai välineratkaisuihin, mahdolliseen yövalvonnan tarpeeseen ja nuoren terveyden ja toimintarajoitteiden asettamiin vaatimuksiin.

Kotimaisessa tutkimuksessa turvallisuutta vammaisten ja toimintarajoitteisten nuorten kannalta on tarkasteltu kouluterveyskyselyn vuoden 2017 tulosten valossa, ja on todettu erilaisten kognitiivisten ja fyysisten toimintarajoitteiden vaikuttavan nuoren turvallisuutta heikentävästi muun muassa siinä suhteessa, että he ovat alttiimpia kohtaamaan esimerkiksi syrjintää tai muuta kaltoinkohtelua kasvuympäristössään (Kanste ym. 2017).

Asumisen turvallisuus vammaisilla henkilöillä kytkeytyy tutkimusten mukaan ainakin turvallisiin tilaratkaisuihin, yövalvonnan varmistamiseen ja institutionaalisiin sääntöihin esimerkiksi asumispalveluissa, sillä ne lisäävät asiakkaiden turvallisuudentunnetta ja luottamusta palvelujärjestelmään (Eriksson 2008). Turvallisuuden ulottuvuuden onkin esitetty vaikuttavan kaikkein keskeisimmin siihen, millaisia ratkaisuja vammaisten palveluasumisessa kehitetään Suomessa (esim. Harjajärvi ym. 2007; Hintsala & Mietola 2013).

Kansainvälisesti vammaisten lasten ja nuorten turvallisuutta asumispalveluissa on tutkittu jonkin verran. Tutkimuksissa painotetaan ammattilaisten roolia nuorten turvallisuudentunteen ylläpitämisen kannalta. Haastatteluaineistossa ammattilaiset korostavat luottamuksen rakentamista asumis- ja muiden palvelujen käytännöissä ja nuorten elinpiirissä. Ammattilaiset painottavat myös tukikäytäntöjen ylläpitämistä, nuorten kykyjen vahvistamista ja heidän etujensa ajamista. (Robinson & Graham 2019.) Vastaavat interventiot nähtäisiin tutkimusten valossa erittäin tärkeinä, sillä asumispalvelujen oloissa vammaisten nuorten on osoitettu kohtaavan myös seksuaalista hyväksikäyttöä (esim. Moore ym. 2018).

Myös kodittomuus on turvallisuusuhka nuorelle ja Suomessa on tutkittu nuorten kodittomuutta ja asunnottomuutta (esim. Fröjd ym. 2012; Viisanen 2019). Kvalitatiivisten ja esimerkiksi haastatteluaineiston narratiivisten analyysitutkimusten mukaan etenkin nuoret naiset ovat kodittomina haavoittuvassa asemassa, koska he altistuvat muun muassa liialliselle päihteidenkäytölle, epäluotettaville ihmissuhteille, väkivallalle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle. Tulokset ovat samansuuntaisia naisten kodittomuutta koskevien suomalaisten tutkimusten kanssa, joissa on sovellettu narratiivisen analyysin menetelmiä (esim. Granfelt 1998). Nuorten aikuisten asunnottomuutta koskevassa kvantitatiivisessä seurantatutkimuksessa korostetaan moniongelmaisuutta asunnottomuuteen vaikuttavana tekijänä. Esimerkiksi peruskoulun yhdeksännellä luokalla koettujen terveysongelmien ja päihteidenkäytön, toimeentulon ongelmien ja perhesuhteissa koetun väkivallan osoitetaan olevan yhteydessä asunnottomaksi ajautumiseen nuorella aikuisiällä. Tutkimustulosten kansainvälinen vertailtavuus on kuitenkin haastavaa, sillä useimmat asunnottomuutta koskevista tutkimuksista on toteutettu laadullisesti esimerkiksi haastatteluaineiston avulla. (Fröjd ym. 2012.)

Kansainvälisissä nuorten asunnottomuutta ja kodittomuutta koskevissa tutkimuksissa on tultu samankaltaisiin johtopäätöksiin, sillä ilmiön on katsottu olevan yhteydessä sosiaaliseen deprivatioon, kouluttamattomuuteen ja huono-osaisuuteen (esim. Couch 2011). Kansainvälisessä tutkimuskentässä ovat kuitenkin viime vuosina alkaneet korostua turvapaikanhakijoiden asemaan liittyvät seikat. Esimerkiksi sodassa vanhempansa menettäneille lapsille ja nuorille ei tulomaassa ole aina osoittaa asuntoa tai muutenkaan mahdollisuutta turvata heidän elinolosuhteitaan (esim. Khan ym. 2022).

2.3.6 Yhteenveto: Keskeiset turvallisuushkat nuorten välittömällä elinpiirillä

Kirjallisuuskatsauksen valossa keskeisimmät nuorten turvallisuudentunteeseen vaikuttavat tekijät liittyvät tutkimuksissa lapsen ja nuoren kotiin ja kasvuympäristöön, ja ne voivat pahimmillaan uhata nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Monet nuoret kohtaavat perheväkivaltaa jossakin muodossa, vaikka suurin osa nuorista eläkin turvallisessa kodissa. Tutkimusten valossa perheväkivallalla ja seksuaalisella hyväksikäytöllä voi olla pitkäjäisiä kielteisiä vaikutuksia myöhempään elämään, ja erilaiset mielenterveyden ongelmat ovat näistä vaikutuksista yleisimpiä.

Seksuaaliterveys on toinen nuorten terveyttä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa yleisimmin käsittelevistä alueista, mutta tällä tutkimuksen alueella korostuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Seksuaaliturvallisuuden alue korostuu myös niiden nuorten kohdalla, joilla on toimintarajoitteita, koska tutkimusten mukaan he ovat monin tavoin haavoittuvampia, kuten alttiimpia myös seksuaaliselle hyväksikäytölle.

Kodin materiaalisiin tilaratkaisuihin ja tilojen esteettömyyteen liittyvä turvallisuus on niin ikään keskeinen tutkimusalue toimintarajoitteiden kannalta, ja nuorten kohdalla koskien pääasiassa turvallista siirtymistä itsenäiseen asumiseen. Kuitenkin myös kodittomuus uhkaa niitä nuoria, joille on kasautunut toimeentulo- ja muita ongelmia.

Yhtä kaikki tutkimuskirjallisuudesta piiryy kuva siitä, että nuorten turvallisuutta uhkaavat tekijät lähimmällä elinpiirillä koskevat yleisesti kaikkia nuoria, kuten perheväkivalta. Kuitenkin eräillä ulottuvuuksilla ne koskevat voimakkaammin tiettyihin vähemmistöihin luokiteltuja nuoria. Esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön uhka on nuorella suurempi toimintarajoitteista johtuvien turvallisuustaitojen puutteiden takia. Myös seksuaaliterveyden ulottuvuudella turvataitojen merkitys nousee keskeiseksi, sillä tutkimusten valossa palvelujärjestelmässä ei aina ole erilaisten vähemmistöjen elinoloja, kulttuureja ja muita erityispiirteitä koskevaa asiantuntemusta niin, että nuorten turvallisuustaitoihin voitaisiin kiinnittää riittävästi huomiota.

2.4 Koulunkäyntiä ja vapaa-aikaa koskevat turvallisuusuhkat

Tässä kirjallisuuskatsauksen osassa tarkastellaan nuorten turvallisuutta ja sen uhkatekijöitä nuorten elinpiirin mesotasolla ja etupäässä kouluja ja vapaa-aikaa koskevan tutkimuksen valossa. Tutkimuskirjallisuudessa nuoren ja etenkin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten hyvinvointia uhkaa ennen kaikkea kiusaaminen ja syrjintä, jota tapahtuu pääasiassa koulumaailmassa ja vapaa-ajalla. Kiusaamista, väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtuu kuitenkin yhä enemmän virtuaalimaailmassa, joten tutkimusten valossa nuoret kohtaavat turvallisuusuhkia etenkin vapaa-ajallaan erilaisissa peli- ja virtuaaliyhteisöissä, joissa myös viestiminen on mahdollista.

Katsauksen toisen osan ensimmäisessä luvussa käsitellään koulumaailman turvallisuusuhkia ja kouluturvallisuutta, ja toisessa luvussa turvallisuudentunnetta harrastuksissa ja vapaa-ajalla. Jälkimmäisessä luvussa tarkastellaan ensin vapaa-ajalla kokoontuvien nuorten kokemia turvallisuusuhkia harrastuspaikoilla, kaupungeissa ja kaduilla, ja sen jälkeen virtuaalisen vapaa-ajan turvallisuusriskejä. Uusimpien tutkimusten valossa on merkille pantavaa, että sekä koulunkäynnin että vapaa-ajan ulottuvuuksilla korostuvat yhteisöön kuulumisen merkitys ja yhteisölliset toimintakäytännöt myös erilaisilta turvallisuusuhkilta suojaavana tekijänä.

2.4.1 Nuorten kokema syrjintä ja kiusaaminen kouluissa

Kouluterveyskyselyissä on tarkasteltu nuorten kokemaa syrjintää ja kiusaamista koulupäivän aikana ja koulumatkoilla. Syrjintää ja kiusaamista ovat esimerkiksi vähättely ja sivuuttaminen, moittiminen, tavaroiden vahingoittaminen ja varastaminen ja muut henkisen väkivallan muodot. Fyysistä väkivaltaa nuorten välillä on esimerkiksi töniminen ja lyöminen. Syrjintää ja kiusaamista koulussa ovat myös erilaiset seksuaalisen väkivallan muodot, joita ovat esimerkiksi sanallinen häirintä ja fyysisen koskemattomuuden loukkaukset.

Kouluterveyskyselyssä koulukiusaamisen yleisyyttä mitataan kysymyksellä kiusaamisen kokemuksista erilaisilla aikaesiintyvyyksillä. Viimeisimpien tutkimusten aluevertailu vuosilta 2019 ja 2021 osoittaa, että 8.- ja 9.-luokkalaisista nuorista 4–7 % kokee kiusaamista vähintään kerran viikossa. Kun nuori on kertonut kiusaamisesta, se on vähentynyt 25–50 prosentilla kiusatuiksi tulleista ja pahentunut 25–30 prosentin kohdalla. Syrjivää kiusaamista kouluvuoden aikana on kokenut noin 22 % pojista ja peräti 35 % tytöistä vuoden 2021 kyselyssä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei pvm.) Kiusaaminen on luonteeltaan enimmäkseen sanallista tai ilmeillä ja eleillä ilmaistua sekä ulkopuolelle jättämistä. Pojista 30 % ja tytöistä 15 % oli kokenut fyysistä kiusaamista, kuten lyömistä ja potkimista. (Helenius ym. 2022.)

Koulukiusaamista viikoittain koki taustaryhmittäin tarkasteltuna vuoden 2021 kyselyssä 15 % kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista, 11 % ulkomaalaistaustaisista nuorista, 14 %

sukupuolivähemmistöihin ja 9 % seksuaalivähemmistöihin kuuluvuutta tuntevista nuorista. Kiusaamista tapahtuu kuitenkin myös koulun aikuisten taholta. Uusimman, vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 8.- ja 9.-luokkalaisista vastaajista 78 % ei ole kokenut kiusaamista kenenkään koulun aikuisen taholta, mutta peräti 6 % vastaajista kokee kiusaamisen olevan viikoittaista tai toistuvaa.

Näistä vastaajista vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on eniten kiusatuksi tulemisen kokemuksia, ja esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista 13 % koki toistuvaa kiusaamista koulun aikuisten taholta ja ulkomaalaistaustaisista nuorista 11 %. Muulla tavoin asuvien ja suomalaistaustaisten nuorten kiusaamiskokemukset koulun aikuisten taholta olivat huomattavasti vähäisempiä, ja heistä 4–5 % koki toistuvaa kiusaamista. (Helenius ym. 2022.)

Koulujen oppilashuolto on keskeisessä asemassa ratkaisemassa nuorten hyvinvoinnin ongelmia koulu yhteisöissä. Hyvinvoinnin ylläpitäminen esimerkiksi perusopetuksen oppilashuollossa ei kiinnity kouluissa vain terveydenhuoltoon vaan kaikkeen toimintaan, joka edistää oppilaiden hyvinvointia. Opetushallituksessa koulu yhteisön turvallisuuden ylläpitäminen on määritelty yhdeksi oppilashuollon keskeisistä tavoitteista. Tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä pidetään lähtökohtana turvallisten puitteiden suunnittelussa, ja kouluissa on lakisääteinen velvollisuus tehdä myös varsinaista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua (esim. Opetushallitus 2022). Kuitenkin nuorista huolehtimista koulu ympäristössä ei katsota vain koulun velvollisuudeksi, vaan yhteistyön merkitys koteihin, vanhempiin ja palvelujärjestelmään nähdään yhtenä tärkeänä osa-alueena kouluturvallisuuden ylläpitämisessä. Koulu hyvinvoinnin ulottuvuuksiksi määritelläänkin myös sosiaaliset suhteet, jolloin syrjinnästä ja kiusaamisesta vapaan työskentely-ympäristön merkitys on olennainen.

Esimerkiksi etnisiin ryhmiin kuuluvien ja monikulttuurisista taustoista tulevien nuorten terveys ja hyvinvointi myös rasmin vaikutusten kannalta on ollut Suomessa muutamien tutkimuksen kohteena (Souto 2011; Säävälä 2012). Koulukiusaamista koskevia tutkimuksia maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kohdalla on tehty muutamia, ja niiden tulokset antavat keskenään ristiriitaisia viitteitä ilmiön yleisyydestä verrattuna muihin oppilaisiin.

Alakoululaisten keskuudessa kiusaaminen oli yleisempää kuin yläkoululaisten. Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on suurempi riski joutua koulukiusatuiksi kuin muilla. Kiusaamista tapahtuu kuitenkin myös maahanmuuttajataustaisten nuorten keskuudessa, sillä tutkimukset osoittavat kiusaamisen olevan yleisempää niissä kouluissa, joissa maahanmuuttajataustaisia lapsia on vähintään 20 % oppilaista. Myös kiusatuista maahanmuuttajataustaisista oppilaista yli 40 % ilmoitti myös kiusanneensa muita. (Esim. Räsänen & Kivirauma 2011.) Uusimman, vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tulosten perusteella kiusaamiseen on ilmoittanut osallistuvansa viikoittain 9 % kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista ja 8 % ulkomaalaistaustaisista nuorista. Muulla tavoin asuvien ja suomalaistaustais-

ten osuus kyselyssä oli kummassakin 2 % vastaajista. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista kiusaamiseen viikoittain osallistui yhtä suuri osuus (3–4 %) kuin nuorista yleensä. (Helenius ym. 2022.)

Kvalitatiivisissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että vaikka esimerkiksi koulussa maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa kiusaamista ei pidettäisi yleisempänä kuin muihin kohdistuvaa, oppilaiden vanhemmilla on silti epäilyksiä lapsen kohdistuvasta rasismista kouluympäristössä (Säävälä 2012). Kulttuurierot suhteessa suomalaiseen kasvatukseen ja koulukulttuuriin vaikuttavat myös vanhempien asenteisiin.

Maahanmuuttajiin kohdistuvat kielteiset asenteet ovat lietsoneen rasismia myös Suomessa nuortenkin keskuudessa, ja valmius maahanmuuttajakriittiseen aktivismiin on ollut nousussa (Suutarinen & Törmäkangas 2012). Suomessa tosin ei ole osoitettu olevan syrjäytymiskokemuksia siinä määrin, että ne vaikuttaisivat täällä radikaalimmin ulkomaalaisvastaisen aktivismimyönteisyyden lisääntymiseen (esim. Saari 2010). Tutkimustietoa ei kuitenkaan ole vielä olemassa siitä, millaisia turvallisuushkia joillain tahoilla koventuneet asenteet ovat asettaneet maahanmuuttajataustaisia nuoria kohtaan, ja miten se ilmenee esimerkiksi kouluissa. Erilaiset rasismien kokemukset ovat kuitenkin maahanmuuttaja- ja monikulttuurisista taustoista tulevilla nuorilla yleisiä (esim. Armila ym. 2018; Keskinen ym. 2017; Rastas 2007).

Syrjintä ja kiusaaminen kohtaavat ilmiönä myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria. Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan kiusaamista viikoittain kokevien osuus sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla on 9 % ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla 14 % kyselyyn vastanneista nuorista (Helenius ym. 2022).

Vuoden 2014 tutkimuksessa peräti neljä viidestä näistä nuorista kertoi kohdanneen syrjintää ja epäasianmukaista kohtelua koulussa (Alanko 2014). Uusimman kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusaamisen kokemukset ovat vähentyneet kuitenkin tasaisesti 1990-luvulta lähtien, ja näin on tulkittavissa myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kohdalla. Kuitenkin sukupuolten moninaisuutta on pyritty tunnistamaan kyselyissä vuosi vuodelta tarkemmin. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten määrä vastauksissa on toki pieni kokonaisvastaajamäärässä, mutta erot sukupuolten moninaisuutta osoittavien vastaajaryhmien välillä ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

Kouluterveyskyselyjen valossa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi on ylipäänsä heikompaa kuin muilla kouluterveyskyselyjen valossa (myös Jokela ym. 2020), ja tähän liittyvät esimerkiksi nuorten kokemat puutteet koulujärjestelmässä ja siellä koetussa hyvinvoinnissa, sillä heidän erityisyyttään ei oteta esimerkiksi opetuksessa tarpeeksi huomioon. Näillä nuorilla on ollut myös muita kielteisempiä kokemuksia koulujen terveystarkastuksista, mikä heikentää myös kouluun liittyvää turvallisuuden tunnetta (Jokela ym. 2020).

Koulukiusatuksi joutumisen riskistä ja muista hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä niin kutsuttujen sateenkaarinuorten keskuudessa on tehty esimerkiksi kirjallisuuskatsaus aikaisemmin kuin tässä käsitellyt kouluterveyskyselyt, ja sen tulokset antavat saman suuntaista tietoa siitä, että kiusatuksi tuleminen on jonkin verran yleisempää heidän kuin muiden lasten kohdalla. Kiusaamiseen liittyvä laajempikin kuin tilastollinen tiedontarve on kuitenkin huomattu, ja vertailevaa tietoa kaivattiin suhteessa muihin vähemmistöihin identifioituviin nuoriin esimerkiksi kaverisuhteista ja tilanteista, joissa kiusatuksi joudutaan useimmin. (Aarnio 2014.)

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn tulosten perusteella ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa esimerkiksi fyysistä uhkailua on kuitenkin raportoinut kokevansa 22 % lukioissa opiskelevista seksuaalivähemmistöihin kuuluvuutta tuntevista pojista ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista pojista 17 %. Syrjivää kiusaamista koulussa oli kokenut joka kolmas, ammattiin opiskelevat hiukan useammin kuin lukiossa opiskelevat. (Luopa ym. 2017.) Näiden nuorten katsottiin olevan muita haavoittuvammassa asemassa juuri kouluissa, ja koulujen rooli nähtiin hyvin tärkeänä nuorten tukemisessa.

Kansainvälisen tutkimuksen valossa erilaisten tuen käytäntöjen, kuten varhaisen puuttumisen ja interventioiden sekä vertaistuen tärkeä merkitys koulukiusaamisen ja antisosiaalisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi nousee keskeisesti esiin, eikä pelkästään vähemmistöihin luokiteltujen nuorten kohdalla (esim. Cowie 2011; Kågesten ym. 2021; Moczuk ym. 2021). Kouluyhteisöön kiinnittymistä ja kuuluvuuden tunnetta koskevia tutkimuksia on tehty viime vuosina melko paljon kansainvälisesti, ja kuulumisen tunteen katsotaan olevan selkeässä yhteydessä nuorten turvallisuuden tunteeseen kouluympäristössä. Poissaolojen koulusta on tutkittu olevan yleisempiä niiden nuorten keskuudessa, jotka kokevat kiusaamista esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen takia (Rose ym. 2018).

Koulun käytäntöjä uhmaavaa käytöstä esiintyi nuorten keskuudessa sitä vähemmän, mitä enemmän kiinnittyneisyyttä nuori koki kouluyhteisöön. Tässä yhteydessä on tullut kuitenkin esiin myös sosiaalisen deprivaaation yhteydet nuoren antisosiaaliseen käyttäytymiseen koulussa. (esim. Higgins ym. 2020.) Kouluun kiinnittyminen ja erilaisiin interventio-ohjelmiin sitoutuminen vähentää tutkimusten valossa myös riskiä liialliselle päihteiden käytölle sekä mielenterveyden häiriöille, kuten masennukseen sairastumiselle (mm. Côté-Lussier ym. 2016; Ethier ym. 2018). Oppilaita tukevan ja heistä välittävän kouluympäristön katsotaan hyödyttävän etenkin vähemmistöihin kuuluvien nuorten selviytymistä (esim. Hatzenbuehler ym. 2014). Turvallisen ja nuorta tukevan kouluilmapiirin on nähty ehkäisevän myös nuorten rikekäyttäytymistä (kuten Ellonen 2008).

Erään kansainvälisen kirjallisuuskatsauksen perusteella havaittiin, että useissa kouluturvallisuutta koskevissa selvityksissä on keskitytty lähinnä rakennetun ympäristön turvallisuuteen, vaikka sosiaaliset tekijät ovat hyvin keskeisiä turvallisuudentunteen synnyssä (Mulvaney ym.

2011). Hyvin vähän suomalaisessa tutkimuksessa on kuitenkin käsitelty kouluissa tapahtuneita äärimmäisiä väkivallantekoja nuorten turvallisuuden tunteen kannalta, vaikka niiden vaikutukset kouluturvallisuuteen ja siitä käytävään keskusteluun ovat olleet merkittäviä (Kiilakoski 2009; Oksanen ym. 2011). Kuolemiin johtaneiden väkivaltatapauksen myötä turvallisuutta parantavien tilaratkaisujen, materiaalien ja välineiden, kuten ikkunoiden turvalasitusten ja tehokkaiden valvontajärjestelmien merkitys on noussut kouluissa hyvin suureksi.

Kahteen tai useampaan vähemmistöryhmään liittyvissä asemissa olevia ihmisiä, kuten saamelaisia vammaisia henkilöitä on vastikään tutkittu laajasti sosiaalisen aseman näkökulmasta (Hokkanen 2022). Turvallisuudentunteen ulottuvuus tai nuoren saamelaisen toimintarajoitteen henkilön asema ei tutkimuksessa tule esiin eksplisiittisesti, vaan ne liittyvät erilaisiin syrjinnän konteksteihin. Intersektionaalinen analyysi paljastaa kuitenkin yhtäältä saamelaisena ja toisaalta vammaisena kohdatun syrjinnän. Syrjintää esiintyy esimerkiksi puhutun kielen suhteen silloin, kun palvelujärjestelmässä, kuten koulussa saamelaista henkilöä ei palvella saamen kielellä. Tällöin syrjintää ei määritä henkilön vammaisuus tai toimintarajoite, vaan kulttuurinen identiteetti. Vammaisuuteen syrjintä kytkeytyy esimerkiksi silloin, kun asuinpaikkakunnalla on puutteita erityisen tuen käytännöistä esimerkiksi palvelujärjestelmässä. (Mt.) Saamelaisia vammaisia henkilöitä on kuitenkin tutkittu turvallisuuden kannalta digitaalisissa toimintaympäristöissä (Olsén-Ljetoff & Hokkanen 2020). Haastatteluaineiston analyysin perusteella tutkimuksessa todetaan, että vammaisten henkilöiden keskuudessa turvallisuus tulee näkyväksi saamelaisten keskinäisessä yhteisöllisyydessä ja yhteisöön kuulumisen tunteessa, jota digitaalisissa toimintaympäristöissä pidetään osaltaan yllä.

2.4.2 Vähemmistöihin luokiteltujen nuorten keskeisimmät turvallisuusuhkat kouluissa

Koulunkäynti on nuorelle henkilölle keskeinen elämänalue, mutta myös tämä katsaus osoittaa, ettei koulu ole aina eikä kaikille turvallinen ympäristö. Vähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat monen tasoista syrjintää ja kiusaamista, jotka ilmenevät henkisenä ja fyysisenä väkivaltana ajoittain myös kouluissa toimivien aikuisten taholta.

Tulokset kiusaamisesta nuorten kohtaamana turvallisuusuhkana kouluissa eivät yllätä. Kiusaaminen on lasten ja nuorten keskuudessa edelleen valitettavan yleistä, vaikka sen on osoitettu vähentyneen tasaisesti vuosikymmenten kuluessa. Vähemmistöihin kuuluvuutta tuntevien nuoren keskuudessa heihin kohdistettu kiusaaminen on kuitenkin yleinen syrjinnän muoto, ja se voi vaikuttaa hyvin kielteisesti nuoren identiteettiin. Heitä kiusataan kouluissakin useammin kuin muita nuoria.

Koulu- ja oppilaitosturvallisuuden merkitys on noussut keskusteluun viime aikoina myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamisen ja sitä tukevien käytäntöjen näkökulmasta.

Oppilaitoksilla on velvollisuus laatia tasa-arvosuunnitelmia, joiden laadinnassa tulee kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuslainsäädäntöön ja syrjimättömyyteen vaatimukseen, sillä esimerkiksi kieli, kulttuuri tai etninen tausta, sukupuoli- ja seksuaalinen identiteetti, vammaisuus ja toimintarajoite tai uskonto ja vakaumus eivät saisi olla perusteita syrjivälle käyttäytymiselle oppimisyhteisössäkään. Turvallisuudentunteen vahvistamisen ja sitä tukevien rakenteiden kannalta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmilla on olennainen rooli.

Tutkimuskatsauksessa tulevat kuitenkin voimakkaasti esiin nuoren yhteisölliset kiinnikkeet ja niiden vahvistaminen yhtenä olennaisena tekijänä syrjinnän ehkäisemisessä ja turvallisuuden luomisessa. Koulu yhteisöön kiinnittyminen ja kuulumisen tunne suojaa nuoria, sillä se vahvistaa heidän henkistä ja sosiaalista kyvykkyyttään ja resilienssiään kohdata ja selviytyä monenlaisista ongelmista. Yhteistyökäytännöt koulujen, perheiden ja nuorten palvelujärjestelmän välillä rakentavat yhteisöllisyyttä ja luovat turvallisuudentunnetta kouluympäristöön.

2.5 Vapaa-ajan turvallisuushkat nuorten kokemana

Vapaa-aikana nuoret kokoontuvat kaveripiireihin ja harrastuksiin ja liikkuvat erilaisissa aktiviteeteissaan. Kirjallisuuskatsauksen valossa etnisiin ryhmiin kuuluvat nuoret kokevat yleisemmin turvallisuushkia esimerkiksi kaupungeissa ja kaduilla. Myös rikollisuutta on osoitettu olevan enemmän heidän keskuudessaan. Tässä luvussa tarkastellaan näitä tutkimuksia lähemmin.

Harrastuspiireissä nuorten turvallisuushkat liittyvät kiusaamiseen muiden nuorten, mutta myös ohjaajien ja opettajien taholta. Esimerkiksi liikuntaharrastuksissa syrjintää tapahtuu niin kulttuurisen taustan, seksuaalisen suuntautumisen kuin toimintarajoitteidenkin takia. Vapaa-ajalla kokoonnutaan kuitenkin hyvin paljon myös virtuaalisesti, ja nuorten keskinäinen toiminta on monesti riippumatonta fyysisestä paikasta. Nuorten turvallisuus verkkoympäristössä, kuten sosiaalisessa mediassa on ollut viime vuosina erittäin suuren mielenkiinnon kohteena niin kouluissa, vapaa-ajalla kuin nuorisotyössäkkin, ja sitä koskevaa tutkimuskeskustelua on käyty runsaasti myös kansainvälisesti.

2.5.1 Harrastuspiireissä tapahtuva syrjintä ja kiusaaminen

Suomessa on tehty jonkin verran tutkimusta nuorten harrastusten lieveilmiöistä, kuten ongelmista nuorten keskinäisissä suhteissa. Eniten tutkimusta on tehty ongelmista liikuntaharrastuksissa (mm. Berg ym. 2019; Hakanen ym. 2019a ja 2019b; Salasuo ym. 2020), joiden puitteissa esiintyy syrjintää, kuten kiusaamista perustuen sukupuoleen, toimintarajoitteisiin, seksuaaliseen suuntautumiseen, monikulttuuriseen taustaan sekä ruumiinrakenteeseen ja

ulkonäköön (myös Kokkonen & Kauravaara 2020). Esimerkiksi toimintarajoitteiset nuoret ovat kokeneet kiusaamista ja syrjintää liikuntaharrastuksissa (Hakanen ym. 2019b). Tutkimukset osoittavatkin, ettei yhdenvertaisuus toteudu lasten ja nuorten harrastuksissa, sillä yksilöllisille eroille perustuva syrjintä on yleistä nuorten keskuudessa.

Viime vuosina on nostettu julkisuuteen myös runsaasti tapauksia valmentajien ja ohjaajien harjoittamasta syrjinnästä ja kiusaamisesta. Varsinkin kilpaurheilussa nuoret ovat saaneet osakseen epäasiallista kohtelua valmentajien taholta. (esim. Salasuo ym. 2020.) Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa nuorilta on ensimmäistä kertaa kysytty kohtelusta ohjaajien ja valmentajien taholta harrastustoiminnassa. Valtaosa nuorista ei koe epäasiallista kohtelua harrastuksissa ohjaajan taholta, mutta liikuntaharrastuksissa sitä on kokenut 22 % vastaajista ja muissa harrastuksissa yhteensä 8 % vastaajista. (Peltola 2016.) Pojat raportoivat kohdanneensa epäasiallista käytöstä harrastuksissa huomattavasti useammin kuin tytöt, ja väkivaltaa jopa kolme kertaa useammin (Peltola & Kivijärvi 2016; Peltola 2016). Lapsiuhritutkimuksen aineistoa on tarkasteltu myös maahanmuuttajataustan valossa, mutta hyvin pienen vastaajamäärän takia tuloksia on syytä tulkita varovaisesti. Niiden mukaan maahanmuuttajataustaisista nuorista tytöt ja pojat ovat kokeneet harrastuksissa yhtä paljon epäasiallista kohtelua aikuisen tai ohjaajan taholta. (Peltola 2016.)

Myös ohjaajien harjoittamaa kiusaamista ja epäasiallista kohtelua koskevan tutkimuksen hankaluudet kansainvälisessä vertailtavuudessa perustuvat tutkimusmenetelmille, jotka ovat usein laadullisia ja joissa nuoret ovat voineet itse sanoittaa kokemuksiaan. Suomalaisessa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu laadullisia menetelmiä käyttämällä, että monet monikulttuurisista taustoista tulevat nuoret kokevat ongelmia nuorten vapaa-ajan yhteisöjen yhdenvertaisuudessa. Esimerkiksi rasismi, kulttuuriset eronteot ja etniset hierarkiat säätelevät epävirallisesti nuorten keskinäisiä informaaleja suhteita ja vaikuttavat nuorten osallisuuden mahdollisuuksiin. (Harinen ym. 2011.) Nuorten omat eronteot ja rajanvedot ryhmään sopivista yksilöistä ovat kuitenkin hienovaraisia. Ulos sulkeminen ei ole kovin tyyppillistä esimerkiksi sukupuolen, toimintarajoitteen, kulttuurisen taustan tai seksuaalisuuden takia esimerkiksi elämäntapaurheilulajeissa tai niiden kautta muodostuneissa alakulttuureissa vaan ryhmässä useimmiten noudatetaan sille itselleen ominaisia moraalijärjestyksiä (Rannikko 2018). Syrjintä ja ryhmästä ulossulkeminen voivat silti perustua esimerkiksi urheilulajissa vaadittavien teknisten taitojen ja fyysisen kyvykkyyden ideaaleihin, jotka vaikeuttavat esimerkiksi toimintarajoitteisten mahdollisuuksia osallistua (esim. Berg 2016; Hay 2011).

Monet urheilukulttuurit ja varsinkin joukkueurheilulajit ovat toimintakäytännöiltään ja arvoiltaan kuitenkin usein hyvin maskuliinisia, ja kansainvälisesti on tehty runsaasti tutkimusta liikuntaharrastuksissa tapahtuvasta epäasiallisesta kohtelusta ja syrjinnästä seksuaalisen suuntautumisen takia, mikä on aiheuttanut nuorille esimerkiksi terveysongelmia (esim. Jones &

McCarthy 2010; Kokkonen 2018). Useat tutkimustulokset osoittavat siis nuorten keskinäisten harrastusyhteisöjen olevan kouluympäristöjen lailla alttiita syrjinnälle ja kiusaamiselle, vaikka yhteenkuuluvuuden merkitykset eivät aina perustuisikaan kulttuurisen yhdenmukaisuuden paineille vaan muodostuisivat monimutkaisemmissa suhdhierarkioissa.

Sekä nuorten keskinäinen että aikuisten nuoria kohtaan harjoittama epäasiallinen käytös harrastuksissa voi etenkin pitkään jatkuessaan aiheuttaa nuorelle henkisiä vaurioita. Esimerkiksi urheilun lajiliitoissa näihin seikkoihin liittyvä vaikeneminen on tunnustettu ongelmaksi, ja ryhdytty toimenpiteisiin turvallisten harrastusympäristöjen varmistamiseksi lapsille ja nuorille. Lajiliitoille on rakennettu uutta vastuullisuusohjelmaa vuosille 2020–2024, jonka puitteisiin on kirjattu muun muassa menettelytapoja häirintää, kiusaamista ja epäasiallista kohtelua kohdatessa. Urheilujärjestöille suunnatun kyselyn mukaan suurin osa järjestötoimijoista pitää häirinnän ja epäasiallisen käytöksen kitkemistä lasten ja nuorten urheilusta tärkeänä tai erittäin tärkeänä. (Salonen 2019.)

Harrastustoimintaan osallistuminen, kuten urheileminen on kuitenkin havaittu hyväksi käytännöksi turvallisuudentunteen lisäämisessä esimerkiksi sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten keskuudessa, kuten niiden, jotka ovat lastensuojelun tai muiden tukitoimien piirissä. Esimerkiksi kansainvälisesti on peräänkuulutettu urheiluseurojen ja järjestöjen toimintaan enemmän sen kaltaisia käytäntöjä, jotka olisivat suunnattuja juuri haavoittuvassa asemassa oleville nuorille, sillä liikunnan hyödyt lapsille ja nuorille on osoitettu kiistattomiksi lukuisissa tutkimuksissa. On myös tähdennetty, että näiden nuorten entistä tiiviimpi huomioiminen kansallisessa urheilupolitiikassa parantaisi entisestään heidän osallisuuttaan, sillä vastaavanlaiset sosiaalisesti vastuulliset harrastuskäytännöt ovat pääasiassa kolmannen palvelusektorin ja yksittäisten järjestöjen aktiivisen toiminnan varassa. (Haudenhuyse ym. 2013.)

Suomessa haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuutta urheilussa on tutkittu *Icehearts*-toiminnassa, jonka puitteissa tarjotaan joukkueurheilun kautta apua ja tukea syrjäytymisriskissä oleville pojille. Toiminta on alkanut liikuntaa painottavasta poikatyöstä ja se on koko lapsuuden ja nuoruuden kestävä varhaisen tuen toimintamalli, joka on vakiintunut kattamaan koko maan. Toimintaa rahoittavat Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) sekä joukkueiden kotikunnat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos käynnisti vuonna 2015 pitkäkestoisen *Icehearts*-tutkimuskokonaisuuden, jossa arvioidaan toiminnan vaikutuksia.

Tutkimuksessa on havaittu esimerkiksi *Icehearts*-toiminnan turvallisuutta luovat vaikutukset juuri toiminnan synnyttämien yhteisöllisten kiinnikkeiden kautta, sillä ne luovat osallisuuden tukirakenteita poikien arkeen. Toiminta paitsi tarjoaa nuorille turvaa, välittämistä ja arvontoa, myös synnyttää yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka perustuu yhdenvertaisuuden normeille joukkueissa. Vertaisten ja aikuisen kasvattajan tarjoama sosiaalinen tuki on turvallisuuden tunteen vahvistumisen kannalta olennaista *Icehearts*-toiminnassa. Lisäksi

toiminnalla on myös yksilöllistä erilaisuutta koskevaa ymmärrystä kasvattavia ja siten nuorten välistä yhdenvertaisuutta voimistavia vaikutuksia. (Wessman ym. 2018.) Urheiluharrastukset voivat parhaimmillaan kohottaa itsetuntoa ja voimaannuttaa sosiaalisesti, ja kansainvälisen tutkimuksen tasolla painotetaan, että erilaisten myönteisten vaikutusten takia niitä tulisi hyödyntää entistä enemmän tukea tarvitsevien nuorten palveluissa (esim. Haudenhuyse 2013).

Kansainvälisessä tutkimuksessa on laadullisten tutkimusmenetelmien avulla kuitenkin havaittu, että elinympäristöllä ja rakennetulla ympäristöllä on hyvin paljon merkitystä sen kannalta, kuinka suurella mielenkiinnolla nuoret ryhtyvät harrastamaan esimerkiksi urheilua. Tutkimusten mukaan turvallisuuden kokemukset liittyvät nuorilla pitkälti kaupunkien ja lähiöiden turvallisuuteen yleensä, eivätkä esimerkiksi nuoret naiset välttämättä aloita liikuntaharrastuksia sellaisilla urheilupaikoilla, joiden he katsovat olevan miesten haltuun ottamia. Afroamerikkalaisten (*African-American*) vähemmistöjen kohdalla tämä oli tullut erityisen korostuneesti esiin. (Ries ym. 2008.)

Turvallisuudentunne harrastuksissa kytkeytyy siis monimutkaisiin sosiaalisten suhteiden ja ympäristön välisiin yhteisvaikutuksiin. Ympäristöjen ja tilallisuuden (spatiaalisuuden) ulottuvuudet ovat olennaisia nuorten välisten suhteiden ja keskinäisten käytäntöjen muodostumisessa. Tilallisuuden vaikutuksilla sosiaalisiin suhteisiin ja sitä myöten turvallisuudentunteeseen voi olla suurtakin merkitystä esimerkiksi sen suhteen, kuinka nuoret innostuvat erilaisista harrastusaktiiviteeteista ja uskaltavat niiden pariin. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu keskeisesti se, että mitä vähemmän juuri vähemmistönuorille on olemassa harrastustoiminnan kannalta olennaisia palveluja, kuten toimintamuotoja, kokoontumis- ja liikuntapaikkoja, sitä suurempi riski nuorilla on joutua ulossuljetuiksi nuorten yhteisöistä ja liikunnallisista elämäntavoista (Ries ym. 2008).

Uskaltaminen muiden nuorten joukkoon voi olla korkeankin kynnyksen takana etenkin vammaisten ja toimintarajoitteisten nuorten kohdalla, mikä vaikeuttaa harrastamisen aloittamista ja yhteisöihin kiinnittymistä (esim. Eriksson 2017b). Nuorten väliset hierarkiat ja valtasuhteet liittyvät moninaisille toimintakykyyn, sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja monikulttuurisuuteen perustuville eronteille, jotka vaikuttavat paljon nuoren toimintamahdollisuuksiin ja hänen asemaansa yhteisössä (mm. Berg 2016).

2.5.2 Turvallisuus, vapaa-aika ja kaupunkielämä

Kokoontuessaan erilaisissa vapaa-ajan tilanteissa nuoret noudattavat omia yhteisöllisiä sääntöjään. Siihen katsotaan liittyvän eräänlainen sosio-spatiaalinen rajankäynti ”meidän” ja ”muiden” välillä, jonka kautta nuoret määrittelevät toiminnallisia tilojaan (Kuusisto-Arponen 2012). Näiden rajankäyntien yhtenä funktiona on myös tilan turvallisuuteen liittyvät määritellyt

ja sääntely etenkin, jos nuorten tai nuorten ryhmittymien välillä on antagonistisia suhteita. Esimerkiksi kaupunkitilaa otetaan haltuun juuri jengeissä ja nuorten ryhmittymissä, mikä usein perustuu vahvastikin sukupuolen, etnisyyden ja muiden attribuuttien tai ominaispiirteiden mukaisille jaoille.

Turvallisuuden merkitys kaupunkitilassa on siis nuorten kohdalla kytköksissä myös väkivallan potentiaaliin tai uhkaan, joka näyttää tutkimusten valossa olevan yleisempää maahanmuuttajataustaisten nuorten taholla kohdattuna. Maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja nuoriin on 2010-luvulla kohdistunut merkittävästi enemmän rikoksia kuin muihin nuoriin, niin ryöstöjä ja varkauksia kuin pahoinpitelyjä ja uhkauksiakin. Lisäksi maahanmuuttajataustaisiin nuoriin kohdistuva väkivalta on tutkimusten valossa vakavampaa kuin muihin nuoriin kohdistuva. (Kääriäinen ym. 2010.)

Niin kotimaisten kuin kansainvälistenkin tutkimusten mukaan etnisiä vähemmistöjä edustavat nuoret kohtaavat omien kokemustensa perusteella arkipäivän rasismia myös turvallisuusalan viranomaisten, kuten vartijoiden ja poliisin taholla erilaisten kontrollikäytäntöjen muodossa, sillä väkivaltainen käyttäytyminen saatetaan leimata näiden nuorten ominaispiirteeksi. Leimaamisteorialla selitetäänkin kriminologiassa rikollisuuteen ja poikkeavuuteen kohdistuvaa sosiaalista leimaa ja kontrollia, ja siinä kiinnitetään huomiota kontrollin valikoivuuteen eli kohdistumiseen marginaali- ja vähemmistöryhmiin. Tutkimuksissa onkin annettu viitteitä siitä, että leimaavalla kontrollilla voi olla yhteys rikollisten käytäntöjen ja elämäntapojen syntyyn. Nuoret saattavat alkaa reagoida heihin lyötyyn leimaan rikollisesta ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja käyttäytyä leiman mukaisesti. (esim. Saarikkomäki 2021.)

Myös erään kysely- ja haastattelututkimuksen tulosten perusteella on esitetty, että etnisiä vähemmistöjä edustavien nuorten suhteet turvallisuusviranomaisiin muutamissa Suomen suurimmissa kaupungeissa ovat epäluottamukselliset, mihin yhtenä syynä on nuorten kokemus heihin kohdistuva kielteinen leima (Egharevba 2021). Kansainvälisessä tutkimuksessa esitetään myös, että nuoret saatetaan yleisestikin kokea uhkaksi turvallisuudelle johtuen nuoriin kohdistuvista leimaavista attribuuteista, kuten rikollisuudesta, antisosiaalisesta käyttäytymisestä ja muusta epäjärjestyksestä (Cops 2009).

Kuitenkin väkivaltainen käyttäytyminen ja myös nuorisorikollisuus on lisääntynyt, minkä osoittavat esimerkiksi Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspoliittisen instituutin (Krimo) uusimmat selvitykset. Kun nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset olivat vähentyneet vuosikymmenten saatossa, tuo väheneminen oli uusimman, vuonna 2020 toteutuneen survey-tutkimuksen valossa pysähtynyt. Nuorten tekemät vakavat, uhrin sairaalahoitoa vaativat väkivaltarikokset ovat lisääntyneet vuodesta 2015 lähtien. Tilastollisessa kehityksessä on ollut lisäksi havaittavissa, että entistä suppeampi joukko tekee rikoksia, mutta nuoret syyllistyvät yhä vakavampiin rikoksiin. Nuorisorikollisuudessa etenkin vihamotivoitunut

rikollisuus on lisääntynyt. (Kaakinen & Näsi 2021.) Rikosuhripäivystyksen mukaan syynä tähän ovat yleensä huumeet, joiden takia tai vaikutuksen alaisena väkivaltarikoksia usein tehdään (Kauppinen ei pvm.).

Uusimmat tutkimukset osoittavat myös, että maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osuus on muuta väestöä korkeampi niin rikoksen tekijöinä kuin uhreinakin. Sen perusteella ei kuitenkaan pidä tehdä koko maahanmuuttajaväestöä koskevia yleistyksiä, sillä ilmiö on sidoksissa esimerkiksi sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Lisäksi riski joutua rikoksen uhriksi oli korkea juuri rikoksen tehneiden ryhmässä, mikä osoittaa rikosten olevan usein ryhmän sisäisiä. (Lehti ym. 2014.)

Kansainvälisten tutkimusten mukaan eläminen väkivaltaisessa ympäristössä asettaa asukkaalleen hyvin erilaisia vaatimuksia kuin turvallisemmilla alueilla eläville ihmisille. Esimerkiksi ryhmäkeskustelujen analyysi 8–14-vuotiaiden lasten selviytymisstrategioista on osoittanut niiden olevan sidoksissa esimerkiksi nopeasti vaihtuviin tilanteisiin. Nuorten puheet liittyvät aikuisiin turvautumiseen, vertaistukeen, välttelyyn, pakenemiseen ja koston. Nuorten väkivaltaa, turvallisuutta ja riskejä koskevassa puheessa oma turvallisuus ja haavoittuvuus tulivat näkyviksi myös sukupuolittuneesti. (Parkes 2007.)

Tutkimusten mukaan turvattomilla asuinalueilla nuoren sukupuoli, etninen tausta ja sosiaaliluokka vaikuttavat paljon myös nuorten suhtautumiseen poliisiin ja kokemuksiin oikeudenmukaisuudesta (Nichols 2018). Kuitenkin on olennaista huomioda, että esimerkiksi huumeiden ja alkoholin käyttö luovat erityisiä riskejä nuorten turvallisuuden kaduilla ja kaupungeissa (Fast ym. 2009). Lisäksi esimerkiksi väkivallan uhriksi valikoituminen on tutkimusten mukaan sidoksissa paikkaan, kuten esimerkiksi tiettyihin lähiöihin (mm. Deakin 2006).

Monet kansainväliset tutkimukset lasten ja nuorten kokemasta turvallisuudesta osoittavat siis elinympäristöjen turvallisuutta ja turvallisuutta koskevien käsitysten kompleksisuutta, sillä käsitykset turvallisuudesta ovat heillä muutenkin moniulotteisia. Lisäksi ne liittyvät monimutkaisiin etnisen taustan, sukupuolen ja sosioekonomisen aseman kytköksiin sekä sosio-tilallisiin yhteyksiin (myös Räthzel & Cohen 2008.) Kaupunkiympäristöjä koskevien kuvakarttojen avulla toteutettu tutkimus vammaisten nuorten käsityksistä paljastaa, että turvallisuuden merkitys ja etenkin luottamukselliset läheissuhteet ovat heille erittäin tärkeitä yhteisöön ja paikkaan kuulumisen tunteen kannalta (Robinson ym. 2020).

Myös seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneiden lasten ja nuorten fokusryhmäkeskusteluissa on käynyt ilmi, että turvallisuudentunteen perusta on luottamuksellisissa ihmissuhteissa ja tuttuudessa, mutta samalla nämä tuttuuden ja järjestyksen kokemukset ja oletukset määrittävät käsityksiä elin- ja asuinympäristön turvallisuudesta. (esim. Moore & McArthur 2017.) Méxicossa toteutetun survey-tutkimuksen mukaan nuoret yleisesti kokevat kaupungin

keskustan ja urbaanit alueet turvattomammiksi kuin omat asuinlähiönsä, ja usein käsityksiin vaikuttavat lähin elinpiiri ja muun muassa omien vanhempien käsitykset ja varoitukset (Gresdahl 2019).

Uusimpien tutkimusten piirissä on kuitenkin havaittu, että vaikka esimerkiksi vakava väkivalta nuorten keskuudessa on lisääntynyt useissa teollistuneissa maissa (esim. Skarlatidou ym. 2021), tutkimusta lasten ja nuorten turvallisuudesta tehdään edelleen liian vähän ja heidän tarpeensa jätetään liian usein huomiotta kansallisissa turvallisuusstrategioissa, puhumattakaan niistä nuorista, jotka kuuluvat johonkin vähemmistöön tai jotka ovat kohonneessa riskissä joutua rikosten uhreiksi ja syrjäytymisriskissä esimerkiksi sosiaalisten ongelmien vuoksi (esim. Gresdahl 2019; myös Adhia ym. 2020).

Etnografisissa tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti etnisten vähemmistöryhmien nuoret kokevat jäävänsä huomiotta turvallisuuden ja elinolojen parantamiseksi tähdätyissä kansallisissa interventioissa ja toimenpiteissä turvattomiksi miellettyillä alueilla. Nuorten mukaan esimerkiksi virallinen puhe nuorisorikollisuuden kitkemisestä näiden toimenpiteiden yhteydessä asettaa nuoret itsensä kielteiseen valoon. (Nichols & Braimoh 2018.)

Etelä-Afrikassa toteutetun kyselytutkimuksen mukaan niillä nuorilla, jotka osallistuvat harrastustoimintaan, on useammin myönteisiä kuin kielteisiä käsityksiä asuinympäristönsä turvallisuudesta (De Wet ym. 2018). Tämänkin tutkimuksen valossa osallisuus, kuten aktiiviseen harrastustoimintaan osallistuminen ja siihen liittyvät sosiaaliset kiinnikkeet luovat turvallisuudentunnetta nuorten keskuuteen.

Kotimaiset ja kansainväliset tutkimukset osoittavat siis, että yhteisöllinen tuki asuinympäristössä ja erilaiset tukirakenteet, kuten nuorille suunnatut, yhteenkuuluvuutta lisäävät vapaa-ajan palvelut, vaikuttavat myönteisesti nuorten turvallisuuteen. Tästä huolimatta väkivaltainen käyttäytyminen, kuten katuväkivalta pelottaa nuoria ja vaikuttaa heidän turvallisuuteensa kaupungeissa ja vapaa-ajalla niin, ettei esimerkiksi harrastuspaikoille uskalleta välttämättä kokoontua.

2.5.3 Riskit nuorten verkkoturvallisuudessa

Nuorten vapaa-aika on kuitenkin nykyisin entistä enemmän sidoksissa verkossa tapahtuvaan sosiaaliseen toimintaan. Monet harrastusryhmät kokoontuvat verkkoympäristöissä, kuten erilaiset peliyhteisöt. Nuoret altistuvat näissäkin ympäristöissä keskinäisille konflikteille, syrjinnälle ja kiusaamiselle, mutta he saattavat joutua myös vakavien rikosten uhreiksi, kuten altistua väkivallalle ja hyväksikäytölle muiden nuorten ja aikuisten taholta. Hyvin nuortenkin ihmisten kohtaama väkivalta verkkoympäristöissä on vakava turvallisuusuhka. Nuoret saattavat kohdata verkkoympäristössä seksuaalista väkivaltaa, jonka muotoja ovat esimerkiksi

alastonkuvien ja arkaluonteisten tietojen kalastelu, mutta myös tapaamispyynnöt, joihin suostuessaan lapsi tai nuori saattaa joutua lopulta fyysisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi.

Erilaisia nuorten verkkoturvallisuutta koskevia tutkimuksia on tehty runsaasti esimerkiksi nuoriso-, media- ja hyvinvointitutkimuksessa, mutta pääasiassa kansainvälisellä tasolla. Tutkimuksen valossa yhdysvaltalaisnuorten kohtaama seksuaaliluonteinen häirintä, kuten altistuminen seksuaaliselle sisällölle lisääntyivät verkkoympäristöissä 2000-luvun alusta lähtien, mutta esimerkiksi seksuaalissävyyinen ehdottelu väheni yhtäkkiä vuosikymmenen loppuun mennessä (Jones ym. 2010; Mitchell ym. 2013). Syiksi siihen oletettiin muun muassa verkkoturvallisuutta koskevan huomion kasvu sitä mukaa, kun digitalisaatio vauhdittui ja toiminta verkkoympäristöissä yleistyi (Mitchell ym. 2013).

Suomalaisnuoria koskevaa tietoa samalta ajalta on olemassa Mediakasvatusseuran vuonna 2013 toimittamassa *Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa* -selvityksessä, jossa verkkoympäristöjen turvallisuutta käsitellään jonkin verran. Siinä ilmenee, että nuorten mediakäyttäytymistä koskevien EU:n selvitysten mukaan 66 % suomalaisista 9–16-vuotiaista nuorista netinkäyttäjistä kuului ryhmään, joille netin käyttäminen ei juurikaan tuota ongelmia. Suomalaisnuorten mediataidot ja keinot torjua ahdistavaa verkkosisältöä olivat selvityksen perusteella hyvät. Kiusaamista verkkoympäristössä oli kokenut noin viitisen prosenttia 9–16-vuotiaista suomalaisnuorista. Kännykkäkiusaamista koettiin ennen muuta koulussa. Kuitenkin vain kolmasosa kännykkäkiusaamista kokeneista kertoi kiusaamisesta vanhemmilleen, ja vielä harvempi opettajille. 17–24-vuotiaita suomalaisnuoria huolettivat pääasiassa tietojenkalastelu ja nettihuijausryitykset, mutta tietoturvan koettiin pääosin olevan korkealla tasolla. Seksuaalisesti ahdistavaan sisältöön oli törmännyt 9–16-vuotiaista nuorista 30 %, ja 12–17-vuotiaista nuorista noin viidesosa oli kokenut epämiellyttävää ja kiusallista ehdottelua. Kuitenkin jopa lähes puolet 16-vuotiaista tytöistä oli kokenut verkossa aikuisen taholta tapahtuvaa seksuaalista ehdottelua tai häirintää. (Rahja 2013.)

Viimeisimmän Nuorten vapaa-aikatutkimuksen (2020) valossa ilmenee, että vuonna 2019 nettiä paljon käyttävistä, pelaavista pojista 18 % oli kokenut epäasiallista käytöstä vähintään kerran, ja pelaavista tytöistä tuo osuus oli 6 %. Kolmannes epäasiallista käytöstä kohdanneista pojista oli kokenut väkivallalla uhkailua. Suurin osa netissä tapahtuvasta epäasiallisesta kohtelusta on luonteeltaan pilkkaamista ja nimittelyä, joskin myös ryhmän ulkopuolelle jättämistä tapahtuu jonkin verran. Valtaosa kiusaamisesta tapahtuu chatissa ja äänichatissa, ja mahdollisuus toimia nimimerkkien alla alentaa kynnystä kiusata. Nuorilla on kuitenkin useiden pelipalveluiden tarjoajien tahoilla väyliä raportoida epäasiallisesta käytöksestä. (Salasuo ym. 2021.)

Koska jo lähes kaikki nuoret käyttävät internettiä päivittäin, nuorten verkkoturvallisuus on huomion kohteena myös nuorten kanssa toimivien ammattilaisten keskuudessa. Lasten

ja nuorten järjestöt, kuten esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Pelastakaa lapset ry. ovat julkaisseet oppaita ja verkkosivuja, joissa neuvotaan toimimaan turvallisesti verkkoympäristöissä. Oppaita on suunnattu sekä lapsille ja nuorille että heidän vanhemmilleen. Myös Liikenne- ja viestintäviraston Kyberturvallisuuskeskus on julkaissut vuonna 2019 kyberturvallisuusoppaan, joka on suunnattu lapsille ja heidän huoltajilleen.

Nuorten palvelujen digitalisoitumista koskevien selvitysten mukaan nuorten tukeminen turvalliseen toimintaan verkossa koetaan tärkeäksi, sillä digitalisaatioon liittyvät riskit ja uhkat koetaan yhä suuremmiksi haasteiksi tulevaisuudessa. Häirintä ja väkivalta verkkoympäristössä sekä erilaiset tietoturvariskit huolettavat monia nuoria, ja ammattilaiset ovat havainneet verkossa tehtävän tukemistyön roolin korostuneen muutenkin viime vuosina. Mediakasvatustaidot ovat ammattilaisten näkökulmasta yhä tärkeämpää ammattiosaamista nuorten palveluissa, ja he kokevat nuorten turvalliseen verkkokäyttämiseen liittyvän työn edelleen lisääntyvän erilaisissa toimenkuissa. (Eriksson & Tuuva-Hongisto 2019.)

Vähemmistöjä edustavien nuorten verkkokäyttämisen turvallisuudesta on olemassa hyvin niukasti tutkimusta. Esimerkiksi vammaisten nuorten digitaalisten välineiden käyttöä on tarkasteltu Suomessa vasta vähän, mutta ainakin kirjallisuuskatsauksen valossa turvallisuuden merkityksen nähdään korostuvan nuorten teknologisen toimijuuden rakentumisessa (Kivistö 2017). Syynä siihen, ettei muiden ryhmien, kuten esimerkiksi etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen nuoria juuri esiinny tutkimuksissa, lienee anonyymiteetti verkkoympäristöissä, kun nimimerkkien takana näitä identiteettejä ei välttämättä tuoda esille.

Kansainvälisessä tutkimuksessa 18–19-vuotiaat yhdysvaltalaisnuoret kokivat verkkoturvallisuutensa hyväksi, sillä he osasivat mielestään toimia oikein turvallisuusriskejä välttääkseen. Nuoret kuitenkin arvioivat sekä itseään nuorempien että vanhempien nuorten turvallisuustaidot omiaan heikommiksi. (Agosto & Abbas 2017). Vammaisia ja toimintarajoitteisia nuoria koskevissa kansainvälisissä tutkimuksissa on puolestaan nähty yksilöllisten kykyjen merkitys siinä, kuinka turvallisesti nuori toimii verkkoympäristössä, ja näiden kykyjen suhteen yksilöiden välillä on havaittu paljon vaihtelua (Bannon ym. 2015). Kouluympäristössä opettajien vastuuta ja mediakasvatusta on pidetty tärkeänä kehitysvammaisten nuorten ymmärryksen lisäämiseksi internetin turvallisuusriskeistä, sillä nuorten käsitykset omista turvallisuustaidoistaan verkkoympäristössä saattavat olla liian myönteisiä ja erota paljonkin esimerkiksi heidän vanhempiensa käsityksistä lastensa taidoista (Caton & Landman 2022).

Erään australialaistutkimuksen mukaan seksuaalisen häirinnän uhreiksi verkkoympäristössä joutuvat tai sitä harjoittavat lähes kaikki nuoret, mutta esimerkiksi seksiviestittelyn eli sextingin on kvantitatiivisissa tutkimuksissa osoitettu olevan yhteydessä muun muassa sen harjoittajan mielenterveyden häiriöihin ja ongelmiin omassa ruumiinkuvassa (Milton ym. 2019). Nuorten

epäasiallinen verkkokäyttytyminen voi olla kuitenkin paljon luultua yleisempää. Epäasiallisen käyttäytymisen syihin kohdistuvaa tutkimusta lienee edelleen erittäin vähän, vaikka suurin osa uhreiksi joutuneista nuorista kokee sitä juuri muiden nuorten taholta.

Yhtenä syynä siihen, ettei tekijöitä nähdä uhrien takaa on eräiden tulkintojen mukaan verkkoympäristöjen itsestään selväksi ja luonnolliseksi tullut rooli useimpien nuorten elämäntilanteissa. Esimerkiksi selfieiden lataaminen julkisesti nähtäville on nuorille liki itsestään selvää toimintaa verkossa, vaikka se altistaakin epäasialliselle käyttäytymiselle nuorta kohtaan. Kuitenkin on havaittu, että nuorten psyykkiset valmiudet kohdata esimerkiksi epäasiallista seksuaalista ehdottelua vaihtelevat paljon. Kansainvälisten tutkimusten mukaan terveydenhoidon ammattilaiset kokisivat vastuunsa hyvin tärkeäksi esimerkiksi ei-toivotun sextingin uhreiksi joutuneiden nuorten tukemisessa, mutta monilta puuttuu siihen tarvittavaa ammattitaitoa. (Clark ym. 2018.) Muutkin nuorten palvelujärjestelmää koskevat tutkimukset tukevat näitä havaintoja, sillä aivan hiljattain osoitettiin verkkoympäristössä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön uhkia koskevan tiedon ja tietoisuuden olevan erittäin heikkoa nuorten palveluissa, mikä heijastuu ammattitaitoon käsitellä niitä (El-Asam ym. 2021).

Eri puolilla maailmaa kehitetään kuitenkin koulutusohjelmia nuoria varten verkkoympäristön riskejä koskevan tietoisuuden parantamiseksi (esim. Davidson ym. 2009; Herkanaidu ym. 2021). Tutkimusten mukaan nuoret pystyvät myös jakamaan vertaistensa kanssa verkkoturvallisuuteen liittyviä huoliaan esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, ja tuo vertaistuki lisää heidän turvallisuuttaan ja hyvinvointiaan (Greyson ym. 2021).

Esimerkiksi pelimaailmassa nuoret toimivat hyvinkin itseohjautuvasti, mitä tulee oman toiminnan turvallisuuden säätelyyn, mutta vertaisilla ja omilla vanhemmilla on toiminnan säätelyssä suurta merkitystä (Frau-Meigs & Meigs 2009). Australiassa toteutetun fokusryhmähaastattelututkimuksen mukaan 13–14 – vuotiailla nuorilla on suuria eroja toiminnan turvallisuuden huomioimisessa verkkoympäristössä, ja ne ovat myös sukupuolten välisiä. Vaihtelee nimittäin paljon, kuinka vanhemmat valvovat lastensa turvallisuutta internetissä, ja tutkimukset esimerkiksi osoittavat tyttöjen verkkotoiminnan olevan huomattavasti enemmän vanhempien huolen ja valvonnan kohteena kuin poikien. (Fleming ym. 2006.)

Vaikka suurin osa nuorten verkkoympäristöjen turvallisuutta koskevista tutkimuksista käsittelee itse verkkotoiminnan synnyttämiä turvallisuusuhkia, monissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että esimerkiksi mobiililaitteiden ja -sovellusten merkitys sinänsä on erittäin suuri turvallisuutta luova tekijä. Muun muassa toimintarajoitteisten nuorten elämä on helpottunut mobiililaitteiden myötä. Nuoret voivat kännykän avulla esimerkiksi hälyttää apua, eikä avusaanti ole tällöin kiinni esimerkiksi kyvystä käyttää kiinteästi asennettuja laitteistoja. Mahdollisuudet käyttää myös esimerkiksi nuorten tukipalvelujen internetsovelluksia vaikuttaa myönteisesti nuorten turvallisuuden tunteeseen yleensä. (Söderström 2011.)

2.5.4 Yhteenveto: nuorten vapaa-ajan turvallisuusuhkat

Kirjallisuuskatsauksen perusteella keskeisemmät vähemmistönuoria vapaa-ajalla kohtaavat turvallisuusuhkat ovat turvattomat vapaa-ajan ja kaupunkiympäristöt, sillä nuorten harjoittama väkivalta tuottaa pelkoa esimerkiksi kokoontua ystävien kanssa tietyille kaupunkialueille. Suomalaisessa tutkimuksessa nämä tekijät eivät tosin vielä korostu, mutta alaikäisten katuväkivalta on parin viime vuoden aikana alkanut lisääntyä, kuten muissakin teollisuusmaissa. Kiusaamista, seksuaalista hyväksikäyttöä ja väkivaltaa esiintyy tosin myös vapaa-ajan harrastuksissa, ja kotimaisessa tutkimuksessa on pureuduttu myös aikuisten ohjaajien harjoittamaan kiusaamiseen.

Nuorten verkkoturvallisuutta ja nettikiusaamista tarkastellaan enimmäkseen kansainvälisessä tutkimuksessa, mutta vähemmistönuorten kannalta asia koskettaa lähinnä kehitysvammaisia nuoria, joiden välillä on hyvin suuria eroja turvallisuustaidoissa verkkoympäristöissä. Kansainvälisen tutkimuksen valossa ilmenee kuitenkin se tärkeä tutkimuksen ja kehittämisen arvoinen seikka, ettei nuorille tärkeissä palveluissa välttämättä ole tarpeeksi ammatillisia välineitä käsitellä uhkia verkkoympäristöissä ja tukea nuoria niissä, vaikka digitalisaatio on hyvin pitkällä ja suuri osa teollistuneiden maiden nuorista käyttää verkossa huomattavan paljon aikaa päivittäin.

Kansainvälistä tutkimusta nuorten turvallisuudesta vapaa-ajan yhteyksissä näyttää olevan kaikkein eniten yhteisöturvallisuuden (*community safety*) alueella, ja tutkimukset osoittavat, että etenkin etnisiä ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavat nuoret kokevat huomattavasti enemmän uhkia turvallisuudessaan esimerkiksi suurkaupunkien lähiöissä. Erilaiset yhteisölliset toimintamuodot kuitenkin lisäävät nuorten turvallisuuden tunnetta vapaa-ajalla ja lähiöissä.

Vapaa-ajan turvallisuuden tunteen kannalta nuoriin muiden nuorten taholta kohdistuvat turvallisuusuhkat ovat keskeisimpiä, ja se ilmenee kiusaamisen ja väkivallan uhkana niin verkossa kuin kasvokkaisissa tilanteissakin. Vähemmistöjä edustavien nuorten kohdalla verkossa mahdollistuva anonymiteetti suoja kiusaamiselta, mutta kehitysvammaisille nuorille verkko-turvallisuuteen liittyvien taitojen rooli esimerkiksi epäasialliselta käytökseltä suojautumiseksi on hyvin olennainen.

2.6 Nuoren huono-osaisuuteen liittyvät turvallisuusuhkat

Tässä luvussa tarkastellaan nuoren huono-osaisuuteen, kuten heikkoon sosioekonomiseen asemaan ja sen seurauksiin liittyviä turvallisuusuhkia. Nuoren elinpiirillä liikutaan eksotasolla, jolla esimerkiksi vanhempien työelämään ja toimeentuloon liittyvät tekijät määrittävät nuorten asemaa, ja esimerkiksi vakavia sosiaalisia ongelmia kohdatessaan nuorten on turvaututtava

yhteiskunnallisiin tukipalveluihin selviytyäkseen. Vaikka muun muassa sijaishkodit ja tukipalveluasuminen ovat osoittautuneet hyväksi keinoksi lisätä niiden nuorten turvallisuutta, jotka ovat kokeneet perheissään väkivaltaa, tutkimukset osoittavat, että itse palvelujärjestelmän rakenteissa ja käytännöissä on nuorten turvallisuuden tunnetta heikentäviä puutteita. Sekä kotimaisella että kansainvälisellä tasolla nuorten turvallisuutta sivutaan sekä tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu palvelujärjestelmän asiakkuutta nuorten ongelmien ratkaisijana, mutta myös sen kannalta, millaisia uhkia nuori kohtaa palvelujärjestelmässä.

2.6.1 Lastensuojelun tukitoimenpiteiden ja sijaishkotien turvallisuus tutkimusten valossa

Palvelujärjestelmän rooliin kohdistuvia turvallisuutta sivuavia kotimaisia tutkimuksia tarkastellessa keskeisiksi nousivat huostaanoton ja lastensuojelun alueet. Tukitoimia koskeva tutkimus kytkeytyy kansainväliselläkin tasolla enimmäkseen kaltoinkohtelua kokeneiden lasten avun ja tuen muotoihin, niiden kehittämiseen ja lasten turvallisuuden varmistamiseen lastensuojelun tukitoimien piirissä (esim. Yliruka ym. 2020), mutta tutkimuksessa tarkastellaan myös tukitoimissa tapahtuvaa kaltoinkohtelua.

Tutkijoiden mukaan lastensuojelua koskeva tutkimus on Suomessa ylipäänsä hajanaista ja pirstaleista (Helavirta ym. 2014), ja esimerkiksi lasten väkivaltakokemuksia sijaishuollossa on käsitelty jonkin verran tutkimusartikkeleissa (Ellonen & Pösö 2010). Käsitteellisellä tasolla puhutaan institutionaalisesta väkivallasta (*institutional abuse*), joka on tutkimuskirjallisuudessa vakiintunut termi 1990-luvulta lähtien (mt.). YK:n raporttien mukaan väkivalta ja lasten hyväksikäyttö laitoksissa on yleistä, ja YK:ssa on esitetty useita ehdotuksia toimenpiteiksi sen lopettamiseksi (esim. *World report on violence against children in 2006*).

Uuden lapsiuhritutkimuksen (2023) tuloksia ei ole ehditty tarkastella tätä katsausta varten, mutta Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2008 toteuttaman lapsiuhritutkimuksen tulosten valossa osoitettiin, että perheensä kanssa asuvien ja sijaishkodeissa asuvien lasten välillä erot kohdatun väkivallan yleisyydessä ovat tilastollisesti merkitseviä. Sijaishkodeissa asuvat lapset kokivat väkivaltaa huomattavasti vähemmän kuin omissa perheissään asuvat. Kuitenkaan aineiston valossa ei voitu tehdä luotettavaa vertailua sijaishkodeissa ja laitoksissa asuvien lasten välillä, sillä laitoksissa asuvien vastausprosentti tutkimuksessa oli ollut niin alhainen. (Ellonen & Pösö 2010.) Laitoksissa tapahtuvaa väkivaltaa on Suomessa puolestaan sivuttu lähinnä huostaanotettujen nuorten kertomuksiin perustuvissa tutkimuksissa (esim. Kitinoja 2005).

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn valossa ilmeni, että kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli enemmän kuin koskaan aikaisemmin (yhteensä 18 928). Sijaishuollon piirissä olevista lapsista ja nuorista 78–80 % koki olonsa sijaishuoltopaikassa turvalliseksi. Kuitenkin 3–4 %

sijoitetuista nuorista on kokenut sijaishuolto paikassa seksuaalista väkivaltaa aikuisen taholta. Kouluterveyskyselyssä kävi myös ilmi, että sijaishuollon piirissä nuoret kokivat hyvinvointinsa huonommaksi kuin muut nuoret. He esimerkiksi raportoivat mielenterveyden ongelmia enemmän kuin muut. (Ikonen ym. 2020.)

Kansainvälisen tutkimuksen valossa seksuaalisen väkivallan riski vaikuttaa nuorten turvallisuuden tunteeseen sijaishuolto paikoissa (Moore ym. 2017). Nuoret kokevat itsemääräämisen ja oman toimijuutensa jäävän muutenkin usein huomiota vaille johtuen institutionaalisesti vakiintuneista huolenpidon käytännöistä, joita sijaishuolto paikoissa noudatetaan (Moore 2017). Etnisten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen nuoret ovat kuitenkin vaikeammasa asemassa sijaishuolto paikoissa sen vuoksi, ettei heidän tarpeitaan välttämättä tunnusteta sijaishuolto- tai muussa palvelujärjestelmässä. Esimerkiksi riski joutua vaihtamaan sijaiskotia on tutkimusten mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten kohdalla kaksinkertainen. Nuorta varten ei sijaishuollossa välttämättä ole olemassa riittäviä tukemisen välineitä etenkin silloin, jos hän edustaa sekä etnistä että sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöä. (Erney & Weber 2018.)

Lisäksi suomalaistutkimusten perusteella haavoittuvassa asemassa olevien nuorten palvelu- ja tukijärjestelmien toiminnassa on havaittu ongelmia esimerkiksi tiedonkulussa ja yhteistyökäytännöissä erilaisten hallintosektorien välillä. Moniammatillisen yhteistyön haasteena olivat etenkin puutteet aika- ja henkilöstöresursseissa. (Leppäkoski ym. 2016.) Myös kansainvälisen tutkimuksen valossa esimerkiksi väkivaltaa ja hyväksikäyttöä kohdanneet nuoret eivät välttämättä saa tarvitsemaansa tukea rakenteellisista syistä, kuten silloin, kun palvelujärjestelmässä on tietojen salassapitoon liittyviä sääntöjä, jotka muodostavat esteen ammattilaisten väliselle tiedonkululle (Roy ym. 2022). Vastaavat rakenteelliset ja organisatoriset esteet saattavat vaikeuttaa yksilöllisten luottamuksellisten asiakassuhteiden muodostumista nuorten ja ammattilaisten välille (Moore ym. 2018).

Yhtä kaikki tutkimusten mukaan nuorten luottamus palvelujärjestelmään ja turvallisuuden tunne paranisivat, jos esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä koulutettaisiin asiakastyöhön liittyvissä taidoissa (Naunton ym. 2017). Haavoittuvassa asemassa ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten turvallisuuden tunteen suhteen erilaiset kohdennetun nuorisotyön, kuten etsivän nuorisotyön, palvelut on ainakin Pohjoismaissa koettu hyväksi väyläksi nuorten tukemisessa. Ne ovat madaltaneet kynnystä hakeutua palvelujen piiriin, parantaneet nuorten tavoitettavuutta ja lisänneet huomattavasti nuorten luottamusta palvelujärjestelmään. (Oldeide ym. 2020.) Nuorten turvallisuuden tunnetta palvelujärjestelmässä saattaa kuitenkin heikentää jo se, että monetkaan 8–18-vuotiaista lapsista ja nuorista eivät tiedä tarpeeksi esimerkiksi siitä, miksi heidät on sijoitettu. Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa käy ilmi, että ammattitaito lasten ja nuorten tukemisessa on paikoin jopa niin heikkoa, ettei heidän kanssaan ole kyetty

riittävällä tasolla keskustelemaan lastensuojelutoimenpiteisiin ja sijoitukseen johtaneista syistä. (Staines & Selwyn 2020.) Suomessa esimerkiksi perhetyöhön on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota ammatillisten kvalifikaatioiden näkökulmasta, ja sijaisvanhemmuuteen liittyviä kouluttautumisen mahdollisuuksia parannetaan systemaattisesti.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella lastensuojelun tukitoimenpiteet ja sijaishuolto voivat olla riittämättömiä tukitoimenpiteitä nuorille, mikäli nuorten tuen tarpeita ei huomioida riittävällä asiantuntemuksen tasolla tai heidän turvallisuudestaan ei jopa kyetä huolehtimaan näiden institutionaalisten käytäntöjen sisällä. Sekä kotimainen että kansainvälinen tutkimus tarjoaa kuitenkin näyttöä siitä, että suurin osa esimerkiksi sijoitetuista lapsista ja nuorista tuntee olonsa turvallisemmaksi sijaishuoltopaikassa kuin kotonaan. Kaltoinkohtelu lastensuojelussa on kuitenkin ollut tutkimuskohteena viimeisimpinä vuosina, ja tutkimukset ovat paljastaneet puutteita palvelujärjestelmässä ja ammattitaidossa kohdata tuen tarpeessa olevia nuoria ihmisiä.

2.6.2 Nuorten turvapaikanhakijoiden ja ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten ja nuorten turvallisuus

Vuonna 2015 pakolaisten määrä nousi maailmassa merkittävästi, kun pelkästään Euroopan Unionin alueelle pyrki 1,2 miljoonaa pakolaista. Ilman huoltajaa EU-maihin pyrkivien alaikäisten määrä oli yli 88 000. Suomeen tuona vuonna saapui yli 32 000 turvapaikanhakijaa, joista 3000 oli ilman huoltajaa saapuneita alaikäisiä. Ukrainan sota on edelleen lisännyt pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrää, sillä vuoden 2022 aikana Ukrainasta on EU:n alueelle saapunut jo yli neljä miljoonaa pakolaista (www.intermin.fi, viitattu 27.2.2023). Tutkimusta alaikäisten nuorten turvapaikanhakijoiden asemasta on tehty vuoden 2015 kriisin jälkeen melko paljon niin nuoriso- kuin maahanmuuttotutkimuksenkin piirissä, ja aiheesta on kirjoitettu myös runsaasti opinnäytteitä. Turvallisuutta koskevia tutkimuksia tai artikkeleita on tehty muutamia, ja suurin osa julkaistuista tutkimuksista ja selvityksistä tarjoaa tietoa nuorten turvallisuudesta ja turvallisuuden tunteesta epäsuorasti.

Vuonna 2015 pakolaisia vastaanottavien ryhmäkotiyksiköiden määrä lisääntyi, mikä asetti haasteita ammatilliselle toiminnalle pakolaisten vastaanottotoiminnassa (Nahkiaisoja ym. 2019). Viimeisimpien turvapaikanhakijoita koskevien tutkimusten mukaan suomalaisessa tukijärjestelmässä on hyvät valmiudet tukea niitä alaikäisiä, jotka ovat tulleet maahan yksin. Ryhmäkotien ohjaajien keskuudessa tehdyissä ryhmähaastatteluissa mainitaan esimerkiksi mahdollisuudet hyödyntää ammatillisia yhteistyöverkostoja, hyviä vuorovaikutustaitoja ja ammatillista asiantuntemusta nuorten selviytymisen tukemisessa raskaiden turvanpaikkahakuprosessien aikana. Keskeisin nuoria koskeva johtopäätös tutkimuksessa on heidän

perusturvallisuudestaan huolehtiminen, sillä se nähdään erityisen tärkeäksi yksin tulleiden selviytymiskyvyn kannalta. Tutkijoiden mukaan jatkuvuuden turvaaminen nuorten tukitoimenpiteissä sekä turvapaikkaprosessin aikana että sen jälkeen vaatisi kuitenkin uusia poliittisia ratkaisuja. (Mt.)

Nuorten turvapaikanhakijoiden kotoutumista edistää turvallisuuden tunne, joka voimistuu nuorelle tarjotun tuen myötä. Esimerkiksi koulunkäynti synnyttää arkeen turvallisia rutiineja, jolloin arjen rytmi, opiskelu, ystävät ja koulun ulkopuoliset harrastukset vahvistavat osallisuutta ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia. (Esim. Honkasalo 2017.) Nuoren turvapaikanhakijan turvallisuuden tunnetta puolestaan romuttaa palvelujärjestelmän kyvyttömyys huolehtia tuen jatkuvuudesta. Esimerkiksi pysyvien asumisratkaisujen avulla vältettäisiin niitä henkisesti kuormittavia tilanteita, jotka voivat aiheutua muuttojen myötä, kun ystäväpiiri, ammatilliset tukijat ja muut sosiaaliset verkostot vaihtuvat. (Kuusisto-Arponen 2016.)

Tulomaan sosiaalinen verkosto muodostuu alaikäiselle yksin tulleele turvapaikanhakijalle erilaisten virallisten institutionaalisten tukirakenteiden myötä. Ensinnäkin nuorelle määrätään oikeudellinen edustaja, joka valvoo, että lapsen etu tulee huomioiduksi turvapaikkaprosessin eri vaiheissa. Lapsen etu tarkoittaa sitä, että hän tulee kuulluksi iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla ja prosessin eri vaiheissa otetaan huomioon lapsen kansalliset, kielelliset, uskonnolliset ja kulttuuriset lähtökohdat sekä yksilölliset tarpeet. Edustajalla on oikeus puhevaltaan lasta koskevista asioista. Edustajat ovat yleensä maahanmuuttoasioista kiinnostuneita vapaaehtois-toimijoita, mutta heille on kehitteillä koulutusjärjestelmä. (Esim. Sjöblom-Immala 2014.) Edustajajärjestelmän lisäksi nuorten turvapaikanhakijoiden turvallisuutta vahvistavia tukiverkostoja on vastaanottokeskusten palveluissa. Ryhmäkotiohjaajat ovat keskeisiä nuorten tukijoita vastaanottokeskuksissa, ja tarvittaessa he ohjaavat heitä muun muassa terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluihin. Kouluissa nuoria tukevat esimerkiksi opettajat ja nuorisotyöntekijät.

Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota myös median tapaan uutisoida nuorten turvapaikanhakijoiden tilanteesta, jolloin nuorten uhrin asema ja heitä kohtaavat uhkat korostuvat eikä nuorten omaa toimijuutta nosteta esiin. On jopa esitetty, että vallitsevien myötätuntoisten diskurssien katsotaan myös kaventavan julkista keskustelua heidän tosiasiallisesta arjestaan ja vaikeuksistaan tulomaassa. (Kuusisto & Tuominen 2019.)

Kansainvälisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota nuorten turvapaikanhakijoiden turvallisuuden tunteen suhteen siihen, että se ei ole stabiili tila vaan sitä hauraampaa, mitä vaikeampia asioita lapsi tai nuori on kokenut lähtömaassaan. Heidän tukemisessaan tulisi kyetä olemaan psykologisesti sensitiivinen, sillä lasten ja nuorten luottamus omaan turvallisuuteensa tulomaassa voi olla helposti särkyvää ja sen horjumisen voi olla kiinni esimerkiksi palvelujärjestelmän toiminnassa tapahtuvista muutoksista tai lapsen pelosta sen johdosta, että oma väärä toiminta voi vaikuttaa hänen turvallisuuteensa. (Kohli 2011.) Jatkuvuuden ja

ennustettavuuden merkitykset ovat hyvin tärkeitä nuorten turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin kokemusten kannalta. Vaikka he tuntevatkin olonsa fyysisesti turvallisiksi tulomaassa, he saattavat esimerkiksi pelätä statusensa synnyttämää stigmaa. Yhteisöön kuulumisen tunne, arjen rutiinit sekä usko uuteen elämänpolkuun lisäävät kuitenkin nuorten turvallisuuden tunnetta. (Chase 2013.) Riittäväillä tukipalveluilla, kuten sijaishuoltopaikkajärjestelyillä on huomattava rooli turvallisuudentunteen vahvistamisessa (esim. Wade 2019). Nuorten turvapaikanhakijoiden kansalaisuuden vahvistamisen kannalta mahdollisuus uusien ylikansallisten identiteettien luomiseen näyttäytyi hyvin tärkeänä tekijänä turvallisuuden lisäksi (Nunn ym. 2015).

Vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden osalta tutkimuksessa on havaittu, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajat ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa turvapaikanhakijoiden joukossa. Syinä siihen ovat muun muassa tietämättömyys ja syvään juurtuneet ennakkoluulot. Esimerkiksi pakolaisleireillä he saattavat kohdata eriasteista vihamielisyyttä ja muun muassa seksuaalista väkivaltaa. Tutkimuksissa suositetaan erilaisia viranomaistoinenpiteitä heidän turvallisuutensa parantamiseksi. Esimerkki tällaisista on sellaisten vastaanottamisen ympäristöjen ja käytäntöjen luominen, joissa moninkertaisiin vähemmistöihin kuuluvia turvapaikanhakijoita ei syrjittäisi. (Grungras ym. 2009.) Joskus maastapaon syy voi olla jo sinänsä se, että kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön ja on sen vuoksi tullut vainotuksi (Nilsson ym. 2020).

Kuitenkin eräiden tutkimusten mukaan turvapaikanhakijoiden nuoruus ja miessukupuoli vaikuttavat usein siihen, että heidät itsensä koetaan turvallisuusuhkana esimerkiksi terrorismin pelossa (Goździak 2021). Nuoret turvapaikanhakijat ovat siis haavoittuvassa asemassa monilla tavoilla. Lähtömaassa kohdatun vainotuksi tulemisen, väkivallan ja muiden vaikeiden kokemusten lisäksi he saattavat joutua tulomaassa syrjityiksi erilaisten kulttuuristen tekijöiden ja asenteiden vuoksi. Myöskään viranomaistoiminta ei tulomaassa välttämättä synnytä turvallisuuden tunnetta ja tukiverkostot ja palvelut voivat olla puutteellisia.

2.6.3 Yhteenveto: haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvallisuusriskit

Haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin liittyvät turvallisuutta koskevat tutkimukset kytkeytyvät pääasiassa nuorten palvelujärjestelmään ja sen puutteisiin niin suomalaisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Lastensuojeluasiakkaat ja turvapaikanhakijat korostuvat tällä tutkimuskentällä kahtena pääasiallisena ryhmänä. Nuorten turvallisuuden tunnetta tutkitaan näillä alueilla enemmän kuin muilla kentillä, ja etenkin alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden turvallisuus on tutkimuksessa näkyvässä roolissa – osin siksi, että he ovat saattaneet joutua pakenemaan asuinmaastaan juuri syistä, jotka uhkaavat heidän turvallisuuttaan.

Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten turvallisuutta tutkitaan, mutta vähemmässä määrin turvallisuutta suoraan koskevien kysymyksenasettelujen kautta. Tukitoimenpiteiden ja sosiaalisten tukiverkoston roolia tosin korostetaan näissä tutkimuksissa juuri turvallisuutta lisäävänä ja turvallisuuden tunnetta synnyttävänä tekijänä, mutta tutkimukset tuovat kuitenkin pääasiassa epäsuoraa tietoa nuorten turvallisuudesta.

Tutkimukset antavat kuitenkin runsaasti näyttöä siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa turvapaikanhakijoina silloin, jos vastaanottajamaan viranomaistoiminnassa on puutteita kyetä turvaamaan turvapaikanhakijoiden ihmisarvoinen kohtelu. Myös etnisten vähemmistöjen asema voi olla erittäin hankala stigman takia, joka liitetään kansainväliseen terrorismiin ja itse nuori koetaan tulomaassa turvallisuushkana. Sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ja tekijät tulomaassa määrittävät siten hyvin vahvasti turvapaikanhakijan turvallisuutta.

Palvelujärjestelmän ja tukiverkoston käytännöt läpäisevät kuitenkin tematiikkana useimpia haavoittuvassa asemassa olevia nuoria koskevia tutkimuksia, ja näin on erityisesti lastensuojeluasiakkaiden ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden kohdalla. Tutkimusten pääasiallisena huomiona välittyy se, että viranomaistoiminnassa, sosiaalisissa tukiverkostoissa, tukitoimenpiteissä ja niiden käytännöissä on usein puutteita esimerkiksi asiantuntemuksessa ja ammattitaidossa kohdata nuorten ja etenkin vähemmistöihin kuuluvien nuorten tarpeita. Viranomaisten tietämättömyys ja ennakkoluulot heikentävät nuoren turvallisuuden tunnetta, ja useissa tutkimuksissa painotetaan palvelujärjestelmässä ilmenevää tarvetta koulutukselle esimerkiksi seksuaalisuuden ja etnisen taustan vaikutuksista nuoren toimintaan, elämäntilanteeseen ja identiteettiin.

2.7 Ilmastonmuutos, koronapandemia ja sodan uhka turvallisuuteen vaikuttavina globaaleina kriiseinä vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemina

Globaalin tason uhkatekijät luovat useita riskejä turvallisuudelle ja turvallisuuden tunteelle. Nuorille esimerkiksi ilmastonmuutos on tekijä, joka globaaleihin yhteiskunta- ja ideologisiin suhteisiin vaikuttaessaan voi muovata perustavastikin heidän elämäntilanteitään ja ajatteluaan. Maailmanrauha on nuorille ideologisten merkitysten lisäksi hyvin konkreettinen turvallisuuden tunteeseen vaikuttava tekijä. Sota vaikuttaa nuorten elämään pahimmillaan voimakkaasti, mutta esimerkiksi suomalaisessa tutkimuksessa sodan ja sodan uhkan juuri nuorille aiheuttamiin pelkoihin on perehdytty vasta vähän. Kansainvälisessä tutkimuksessa sodan muodostamia uhkia nuorten elämään ja turvallisuuden tunteeseen on käsitelty enemmän, mutta pääasiassa nuoria yleisesti koskevasta näkökulmasta kuin vähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemien uhkien kannalta.

Koronapandemia syvensi nuorten kokemuksia yksinäisyydestä, ja pandemialla on ollut kielteisiä vaikutuksia etenkin haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin. Tässä luvussa sosiaalisen makrotason uhkia tarkastellaan ensin ilmastonmuutokseen ja pandemiaan liittyvässä tutkimuskeskustelussa ja sen jälkeen globaaliin maailmanrauhaan sekä kansalliseen ja valtiolliseen turvallisuuteen liittyvissä tutkimuksissa siitä näkökulmasta, millaisina ne nuorten kokemina tällä hetkellä näyttäytyvät ja miten ne vaikuttavat heidän turvallisuuden tunteeseensa.

2.7.1 Nuoret, ilmastonmuutos ja turvallisuus

Nuorten ympäristöön ja ilmastonmuutokseen kohdistuvia arvoja ja asenteita on tutkittu valtakunnallisessa Nuorisobarometrissa vuosina 2016, 2018 ja 2021. Kaikkina ajankohtina ympäristön kunnioittaminen, ekologinen kestävyys ja ilmastonmuutoksen hillintä ovat osoittautuneet nuorille tärkeiksi arvoiksi. Nuorten käsitykset ilmastonmuutoksen aiheuttamista turvallisuusuhkista ovat linjassa esimerkiksi tiedeyhteisön käsitysten kanssa siitä, millaisiin toimenpiteisiin ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi olisi ryhdyttävä. Nuorten käsityksiä leimaavat tulevaisuuteen liittyvät epävarmuustekijät ilmaston suhteen, jotka aiheuttavat huolta, sillä 68 % barometriin vuonna 2018 vastanneista nuorista koki epävarmuutta ja turvattomuutta ilmastonmuutoksen suhteen joko paljon tai erittäin paljon. (Piispa & Myllyniemi 2019.) Keskeisimmät tiedonlähteet ilmastonmuutoksen suhteen nuorilla ovat koulu, media, ystävät ja lähipiiri, joiden kautta ilmastonmuutosta koskevat käsitykset ja odotukset muodostuvat (Sokero ym. 2017).

Valtioneuvoston vuonna 2020 toimeenpanemassa *Ilmastomuutos ja Suomen turvallisuus* -tutkimushankkeessa tavoitteena on ollut tarkastella ilmastonmuutoksen laaja-alaisia vaikutuksia Suomen turvallisuuteen vuoteen 2035 mennessä. Hankkeen raportti julkaistiin vuonna 2021, ja myös siinä nähdään paljon epävarmuustekijöitä tulevaisuuden suhteen, koska sen globaalit vaikutukset ovat eriasteisissa kytköksissä toisiinsa. Ilmastonmuutoksen katsotaan tuovan uusia haasteita muun muassa kriisinhallintaan ja kehitysyhteistyöhön, kun ruokaturva heikkenee ja totut elinkeinot vaarantuvat. Näillä prosesseilla on myös geopoliittisia vaikutuksia esimerkiksi suurvaltasuhteisiin, jolloin ne heikentävät turvallisuusympäristöjä. Yhteiskuntatasolla ilmastonmuutospolitiikan epätasa-arvoisuus lisää sosiaalista polarisaatiota ja sen myötä syventää eriarvoisuutta. Samalla eriarvoistavaksi koettu ilmastonmuutospolitiikka heikentää väestön luottamusta yhteiskunnan toimintaan. Valtioneuvoston raportissa tähdennetään, että ilmastonmuutoksen vaikutukset edellyttävät pitkäkestoista seuraamista ja ennakointia muu muassa inhimillisen turvallisuuden kannalta. (Hakala E. ym. 2021.)

UNICEFissa lasten nähdään olevan haavoittuvimmassa asemassa ilmastonmuutosten tuomien uhkien suhteen. Äärimmäiset sääilmiöt vaikuttavat vanhempien toimeentuloon, jolloin ne vaikuttavat koko perheen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Ne tuhoavat myös

kouluja. Kuumuus ja luonnonkatastrofit lisäävät ryhmien välistä aggressiivisuutta ja perheen sisäistä väkivaltaa. Ilmansaasteiden lisääntyminen ja niiden keskellä eläminen vaikuttaa vielä kehittymässä olevien lasten terveyteen. Nämä ilmastonmuutoksen vakavat seuraukset heikentävät lasten hyvinvointia ja turvallisuutta etenkin kehittyvissä maissa. (UNICEF 2015.) Lasten oikeudet terveyteen ja hyvinvointiin ilmastonmuutokseen liittyvien seurausten keskellä toteutuvat erittäin huonosti kehittyvissä maissa, mikä lisää väestön eriarvoisuutta ja syventää polarisaatiota (esim. Aalto-Heinilä ym. 2021). Nuoret joutuvat lähtemään kotimaastaan ilmastonmuutoksen vaikutusten, ruokahuollon heikkenemisen ja lisääntyneen väkivallan takia, jotka nähdään suurimmiksi maastamuuton syiksi (Moralez-Muños ym. 2020). Suomalaisista 15–24-vuotiaista 53 prosenttia uskoo kuitenkin maapallon kantokyvyn turvaamista koskevien toimenpiteiden onnistuvan, vaikka ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvät riskitekijät nähdäänkin koko väestössä yhtenä keskeisimmistä uhkakuvista tulevaisuudessa (Dufva ym. 2019).

Vähemmistönuorten asemaa ilmastonmuutokseen liittyvissä keskusteluissa ei ole kovin paljoa käsitelty suomalaisessa tutkimuksessa, mutta erään tutkimuksen valossa YK:n nuoria, rauhaa ja turvallisuutta käsittelevissä politiikka-asiakirjoissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria ei juurikaan huomioida, vaan ne tuottavat vain binaariseen sukupuolijakoon perustuvia ja heteronormatiivisia käsityksiä sukupuolesta (Pihlajamaa 2021). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa käydään enemmän keskustelua vähemmistönuorten asemasta niin ilmastomuutoksen kuin muidenkin globaalien kriisien kannalta. Tutkimuksessa on esimerkiksi havaittu, että ilmastonmuutoksella on vakavimmat vaikutukset köyhiin, vanhoihin, sairaisiin ja vammaisiin, lapsiin ja nuoriin sekä erilaisten vähemmistöjen edustajiin, koska nämä ihmisryhmät eivät välttämättä voi hyödyntää sellaisia sosiaalisia ja taloudellisia resursseja, jotka muodostavat turvaverkon ilmastonmuutoksen kielteisiä vaikutuksia vastaan (Levy & Patz 2015). Esimerkiksi alkuperäiskansojen kohtaama huono-osaisuus ja syrjintä jo sinänsä pudottavat ihmisiä turvaverkoista (Baird 2008). Kun ilmastonmuutoksen vaikutuksilta suojaavia tekijöitä ei ole, pelätään etenkin terveyserojen polarisoitumista vähemmistöjen ja muun väestön välillä.

Ilmastonmuutokseen liittyvien uhkien kannalta tutkimuksen valossa hahmottuu kaikkein vahvimmin sosiaalisen polarisaation syveneminen länsimaiden ja kehittyvien maiden välillä. Köyhyys muodostaa syvimmit sosiaaliset jaot nuorten välille globaalissa mittakaavassa, ja ilmastonmuutoksen hallintaan suhtaudutaan melko luottavaisesti vauraissa maissa, joissa sen torjuntaan on olemassa myös taloudellisia resursseja. Muuttoliike vauraampiin maihin on voimistunut muun muassa ilmastonmuutoksen myötä, ja etenkin monille nuorille se voi olla väylä parempaan elämään.

Vähemmistöihin kuuluvien nuorten kohdalla ilmastonmuutos vaikuttaa etenkin terveyseroihin heidän ja muun väestön välillä, ja näiden erojen syvenemisessä sosioekonominen huono-osaisuus on yksi keskeinen tekijä. Kehittyvien maiden väestö on haavoittuvimmassa

asemassa ilmastonmuutoksen kannalta, ja se heijastuu myös tutkimuskeskusteluun vähemmistöihin kuuluvien nuorten asemasta.

2.7.2 Koronapandemia ja haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvallisuus

Haavoittuvassa asemassa olevat nuoret joutuivat kärsimään koronapandemian vaikutuksista enemmän kuin monet muut. Heihin lukeutuivat muun muassa nuoret, jotka elävät huonoissa sosioekonomisissa oloissa, joilla on päihdeongelmia ja jotka ovat kiinnittyneet kouluun huonosti (esim. Saari 2021), lastensuojelun asiakkaat, lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneet, monet etnisiin ryhmiin kuuluvat sekä vammaiset ja toimintakyvyltään rajoitteiset nuoret (Majlander ym. 2022). Lasten ja nuorten kohdalla yleisesti pandemian vaikutukset olivat kielteisiä, ja pandemia aiheutti myös turvattomuuden tunnetta. Esimerkiksi tytöt joutuivat kohtaamaan koronan aikana enemmän väkivaltaa ja seksuaalista häirintää kuin muulloin. (Mt.). Seksuaalisen väkivallan pelko koronapandemian aikaisten turvallisuushkien kannalta oli ylipäänsä nuorempien ikäluokkien kohdalla korkeammalla kuin muiden (Saari 2021). Koteihin eristäytyminen lisäsi lähisuhdeväkivaltaa koronapandemian aikana, mikä heikensi väkivaltaa kokevien asemaa entisestään. Perheväkivallan uhreina olivat useimmiten naiset ja lapset. (Majlander ym. 2022.)

Nuorten yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät pandemian aikana eivätkä tuntemukset ole vielä kukaan palautuneet koronapandemian aikaa edeltävälle tasolle tuoreen raportin mukaan (SPR 2023). Kokonaisuudessaan yksinäisyyden tuntemukset ovat yleisempiä 15–24 ja 25–34-vuotiaiden keskuudessa kuin muun väestön. Raportin mukaan yksinäisyyden, eristäytymisen ja ulkopuolisuuden tunteet tuntuvat vaivaavan erityisesti nuoria.

Toimintarajoitteisten nuorten sosiaalisten kontaktien puute ja yksinäisyyden tuntemukset koronapandemian aikana liittyivät hyvin pitkälti paitsi siihen, että erilaiset harrastusaktiviteetit olivat tauolla, myös vierailukieltoihin kehitysvammaisten asumisyksiköissä, kun esimerkiksi perheenjäsenten vierailut vaikeasti vammaisen lapsen tai nuoren luona olivat kiellettyjä virallisten rajoituslinjausten vuoksi (esim. Eriksson & Saukkonen 2022). Osalla toimintarajoitteisista henkilöistä oli jo taustalla erilaisia hyvinvointiongelmia, kuten sosiaalisten kontaktien vähyyttä, heikompi elämänlaatu ja terveysongelmia, joita korona syvensi entisestään (Majlander ym. 2022). Vammaisjärjestöjen selvityksissä havaittiin, että vammaiset lapset ja nuoret olivat koronapandemian aikana erityisen heikossa asemassa, sillä heille tärkeiden palvelujen järjestymisessä oli puutteita tai niitä ei järjestetty ollenkaan. Esimerkiksi lyhytaikaishoito ja henkilökohtainen apu jäivät lapsilta kokonaan pois koronan ajaksi. (Vammaisfoorumi 2020.)

Osa palveluista pyrittiin korvaamaan etäpalveluilla, mutta pandemian aikana kävi ilmi, etteivät esimerkiksi digitaaliset palvelut sovi kaikille. Vaikka digitaalisia palveluja hyödynnetään esimerkiksi kehitysvammaisten nuorten palveluissa niiden hyötyyn nähden edelleen liian vähän,

etäpalvelujen käyttäminen osoittautui pandemian aikana monelle haasteeksi, mikä vähensi luottamusta palveluihin ja siten myös turvallisuuden tunnetta. (Kehitysvammaliitto 2021.)

Monet mielenterveyden häiriöistä ja päihdeongelmista kärsivät henkilöt puolestaan hyötyivät etäpalvelujen käyttämisestä koronapandemian aikana. Kuitenkin useimpien hyvinvointia heikensivät heille tärkeiden palvelujen, kuten kuntouttavan työtoiminnan ja ruuanjakelupisteiden lopettaminen. Maahanmuuttajaväestöön kuuluvilla oli koronapandemian aikana muuta väestöä enemmän yksinäisyyden kokemuksia, psyykkistä kuormittuneisuutta ja univaikeuksia. Monet olivat kokeneet myös syrjintää, ja syrjintäkokemuksiin liittyi heihin kohdistuneita pelkoja tartunnan saamisesta. (Majlander ym. 2022.)

Myös kansainvälinen tutkimuksen valossa koronapandemia on koskettanut ennen muuta haavoittuvassa asemassa olevia nuoria. Esimerkiksi sijaishuollon piirissä olevien nuorten kohdalla on havaittu koulun keskeyttämisten edelleen lisääntyneen pandemian aikana. (Rosenberg ym. 2022.) Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen valossa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kärsivät muita enemmän psyykkisestä stressistä liittyen koronapandemian aiheuttamiin pelkoihin ja huoliin. Tutkijoiden mukaan tulokset antavat aiheetta tehostaa näiden nuorten tukijärjestelmää ja mielenterveyspalveluja. (Kamal ym. 2021.)

Huono-osaisiin nuoriin, kuten päihteiden käyttäjiin kohdistuva syrjintä voimistui koronapandemian aikana Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen valossa. Esimerkiksi nuorten keskinäinen neuvottelu pandemian kannalta turvallisesta vapaa-ajan toiminnasta tai alueista, joille voitiin kokoontua, kilpistyi välillä myös rodullistaviksi ja kriminalisoiviksi asenteiksi tiettyjä nuoria kohtaan. (Woodrow & Moore 2021.) Myös alkuperäiskansojen muodostamien vähemmistöjen on osoitettu kärsineen syrjinnästä pandemian aikana, sillä monet olivat muun muassa jääneet palvelujen ulkopuolelle ja joutuneet huonompaan työelämäasemaan (Markham ym. 2020).

Koronapandemian aiheuttamat turvallisuusuhkat liittyivät vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla ennen kaikkea palvelujen riittämättömyyteen. Koteihin eristäytymisen myötä erilaiset oppimiseen ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat lisääntyivät kouluikäisillä ja nuorilla, eikä kaikille nuorille kyetty tarjoamaan riittävästi tukea. Etäpalveluina käyttöön otetut digitaaliset palvelut eivät sovi jokaiselle ja niiden käyttäminen on haasteellista etenkin monille vammaisille ja toimintakyvyssään rajoituksia kokeville nuorille.

Vähemmistöihin kohdistuva syrjintä lisääntyi pandemian aikana, sillä esimerkiksi koronavirusten tarttumiseen liittyi erityisiä väestöryhmiä koskevia ennakkoluuloja. Psyykinen kuormitus lisääntyi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin ja etnisiin ryhmiin kuuluvilla nuorilla, ja syynä on muita haavoittuvampi asema esimerkiksi ulkopuolisuuden tunteen ja heihin kohdistuvan syrjinnän vuoksi. (Esim. Fisher ym. 2022.)

Kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittavat, että yhteiskuntajärjestelmät ovat sinänsä haavoittuvia turvaamaan kansalaistensa toimintakykyä globaalien kriisien kohdatessa (ks. myös

inhimillistä turvallisuutta käsittelevä luku tässä raportissa). Syrjintää kohtaavat väestönosat jäävät monesti osattomiksi palveluista ja muista turvaverkoista. Huono-osaiset henkilöt sekä ne henkilöt, joilla on laajempia tuen tarpeita, ovat vaikeassa asemassa kaikilla palvelusektoreilla, kuten esimerkiksi koulutuksessa. (Ks. myös Saari 2021.) Uusimman kansallisen riskiarvion mukaan juuri globaalit haasteet, kuten epidemiat muuttavat toimintaympäristöjä, ja yhteiskunnassa tulisi kyetä vastaamaan haasteisiin vahvistamalla väestön toimintakykyä ja pärjäävyyttä muuttuneissa ympäristöissä (STT Tiedote 14.2.2023).

2.7.3 Sodan uhka ja nuorten kokema turvallisuus

Ulkopoliittisesta turvallisuudesta huolehtiminen on noussut keskeiseksi kansallisessa riskiarviossa. Sodan laajenemisen uhka Euroopassa tuottaa erityistä huolta myös nuorten keskuuteen, mutta vielä toistaiseksi suomalaisnuorten turvallisuuden tunnetta on tutkittu vasta vähän sodan uhan kannalta, lukuun ottamatta Nuorisotutkimusseuran toimittamaa katsausta nuorten näkemyksiin poikkeusajasta pandemian ja sodan kriisien uhatessa (Helfer ym. 2022). Suomalaisten turvallisuuskäsityksiä sodan ja kybersodan uhkien suhteen on tutkittu muutamaa vuotta aiemmin eri ikäkohorteilla. Luottamuksen käsitteen avulla on havaittu, että mitä vahvempaa luottamus on instituutioiden, kuten valtionhallinnon ja puolustuslaitoksen toimintaan, sitä pienempänä sotilaallisen uhan mahdollisuus koetaan ja sitä korkeammalla tasolla on myös luottamus viranomaisiin. (Vilander ym. 2019.)

Kiinnostavaa nuorten kannalta tässä tutkimuksessa oli kuitenkin se, että nuoret ikäluokat olivat pitäneet sotilaallista uhkaa ja kybervaikuttamisen uhkaa sotilaallisiin tarkoituksiin vähemmän todennäköisenä kuin vanhemmat ikäluokat. Tutkijat selittivät tulosta sen kautta, että nuoret ovat jo etäänntyneet viimeisimmän sodan kokemuspöytästä, sillä tutkimuksen tekoheikkellä viimeiset sota-aikana eläneet täyttävät pian jo 80 vuotta. (Mt.) Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan vuonna 2018 tekemän mielipidetutkimuksen mukaan alle 25-vuotiaat kokivat Suomen lähialueiden sotilaallisen tilanteen vähiten uhkaavaksi, sillä ainoastaan 32 % vastaajista tästä ikäluokasta oli kokenut sotilaallisen uhan todennäköisenä tai todellisenä. Koko tutkimuksessa oli myös sukupuolen mukaisia eroja kaikissa ikäluokissa, sillä naiset kokivat nämä uhkat hieman vähemmän todellisina kuin miehet. Vilanderin ja kollegoiden tutkimukseen vastaajista liki 80 % luotti turvallisuusviranomaisiin, mikä merkitsee sitä, että suuri enemmistö suomalaisista luotti viranomaisten kykyyn suojata väestöä erilaisten kriisien ja uhkien kohdatessa sekä ehkäistä niitä (2019).

Sodan merkityksiä nuoren identiteeteille on tarkasteltu muistelumenetelmien avulla, ja sota-kokemusten on todettu olevan hyvinkin traumatisoivia (esim. Näre ym. 2010). Viimeisimmät kansainväliset tutkimukset osoittavat, että sodan kokeneiden nuorten traumojen käsittelylle

ei ole aina ollut olemassa välineitä eikä heidän tukemiselleen riittäviä palveluja sodan runtelemissa maissa (Cvetanovic 2016). Kotimaisessa nuorisotutkimuskentässä sodan uhkaa tai vaikutuksia nuorten turvallisuuden tunteeseen ei ole tarkasteltu vielä kovin paljoa, ja sodan uhkaa ja nuorten omakohtaisia sotakokemuksia koskevat tutkimukset ovat harvinaisia sosiaalitieteiden kentällä myös sinänsä. Nuorten kokemaa turvallisuuden tunnetta turvallisuuden ja globaalien kriisien kannalta on ennen vuoden 2022 sotaa Ukrainassa sivuttu tarkastelemalla esimerkiksi heidän luottamustaan tulevaisuuteen ja yleensä Suomen, Euroopan ja maailman tulevaisuuteen vuoden 2021 nuorisobarometritutkimuksessa. Omaan tulevaisuuteen suhtautui tuolloin luottavaisesti yli 80 % vastaajista, ja Suomen tulevaisuuteen peräti 83 prosenttia. Euroopan ja koko maailman tulevaisuuteen suhtautui luottavaisesti huomattavasti pienempi osa vastaajista. Pessimistisesti maailman tulevaisuuteen suhtautui noin kolmasosa vastaajista. (Kiilakoski & Laine 2022.)

Vuoden 2022 lopulla Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta julkaisi mielipidetutkimuksen, jonka perusteella sodan uhkaa koetaan myös nuorten keskuudessa huomattavasti enemmän kuin aiemmin. 15–24- ja 25–34-vuotiaista nuorista yli 50 % kokee Suomen ja maailman tulevaisuuden olevan turvattomampi viiden vuoden kuluttua vastaushetkestä. Kaikkien vastaajien keskuudessa sotilaalliset toimet Euroopassa aiheuttavat erittäin paljon huolta, sillä yli 80 % kaikista kyselyyn vastaajista kokee niin (MTS 2022:4, 74). Usko kansainvälisen puolustusyhteistyön turvallisuutta lisääviin vaikutuksiin on kuitenkin suomalaisilla luja, sillä noin 80 % vastaajista on sitä mieltä esimerkiksi puolustusyhteistyöjärjestöjen, Euroopan Unionin ja pohjoismaisten puolustusyhteistyökäytäntöjen suhteen (mt., 74). Myös usko Euroopan Unionin ja Naton välisen yhteistyön turvallisuutta lisääviin vaikutuksiin on erittäin korkea myös nuorten keskuudessa (mt., 67). Vuoden 2022 lopun vastausten perusteella liki 75 % suomalaisnuorista kokee, että Suomen ulkopolitiikkaa hoidetaan hyvin (Mt. 64).

Suomalaisnuorten kokemat turvallisuusuhkat sodan ja rauhan kysymyksissä ovat siis kohonneet erittäin paljon vuoden 2022 tapahtumien jälkeen. Luottamus turvallisuutta ylläpitäviin instituutioihin ja Suomen maanpuolustusvalmiuksiin on kuitenkin edelleen erittäin korkealla nuorten keskuudessa. Esimerkiksi maanpuolustustahto on sekä alle 25-vuotiaiden että 25–34-vuotiaiden nuorten keskuudessa melko korkea, sillä noin 75 % vastanneista olisi valmis puolustamaan maata kykyjen mukaan. Naisten halukkuus osallistua maanpuolustukseen on miehiä alhaisempi. Nuorten vastauksia ei ole kuitenkaan eritelty tässä aineistossa vähemmistöihin kuuluvien nuorten kannalta, joten raportti ei erittele turvallisuusuhkia erikseen heidän kannaltaan.

Kansainvälisessä tutkimuskentässä sodan ja rauhan kysymyksiä koskevien nuorten kokemien turvallisuusuhkien kannalta kysymyksenasettelut vaihtelevat runsaasti riippuen siitä, eletäänkö länsimaissa vai kehittyvissä maissa, joissa sodat ja konfliktit ovat usein sisäpoliittisia

ja joissa ei ole kehittynyttä oikeuslaitosta. Nuoria rekrytoidaan ääriryhmiin, joiden propagandistinen toiminta oikeuttaa väkivallan nuorten mielissä. Tutkimustulokset kehittyvistä maista kertovat karusti pääasiassa sen, että lasten oikeuksia väkivallattomaan elämään tulisi edistää ja noudattaa YK:n lasten oikeuksien julistusta kansallisilla tasoilla. (Esim. O'Connor ym. 2021.) Tutkimuksissa militarististen konfliktien alueilta tuodaan esiin myös se, että lasten mielenterveys ja psykososiaalinen hyvinvointi määräytyvät voimakkaasti siitä sosiaalisesta ympäristöstä, jossa he elävät, ja johon turvallisuuspoliittiset tekijät vaikuttavat hyvin keskeisesti (Veronese ym. 2022).

Kansainvälisessä tutkimuksessa on hiljattain osoitettu myös se, että nuorten käsitykset turvallisuudesta ja laajemminkin oikeudenmukaisesta maailmasta ovat yhteydessä erilaisiin käyttäytymisongelmiin (Ma ym. 2022). Tämä osoittaa, että nuorten turvallisuuden tunne ja sitä myötä erilaiset hyvinvoinnin psyykkiset ja sosiaaliset ulottuvuudet ovat kytköksissä yleisempiinkin sosiaalisiin ja globaaleihin turvallisuutta ja turvattomuutta tuottaviin tekijöihin, eivätkä siihen vaikuta ainoastaan tekijät lähimmillä elinpiireillä.

Kansainvälistä tutkimusta koskevan katsauksen perusteella näyttää siltä, etteivät vuoden 2022 sotilaalliset tapahtumat Euroopassa näy vielä liiemmästi nuorten turvallisuuden tunnetta koskevassa tutkimuksessa. Keväällä 2022 ilmestyneessä Euroopan unionin nuorisoa koskevassa flash-eurobarometritutkimuksessa 37 % kyselyyn vastanneista eurooppalaisnuorista näki kansainvälisen turvallisuuden vahvistamisen ja yhteistyön edistämisen olevan yksi Euroopan unionin keskeisimpiä tehtäviä (*Youth and Democracy in the European Year of Youth, 2022*). Sodan uhkaa ja sodan aiheuttamia traumatisoivia kokemuksia on käsitelty enimmäkseen kehittyvien maiden konflikteja ja niiden psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin sekä pakolaisuutta koskevissa tutkimuksissa. Kirjallisuuskatsauksen valossa näyttää siis siltä, että tarvetta laajemmille globaalin turvallisuuden osatekijöitä koskeville analyyseille olisi tarvetta myös kansainvälisessä mittakaavassa.

2.8 Kirjallisuuskatsauksen tulokset: nuorten turvallisuutta määrittävät ulottuvuudet ja niitä koskevan tutkimustiedon tarve

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on ollut tarkastella, millaisin kysymyksenasetteluin nuorten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta on käsitelty kotimaisella ja kansainvälisellä tutkimuskentällä sekä kartoittaa tutkimustiedon tarvetta etenkin vähemmistöihin kuuluvien nuorten kohdalla turvallisuuden alueella. Katsauksen perusteella saatu pääasiallinen huomio on se, ettei nuorten turvallisuutta tai turvallisuuden tunnetta ole vielä tutkittu riittävästi siten, että tutkimuskysymykset koskisivat suoranaisesti koettua turvallisuutta. Sen sijaan tehdyt tutkimukset koskevat suurelta osin sosiaalisia ongelmia erilaisilla elämänalueilla, ja

siten ne tuottavat runsaasti epäsuoraa tai välillistä tietoa nuoria keskeisimmin koskettavista turvallisuusuuhkista.

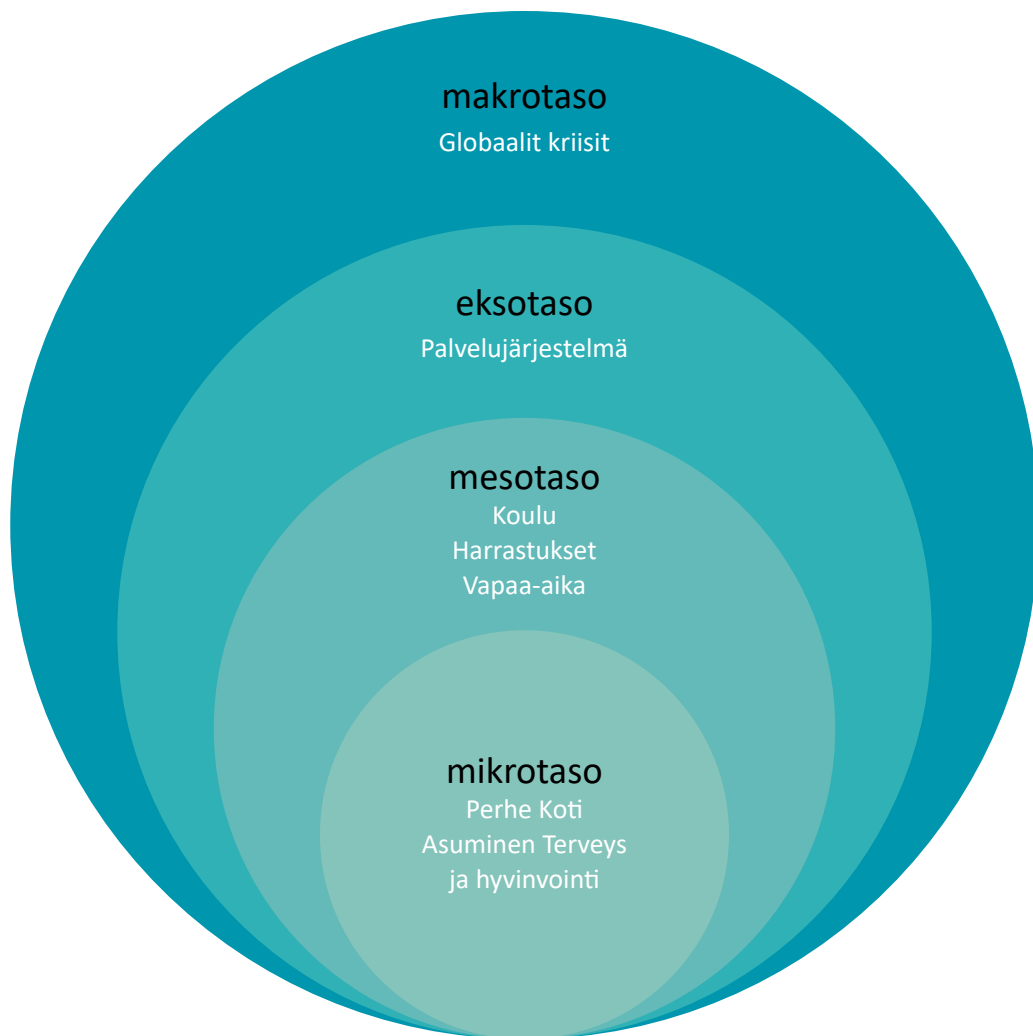
Pääasiallinen tutkimustiedon tarve koskee siis nuorten kokemaa turvallisuutta ja heidän mielipiteitään turvallisuudesta. Keskeisimpänä toiveena tulevien tutkimusten suhteen voi katsauksen perusteella siis esittää tarpeen tarkastella moniulotteisesti niitä elinolosuhteita ja elämänalueita, joilla nuoret kokevat suurimpia puutteita turvallisuudessaan sekä myös niitä alueita, joilla koettu turvallisuus on riittävää nuorten näkökulmasta.

Kotimaisella tutkimuskentällä on olemassa muutamia hyvin keskeisiä instrumentteja tarkastella tutkimuksen puitteissa myös koettua turvallisuutta. Lapsiuhritutkimus, THL:n kouluterveyskysely ja esimerkiksi maanpuolustustiedotuksen neuvottelukunta tarjoaisivat pohjan tutkimusalueen laajentamiselle nuorten koetun turvallisuuden ulottuvuuteen, mikä olisi tärkeää tietoa nuorten kokonaishyvinvoinnin kannalta, ja kerätty tieto olisi myös hyödynnettävissä muu muassa nuorten palvelujen tukijärjestelmien kehittämiseksi. Turvallisuuden tematiikkaa olisi kuitenkin näiden olemassa olevien instrumenttien lisäksi syytä tarkastella myös erillisenä laajempana kokonaisuutenaan, jossa hyödynnettäisiin mahdollisuuksien mukaan niin määrällisiä kuin laadullisiakin tutkimusmenetelmiä ja huolehdittaisiin saavutettavuudesta tiedonkeruun menetelmien suhteen esimerkiksi niitä nuoria varten, joilla on erityisiä tuen tarpeita.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella tehtiin myös keskeinen huomio, ettei vähemmistöihin kuuluvien nuorten koetusta turvallisuudesta ole myöskään olemassa riittävästi tutkimustietoa. Heidän tilanteensa tulee esiin monissa tutkimuksissa muun muassa elinolojen ja haavoittuvan sosiaalisen aseman kannalta ja tutkimukset paljastavat paikoin räikeitäkin eroja hyvinvoinnissa esimerkiksi vammaisten ja toimintakyvyltään rajoitteisten, etnisiin ryhmiin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ja muiden nuorten välillä. Kuitenkin nuoret tulisi huomioida tasavertaisesti nuorten koettua turvallisuutta koskevissa tutkimuksissa, ja vähemmistöjen kohdalla etenkin laadullisten tutkimusmenetelmien, kuten haastattelumenetelmien käyttö sekä resurssien salliessa myös etnografisten tutkimusmenetelmien hyödyntäminen toisi tärkeää lisätietoa heidän elinoloistaan.

Niin kotimainen kuin kansainvälinenkin tutkimuskirjallisuus toi runsaasti tietoa turvallisuusuuhkista, jotka koskettavat juuri nuoria ja vähemmistöihin kuuluvia nuoria erityisesti. Katsauksessa nämä turvallisuusuuhkat oli luontevinta jaotella elinpiirin kehän jatkumolle (ks. kuvio 1, s. 69), jolta niiden luonne on helposti hahmotettavissa. Nuorille lähimmän elinpiirin kehällä on perhe, asuminen sekä läheiset sosiaaliset suhteet, joiden turvallisuusuuhkat liittyvät ennen kaikkea väkivaltaan ja huonojen sosioekonomisten olojen, kuten perheen päihteidenkäytön vaikutuksiin lasten ja nuorten turvallisuuteen.

Toiseksi lähimmällä elinpiirin kehällä ovat koulu, harrastukset ja vapaa-aika, joiden suhteen keskeisimmiksi turvallisuusuuhkiksi piirtyivät kouluväkivalta sekä syrjiminen ja kiusaaminen

Mikrotason turvallisuusuhkat: *Terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tekijät:* Tapaturmat, itsensä vahingoittaminen, seksuaaliterveys, mielenterveyden häiriöt; *Perhe ja koti:* lähisuuhdeväkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelu; *Asuminen:* puutteet asuinolojen turvallisuudessa ja esteettömydessä

Mesotason turvallisuusuhkat: *Koulut ja oppilaitokset:* kiusaaminen, syrjintä, kouluväkivalta, sukupuolinen häirintä, *Harrastukset:* kiusaaminen, syrjintä ja väkivalta; *Vapaa-aika:* Katuväkivalta, internetissä ja verkkoympäristössä tapahtuva kiusaaminen, syrjintä ja väkivalta

Eksotason turvallisuusuhkat: *Palvelujärjestelmä: (lastensuojelu ja sijaishuolto, asumispalvelut, turvapaikanhakijoiden palvelut):* kaltoinkohtelu, syrjintä ja institutionaalinen väkivalta

Makrotason turvallisuusuhkat: *Ilmastomuutos:* Ilmastokriiseistä johtuva geopoliittinen ja sosiaalinen polarisaatio ja epävarmuus *Pandemia:* sairauden pelko, mielenterveyden häiriöt, yksinäisyys, syrjintä: *Sodat ja sodanuhka:* valtiollisesta turvallisuustilanteesta johtuvat huolet ja epävarmuus

Kuvio 1. Turvallisuusuhkat nuorten elinpiirien kehillä.

esimerkiksi harrastus- ja vapaa-ajan yhteisöissä. Myös katuväkivalta ja rikosten kohteeksi joutumisen uhkat sijoittuvat tälle kehälle nuorten elinpiirissä. Seuraavalle elinpiirin kehälle sijoittuvat ongelmat palvelujärjestelmän rakenteissa ja käytännöissä sekä niillä sosiaalisilla kentillä, jotka määrittävät nuorten asemaa. Uloimmalla kehällä ovat globaali kehitys ja yhteiskunnallisen makrotason tekijät ja ulottuvuudet, jotka määrittävät nuorten turvallisuutta maailmassa ja yhteiskunnassa.

Eritelty jaottelu perustuu ainoastaan kirjallisuuskatsauksen perusteella tehtyihin havaintoihin. Katsauksessa löydetty nuorten turvallisuutta koskeva tutkimus asettui suurimmilta osin mainituille alueille. Jaottelu ei siis ole kattava, mikäli ajatellaan kaikkia osa-alueita, joista turvallisuuden voitaisiin yleisemmin nähdä koostuvan. Katsauksen funktiona on ollut tarkastella niitä teemoja, jotka ovat nousseet tehtyjen tiedonhakujen perusteella ja jotka kertovat prioriteeteista niiden teemojen suhteen, joita tutkimuskentällä on nuorten kannalta nähty tarpeelliseksi käsitellä. Jaottelu paljastaa kuitenkin niitä tutkimustiedon tarpeita, joita nuorten turvallisuutta koskevasta tematiikasta on havaittavissa. Nykyisessä maailmanpoliittisessa ja geopoliittisessa turvallisuustilanteessa, joka on muuttunut myös ilmastomuutoksen myötä, mahdollisimman monipuolinen ja useita elinolojen ulottuvuuksia kartoittava tutkimus nuorten kokemasta turvallisuudesta olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa. Koetun turvallisuuden suhteen tulisi kuitenkin huomioida entistä tiiviimmin intersektionaalisia eroja nuorten välillä liittyen sukupuoleen, seksuaalisuuteen, etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin, toimintarajoihteisiin ja vammaisuuteen sekä haavoittuvaan, esimerkiksi matalaan sosioekonomiseen asemaan nähden.

Tarkastellut tutkimukset paljastavat kuitenkin, että erilaiset yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistavat käytännöt tukevat nuoria niissä olosuhteissa ja ongelmissa, jotka kytkeytyvät jollakin tavalla turvallisuusuhkiin ja niiden aiheuttamiin psyykkisiin ja sosiaalisiin vaurioihin. Ne voivat olla tukikäytäntöjä palveluissa tai sosiaalisesti tukevia harrastusryhmiä. Yhteisöllisten käytäntöjen lisäämisen merkitystä korostettiin esimerkiksi syrjintää, kuten kouluväkivallan vaikutuksia koskevissa tutkimuksissa. Muutenkin osallisuuden nähdään parantavan yhteisössään marginaaliseen asemaan joutuneen nuoren asemaa ja uusien, nuorta osallistavien käytäntöjen vahvistavan turvallisuuden tunnetta.

Palvelujärjestelmän toimintaan ja asiantuntemukseen liittyviä tutkimustuloksia on saatu tarkastelluissa tutkimuksissa kuitenkin runsaasti. Ne kertovat puutteista nuorten tukemisen käytännöissä, jotka liittyvät esimerkiksi ammattitaidon ja osaamisen vajavuuteen etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien, toimintarajoihteisten ja vammaisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten ongelmia koskien. Näitä havaintoja on tehty niin kotimaisissa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa. Koronapandemian aikana haavoittuvassa asemassa olevien nuorten asema huononi entisestään, kun sosiaalisen tuen ja auttamisen verkostoja ei ollut tai ne toimivat puutteellisesti. Ongelmat tuen tarpeessa ole-

vien ihmisten auttamisessa paljastivat myös palvelujärjestelmän haavoittuvuuden globaalien kriisien kohdatessa.

Nuorten asema ei kuitenkaan ole samankaltainen kaikkialla maailmassa. Monissa maissa lapsilta ja nuorilta puuttuu perusihmisoikeuksia, eikä turvallisuudesta tai turvallisuushkista voi puhua heidän kohdallaan samassa merkityksessä kuin länsimaissa. Nuorten koettua turvallisuutta koskevissa tutkimuksissa olisi syytä kiinnittää huomiota myös niihin sosiaalisin ja kulttuurisiin olosuhteisiin, jotka määrittävät nuoren asemaa yhteiskunnassaan ja kulttuurissaan huomioiden niiden mukaisia intersektionaalisia eroja. Globaalit demografiset kehityskulut, kuten sotien ja köyhyyden lietsoma muuttoliike on yksi keskeisimmistä sosiaalisista muutoksista, mikä vaikuttaa yhä enemmän myös nuorten turvallisuuteen yhä laajemmilla maantieteellisillä alueilla.

3 Käytössä olevat tiedonkeruumenetelmät ja tietolähteet

Lotta Haikkola

- Olemassa olevat jatkuvat, valtakunnalliset kyselytutkimukset antavat hyvät valmiudet tarkastella sekä uhrikokemuksia että turvallisuuden tunnetta.
- Turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja niissä tarkastellaan vähemmän.
- Viime aikoina kyselyihin on lisätty taustatietoja kartoittavia kysymyksiä, joiden avulla voi tuottaa tietoa erityisryhmien (esimerkiksi vähemmistöt, muut haavoittuvassa asemassa olevat) tilanteesta.
- Tiettyjä ryhmiä on edelleen seurattava erillistutkimuksin (esimerkiksi saamelaiset, romanit).
- Tutkijoiden yhteistyö järjestöjen ja kuntien kanssa on hedelmällinen tapa vaikeasti tavoitettavien ryhmien saavuttamiseen. Tämänkaltaista yhteistyötä on syytä vahvistaa ja mahdollistaa myös tutkimuseettisesti.

Kirjallisuuskatsauksessa (luku 2) todettiin, että kotimaisella tutkimuskentällä on tärkeitä instrumentteja, joiden avulla voi selvittää turvallisuuteen liittyviä ulottuvuuksia. Jatkuvin kyselytutkimuksina ne soveltuvat myös seurantatiedon tuottamiseen. Tässä luvussa selvitetään tarkemmin tiedontuotannon mahdollisuuksia kahdesta laajasta näkökulmasta. Ensiksi tavoitteena oli selvittää yleisesti, mitä turvallisuutta käsittelevää indikaattoritietoa on mahdollista tuottaa olemassa olevien lapsiin ja nuoriin kohdistuvien kyselytutkimusten perusteella. Toiseksi tavoitteena oli tarkastella, millaisia mahdollisuuksia on tuottaa tätä tietoa ryhmäperustaisesti haavoittuvassa asemassa olevista lapsista ja nuorista sensitiivisellä tavalla, joka osaltaan tukee lasten ja nuorten turvallisuuden kokemuksia. Kolmanneksi tavoitteena oli selvittää, mitä kohdennettuja tapoja tavoittaa tiettyjä erityisryhmiä on käytetty ja millaisia uusia tavoittamisen tapoja on kehitteillä.

Ensimmäisessä osassa käytettiin aineistona kyselyjen ja tutkimusten verkkosivuja, kyselyjen kyselylomakkeita ja tiedonkeruiden kuvauksia tutkimusraporteista ja käynnissä olevien tutkimushankkeiden verkkosivuja. Lisäksi haastateltiin dosentti Noora Ellostä Tampereen yliopistosta Valtakunnallisen lapsiuhritutkimuksen toteuttamisesta. Toisessa osassa aineistona käytettiin kyselyiden yhteydessä tehtyjen, haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden erillistutkimusten verkkosivuja ja raportteja. Lisäksi pyydettiin kahdelta tutkijalta tietoja käynnissä olevista tutkimushankkeista, joissa kehitetään uusia tiedontuotan-

non menetelmiä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien äänen kuulemiseksi. Tietoja pyydettiin seuraavilta henkilöiltä: dosentti Anu Katainen (SILE Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin -hanke (SILE ei pvm.) ja tutkijatohtori Helena Huhta (Nuorten mielenterveys- ja päihdetyö. Tutkittua tietoa kehittämistyön tueksi (NUMPA) ja Polkuja päihdehoitoon (PAM) -hankkeet) (Mäkilä ym. 2022; Pitkänen ym. 2022).

Menetelmänä perehdyttiin ensin keskeisiin tiedonkeruisiin verkkolähteiden ja tutkijoiden verkostojen avulla. Ensimmäinen perehdyttiin kyselyjen verkkosivuilla niiden ikäryhmiin ja teemoihin. Tarkempaan tarkasteluun valittiin kyselyt kriteerien avulla: tiedonkeruu on valtakunnallinen, jatkuva ja siihen sisältyy laajaan turvallisuuteen (uhrikokemukset, turvallisuuden tunne) ja turvallisuustaitoihin liittyviä kysymyksiä. Kyselyt, joihin perehdyttiin tarkemmin ovat (viitattu 15.2.2023):

- [Nuorisobarometri](#)
- [Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus](#)
- [Kouluterveyskysely](#)
- [Valtakunnallinen lapsiuhritutkimus](#)
- [Nuorisoriikollisuuskysely](#)
- [Lapsibarometri](#)
- [Turvassa-kysely](#)
- [Suomalaisten pelastusasetteet -kysely](#)

Lisäksi tarkasteltiin seuraavia kyselyitä: Amisbarometri (Sakki ry ei pvm.), Kansalaispulssi (Valtioneuvosto ei pvm.) ja Kansallinen rikosuhritutkimus (Helsingin yliopisto ei pvm.), mutta ne jäivät lähemmän tarkastelun ulkopuolelle. Kyselyihin, jotka täyttivät kriteerit, perehdyttiin tarkemmin ja käytiin läpi niiden kyselylomakkeet. Näistä kerättiin kysytyt taustatiedot ja turvallisuuden tunnetta, turvallisuusuuhkia ja turvallisuustaitoja käsittelevät kysymykset. Tuloksina esitetään yhteenveto kyselyistä ja niiden ulottuvuuksista, niissä käytössä olevat taustatiedot ja mahdollisuuksista indikaattorituotantoon. Vastaavasti toisessa osassa perehdyttiin erillistutkimusten menetelmiin, joilla vastaajat oli tavoitettu.

3.1 Valtakunnalliset lapsia ja nuoria sekä turvallisuutta koskevat kyselytutkimukset

3.1.1 Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat kyselyt

Nuorisobarometri

Nuorisobarometri on vuosittain toteutettava nuorten arvoja ja asenteita mittaava kysely, joka käsittelee nuorten kannalta ajankohtaisia aiheita. Osa kysymyksistä toistuu säännöllisesti ja mahdollistaa seurantatiedon tuottamisen. Vastajat ovat 15–29-vuotiaat Manner-Suomen alueelta. Tutkimukseen haastatellaan vuosittain noin 2000 nuorta. Nuorisobarometrissä vastaa Valtion nuorisoneuvosto ja sen toteuttaa Nuorisotutkimusverkosto. Barometrissä kerätään taustatietoina ikä, sukupuoli (moniluokkainen), koettu vähemmistöidentifikaatio (etninen tausta, aatteellinen vakaumus tai mielipide, uskonnollinen vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, vammaisuus tai pitkäaikaissairaus ja jokin muu vähemmistö), äidinkieli (suomi, ruotsi, muu), pääasiallinen toiminta, koulutus, vanhempien koulutus ja kotitalouden koettu toimeentulo. Vuoden 2022 barometrissä oli kysymyksiä myös sijaishuollon piirissä olemisesta ja muulla tavoin haavoittuvassa asemassa olemisesta. Ryhmittäisten tietojen tuottamista hankaloittavat pienet vastaajamäärät esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistössä ja toimintarajoitteisten ryhmässä. Lisäksi barometri ei välttämättä tavoita heikossa taloudellisessa tilanteessa tai koulutuksen ulkopuolella olevia. Barometrissä turvallisuutta käsitteleviä toistuvia osioita ovat turvattomuuden ja epävarmuuden kokemukset liittyen useisiin elämänalueisiin, luottamus sosiaalisissa suhteissa ja luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin.

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus käsittelee 6–29-vuotiaiden vapaa-aikaa painottuen mediaan, harrastamiseen ja liikuntaan. Vapaa-aikatutkimus toteutetaan joka toinen vuosi. Tiedonkeruumenetelmää on viime aikoina kehitetty ja se on monimenetelmäinen. 6–14-vuotiaiden tiedot kerätään henkilökohtaisin käyntihaastatteluin ja puhelinhaastatteluin. Alle 15-vuotiaiden kohdalla aluksi pyydetään huoltajien suostumus. 15–29-vuotiaiden osuus kerätään puhelinhaastatteluilla ja verkkokyselyllä. Tutkimukseen haastatellaan noin 1400 lasta ja nuorta. Taustatietoina kerätään ikä, sukupuoli (moniluokkainen), koettu vähemmistöidentifikaatio, äidinkieli (suomi, ruotsi, muu), pääasiallinen toiminta, koulutus, vanhempien koulutus ja kotitalouden koettu toimeentulo. Ryhmittäisten tietojen tuottamista hankaloittavat pienet vastaajamäärät esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistössä ja toimintarajoitteisten ryhmässä. Lisäksi kysely ei välttämättä tavoita heikossa taloudellisessa tilanteessa tai koulutuksen ulkopuolella olevia. Kyselyssä on kysymyksiä koskien erityisesti harrastuksissa koettua turvallisuutta, kuten kiusaamista ja väkivaltaa.

Kouluterveyskysely eri ikäisille

Kouluterveyskysely on valtakunnallinen kouluissa toteutettava kysely, joka tuottaa seurantatietoa eri ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saamisesta ja palveluista. Kyselyyn osallistuvat perusopetuksen 4. ja 5. vuosiluokan oppilaat, perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokan oppilaat, lukiokoulutuksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat (alle 21-vuotiaat ammatillista perustutkintoa opiskelevat oppilaat). Kyselystä vastaa THL, ja se toteutetaan joka toinen vuosi. Kyselyyn voi vastata suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi ja pohjoissaameksi. Käytössä ovat myös selkokiehlliset lyhennetyt lomakkeet suomeksi ja ruotsiksi. Taustatietoina eri ikäisiltä vastaajilta kerätään hieman erilaista tietoa (ks. taulukko 2). Kokonaisuudessaan taustatietoina kerätään sukupuoli (moniluokkainen), ulkomaalaistausta (oma ja vanhempien syntymämaa), toimintarajoitteet ja sijoitus kodin ulkopuolelle. Kouluterveyskysely sisältää useita kysymyksiä ja mittareita, joiden avulla nuorten turvallisuuden tunnetta, uhrikokemuksia ja turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja voi tarkastella.

Lapsiuhritutkimus

Lapsiuhritutkimus on valtakunnallinen tiedonkeruu, joka selvittää laajasti lasten uhrikokemuksia. Teemoja ovat väkivalta aikuisten taholta ja ikätovereiden välillä, lähisuhdeväkivalta ja sen todistaminen, seksuaaliväkivalta, harrastuksissa koettu väkivalta, digitaalinen väkivalta ja väkivallasta kertominen. Lapsiuhritutkimuksen kohdejoukko on kuudennen ja yhdeksännen vuosiluokan oppilaat, ja se toteutetaan kouluissa, joissa yhteysopettajat vastaavat kyselyn käytännön toteuttamisesta luokissa. Vuonna 2013 vastaajia oli noin 11 000. Lapsiuhritutkimuksessa käsitellään sensitiivisiä aiheita ja se saattaa herättää vastaajat pohtimaan omia häirinnän tai väkivallan kokemuksiaan ja aiheuttaa ahdistusta tai muita negatiivisia tunteita. Tähän on pyritty vastaamaan kyselyn toteuttamisessa. Kyselystä tiedotetaan osallistujille ennakkoon, mikä antaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden rauhassa pohtia, haluaako vastata kyselyyn vai ei. Kyselyn jälkeen kyselyä toteutettava taho on varautunut tarjoamaan vastaajille tukea, esimerkiksi keskustelumahdollisuuden. Taustatietoina kerättiin vuonna 2022 rekisteröity ja koettu sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, perheen koettu toimeentulo, kotitalouden kokoonpano ja kahdessa kodissa asuminen, sijaishuollon piirissä oleminen, opetuskieli, ulkomaalaistausta ja perheen koettu taloudellinen tilanne. Lapsiuhritutkimus on toteutettu vuosina 1998, 2008, 2013 ja vuonna 2022. Lapsiuhritutkimus eroaa muista esitellyistä tiedonkeruista, koska sillä ei toistaiseksi ole vakiintunutta toteuttajatahoa tai rahoitusta. Vuonna 2022 tutkimus toteutettiin osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa ja sen toteutti Tampereen yliopisto. Lapsiuhritutkimus on keskeinen tiedonkeruunstrumentti, joka tuottaa tietoa uhrikokemuksista. Turvallisuuden tunnetta kyselyssä ei käsitellä.

Nuorisoriollisuuskysele

Nuorisoriollisuuskysele on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) keväällä 1995 käynnistämä kysele nuorten rikollisen ja kielletyn toiminnan seuraamiseksi pitkällä aikavälillä. Vastajat ovat pääosin 15–16-vuotiaita ja kysele tehdään satunnaisesti valituissa kouluissa. Kysele on toteutettu vuodesta 1995 noin neljän vuoden välein, viimeisin vuonna 2020. Teemoja ovat lainvastaiset ja kielletyt rikolliset teot ja nykyisin myös vastaavat uhrikokemukset. Kysele on sisältänyt myös asenneväättämiä koskien rikoksia ja normeja. Taustatietoina kerätään sukupuoli (kaksiluokkainen), ikä, syntymämaa ja vanhempien syntymämaa, perheen kieli, perheen koettu taloudellinen tilanne, vanhempien työtilanne ja omiin tulevaisuudensuunnitelmiin liittyviä kysymyksiä (tiedot vuoden 2016 kyselestä). Nuorisoriollisuuskysele on keskeinen nuorten rikollisuuden ja normirikkomusten seuranta tutkimus ja antaa tietoa myös uhrikokemuksista. Kyseleyn sisältyy myös koettua turvallisuutta mittaavia kysymyksiä. Sen avulla voidaan tuottaa ryhmäperustaista tietoa erityisesti ulkomaalaistaustaisista vähemmistöryhmistä.

Lapsibarometri

Lapsibarometriä on julkaissut Lapsiasiavaltuutettu vuosina 2016, 2018, 2020 ja 2022. Lapsibarometri keskittyy 6–7-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksiin ja näkemyksiin heidän omasta arjestaan ja elämästään. Lapsibarometrit käsittelevät lapsia koskevia eri teemoja. Viimeisimmän Lapsibarometrin 2022 teemana on turvallisuus ja sen barometrin puhelinhaastatteluun vastasi 404 6–7-vuotiasta. Vuoden 2020 Lapsibarometrissa selvitettiin, mitä kuusivuotiaat lapset ajattelevat hyvästä elämästä, mitä hyvään elämään kuuluu ja miten nämä asiat toteutuvat heidän omassa elämässään. Vuoden 2018 Lapsibarometri keräsi kuusivuotiaiden lasten vapaa-aikaa ja liikuntaa koskevaa kokemustietoa. Ensimmäisen Lapsibarometrin teemana oli luottamus. Vuoden 2022 barometrin turvallisuusteeman vuoksi siihen sisältyi useita turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä, mutta niiden toistamisesta ei ole tietoa.

3.1.2 Turvallisuuteen liittyvät kyselet

Turvassa-kysele

Turvassa-kyseleyn kohdejoukko on vähintään 18-vuotiaat Manner-Suomessa asuvat henkilöt ja kyseleyn vastaa noin 3000 henkilöä. Kyselestä vastaa Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Ensimmäinen kansalaisturvallisuuskysele toteutettiin vuonna 2015 ja tämän jälkeen kysele on toistettu joka toinen vuosi. Turvassa-kyselelyssä selvitetään väestön erilaisia turvallisuus- ja turvattomuuskokemuksia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja muita ihmisiä kohtaan. Erotuksena muista kyselelyistä Turvassa-kyselelyyn myös valtion kyvyistä taata kansa-

laisten turvallisuus sekä eri instituutioiden roolista turvallisuuden tunteen lisäämisessä. Osa kysymyksistä toistuu joka kerta, ja osa on vaihtuvia kysymyksiä. Taustamuuttujina kyselyssä ovat ikäryhmä, sukupuoli (moniluokkainen), kokemus haavoittuvassa asemassa olemisesta, kokemus vaikeuksista toimeentulossa, kotitaloustyyppi, koulutus, työmarkkina-asema sekä asuinpaikka. Vähemmistöryhmien analysointia vaikeuttaa vähäinen vastaajamäärä. Sen sijaan muuttajat, jotka mittasivat kokemusta haavoittuvassa asemassa olemisesta ja toimeentulon vaikeuksista mahdollistivat ryhmätasoiset analyysit (Kailaheimo-Lönnqvist & Kekki 2021).

Suomalaisten pelastusasenteet

Tutkimuksen perusjoukko on 15–79-vuotiaat Manner-Suomessa asuvat (poikkeuksena vuoden 2017 aineisto, josta puuttuu ikäluokka 15–17). Kysely keskittyy pelastustoimeen ja sen viranomaistehtäviin. Teemat ovat uhkakuvien ja vaarojen koettu todennäköisyys, mielikuvat pelastustoimesta, onnettomuusvarautuminen, pelastustoimea koskevat tiedonlähteet ja tapaturmakasvatus. Kysely on tehty noin kolmen vuoden välein vuodesta 1992. Ensimmäisistä kahdeksasta tutkimuksesta vastasi sisäministeriön pelastusosasto. Vuonna 2017 toteutusvastuu siirtyi Pelastusopistolle. Vuoden 2020 kartoitus on Pelastusopiston toteuttamista järjestyksessään toinen. Selvityksen nimi oli aiemmin Kansalaisten käsitykset pelastustoimesta ja vuonna 2017 se muutettiin muotoon Suomalaisten pelastusasenteet. Aineisto kerätään yhteistyössä markkinatutkimuslaitosten kanssa hyödyntäen paneeleja, joiden osallistajat ovat valikoituneet paneeliin vapaaehtoisesti. Menetelmänä on ollut henkilökohtainen, puhelimitse toteutettu strukturoitu lomakehaastattelu. Kysymykset on pidetty vuosittain pääsääntöisesti samoina. Joinain vuosina yksittäisiä, joiltain osin vanhentuneita kysymyksiä on muotoiltu aikaansa paremmin sopiviksi. Vuonna 2020 tutkimus toteutettiin verkkokyselylomakkeena. Tutkimuksen otoskoko on 3050 henkilöä. Taustatietoina kerätään ikä, asuinkunta ja asumismuoto, joten kysely ei sinällään sovellu vähemmistöjen tarkasteluun (Saal ym. 2021).

3.1.3 Teemat ja taustamuuttajat kyselyissä

Yhteenveto kyselyistä on esitetty taulukossa 1 ja yhteenveto käytetyistä taustamuuttujista taulukossa 2. Taulukossa 2 esitellyt kyselyt ovat järjestyksessä Nuorisobarometri (NB), Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus (VAT), Kouluterveyskysely, 4. ja 5. luokka (KTK1), Kouluterveyskysely 8. ja 9. luokka, ammatilliset oppilaitokset ja lukio (KTK2), Lapsiuhritutkimus (LUT), Nuorisorikollisuuskysely (NRK) ja Lapsibarometri (LB).

Taulukko 1. Yhteenvedo kyselyistä

Kysely	Ikäryhmä	Teemat	Toteutus
Nuorisobarometri	15–29-vuotiaat	Arvot, asenteet, tyytyväisyys ja luottamus, epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset, lisäksi vaihtuvia teemoja	Joka vuosi, vuodesta 1994
Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus	6–29-vuotiaat	Vapaa-aika, erityisesti media, harrastaminen ja liikunta	Noin joka toinen vuosi, vuodesta 2009
Kouluterveyskysely	4. & 5. lk. oppilaat, 8. & 9. lk. oppilaat, lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat	Hyvinvointi, terveys, kiusaaminen, häirintä ja väkivalta koulunkäynti ja opiskelu, osallisuus, avun saaminen ja palvelut	Joka toinen vuosi, 8. ja 9. luokka vuodesta 1996, lukio vuodesta 1999, ammatillinen vuodesta 2008, 4. ja 5. luokka vuodesta 2017
Lapsiuhritutkimus	6. ja 9. vuosiluokan oppilaat	Väkivaltakokemukset ja muut henkilöön kohdistuvat rikokset ja teot laajasti eri elämäpiireissä ja eri tekijöiden taholta, kertominen ja avun saanti	1988, 2008, 2013 ja 2022
Nuorisorikollisuus-kysely	6. ja 9. vuosiluokkien oppilaat	Rikolliset teot ja muut normirikkomukset (kiusaaminen) ja vastaavat uhrikokemukset	Vuodesta 1995 noin joka neljäs vuosi, viimeisin 2020
Lapsibarometri	6–7-vuotiaat	Lasten arki ja elämä lasten näkökulmasta	Joka toinen vuosi, vuodesta 2016
Turvassa-kysely-tutkimus	Vähintään 18-vuotiaat	Turvallisuus- ja turvattomuuskokemukset, luottamus yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin	Joka toinen vuosi, vuodesta 2015
Pelastusasenteet	15–79-vuotiaat	Uhkakuvien ja vaarojen koettu todennäköisyys, mielikuvat pelastustoimesta, onnettomuusvarautuminen, pelastustoimea koskevat tiedonlähteet ja tapaturmakasvatus	Kolmen vuoden välein vuodesta 1992

Taulukko 2. Taustamuuttujat lapsia ja nuoria koskevissa kyselyissä, viimeisimmän toteutusvuoden mukaan

Ryhmä	Kysely						
	NB	VAT	KTK1	KTK2	LUT	NRK	LB
Sukupuoli moniluokkainen	x	x		x	x		x ¹
Äidinkieli tai kotikieli (suomi, ruotsi, muu)	x	x			x	x	
Äidinkieli kaikki							
Ulkomaalaistausta ²			x	x		x	
Etninen tausta	x ³	x ³					
Seksuaalinen suuntautuminen	x ³	x ³					x
Sukupuoli-identiteetti	x ³	x ³					x
Toimintarajoitteet, vammaisuus tai pitkäaikaissairaus	x ³	x ³	x ⁴	x ⁴			x
Pääasiallinen toiminta	x	x					
Työn ja koulutuksen ulkopuolella, ei tutkintoa	x	x					
Koettu kotitalouden/perheen toimeentulo tai taloudellinen tilanne	x	x		x	x	x	x ¹
Sijaishuollon piirissä	x ⁵		x	x	x		
Muu haavoittuva asema ⁶	x ⁷						
Vanhempien koulutus (vastaajan raportoima)	x	x		x		x	x ¹

- 1) Vastaajan vanhemman raportoima
- 2) Tilastokeskuksen määritelmän mukaan ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla
- 3) Vähemmistöidentifikaatiokysymyksen yhteydessä
- 4) Koettuja toimintarajoitteita koskevien kysymysten avulla. Kouluterveyskyselyyn osallistuvat myös erityiskoulut- ja oppilaitokset, ja lomakkeista on selkokielineen versio.
- 5) Nuorisobarometri 2022
- 6) Ollut vankilassa / on maksuhäiriömerkintöjä / on saanut toimeentulotukea
- 7) Nuorisobarometri 2022

3.2 Kohderyhmien tavoittamisen muut menetelmät

Suomessa on toteutettu myös melko paljon edellä kuvattuihin tiedonkeruisiin liittyviä erillisotoksia tai erillistarkasteluja, jotka ovat kohdistuneet vähemmistöryhmään, syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja alueellisesti. Näistä osassa otanta noudattaa edustavan otoksen kriteerejä ja mahdollistaa yleistämisen koko ryhmään. Osassa on käytetty muunlaisia tavoittamisen ja otannan menetelmiä, jolloin tulokset eivät ole suoraan verrattavissa kyselyaineistojen tuloksiin tai yleistettävissä väestötasolle. Seuraavassa näitä tarkastellaan tavoittamistavan mukaan.

3.2.1 Alueellinen lähtökohta, verkkokyselyt ja rekisteritietojen käyttö

Saamelaislasten ja -nuorten tutkimuksessa ryhmää on lähestytty lähinnä alueellisesti, eli toteuttamalla tutkimuksia yhteistyössä saamelaisalueiden koulujen kanssa tai käyttämällä saamelaisalueiden koulujen vastauksia. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyssä tuotetaan saamelaisia koskevaa tietoa tarkastelemalla saamelaisalueen kuntien koulujen tuloksia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei pvm.). Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa tehtiin vuonna 2022 saamelaisalueiden lasten ja nuorten vapaa-aikaa ja liikuntaharrastuksia koskeva erillistutkimus. Kyselyn toteuttaminen valmisteltiin yhdessä saamelaiskäräjien kanssa, ja siihen sisällytettiin sekä saamelaisalueen nuorten erityiskysymyksiä käsitteleviä että vapaa-aikatutkimuksen perusotokseen kuuluvia kysymyksiä. Aineisto kerättiin saamelaisalueen kouluissa. Lisäksi tutkijat tekivät kenttätöitä saamelaisalueella opettajien, alueen nuorten, vapaa-ajan ja nuorisotoimen työntekijöiden ja sivistystoimen edustajien kanssa. Tutkijoiden valintoja ryhmän tavoittamiseksi on kuvattu kattavasti artikkelissa *Fokuksessa saamelaisalueen lapset ja nuoret. Havaintoja, huomiota ja kokemuksia vähemmistöjen tutkimisesta* (Salasuo & Lehtonen 2022).

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on toteuttanut kaksi saamelaislasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista koskevaa kyselytutkimusta, ensimmäisen vuonna 2008 (Rasmus 2008) ja toisen vuonna 2022 (Weckström ym. 2023a). Vuoden 2008 selvityksessä käytettiin vastaavasti alueellista otantaa ja se koski saamelaisalueen lapsia. Kyselyä valmistelemaan yhteistyöverkostoon kuului alueen kuntien, saamelaiskäräjien, Lapin liiton, Lapin lääninhallituksen, Lapin yliopiston sekä Suoma Sámi Nuoret ry:n edustajia. Vastaajat tavoitettiin koulujen kautta, mutta kyselyyn vastattiin omavalintaisesti joko kotona tai koulussa. Kyselyssä olivat mukana kaikki saamelaisalueen yläkoulut.

Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2022 selvitys poikkeaa alueperustaisesta tutkimuksesta. Siinä tutkittava ryhmä pyrittiin tavoittamaan verkostojen avulla. Valmistelu aloitettiin kuuden saamelaislapsen ja -nuoren teemahaastattelulla eri puolilla Suomea joko suomeksi tai tulkin avustuksella pohjois-, inarin- tai koltansaameksi. Haastattelujen pohjalta luotiin kysely, joka käsitteli keskeisimpiä hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen liittyviä asioita. Lomakkeet olivat saatavilla pohjoissaameksi, koltansaameksi ja inarinsaameksi. Saamelaisten tavoittamisessa on käytetty myös Saamelaiskäräjien vaaleissa äänioikeutettuja, mutta tämä ei mahdollista lasten tutkimista, koska äänioikeutetut ovat yli 18-vuotiaita. (Heikkilä ym. 2019.) On esitetty, että rekisteritietoihin perustuvan tilastotiedon tuottamiseen olisi kuitenkin keinoja (Keva 2022).

Vastaavasti Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti vuonna 2022 vastaavan kyselyn, joka koski romanilasten ja -nuorten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista Suomessa (Weckström ym. 2023b). Kysely toteutettiin verkkokyselynä ja sitä valmisteltiin yhteistyössä romaniastian neuvottelukunnan ja paikallisten romaniyhteisöjen sekä lasten ja nuorten kanssa. Selvityksen

toteutus aloitettiin lasten ja -nuorten haastatteluilla, joiden pohjalta laadittiin kyselylomake. Kysely tehtiin verkkokyselynä (Weckström ym. 2023b). Romanian tutkimuksessa on myös aikaisemmin käytetty sosiaaliin verkostoihin perustuvaa tapaa tavoittaa tutkittavat (Weiste-Paakkanen ym. 2018).

Suomessa tuotetaan väestörekisterien lisäksi valtava määrä muutakin rekisteritietoa, joiden käyttöä on kokeiltu yhdessä verkostojen kanssa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen yhteydessä on toteutettu useita vähemmistöihin kohdistuvia tiedonkeruita. Vuoden 2018 tutkimuksen yhteydessä tutkittiin toimintarajoitteisten lasten ja nuorten vapaa-aikaa ja liikunnan harrastamista julkaisussa *Takuulla liikuntaa – kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta* (Hakanen ym. 2019). Ryhmän määrittelyssä käytettiin kahta kriteeriä. Ryhmä tavoitettiin hyödyntämällä Kansaneläkelaitoksen rekisteriä vammaistukea saavista 7–17-vuotiaista suomalaisista sekä levittämällä sosiaalisessa mediassa linkkiä kyselyyn, jonka kohderyhmäksi nimettiin erityistä tukea tarvitsevat 7–17-vuotiaat lapset ja nuoret. Tästä huolimatta vastausten määrä jäi melko alhaiseksi. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 164 lasta ja nuorta, joko itse tai huoltajansa tai avustajansa avulla. Kelan kautta tavoitettiin 59 vastaajaa ja verkkokyselyyn vastasi 105 vastaajaa. Tutkijat kuvaavat aineiston keräämistä kaikkiaan melko haastavaksi ja pitkäkestoiseksi prosessiksi (Salasuo & Lehtonen 2022), ja he kuvaavat tuloksia suuntaa antaviksi. Yhdessä muiden aiheesta tehtyjen kyselyjen kanssa kysely täydentää kuvaa toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta.

Vuoden 2017 koulutusta tarkastelleen Nuorisobarometrin yhteydessä tehtiin harvaan asutuille alueille kohdistunut erillistutkimus *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla* (Pulkkinen & Rautapuro 2018). Nuorisobarometrin lisäotokseen perustuva tutkimus keskittyi harvaan asuttujen alueiden nuorten koulutuspolkuihin ja -asenteisiin, ja sen tavoite oli tarkastella koulutuksen alueellista yhdenvertaisuutta. Nuorisobarometrin lisäotos otettiin kunnista, jotka Tilastokeskuksen kaupunki-maaseutuluokituksessa luokitellaan joko ydinmaaseudun tai harvaan asutun maaseudun kuntiin. Tilastokeskuksen mukaan tuolloin Manner-Suomen kunnissa Nuorisobarometrin ikäluokkiin (15–29-vuotiaat) kuuluvista nuorista 11 prosenttia asui näillä alueilla. Osuus on suurin barometrin nuorimmissa ikäluokissa (mt.). Myös Kouluterveyskysely mahdollistaa kattavan alueellisen tarkastelun (THL ei pvm.).

3.2.2 Yhteistyö kuntien, palvelujen, järjestöjen ja valtionhallinnon elinten kanssa

Sosiaalisten verkostojen ja verkkokyselyjen lisäksi viime aikoina on tehty paljon tutkimusta, joissa tutkittava ryhmä on tavoitettu yhteistyössä kuntien, järjestöjen tai palvelujen avulla. Vuonna 2017 Nuorisobarometrin yhteydessä tehtiin erillinen tutkimus, jonka kohderyhmä

oli työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret. Tutkimusraportti julkaistiin nimellä *Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista* (Gretschel & Myllyniemi 2020). Tutkimus toteutettiin etsivän nuorisotyön työntekijöiden avulla. He haastattelivat 117 asiakastaan Varsinais-Suomessa, Helsingin-Uudenmaan alueella, Keski-Suomessa ja Kainuussa. Erityistä tiedonkeruussa oli, että siinä käytettiin puolistrukturoituja haastatteluja ja haastatteluun oli koottu Nuorisobarometrissä toistettuja kysymyksiä. Tutkimus valottaa tämän erityisryhmän asemaa ja asenteita ja on huomionarvoista, että osallistujiin sisältyi Nuorisobarometrin normaalia toteutusta suurempi joukko sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvia vastaajia. Otantamenetelmä ei ole edustava, joten tulosten suora vertaaminen Nuorisobarometrin tuloksiin ei ole mahdollista, mutta aineistonkeruumenetelmän avulla tavoitettiin ansiokkaasti nuorten ryhmä, joka vastaa harvemmin esimerkiksi puhelinhaastattelujen avulla toteutettuihin kyselyihin. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista on Suomessa runsaasti muuta laadullista tutkimusta, jossa kohderyhmä on tavoitettu esimerkiksi heille tarkoitettujen palvelujen avulla (Haikkola ym. 2017; Määttä ym. 2016; Toiviainen 2019).

Myös järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö tutkittavien tavoittamiseksi on viime aikoina lisääntynyt ja osoittautunut tehokkaaksi keinoksi erityisryhmien tavoittamiseksi. Esimerkiksi kahdessa Nuorisotutkimusverkoston hankkeessa selvitettiin mielenterveyden tukemista palveluissa ja päihdehoitoon pääsyä ja palvelupolkuja. Molemmissa hankkeissa osallistuneet nuoret tavoitettiin nuorten palvelujen kautta esimerkiksi lähestymällä nuoria palvelun järjestäjän tiloissa. Palveluja tarjosivat sekä kunnat että järjestöt (Mäkilä ym. 2022; Pitkänen ym. 2022). SILE-hankkeessa (SILE ei pvm.) sijaishuollon piirissä olevia lapsia on tavoitettu sijaishuollon instituutioista. SILE-hankkeessa on myös tehty yhteistyötä eri järjestöjen kanssa esimerkiksi huumeidenkäyttäjien tavoittamisessa. Hankkeessa todettiin myös, että on hyvä huomioida järjestöjen laaja kenttä ja valita yhteistyökumppaneiksi myös pienempiä järjestöjä, jotka ovat usein hyvin lähellä omaa kohderyhmäänsä.

3.3 Yhteenveto

Käytössä olevat kyselyt antavat melko kattavat keinot tarkastella erilaisia haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. Koulussa toteutettavat tiedonkeruut (Kouluterveyskysely, Lapsiuhritutkimus ja osittain Nuorisoriikollisuuskysely) antavat melko kattavat mahdollisuudet tarkastella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, ulkomaalaistaustaisia, lapsia ja nuoria, joilla on toimintarajoitteita ja sijaishuollon piirissä olevia lapsia ja nuoria. Kerättyjen taustatietojen määrää on lisätty erityisesti viime vuosina ja erityisesti Kouluterveyskyselystä on tuotettu lyhyitä raportteja (Ikonen ym. 2020; Kanste ym. 2017). Vanhempien koulutuksen ja koettua toimeentuloa tai

taloudellista asemaa mittaavan kysymyksen avulla voi tarkastella erilaisessa sosioekonomisessa asemassa olevia lapsia ja nuoria. Oppivelvollisuuden laajenemisen seurauksena kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävät kyselyt kattavat melko hyvin koko alle 18-vuotiaan väestön, mutta koulutuksen ulkopuolella olevat ja kouluja käymättömät lapset ja nuoret jäävät kouluissa tehtävien kyselyjen ulkopuolelle. Kouluissa toteutettavissa kyselyissä korostuu hyvinvoinnin eri ulottuvuudet, uhrikokemukset ja lisäksi niiden avulla saa tietoa avun hakemisesta ja koetusta avun saamisesta. Koettu turvallisuus ja turvallisuuden tunne jäävät näiden kyselyiden ulkopuolelle Nuorisorikollisuuskyselyä lukuun ottamatta.

Nuoria ja nuoria aikuisia voi tarkastella lähinnä Nuorisobarometrin ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen sekä Turvassa- ja Pelastusasenteet-kyselyiden avulla. Niiden avulla saadaan tietoa erityisesti koetusta turvallisuudesta ja turvallisuuden tunteesta. Nuorisobarometrin ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen avulla voi tarkastella vanhempien koulutuksen ja koetun taloudellisen tilanteen avulla erilaisissa sosioekonomisissa asemassa olevia ryhmiä. Myös vähemmistöasemassa olevien tilanteen tarkastelu saattaa olla mahdollista. Eri vähemmistöryhmiin (etninen tausta, vammaisuus tai pitkäaikaissairaus, sukupuoli-identiteetti tai seksuaalinen suuntautuminen) raportoi kuuluvansa 4–13 % vuoden 2022 Nuorisobarometrin vastaajista (Kivijärvi (toim.) 2023). Sekä Nuorisobarometrin että Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen avulla voi tarkastella myös koulutuksen ja työn ulkopuolella olevia nuoria, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja jonka voi nähdä olevan ryhmä, joka on syrjäytymässä koulutuksen piiristä. Nuorisobarometrissä ja Vapaa-aikatutkimuksessa on kysymyksiä, joilla kartoitetaan sijaishuollon piirissä olevia, mutta tämä muuttuja vaihtelee vuosittain ja sen vakiinnuttamista olisi syytä harkita. Tiedon tuottaminen saamelais- ja romanivähemmistöistä tai kielivähemmistöistä (esim. karjalankieliset) on hankalaa siksi, että taustakysymykset eivät tavoita näitä ryhmiä ja toisaalta ryhmät olisivat todennäköisesti hyvin pieniä. Tällöin on edelleen turvaututtava tavoittamiseen verkostojen ja esimerkiksi järjestöjen kautta.

Verkostojen kautta tapahtuvan tavoittamisen lisäksi yhteistyö erityisesti järjestöjen kanssa on osoittautunut keskeiseksi keinoksi tavoittaa erilaisia erityisryhmiä. Lisäksi eri vähemmistöryhmien tutkimuksessa on keskeistä luoda kumppanuuksia ja yhteiskehittämisen menetelmiä kohderyhmän kanssa, jotta tutkimus voidaan toteuttaa eettisesti. Myös tällöin yhteistyö esimerkiksi järjestöjen ja yhdistysten kanssa on keskeistä.

Kun tarkasteltiin eri kyselyjen sisältämiä turvallisuutta laajasti käsitteleviä väittämiä ja kysymyksiä, havaittiin, että uhrikokemuksia voi tarkastella kattavasti erityisesti Lapsiuhritutkimuksen avulla, mutta myös Kouluterveyskyselyn ja Nuorisorikollisuuskyselyn avulla. Kiusaamisen kokemisesta kysytään kaikissa kyselyissä, mutta muuten fokus vaihtelee kyselyjen välillä hie-man. Lapsiuhritutkimus tulisi vakiinnuttaa, jolloin sen jatkuvuus olisi taattu, ja esimerkiksi sen puitteissa kehitetyt menetelmät sensitiivisten asioiden käsittelyyn vakiintuisivat (mm.

tutkittaville tarjottava tuki, jos vastaaminen herättää ahdistusta). Toisaalta turvallisuuden tunnetta kartoitetaan vähemmän. Nuorisorikollisuuskyselyn ja Nuorisobarometrin kysymykset epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksista ovat tältä kannalta keskeisiä. Samat kysymykset voisi soveltuvien osin tuoda myös Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimukseen, joka tavoittaa nuoremman vastaajajoukon. Myös turvallisuuden eri osa-alueisiin liittyviä taitoja ja kokemusta avun saamisesta selvitetään heikosti, vaikka Kouluterveyskyselyssä ja Lapsiuhritutkimuksessa avun hakeminen ja saanti ovat yksi osa-alue.

Yhdessä luvun 2 kirjallisuuskatsauksen ja lukujen 4 ja 5 järjestö- ja kuntakartoituksen kanssa havaittiin, että lasten ja nuorten kokemus turvallisuudesta syntyy arjen ja lähiyhteisöjen sekä sosiaalisten suhteiden kautta. Esimerkiksi nuorisotyöntekijät hahmottavat turvallisuuden arjen yhdenvertaisuutena ja perusarjen toteutumisenä (luku 5). Nuorille itselleen turvallisuus on yksinäisyyden puutetta ja hyviä perhesuhteita (luku 1). Sekä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen että Nuorisobarometrin kysymyssarjoja voisi täydentää kysymyksillä, jotka kartoittaisivat turvallisuuden tunnetta ja kokemusta arjen eri ympäristöissä (koti, koulu, harrastusympäristöt, kaupunkitila tai asuinympäristö, julkinen liikenne ja digitaaliset ympäristöt). Näitä teemoja on tarkasteltu Nuorisorikollisuuskyselyssä ja osittain myös Turvassa-kyselyssä. Lisäksi avun hakemisen kokemuksia olisi hyvä kartoittaa myös peruskoulun ja toisen asteen iän ylittäneissä ryhmissä.

4 Lasten ja nuorten turvallisuus ja sen edistäminen järjestöissä

Oona Myllyntaus

- Lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja eli turvallisuuspääomaa yleisesti kasvattaa se, että lasten ja nuorten oikeuksista tiedotetaan ja viestitään lapsille ja nuorille sekä aikuisille. Tällöin esimerkiksi osana varhaiskasvatusta ja perusopetusta käsitellään, mitä lapsen oikeudet tarkoittavat käytännössä (YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja lastensuojelulaki).
- Sijaishuollossa turvallisuushkien toteutumisen ennaltaehkäisyssä keskeistä on, että lapset ja nuoret pääsevät mukaan suunnittelemaan ja kehittämään heille annettavia palveluita.
- Eniten turvallisuushkia on niillä lasten ja nuorten ryhmillä, joilla on intersektionaalisesti eniten osattomuuden riskitekijöitä.

4.1 Järjestökartoituksen tausta ja tavoitteet

Tässä luvussa esitellään järjestökartoitus lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisestä, sen toteutus ja tulokset. Järjestökartoituksen päätarkoitus oli luoda kokonaiskuva erityisesti lastensuojelu- ja lastenoikeusjärjestöjen sekä pelastus- ja turvallisuusalan toimijoiden tekemästä työstä, jolla pyritään lasten ja nuorten turvallisuuspääoman eli turvallisuuteen liittyvien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistamiseen. Luku kohdistuu erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin, ja siinä käsitellään sekä näitä erityisryhmiä että lasten ja nuorten turvallisuutta kokonaisuudessaan. Tutkimushankkeessa haavoittuvassa asemassa oleviksi määriteltiin kansallisen lapsistrategian ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tunnistamat ryhmät eli kehitysvammaiset ja toimintakyvyltään rajoitteiset, etnisiin vähemmistöihin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ja lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevat henkilöt (ks. luku 1). Viimeksi mainittua ryhmää koskien turvallisuutensa puolesta erityisen haavoittuvana ryhmänä tämän tutkimuksen haastatteluissa tuli esiin lastensuojelulaitoksista luvattomasti poissaolevat nuoret eli niin sanotut hatkaajat.

Tutkimus keskittyi turvallisuuteen lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteissa sekä arkiympäristöissä niin kotona, koulussa, vapaa-ajalla kuin digitaalisissa ympäristöissä ja kaupunkitilassa. Luvussa teemaa esitellään järjestösektorin ja järjestöjä edustavien asiantuntijoiden

näkökulmasta. Kartoituksen tarkoitus oli tuoda esiin uutta, käytännön toiminnassa havaittua ja mahdollisesti aiemmin tehdyissä tutkimuksissa ja kyselyissä vähemmälle huomiolle jäänyttä tietoa haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten turvallisuudesta ja turvallisuuspääomasta. Lisäksi pyrittiin selvittämään tiedontuotannon mahdollisuuksia järjestöissä ja järjestöjen ja kuntien nuorisotyön välisessä yhteistyössä: miten tuottaa tietoa erityisesti haavoittuviin ryhmiin kuuluvien nuorten turvallisuudesta ja turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista?

Tutkimushankkeen pohjalta luodaan suosituksia lasten ja nuorten turvallisuusvajaiden ja turvallisuuden kokemuksen arviointiin sekä seurantaan valtionhallintoon eri ministeriöille (erityisesti SM, STM, OM, OKM) ja kuntakentälle kuntien nuorisotyön ja kolmannen sektorin näkökulmasta. Tästä lähtökohdasta käsin tämän hankkeen järjestökartoituksen tiedonkeruuseen valikoituivat seuraavat ylätasen teemat:

- 1) Järjestöissä tunnistetut lasten ja nuorten turvallisuushkat: turvallisuus lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteissa eri elämänalueilla (koulu, koti, vapaa-aika, harrastukset, verkko/some)
- 2) Toimet lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen edistämiseen: järjestöjen osallistuminen valtakunnallisiin politiikka- ja toimenpideohjelmiin, kampanjoihin ja hankkeisiin sekä järjestöjen erillisrahoituksella käynnistämät hankkeet
- 3) Lasten ja nuorten turvallisuutta koskevat tiedot, taidot ja valmiudet ja niiden kehittäminen järjestöissä
- 4) Järjestöjen tiedontuotanto turvallisuudesta sekä lapsille ja nuorille että heidän arjessaan mukana oleville toimijoille

Kun kirjallisuuskatsauksessa keskitytään tutkittuun tietoon nuorten turvallisuutta koskevista kokemuksista sekä tiedoista, taidoista ja valmiuksista, tässä järjestökartoituksessa:

- 1) Selvitetään järjestöissä toimivien asiantuntijoiden käsityksiä lasten ja nuorten turvallisuudesta ja turvallisuushkista.
- 2) Kartoitetaan järjestötyötä koskien lasten ja nuorten turvallisuuspääomaa
- 3) Selvitetään, onko järjestön turvallisuuteen liittyvässä toiminnassa huomioitu erityisesti syrjäytyvässä asemassa olevat ja vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret. Jos on, niin miten? Kartoitus esittelee erityisesti ohjelmia ja hankkeita, jotka pyrkivät edistämään vähemmistöihin kuuluvien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuutta.

4.2 Aineistonkeruun toteutus

Järjestökartoituksen laadullinen aineisto kerättiin ensiksikin järjestöjen edustajien puolistrukturoidulla teemahaastattelulla ja toiseksi desk research -menetelmän eli työpöytätyöskentelyn avulla. Myös dokumenttitutkimukseksi kutsutussa desk research -menetelmässä hyödynnetään julkisia lähteitä, kuten verkkosivustoja, julkaistuja materiaaleja ja aineistoja. Tämän sekundääritutkimukseen lukeutuvan menetelmän avulla kartoituksessa käytettiin tutkimustarkoitukseen helposti saatavilla olevia raportteja ja asiakirjoja. Tiivistäen kun primaaritutkimuksessa tieto tuotetaan omakohtaisesti, sekundääritutkimuksen tiedontuotannossa pystyttiin hyödyntämään mahdollisimman monipuolisesti eri lähteitä ja olemassa olevasta tiedosta voitiin tehdä yhteenvetoa.

Järjestökentän teemahaastattelut tehtiin 14 asiantuntijalle. Haastatellut järjestötoimijat olivat: Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Suomen Punainen Risti/Nuorten turvatalot, MIELI Suomen Mielenterveys ry, Aseman Lapset ry, Pesäpuu ry, Mediakasvatusseura ry, Rauhankasvatusinstituutti, Kehitysvammaisten tukiliitto, SaferGlobe ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Lisäksi tehtiin yksi haastattelu Helsingin pelastuslaitokselle. Järjestöissä haastateltiin päällikkö- ja johtajatason asiantuntijoita. Pienemmissä järjestöissä haastateltavana oli usein toiminnanjohtaja ja isommissa järjestöissä määrätyn erityisalan asiantuntija. Asiantuntija-aloja olivat muun muassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo, kouluyhteistyö ja digitaalinen nuorisotyö sekä kehitysvammaisten osallisuuden edistäminen. Haastateltavien ammattinimikkeinä olivat myös esimerkiksi kehittämis-, tiimi- ja hankepäällikkö. Tutkimushaastatteluun osallistuneet kertoivat noin neljästäkymmenestä hankkeesta, ohjelmasta tai kampanjasta.

Järjestöt ja järjestöjen haastateltavat valikoitiin tutkimustyön tavoitteiden ja tutkijan harkinnan pohjalta sekä ohjausryhmän suosituksesta. Haastatteluaineiston tuotannossa keskityttiin kokoamaan monipuolisesti näkemyksiä nimenomaan järjestöistä, joissa toimitaan haavoittuvassa asemassa olevien ja vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten puolesta, ja joiden asioihin halutaan vaikuttaa. Näiden järjestöjen edustajat tuntevat esimerkiksi rikoksilla oireilevien, lastensuojelun sijaishuollon, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ja kehitysvammaisten lasten ja nuorten turvallisuustilannetta. Järjestöt valikoituivat mukaan myös sillä perusteella, että ne tekevät valtakunnallista vaikuttamistyötä. Haastatellut järjestöt Suomessa ovat pääasiassa sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, lastensuojelua tekeviä ja lapsen oikeuksia edistäviä järjestöjä, ihmisoikeusjärjestöjä sekä varautumisen ja onnettomuuksien ehkäisyn asiantuntijajärjestöjä. Mukaan tiedonkeruuseen valittiin myös yksi alueellinen pelastuslaitos. Haastattelut toteutti Teamsissa tutkimushankkeen tutkija Oona Myllyntaus Nuorisotutkimusverkostosta. Haastattelut järjestöille ja Helsingin pelastuslaitokselle toteutuivat loka-marraskuussa 2022 (18.10.–16.11.2022).

Tutkimushaastatteluprosessi eteni siten, että tutkija otti yhteyttä haastateltavaan sähköpostilla ja tiedusteli halukkuutta osallistua tutkimukseen. Hän antoi tarkemmat tiedot tutkimuksesta ja sen toteutuksesta etukäteen sähköpostilla ja sen liitetiedostoina (ks. Liite 4. Tiedote tutkimuksesta haastatelluille ja Liite 5. Tietosuojaseloste tutkimuksen osallistujille). Tutkimushaastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Järjestöissä tutkimukseen osallistuttiin mielellään. Haastattelupyyntöön vastanneiden osuus oli suuri (14/19). Kun järjestön edustaja oli ilmaissut suostumuksen haastatteluun, tutkija sopi haastatteluajan Teamsiin muutaman viikon sisään. Haastattelu kesti noin 45–60 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin erillisellä nauhurilla ja tiedot täytettiin lomakepohjaan Webropol-kysely- ja raportointityökalun avulla. Haastattelun jälkeen haastateltava sai tietosuojaselosteen sähköpostilla. Haastattelut litteroitiin (yhteistyössä Tietotie Oy) ja analysoitiin sisällönanalyysin menetelmien mukaisesti.

Teemahaastattelua ohjasi tutkimuskysymyksistä muodostettu puolistrukturoitu haastattelurunko. Työryhmän laatima haastattelurunko järjestöille sisälsi seuraavat teemat, joista keskusteltiin jokaisen haastateltavan kanssa. Haastattelurunko järjestöille on kokonaisuudessaan liitteessä 2.

- Turvallisuuskäsitys, turvallisuusuhkat ja tiedontuotanto
- Tiedot, taidot ja valmiudet, joita lapsilla ja nuorilla on liittyen turvallisuuteen
- Lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseen liittyvät ohjelmat, kampanjat tai hankkeet
- Muut keinot lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseen
- Koronapandemian ja Ukrainan sodan vaikutukset lasten ja nuorten turvallisuuteen

Niin kutsutun desk research -tutkimusvaiheen aikana tutkija selvitti teemahaastatteluissa esiin nousseita ilmiöitä ja käytännön hankkeita verkosta löytyvistä eri lähteistä. Esimerkiksi keinoista ja toimista kysyttäessä tuli esille haastattelussa useita hankkeita. Näistä on pyritty selvittämään puuttuvia tietoja, siltä osin kuin ne ovat olleet saatavilla.

Kartoituksen rajoitteet ja tulosten yleistettävyys

Tähän järjestökartoitukseen valikoituneet 14 järjestöä edustavat pientä osaa kaikista järjestöistä ja muista kolmannen sektorin toimijoista, jotka toiminnassaan edistävät lasten ja nuorten turvallisuutta Suomessa. Rekisteröityjä toimivia yhdistyksiä on Suomessa arviolta 70 000. Sosiaali- ja terveysjärjestöissä vapaaehtoistoiminta yksinään vastaa varovasti arvioiden 21 000 henkilötyövuotta. (Hastrup ym. 2019.) Vapaaehtoistoimijoita sosiaali- ja terveysjärjestöissä on noin 0,5 miljoonaa ja vertaisina eli saman elämäntilanteen kokeneiden tuessa toisilleen noin 260 000 ihmistä. Näin ollen yhdistyksillä ja yhdistystoiminnalla on yhteiskunnallisesti ja poliittisesti tärkeämpi rooli Suomessa kuin missään muussa maassa. (Hastrup ym. 2019, 3–4.)

Järjestökartoituksen rajoitukset liittyvät siten ensinnäkin tulosten yleistettävyyteen. Tulokset eivät kuvasta koko järjestökentän näkemystä, vaan ne kuvaavat laadullisesti järjestöjen erilaisten näkemysten vaihtelua. Kartoitukseen valikoituneet järjestöt edustavat eri toimialoja (esim. lastensuojelu, mediakasvatus, vammaisten tukipalvelut, rikostyö, konfliktityö ja lapsen oikeudet), jolloin esiin tuli monipuolisesti erilaisia näkemyksiä. Järjestökartoitus oli kertaluonteinen ja antoi kuvan tutkimushetken tilanteesta. Tutkimuksen toistaminen voisi antaa monipuolisemman kuvan järjestöjen toiminnasta ja hankkeista lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisessä sekä sen merkityksestä yhteiskunnassa koko maan tasolla, sillä erilaisten tehtävien painoarvo on vaihdellut järjestöjen välillä ja myös samassa järjestössä eri aikoina (Hastrup ym. 2019, 3) ja tehtävät ovat kytkeytyneet yhteiskunnallisiin muutoksiin. Esimerkiksi turvallisuuden voi nähdä nousseen yhteiskuntapolitiikassa keskeiseksi teemaksi viime aikoina (ks. tämän raportin luku 1).

4.3 Järjestökartoituksen tulokset

4.3.1 Järjestöjen näkemys lapsiin ja nuoriin kohdistuvista keskeisistä turvallisuushkista

Tässä luvussa kuvataan haastateltujen järjestöjen näkemyksiä lapsiin ja nuoriin kohdistuvista merkittävistä turvallisuushkista. Järjestöjen haastatteluissa korostuivat laajat globaalit ja valtioliset turvallisuushkat, kuten ympäristökriisi, sodat, koronapandemia, lapsiperheköyhyys ja syrjäytyminen. Tämä poikkesi huomattavasti kuntien nuorisotyön edustajien vastauksista, joissa näkyivät paljon arkisemmat uhkat, kuten päihitteet, julkiseen tilaan liittyvät vaaratilanteet ja turvallisen tilan periaatteet. Järjestöissä turvallisuuskäsityksistä ei kysytty suoraan kuten kunnissa (ks. luku 5). Nämä käsitykset tulivat kuitenkin hyvin esiin keskeisistä turvallisuushkista kysyttäessä. Uhkiiin liittyvistä vastauksista pystyi esimerkiksi tulkitsemaan, mitä tasoja turvallisuuden nähtiin sisältävän. Turvallisuus käsitteenä ei ollut järjestöjen asiantuntijoiden näkemysten mukaan läheskään aina pelkästään vaarojen ja uhkien poissaoloa, vaan siihen sisältyi myös pehmeä turvallisuus, kuten turvallisuuden tunne ja subjektiivinen kokemus turvallisuudesta (esim. henkinen, psyykkinen ja hengellinen turvallisuus).

Ympäristökriisi, sodat, COVID-19-pandemia ja mielenterveyden heikentyminen

Yleisinä lapsiin ja nuoriin vaikuttavina turvallisuushkina järjestöissä nähtiin globaalit ympäristöuhkat, köyhyys, sodat ja niiden kautta pakolaisuus. Lastensuojelujärjestössä koettiin, että lasten ja nuorten ympärillä oleva ympäristö- tai ilmastokriisi sekä Ukrainan sotatilanne vaikuttavat heidän tulevaisuudenuskoonsa. Vuonna 2020 alkanut koronapandemia on ollut pitkäaikainen turvallisuushka erityisesti niille lapsille ja nuorille, joilla on mielenterveyden haasteita.

Lastensuojelujärjestön arvion mukaan lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöt ovat ylipäättään laaja ongelma tällä hetkellä. Järjestössä nähtiin, että lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöt ovat selkeästi lisääntyneet korona-aikana ja tämä tulee näkymään lastensuojelussa viiveellä. Korona vaikutti myös lähisuhdeväkivaltaan, mikä jäi sen aikuuteimman vaiheen aikana piiloon. Erään järjestön arvion mukaan haastatteluhetkellä *”ollaan vielä pitkälti arvioiden varassa siinä, että millä kaikilla tavoilla se on vaikuttanut lapsiin ja nuoriin”* (H6). Yhden nuorten kanssa työskentelevän haastateltavan mukaan nuorten turvattomuuden kokemukset ja mielenterveyshäiriöistä johtuvat ongelmat perheissä tulevat usein esiin, mutta väkivallan uhka ei kuitenkaan näyttäytyä päivittäisenä keskeisenä ongelmana tämän järjestön tuottaman palvelun piirissä.

Lapsen ja nuoren heikko sosiaalinen asema ja syrjäytyminen

Lapsen oma asema on usein turvallisuusuuhka jo sinänsä. Lapsilla ja nuorilla, jotka ovat monien tekijöiden takia haavoittuvassa asemassa, on usein eniten turvallisuusuuhkia. Järjestöissä nuorten sosiaalinen syrjäytyminen nähtiin turvallisuusuuhkana sekä yhteiskunnan tasolla että yksittäisen nuoren kohdalla. Syrjäytymistä pidettiin sisäisenä turvallisuushaasteena eli laajana yhteiskunnallisena ongelmana että turvallisuusuuhkana nuorelle itselleen. Syrjäytyminen on korostunut etenkin koronapandemian ja -rajoitusten aikana.

Järjestöissä syrjäytymisen taustalla nähtiin olevan monialaisia tekijöitä. Nuoren elämä voi kokonaisuudessaan olla turvatonta, jolloin yksittäisiä turvallisuusuuhkia on vaikea eritellä. Eräs noin 10–20-vuotiaiden nuorten kanssa työskentelevä haastateltava totesi, että yksi turvallisuusuuhka on yleinen turvattomuus ja näköalattomuus. Nuoren kokemus siitä, että ei kuulu yhteiskuntaan tai että yhteiskunta ei ole itseä varten, voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja muuta oireilua. Kun turvattomuuden tunne syntyy aikuisten puutteesta ja siitä, että aikuiset eivät puutu riittävästi nuoren asioihin, nuori ei välttämättä koe päihteitä tai edes väkivaltaa turvallisuusuuhkana itselleen. (H2) Pieni osa nuorista on haavoittuvassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa joutuessaan rikoksen uhriksi, ja haavoittuvassa asemassa oleva ei aina tunnista itseän kohdistuvia vakavia turvallisuusuuhkia ja rikoksen uhrin asemaansa.

[--] Ne on niin pitkään olleet tilanteessa, missä on kaltoinkohtelua ja on kaveriporukan – vääränlaisen – läsnäoloa. Nyt meillä siis ensimmäistä kertaa kohdennetaan työtä sinne varhaisempaan vaiheeseen, missä päästäisi vielä mittamaan, mikä siellä on turvallisuusuuhka. Se on niin liukuva käsite näiden nuorten osalta, jotka ovat jo kaikkea kokeneet. (H2)

Lasten ja nuorten syrjäytymisen taustalla nähtiin myös esimerkiksi maahanmuuton seurauksena syntyneet kielelliset vaikeudet ja näistä johtuvat haasteet oppimisessa ja opiskelussa. Syrjäyty-

misvaarassa oleva nuori ei välttämättä saa tarvittavaa koulutusta ja työkokemusta, jolla luoda turvallinen elämä, mikä voi syventää syrjäyttävää kierrettä. Toisaalta myös koronarajoitusten aiheuttamien muutosten, esimerkiksi nuorten harrastusten jääminen tauolle, nähtiin lisäävän syrjäyttäviä mekanismeja. Tästä yhden esimerkin antoi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK), joka teki vuonna 2021 valtakunnalliset kyselyt palokuntanuorille ja palokuntanuorten ohjaajille, joihin molempiin tuli muutamia satoja vastauksia. SPEK:in edustajan mukaan kysely osoitti, että harrastaminen etänä ei ollut korvannut läsnä olevaa harrastamista ja nuoren jaksaminen ja hyvinvointi olivat heikentyneet. Koronan jälkeen 2021 nuoria oli aiempaa vaikeampi saada esimerkiksi lähtemään harrastamaan palokuntaa ja kouluttajaksi.

Turvattomuuden kokemus, henkinen väkivalta ja kuritusväkivalta

Muissakin järjestöissä kysymys lasten ja nuorten turvallisuusuuhkista ymmärrettiin siten, että se voi olla turvattomuuden kokemusta kuten puutetta turvallisuudesta. Yksilön näkökulmasta se on hetkellisesti koettuna lievempi ilmiö kuin välitön koettu turvallisuusuuhka, mutta toisaalta silti vakavia asia, joilla on myös kauaskantoisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Mielensterveysjärjestössä haastateltava viittaa turvattomuuden kokemukseen liittyen tutkimuksiin (esim. Alakärppä 2022), joissa on havaittu, että tyttöjen ja nuorten naisten pahoinvointi on lisääntynyt ja kysyy, voidaanko nähdä, että pahoinvoinnissa on mukana turvattomuutta.

On nuorten tyttöjen, nuorten äitien, naisten sairastumista työelämästä, jopa pitkiäkin, ja opiskelujen tyssäminen ja epätietoisuus tulevaisuudesta. He reagoivat psyykkisesti ja henkisesti. Ja turvattomuus tulevaisuudesta: miten uskoa ja luottaa niihin unelmiin sekä rakentaa perhettä ja perustaa parisuhde tässä ajassa? Yksi kulma ehkä turvattomuuteen. (H9)

Lastensuojelujärjestössä oltiin huolestuneita turvallisuusuuhkiin liittyen kotona tapahtuvan henkisen väkivallan määrästä sekä lasten ja nuorten fyysisen väkivallan osalta kuritusväkivallan noususta. Lapsiin kohdistuvassa fyysisessä väkivallassa ollut positiivinen kehitys näyttää tilastojen mukaan pysähtyneen vuonna 2021. Lastensuojelun Keskusliitto on tehnyt pitkäjänteistä seuranta suomalaisten asenteista kuritusväkivaltaa kohtaan 1980-luvulta lähtien ja teettänyt 2000-luvulla useita kyselyitä näihin asenteisiin liittyen (2004, 2006, 2007, 2012, 2014, 2019, 2021). Viimeisimmässä *Kovemmin käsin. Suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021* -selvityksessä näkyy suvantoa näissä asenteissa. Selvityksen mukaan tarvitaan nykyistä enemmän keskustelua lapsen hyvinvointia vahvistavista kasvatuskeinoista, kuten kannustavasta kasvatuksesta, sillä suomalaisten tietoisuus kuritusväkivallan lainvastaisuudesta on viime vuosina hieman heikentynyt ja asenteet vaikuttavat koventuneen.

Kuritusväkivalta on ollut kiellettyä Suomessa jo vuodesta 1984. Ennen kuritusväkivallan kieltämistä lasten kurittamista piti hyväksyttävänä noin puolet suomalaisista. Asenteet ja kasvatustavat ovat muuttuneet hitaasti, mutta asenteiden muutoksesta huolimatta kuritusväkivaltaa käytetään edelleen. Lastensuojelun Keskusliitto on myös kampanjoinut kannustavan kasvatuksen puolesta. Tähän liittyen Lastensuojelun Keskusliiton yleisenä tavoitteena on, että lapsi ja perhe saavat tarvittavan tuen oikeaan aikaan ja erityisesti sijaishuollon tarve vähenee (Lastensuojelun Keskusliitto 2022). Keskusliitto on mukana Väestöliiton koordinoimassa Kannustavan kasvatuksen verkostossa ja osallistuu kannustavan kasvatuksen kampanjaan toukokuussa 2023.

Rasismi, syrjintä ja kiusaaminen

Eräs ihmisoikeusjärjestön haastateltava kertoi turvallisuushkan koskevan eritoten yhteiskunnan rakenteissa ja asenteissa olevaa rasismia. Tämän järjestön hankkeessa oli esimerkiksi tuotettu yhdenvertaisuustyökalu, jossa on kysytty, miten nuoret kokevat elämänsä ja mikä tekisi elämästä turvallista. Saman järjestön edustajan mukaan syrjintää ja rasismia kokeneilla lapsilla ja nuorilla on tarve yhteisöllisyyteen ja he kaipaavat yhteisöllisyyden tunnetta. Järjestön asiantuntijan kertoman mukaan rasismia kokeneet lapset ja nuoret itse toivoivat, että aikuiset, kuten nuorisotyöntekijät ja opettajat, puuttuvat rasismiin. Aikuiset eivät kuitenkaan aina tunnista nuoriin kohdistuvaa rasismia ja osaa puuttua siihen. Haastateltava esitti kysymyksen, miten nuorisotyössä ja koulutuksessa sekä muissa yhteiskunnan tukirakenteissa voidaan puuttua rakenteelliseen rasismiin.

Sosiaaliseen osallisuuteen liittyvä lasten ja nuorten ulossulkeminen omista yhteisöistään koettiin haastatelluissa järjestöissä vakavaksi turvallisuushkaksi. Haastatteluvastausten valossa kiusaaminen oli keskeinen turvallisuushka koulujen ja oppilaitosten oppimisyhteisöissä. Erään haastatellun valtakunnallisen liiton auttavien palveluiden näkyvin teema oli edelliseen liittyen lasten ja nuorten yksinäisyys.

Tässä haastattelussa järjestössä lapsille ja nuorille suunnatuissa tukipalveluissa vastattiin yhteensä 17 089 yhteydenottoon vuonna 2022. Palveluissa pystyttiin vastamaan yli 2000 yhteydenottoon enemmän kuin vuonna 2021. Näitä palveluja ovat Lasten ja nuorten puhelin, chat ja nettikirjepalvelu. Tarkemmin ottaen vuonna 2022 suomenkielisessä Lasten ja nuorten puhelimesta ja chatissa vastattiin yhteensä 14 689 yhteydenottoon. Yhteydenotoista 10 193 oli puheluita, 1 512 nettikirjeitä ja 2 984 chat-keskustelua. Ammattilaisvetoisia ajanvarauschat-keskusteluita käytiin 119. Ruotsinkielisessä *Barn- och Ungdomstelefonen och nätbrevstjänst* -palvelussa vastaanotettiin puolestaan 1 877 yhteydenottoa, joista 1 626 oli puheluita ja 251 nettikirjeitä. Lisäksi vastattiin 404 keskusteluviestiä moderoidulla digitaalisella keskustelualueella. (H11, sähköpostitiedonanto 1.3.2023)

Samaisella järjestöllä on auttava puhelin myös vanhemmille. Vanhemmat hakivat palveluissa tukea vanhemmuudelleen ja omalle parisuhteelleen. Sekä lasten että vanhempien yhteyden-

otoissa näkyi lapsiperheköyhyys ja perheiden taloudellisten huolien todettiin heijastuvan lapsiin ja nuoriin. Tiivistäen perheiden köyhyys sekä lasten ja nuorten kiusaamiskokemukset, yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat monisyisiä, usein toisiinsa kietoutuvia ongelmia.

Kouluissa ja oppilaitoksissa kiusaamista ja syrjintää pyritään estämään monenlaisin toimin. Haastatteluissa nousi esiin onnistuneena toimintamuotona esimerkiksi tukioppilastoiminta, jota on sekä ala- että yläkouluissa. Yläkoulun tukioppilaat toimivat monessa koulussa myös alakoulun puolella. He pyrkivät nostattamaan yhteishenkeä ja ilmapiiriä, jossa kukaan ei jäisi yksin. Toisena esimerkkinä toimivasta kiusaamisen vastaisesta toiminnasta tuotiin esiin työ digitaalisessa nuorisotyössä. Esimerkiksi vuonna 1992 perustettu [Nuortennetti](#) on digitaalinen palvelu, jota ylläpitää vastuutahona toimivan järjestön kanssa 40 nuoren aktiivinen ryhmä. Ryhmä tekee sivustolle sisältöjä ja moderoi keskustelupalstaa. *Nuortennetillä* on vuosittain 280 000 evästeet hyväksyntyä kävijää ja käyntejä raportoitiin 1 166 000 vuonna 2021. Marraskuussa 2022 tehtyä haastattelua edeltäneen puolen vuoden aikana viestien määrä oli kaksinkertaistunut. (H11)

Me tiedostetaan, että meidän täytyy meidän yhteisöissä kiinnittää huomioita myös niihin heikoimpiin, kenellä saattaa olla heikommat tunne- ja vuorovaikutustaidot ja jotenkin väsymättä yrittää ottaa kaikkia mukaan niihin päivän aktiviteetteihin. Ja tietenkin tämä näkyy mun tiimissä myös tässä meidän digitaalisessa nuorisotyössä erittäin vahvasti eli me ylläpidetään tämmöistä söpöä ysäriltä kalskahtavaa nettisivustoa kuin *Nuortennetti*. (H11)

Sama lastensuojelujärjestön edustaja mainitsee kolmanneksi erityisen onnistuneena hanke-toimintana kiusaamiseen liittyen järjestön organisoimat *Selviydytään kiusaamisesta* -ryhmät, jotka ovat verkkovertaistukiryhmiä kiusaamista kokeneille nuorille. Kuka tahansa nuori voi niihin osallistua ja kertoa itsestään ja omista kokemuksistaan juuri sen verran kuin haluaa. Nuorimmat ryhmässä ovat olleet 12-vuotiaita ja vanhimmat reilusti yli 20-vuotiaita. Talossa toimii sisarhankkeena tukiryhmät myös kiusaamista kokeneiden lasten vanhemmille. Tämän lastensuojelujärjestön haastateltavan mukaan:

Selviydytään kiusaamisesta -hanke on ollut tosi kova just siinä, että miten nuori on (sen) kokenut. Ryhmät toimii aina kerrallaan yhdeksän viikkoa, niin miten nuori on kokenut esimerkiksi voimaantumista tai että asiat murehduttaa ja mietityttää vähemmän tai että tulevaisuus näyttää valoisammalta.

K: Se on tämmöinen matalan kynnyksen tai nopean reagoinnin hanke.

V: Joo, kyllä. Siinä on sellaisena mottona siinä hankkeessa, sloganina ne käyttää,

että pyritään korjaamaan sitä, minkä kiusaaminen on rikkonut. Nimenomaan just se minäpystyvyyden ja voimaannuttamisen näkökulma. Ja tosiaan se selviytymisen tematiikka siinä, että kiusaamisesta huolimatta olet arvokas ja sulla on mahdollisuus pystyä käsittelemään sitä kiusaamista niin, että sä pääset eteenpäin myös. Se ei määritä sinua ikuisesti. (H11)

Mielenterveysjärjestön edustajan mukaan keskeinen turvallisuusuhka myös vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kohdalla on syrjityksi tai kiusatuksi joutuminen omassa kasvuympäristössä. Mielenterveysjärjestön edustajan mukaan leimatuksi joutuminen tarkoittaa yhteisöstä hylkäämistä ja syrjään jättämistä esimerkiksi kansallisuustaan vuoksi. Sama haastateltava kuvailee, että syvä yksinäisyyden kokemus syntyy, kun hylätään kaverisuhteissa. Syrjinnän kohteeksi joutuessaan lapsi tai nuori ei välttämättä kiinnity yhteiskunnan arjen rakenteisiin, kuten koulunkäyntiin ja harrastuksiin, joihin lapsen ja nuoren on tärkeä kiinnittyä. Osa haastateltavista toi esiin, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen turvallisuuden haasteena lähtökohtaisesti on, että niihin kuuluva ei voi tai ei uskalla olla oma itsensä. Toisaalta seksuaalisuus ylipäätään on nuorille keskeinen aihe, josta esimerkiksi verkkopalveluissa halutaan keskustella. Tällöin tukipalvelujen ylläpitoon sisältyy riskejä, sillä syrjintää esiintyy myös nuorten vertaissuhteissa (ks. myös luku 5 kuntien nuorisotyöstä).

[--] Yksi keskustelupalstamme suosituimmista aiheista nuorten keskuudessa on seksuaalisuus ja siihen liittyvät asiat, ja erityisesti seksuaalivähemmistöt on varmaan sellainen, jos turvallisuudesta puhutaan, mikä meidänkin työssä on keskeistä. Eli jos nuori keskustelee seksuaalisesta suuntautumisestaan keskustelupalstalla, niin siellä [moderoidulla digitaalisella keskustelupalstalla] saattaa olla hyvin voimakkaasti polarisoituja mielipiteitä. Eli on esimerkiksi vaikkapa uskonnollisen vakaumuksen vuoksi hyvinkin jyrkkiä ajatuksia esimerkiksi seksuaalisuudesta ja sitten meillä on sateenkaarinuoria, joilla on ihan toinen ääripää siinä seksuaalisuuteen liittyvässä keskustelussa. Tätä me joudutaan päivittäin siellä pohtimaan ja miettimään, että miten me säilytetään kaikille turvallinen keskusteluilma-
piiri, että jokainen saa olla sellainen kuin haluaa ja on, mutta että jokaisella on myös turvallinen olo siinä keskustelussa, vaikka mielipiteet olisivat erilaisia. (H11)

Seksuaalinen häirintä, väkivalta ja sosiaalinen media

Seksuaalinen häirintä on esimerkiksi Kouluterveyskyselyn mukaan yleistynyt viime vuosina tai ainakin lasten ja nuorten ilmoitusherkkyys on lisääntynyt. Myös järjestöissä nähtiin, että seksuaalinen häirintä ja lapsiin kohdistuva väkivalta ovat keskeisiä turvallisuusuhkia ja koskevat erityisesti joihinkin vähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria. Seksuaalinen häirintä on lisäksi

laajentunut digitaalisen ympäristön kautta. Tässä yhteydessä haavoittuvassa asemassa olevilla viitattiin erityisesti taloudellisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Suomessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa pyritään ehkäisemään ja palveluita pyritään kehittämään. Esimerkiksi seksuaaliväkivaltaan ja kaltoinkohteluun keskittyvässä kansallisessa STM:n työryhmässä (2021–2023) valmistellaan yhdessä järjestöjen kanssa 0-17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaisen Lanzaroten sopimuksen kansallista toimeenpanosuunnitelmaa. Silti haastateltavien mukaan etenkin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille ei ole saatavilla tarpeeksi tukea, kuten näiden vähemmistöjen asioihin erikoistuneita seksuaaliterapeutteja.

Tästä väkivaltatematiikasta, niin siellähän on usein eri sukupuolivähemmistöt, intersukupuoliset ja transnuoret. Kyllä he nousee erityisesti; se heidän osuutensa esimerkiksi seksuaalisessa hyväksikäytössä on tosi paljon isompi meidän muihin väestöryhmiin verrattuna. Riski heillä altistua näille on huomattavasti suurempi, se näkyy näissä eri selvityksissä ja tutkimuksissa. [--] Me ollaan esimerkiksi nyt tässä juurikin syyskuussa raportoitu tuonne YK:n lapsen oikeuksien komitealle tämän tyyppisiä asioita. (H6)

Sosiaalinen media nähtiin yhtenä turvallisuusuhkana, sillä siellä lapsiin ja nuoriin kohdistuu suoraan myös kiusaamista. Verkossa tapahtuu myös hyökkäyksiä ja rikoksia, eikä aikuinen välttämättä pysty olemaan suodattimena ja suojana digitaalisessa ympäristössä. (H9)

Paloturvallisuuteen liittyviä uhkia

Pelastusallalla toimivan haastateltavan mukaan alakouluikäisillä lapsilla esiintyy vahinkoja ja tahattomia tapaturmia, mutta yläasteikäisten nuorten kohdalla näkyy toki myös murrosiän kapinointi. (H13) Yleisesti ottaen myös nuoria uhkaavat eniten tapaturmat toisen haastatellun pelastusalan edustajan mukaan.

Kyseessä eivät ole onnettomuudet, koska tapaturmat johtuvat usein huolimattomuudesta ja tiedon puutteesta, missä ei kyse huonosta tuurista. Onneksi tulipaloissa kuolee vähän nuoria. (H8)

Kuitenkin alle 15-vuotiaidenkin sytyttämiä tulipaloja jonkin verran ilmenee vuositasolla, ja korvausvastuu on myös alle 15-vuotiailla. Pienelläkin teolla voi olla kauaskantoisia seurauksia. Myös tieliikkuminen ja päihteiden käyttö nähtiin turvallisuusuhkana. Palokuntanuorten järjestämässä harrastustoiminnassa on huomattu mielenterveyshaasteet. Haastateltava kysyi esimerkiksi, osaavatko ohjaajat vastata näihin haasteisiin. (H13)

Kehitysvammaisten kokemat turvallisuushkat

Haastateltaviin järjestöihin kuului myös vammaisjärjestö, sillä vammaiset ja toimintarajoitteiset lapset ja nuoret olivat yksi selvityksen kohderyhmistä. Kehitysvammaisten ja liikuntarajoitteisten lasten ja nuorten turvallisuus ja turvallisuushkat ovat kompleksinen aihepiiri. Vammaisilla lapsilla ja nuorilla nähtiin olevan keskimääräistä suurempi riski altistua sekä fyysiselle että henkiseen väkivallalle. Kehitysvammaiset ovat osittain myös syrjäytymisuhan alla, jolloin on haastatellun ammattilaisen mukaan kyse esimerkiksi siitä, saako nuori palveluita. Palveluita ei välttämättä aina myönnetä, vaikka ne ovat ensiarvoisen tärkeitä. Saman haastateltavan mukaan henkilökohdallisen avun tarkoitus on esimerkiksi siinä, että nämä lapset ja nuoret pääsisivät harrastamaan. Kehitysvammaiset ja liikuntarajoitteiset eivät pääse aina mukaan nuorisotoimintaan tai he kokevat, että se ei ole heille tarkoitettu, jolloin he eivät tule osaksi yhteiskuntaa nuorisotoiminnan kautta. Esimerkiksi liikuntarajoitteisille verkkoympäristöt ovatkin erittäin tärkeitä. Toisin sanoen rakenteet voivat edistää näiden nuorten syrjäytymistä. Vammaisjärjestön haastateltavan mukaan:

[Kehitysvammaiset] ihmiset ei elä samoissa yhteisöissä muiden samanikäisten ihmisten kanssa, koululuokat on eri ja muut palvelut on eri, siitä tulee sitä turvallisuuden näkökulmaa. Kun ei eletä samoissa piireissä, ja kun yhtäkkiä jossain hetken verran törmää valtaväestöön, siitä voikin tulla hankalampi asia kuin sen pitäisi olla. Mehän puhutaan silloin inklusion toteutumattomuudesta. Eli meidän yksi isoimmista päämäärästä on se, että inklusio toteutuu, joka tarkoittaa sitä, että ihmiset eläisi samoissa yhteisöissä ja omien ikätovereidensa kanssa ja mielenkiinnonkohteen mukaan valitsisi niitä yhteisöjä. Ei sen perusteella, mikä sun diagnoosi on. Kun ihmiset ei elä samoissa yhteisöissä, helposti bussimatalla joku naureskelee ja tuijottaa, kommentoi, jopa aikuiset ihmiset, sitä toisenlaisuutta. (H14)

Kehitysvammaisten asioita etujärjestössä ajava haastateltava toi esiin, että kehitysvammaisuudessa kirjo on suurta. Jotkut tarvitsevat vähemmän ja jotkut enemmän tukea. Alan kattojärjestön mukaan on kuitenkin edistytty siinä, että henkilökohtaista tukea saadaan ja osa harrastaa siinä missä muutkin. Kunnalla on paljon valtaa myöntää tai olla myöntämättä tukea. Kehitysvammaisiin kuuluu myös vähemmistöjä, kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ja etnisiä vähemmistöjä. Eniten apua tarvitsevien tilanne liittyy sosiaalisen osallisuuden toteutumiseen ja fyysisiin ughiin. Usein kehitysvammaisten kohdalla turvallisuus koskee sitä, millaista tukea voi saada, sillä ihmisten antama tuki ja palvelut mahdollistavat kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden.

Toisaalta kehitysvammaiset ovat valmiiksi hyvin suojeltu vähemmistöryhmä vammaisjärjestön haastateltavan mukaan. Kehitysvammaisten etujärjestön edustajan mukaan kehitysvammaisten lasten ja nuorten vanhemmat ovat jo lähtökohtaisesti turvallisuushakuisempia

kuin ei-vammaisten lasten. Vanhemmat ovat saattaneet omaksua tietynlaisen turvallisuuskäsityksen, koska lapsi ei aina ole kykenevä samaan kuin vammaton lapsi. Inklusion toteutumattomuus on kuitenkin yksi alan järjestössä tunnistettu turvallisuusuhka. Kuten edellisestä haastattelusitaatista tulee ilmi, kohtaamiset valtaväestön kanssa eivät ole ongelmattomia, kun esimerkiksi toisenlaisuutta kommentoidaan. Toisin sanoen *”kehitysvammaisten sosiaalinen osallisuus ei usein toteudu. Syrjään jääminen on siten turvallisuusuhka, mutta muuten heillä on samat turvallisuusriskit kuin muillakin”*. (H14)

Muut ajankohtaiset ja erityisryhmiä koskevat turvallisuusuhkat

Yleisenä nuoriin liittyvänä turvallisuusuhkana pidettiin myös nuorten kulttuurua, jossa oireillaan väkivallalla. Erään haastateltavan mukaan nuorten jengiytyminen tulee Suomesakin jossain määrin lisääntymään. Hänen mukaansa nuorten ryhmiin liittyy nuoria, jotka ovat muuttaneet Suomeen, ja jotka eivät ole integroituneet yhteiskuntaan. Tämä puolestaan aiheuttaa levottomuutta ja nuorten ryhmittymistä haetaan mielekästä viiteryhmää. Toisessa tutkitussa järjestössä tunnistetaan nuorten väkivallalla oireilun pitkä historia ja nähdään, että oireilun taustalla on aikuisten kyvyttömyys tukea nuoria:

Lapsilla ja nuorilla tunnustuksen dialektiikka toimii niin vahvasti siten, että jos et saa aikuisilta hyväksyntää siitä, mitä sä osaat, niin sitten sä haet korostetusti hyväksyntää jostain yhteisöstä. Silloin ennen muinoin tämä oli skinhead-ilmiö, ja sen jälkeen näitä on tullut erilaisia ilmiöitä. Nyt se on ollut tässä sen viisi vuotta tämä nuorisojengi-ilmiö, mistä ei tiedä, millä nimellä milloinkin saa sanoo, ettei saa taas rapsuja poliisilta tai joltain vastaavalta. (H2)

Samaiseen järjestöön tuli syksyn 2022 aikana aikaisempaa enemmän yhteydenottoja nuorten väkivaltaisesta käyttäytymisestä eri puolilta Suomea. Järjestö toteuttaakin vuonna 2023 nuorten väkivaltaa kartoittavan valtakunnallisen sähköisen kyselyn nuorten parissa toimiville ammattilaisille. Järjestön sivuston mukaan sen tarkoituksena on saada laajempaa näkemystä siihen, onko huolestuttava käytös eri ammattilaisten kokemuksien mukaan lisääntynyt, miten siihen on tähän mennessä puututtu ja millaisia toimivia menetelmiä eri paikkakunnilla mahdollisesti on jo käytössä.

Järjestökohtaisesti mainittiin myös sen toimialan toimintakenttien mukaan muitakin nousevia turvallisuusuhkia puuttumisen ja palvelujen järjestämisen näkökulmasta (esim. lastensuojelu ja mediakasvatus). Lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevien lasten ja nuorten tilanne nähtiin erityisen haastavana. Heidän nähtiin kohtaavan yleisimmin useita selkeitä turvallisuusuhkia, jotka liittyvät sekä sijaishuollon järjestämiseen että aikuistuvien nuorten

tilanteeseen. Aikuistuvien sijaishuollon nuorten tilanne herätti huolta, sillä sijaishuollon päätyttyä nuori aikuinen voi olla hyvin yksin, jos on vailla sosiaalisia suhteita ja perheen ja suvun verkostoa. Tilanne, jossa nuori hakee verkostoja ja hyväksyntää, voi aiheuttaa alttiutta hyväksikäytölle. Lisäksi jälkihuollon tukitoimet nähtiin pistemäisinä. (H3)

Sijaishuollon järjestö nosti erikseen esiin sijaishuollossa esiintyvän vertaisväkivallan. Ongelmallista on myös useat sijaishuoltopaikan vaihdokset; kolmasosalla sijaishuollon piirissä olleista lapsista ja nuorista on enemmän kuin kolme sijaishuoltopaikan vaihdosta. Myös se, että kaikkia sisaruksia ei sijoiteta yhtä aikaa, nähtiin haastavana asiana. Sijoitetuilla lapsilla yli puolella on mielenterveyshäiriöitä. Silti kentällä ei tiedetä, mikä olisi sopivin taho vastaamaan sijaishuollon nuorten mielenterveyden häiriöiden hoidosta.

Sijaishuollon piirissä työskentelevä nosti erityisinä riskiryhminä romanilapset ja -nuoret, pienet lapset sekä laitoksista luvatta poistuvat nuoret. Hän näki, että sijaishuollon piirissä oleminen on riski romanilapsille ja -nuorille, koska sijoitus voi vaikuttaa siteisiin heidän lähiyhteisönsä ja -ryhmäänsä. Lisäksi oltiin huolissaan pienistä lapsista, koska heidän kykynsä kertoa kaltoinkohtelusta nähtiin heikommaksi. Haastatellun mukaan vasta 12–13-vuotias nuori uskaltaa ottaa auktoriteettia vastaan näkökulmia tai ottaa yhteyden sosiaalityöntekijään ja kertoa, että häntä on kohdeltu kaltoin tai pahoinpidelty. Tätä nuoremmat lapset eivät vielä ymmärrä sitä, että heitä kohdellaan väärin ja kaltoin.

Hatkaavien nuorten nähtiin altistuvan monenlaiselle hyväksikäytölle. Heillä nähtiin olevan riski joutua hyväksikäytön ja rikoksen uhriksi tai tehdä itse rikoksia. Rikosten pariin joutuminen voi johtaa lisääntyviin vaikeuksiin, sillä järjestön mukaan rikollismaailmassa nuoria saatetaan käyttää apureina eri rikoksissa.

Jälkihuoltonuorilla ja ilman huoltajaa maahan tulleilla nuorilla nähtiin olevan samanlaisia turvallisuusriskejä. Molemmille ryhmille on tyypillisiä useat paikkakunnanvaihdokset, juurettomuus ja ajelehtiminen, mikä vaikeuttaa aikuistumista ja oman elämän rakentamista. Riskiryhminä tuotiin esiin myös sota-alueilta tulleet, joiden joukossa nähtiin olevan syvästi haavoittuneita ja traumatisoituneita lapsia, nuoria ja perheitä. (H9) Yleisesti tuotiin esiin myös maahan muuttaneet lapset ja nuoret, joiden kotoutumista, koulunkäyntiä ja kielenoppimista tulisi tukea, jotta he pääsisivät osaksi yhteiskunnan rakenteita.

Toisaalta esimerkiksi mielenterveysjärjestössä nähtiin, että turvallisuuden vajeita voi kohdata lähes kuka tahansa. Turvallisuuden puutteet liitettiin useissa järjestöissä erityisesti talousvaikeuksiin ja nähtiin, että nykyään lähes jokainen perhe voi kohdata taloushaasteita. Erityisesti esiin tuotiin kuitenkin yksinhuoltajaperheet, joiden taloudellinen tilanne on usein heikompi kuin kahden huoltajan perheiden.

Lastensuojelujärjestössä todettiin, että eniten turvallisuusuhkia kohtaavat ne, joilla ei ole turvaverkkoa ympärillä. Turvallisuuteen ja ennaltaehkäisyyn liittyen keskeisimmässä asemassa

ovat lapsen lähisuhteet, kuten oma perhe ja vanhemmat, mutta myös varhaiskasvatus ja perusopetus, sillä niissä tehdään ennaltaehkäisevää työtä. Lastensuojelujärjestöä edustava haastateltava ehdotti, että kouluissa voitaisiin tehdä enemmänkin, kuten tarkastella ja läpikäydä oppitunneilla Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyn tuloksia.

4.3.2 Järjestöjen toiminta lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi

Tässä luvussa kuvataan järjestöjen toimia, joilla pyritään edistämään lasten ja nuorten turvallisuutta. Luvussa kuvataan ensin eri järjestöjen jatkuvaa, perusmuotoista turvallisuuteen liittyvää toimintaa nostamalla esiin neljän järjestön näkemyksiä ja toimintaa. Sen jälkeen kuvataan järjestöjen hankemuotoista toimintaa turvallisuuden edistämiseksi siltä osin kuin toiminta tuli haastatteluissa esiin. Näistä toimista esitellään tarkemmin kaksi esimerkkiä (Tietolaatikko 1 ja Tietolaatikko 2). Usein vakiintuneen työmuodon saanutta toimintaa edeltääkin useampivuotinen hankemuotoinen toiminta. Usean tutkitun lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta edistävän järjestön sekä lastensuojelu- ja lastenoikeusjärjestöjen toiminta kohdistuu yleisesti nimenomaan syrjäytymisuhan alla oleviin ja vähemmistöryhmiin kuuluviin erityislapsiin ja -nuoriin. Näin ollen haastatellut vastasivat kysymyksiin toiminnasta lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi nimenomaan haavoittuvien ryhmien näkökulmasta.

Järjestöjen toimet lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseen voitiin siis jakaa järjestön sääntömääräiseen toimintaan ja erillisrahoitettuihin hankkeisiin, jotka olivat yhä useammin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ilmiöihin vastaavia hankkeita (vrt. onnettomuuksien ja tapaturmien ennaltaehkäisy, palo- ja liikenneturvallisuus). Lisäksi etenkin isommat kattojärjestöt osallistuivat valtakunnallisiin politiikka- ja toimenpideohjelmiin ja kampanjoihin. Nämä valtakunnalliset järjestöt olivat mukana pääministeri Marinin hallituksen ohjelman asettamissa toimenpideohjelmissä ja yli hallituskaudet ylittävissä kansallisissa strategioissa, poikkihallinnollisissa ohjelmissä ja politiikkaohjelmissä, kuten *Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma* (Valtioneuvosto 2021b) ja *Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030* (Vorma 2020). Järjestöt mainitsivat osallisuuden kansallisen lapsistrategian toimeenpanoon, kuten toimenpiteet 8–9 sekä Lapsiuhritutkimukseen, Lapsibarometriin sekä *Selvitykseen romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa* (ks. Valtioneuvosto 2021b). Järjestöt olivat toisin sanoen kiinteästi osa politiikkaa, jolla lasten ja nuorten turvallisuutta edistetään koko Suomessa.

Järjestöjen perustoiminta lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi

MIELI Suomen mielenterveys ry

MIELI Suomen Mielenterveys ry eli Mieli ry on suomalainen yhdistys, jonka tehtävänä on edistää mielenterveyttä ja tarjota tukea kriisitilanteissa. Se on yksi maailman vanhimmista toimivista mielenterveysalan kansalaisjärjestöistä. Järjestön mukaan lasten ja nuorten psyykkistä ja henkistä turvallisuutta tuetaan päivittäin kaikissa kehitysympäristöissä eli perheestä lähtien varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa ja harrastuksissa sekä nuorisotyössä ja muussa nuorten vapaa-ajan toiminnassa. Kaikki nämä ympäristöt ovat erittäin tärkeitä lasten mielenterveyden tukemisessa. Pääsääntöisesti osallisuus mainittuihin kasvu- ja kehitysympäristöihin tuo lapsille ja nuorille henkistä ja psyykkistä turvallisuutta.

Mielenterveysjärjestöissä nähdään, että lasten ja nuorten turvallisuutta edistävän työn keskiössä on nimenomaan aikuisten – vanhempien ja ammattilaisten – osaamisen vahvistaminen. Toisin sanoen hankkeet ja kampanjat sekä tiedotusmateriaalit ja koulutukset kohdennetaan vanhemmille ja lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Materiaalia välitetään ”*neuvolan kautta ja ihan suoraan vanhemmille, vanhempaininfojen kautta, suoraan vanhemmille verkkoon*”. (H9) Vanhemmille on esimerkiksi tuotettu varhaisiän vuorovaikutusta vahvistavaa materiaalia, kuten videoita järjestön verkkosivuille. (H9)

Mielenterveystaitoihin, vertaissuhteisiin ja yhteisöllisyyteen panostaminen nähdään järjestössä tärkeänä mielen hyvinvoinnin kehittämisessä. Mielen hyvinvoinnin tukemisessa tärkeäksi nousi lasten ja nuorten kaverisuhteiden tukeminen. Järjestön edustaja kuvaa tätä ajattelua laumasuojan käsitteen avulla:

Me ollaan makusteltu laumasuoja-käsitettä, mikä on rokotesuojassa, kun me tiedetään, että jos on turvallinen ryhmä, niin sellainenkin lapsi, jolla on turvattomuutta ehkä lähipiirissä, miten se ryhmä voi kantaa. [--] Tietenkin se vaatii riittävän pienet ryhmät ja riittävästi resursseja, kun ajatellaan opetusryhmiä. Jos opetusryhmät kasvaa ja kasvaa, niin opettajalla tänä päivänäkin on jo huoli, että eivät jaksu. (H9)

Näkemyksen mukaan turvallinen ryhmä voi kantaa sellaista lasta, jolla on turvattomuutta lähipiirissä. Tämä tulee tiedostaa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa. Tukeminen vaatii riittävän pienet ryhmäkoot ja riittävästi resursseja (mm. toimiva oppilashuolto, riittävästi opettajia ja koulunkäyntiavustajia), jotta ryhmä voi tukea ja kantaa myös haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja ryhmään kuulumisen ja kiinnittyminen toteutuvat. Toisaalta lapset ja nuoret itse voivat vahvistaa turvallisuutta omissa yhteisöissään ottamalla kaikki mukaan ryhmään.

Pesäpuu ry

Pesäpuu ry on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten, nuorten sekä heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Pesäpuun haastateltavan mukaan tässä sijaishuollon järjestössä pyritään tuottamaan kokemusääntä. Järjestön johtoaajatuksena on, että lapsen ja nuoren ääni pitäisi olla koko ajan mukana kaikessa missä lapsia ja nuoria palvellaan tai heidän oikeuksiaan puolustetaan. Toisaalta kokemuksen äänikin on aika usein yksilön ääni. Eräs järjestön työmuoto on foorumit, joissa sijoitettujen nuorten kanssa käsitellään valittua aihetta, esimerkiksi väkivallan eri muotoja tai seksuaalisutta. Tämän jälkeen foorumissa kootuista, nuorten teemaan liittyvistä ajatuksista voidaan tehdä julkilausuma päättäjille, sosiaaliohjeantajille tai palveluntuottajille.

Se on enemmän kollektiivista kokemusta. Siitäkin voi vetää jo johtopäätöksiä ja muuttaa toimintaa, mutta aina täytyisi muistaa, että myös kokemustautaiset henkilöt on yksilöitä ja niillä on omat kokemukset. Ei pidä myöskään liikaa yleistää asioita. (H3)

Haastateltavan mukaan ennaltaehkäisy on tärkeintä: eritoten seksuaaliväkivalta aiheuttaa isoja traumoja lapsille ja nuorille. Siksi ennaltaehkäisevää työtä tulisi tehdä esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Tulisi pohtia, miten he voivat ennaltaehkäistä näitä omaa turvallisuutta eri tavoin uhkaavia tilanteita ja miten niissä kannattaa toimia. Mihin järjestelmään olla yhteydessä? Haastateltavan mukaan tätä pohdintaa tehdään lastensuojelulaitoksissa liian vähän tällä hetkellä. Siksi tätä varten on kehitetty vertaisarviointimalli sijaishuoltoon.

Sillä tutkimusten mukaan parhaiten myös ennaltaehkäistään kaltoinkohtelua, että on olemassa valmiit suunnitelmat, ja on käsitelty sitä lasten ja nuorten kanssa. Resilienssikyky paranee, kun on mietitty niitä skenaarioita, että mitä se kohtelu voi olla pahimmillaan, tai mitä voi tapahtua pahimmillaan ja sitten mikä se paras tilanne on. Tällaisen skenaariotyön kautta voi myös lähteä pohtimaan sitä, tai lapset ja nuoret kykenee paremmin hahmottamaan, mikä on oikein ja mikä väärin. Sitten he pystyvät omilla toimillaan myös vaikuttamaan siihen, että pahoja asioita ei pääse tapahtumaan. Tai jos kerran tapahtuu, niin niihin voidaan puuttua. Tämä vertaisarviointimalli on hyvinvoinnin tilanteen korjaus, mutta samalla väline kehittää sitä toimintaa niin, että lapset ja nuoret voi hyvin sijaishuollossa. [Vertaisarviointimalli on] hyvinkin kokonaisvaltainen. (H3)

Pesäpuu piti lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamisessa tärkeänä sijaishuollon kehittämistä, päivittämistä sekä sen maineen parantamista myös työpaikkana. Tähän liittyi myös sijoitettujen lasten jälkihuoltoon panostaminen siihen asti, kun nuori täyttää 25 vuotta. Jär-

jestössä keskeisiä toimintaa lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi on osallistuminen kansalliseen lapsistrategian toimenpiteeseen, jossa toteutetaan lapsille ja nuorille suunnattu opaskirja lastensuojelusta (nro 9) sekä toimenpiteeseen, jossa laaditaan ajantasainen selvitys sijaishuollossa tapahtuvasta kaltoinkohtelusta (nro 8). Järjestö osallistui myös toimintamallin ja toimenpiteiden kehittämiseen sijaishuollossa olevien nuorten hatkaamisen estämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi sekä hatkaamisen terapeuttiseen jälkihoitoon.

Suomessa sijaishuollossa on 750 lastensuojeluyksikköä sekä 5000 perhekotia. Lisäksi on ammatillisia perhekoteja, jotka toimivat yritysmuotoisesti. Vuonna 2020 ammatillisissa perhekoteissa oli noin 1300 hoitopaikkaa ja toimintamuoto oli 26 prosentin edustuksellaan sijaishuollon merkittävä palveluntuottajataho. Ammatillista perhekotitoimintaa on ollut Suomessa 1980-luvulta alkaen. (Ammatillisten perhekotien liitto ei pvm.) Järjestössä mainittiin jo tulevaisuutta ajatellen hyvinvointialueen osallisuusohjelma ja todettiin, että erityisryhmien osallisuuden toteutumisessa on erityisiä haasteita.

Ottamalla lapset ja nuoret mukaan yhteiskunnan kehittämiseen ja heidän elinympäristönsä ja toimintaympäristön kehittämiseen, luulen, että sillä on myös isoja vaikutuksia siihen. Lapset osaa ja ymmärtää toimia yhteiskunnassa edistääkseen omia asioitaan yhdessä aikuisten kanssa antamalla oman äänen ja näkökulman asioihin. Se on sitä aivan alustavaa, ennen kuin ollaan vielä näissä erityisryhmissä, näen sen hyvin ennaltaehkäisevänä mallina. Sittenhän haasteeksi tulee se, että erityisryhmät vaatii oman huomionsa. Kynnys kasvaa osallisuuteen, kun lapsilla ja nuorilla itsessään, on omia tarpeita, jotka voidaan kuvailla erityistarpeiksi. Huostaanotto on varmaan yksi, vammaisuus on toinen, mielenterveysongelmat, päihdeongelmat ja väkivaltaa kokee- neet. Se traumanäkökulma tuottaa mun mielestä erityishaasteen myös turvallisuuden näkökulmasta. (H3)

Lastensuojelun Keskusliitto ry

Lastensuojelun Keskusliitto on lastensuojelualan kattojärjestö, joka vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseksi sekä lastensuojelun kehittämiseksi. Lastensuojelun Keskusliitolla on jäseninään järjestöjä ja kuntia tai kuntayhtymiä. Järjestön toiminnan kohteena ovat sekä lapset ja nuoret että heidän vanhempansa tai perheensä. Vaikka tämä kattojärjestö ei ole tutkimusorganisaatio, se tekee selvityksiä ja pitkäjänteistä tiedonkeruuta erimerkiksi kuritusväkivallasta. Viimeisimmän kuritusväkivaltaselvityksen jälkeen (Paasivirta, 2021) järjestö on nostanut esiin lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan siitä näkökulmasta, että millä tavalla lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset tunnistavat sitä. Selvityksen pohjalta tehtiin keväällä 2022 *Uskalla nähdä* -kampanja sekä tuotettiin kysely.

Lisäksi järjestö antaa runsaasti lausuntoja, joissa se hyödyntää sekä tutkimustietoa että kokemustietoa. Jotta järjestön tuottama tieto olisi moniäänistä, siellä pohditaan, miten lapset ja nuoret ja perheet voivat osallistua järjestön toimintaan. Järjestö järjestää eri teemoista esimerkiksi työpajoja. Järjestössä pyritään myös vuorovaikutukseen ammattilaisten, kuten lastensuojelun työntekijöiden, kanssa. Vuorovaikutus mahdollistuu järjestön erilaisissa tilaisuuksissa, kuten järjestön järjestämällä Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä. Esimerkiksi vuonna 2022 päivien seminaarin ja webinaarin teemana oli *Turvaa ja toivoa* ja päivät keräsivät yhteen yli 1000 asiantuntijaa ympäri Suomea.

Haastateltavan mukaan lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvissä tiedoissa ja taidoissa on paljon puutteita. Sen vuoksi Lastensuojelun Keskusliitto tekeekin ”tietoisuuden kasvattamistyötä”. Liitto on ensinnäkin koordinoinut vuodesta 2010 alkaen OKM:n rahoittamaa kansallista [lapsen oikeuksien viestintäverkostoa](#), jossa on mukana useita eri toimijoita. Kansallinen lapsen oikeuksien viestintäverkosto perustettiin vuonna 2010 laaditun kansallisen lapsen oikeuksien viestintästrategian (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010) pohjalta. Lapsen oikeuksien viestintäverkoston toimintaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja Lastensuojelun Keskusliitto ja toimintaa koordinoi Lastensuojelun Keskusliitto ja verkoston ohjausryhmä.

Kansallisen lapsen oikeuksien viestintäverkoston viestinnän teemat vaihtuvat joka vuosi. Oikeus turvallisuuteen oli lapsen oikeuksien viestinnän vuoden 2022 teema, jota nostettiin esille niin somekampanjoissa, koulun, varhaiskasvatuksen ja vapaa-ajan materiaalituotannossa kuin päättäjille suunnatussa kannanotossakin. Turvallisuus valittiin lapsen oikeuksien viestinnän teemaksi osittain (vuoden 2021) Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta, jossa nousi esiin esimerkiksi tyttöjen lisääntyneet seksuaalisen häirinnän kokemukset.

Päätapahtumanaan viestintäverkosto järjestää [Lapsen oikeuksien viikkoa](#), joka on toiminnallinen teemaviikko. Viikon järjestämisen tavoitteena on edistää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuutta erityisesti lasten ja nuorten parissa. Myös vuoden 2022 Lapsen oikeuksien viikon materiaalit lapsen oikeuksien eri teemoista tähtäsivät siihen, että näistä oikeuksista ollaan paremmin tietoisia ja niistä nousee keskustelua. Perusopetusta on haastettu mukaan osallistumaan lapsen oikeuksien viikkoon ja viime vuosina myös varhaiskasvatusta on pyritty aktivoimaan. Vuonna 2022 lasten ja nuorten ajatuksia turvallisuudesta nostettiin esiin lapsen oikeuksien viestinnässä Turvallisuus on... -kirjoituskilpailussa. Lastensuojelun Keskusliitto julkaisi kirjoituksista koontijulkaisun *Turvallisuus on... Lasten ja nuorten ajatuksia turvallisuudesta* (Custódio ym. (toim.) 2022) lapsen oikeuksien viikolla. Vuonna 2023 järjestö toteuttaa *Lapsen Maaailma* -lehteen teemanumeron turvallisesta elämästä.

Vuonna 2022 lapsen oikeuksien viestinnässä nostettiin esille lisäksi vähemmistöryhmien ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeuksia (esim. maahanmuuttajanuorten blogikirjoitukset, *Pride*-viikon sometus, koulutehtävät). Lapsen oikeuksien viestinnässä tuotiin

esille yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen liittyviä kysymyksiä ja muun muassa syrjinnän vaikutuksia mielen hyvinvointiin. (Lastensuojelun Keskusliitto 2022.) Kuten haastatellussa mielenterveysjärjestössä tässäkin järjestössä korostetaan ammattilaisten osaamisen vahvistamista. Tämän lastensuojelujärjestön tapauksessa ammattilaisten osaamista korostetaan erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta. Järjestö tuottaa aiheesta helposti lähestyttäviä materiaaleja ja koulutuksia sekä tekee tiedontuottamisessa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa; haastateltava esimerkiksi kuuluu Lapsiuhritutkimuksen taustaryhmään.

Toinen esimerkki lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisestä ja tietoisuuden lisäämisestä on järjestön [Lastensuojelu.info-sivusto](#). Sivusto tarjoaa perustietoa lastensuojelusta ja lapsiperheiden palveluista Suomessa 11 eri kielillä sekä selkosuomeksi, ja se on suunnattu erityisesti maahanmuuttajavanhemmille ja heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Sivusto kehitettiin alun perin hankkeessa vuonna 2010 ja sivustoa päätettiin ylläpitää, koska siitä tuli niin suosittu. Lastensuojelun Keskusliitto uudisti käytetyn Lastensuojelun infosivuston vuonna 2022. Uudistuksen myötä sivustolle lisättiin sosiaalihuollon- ja lastensuojelun tuen lisäksi varhaisen tuen ja perhekeskuksien tarjoamien palveluiden näkökulma (Lastensuojelun Keskusliitto 2022).

[--] Lastensuojelukysymyksissä, niin me ylläpidetään myös sitä *Lastensuojelu.info* -sivustoa, mikä on tosi perustaso, mutta monella eri kielellä tuotetaan tietoa. Se sivuaa näitä turvallisuuskysymyksiä myös osaltaan, mutta sen on tietysti tarkoitus olla apuna erityisesti eri kulttuureista tuleville perheille, että missä tässä meidän palvelujärjestelmässä on vähän niin kuin (kyse). Sillä tavalla yksinkertaisesti kirjoitettuna, selkosuomella tehty sivusto [--]. Esimerkiksi tänä vuonna tuotettiin vielä ukrainan kielellä, niin siellä on lyhyesti myös esimerkiksi perheväkivaltatematikasta. (H6)

Koska kyseessä on keskusjärjestö, niin toiminnassa on mukana myös jäsenjärjestöjä ja muita kansallisia toimijoita. Keskusjärjestö tekee sekä viestinnällistä että sisällöllistä yhteistyötä sekä kansainvälistä lasten ja nuorten oikeuksia koskevaa yhteistyötä muiden toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Lastensuojelun ja sijaishuollon teemoissa tehdään yhteistyötä eri järjestöjen ja ministeriöiden kanssa. Järjestö toteuttaa useaa kansallisen lapsistrategian toimenpidettä tuottamalla niissä tietoa. Lapsiin kohdistuvan väkivallan teemoissa on ollut mukana THL ja yhteistyötä on tehty sen [Barnabus-hankkeen](#) kanssa, joka tehostaa lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Järjestön kansainvälistä yhteistyötä koskien liitto on ollut perustamassa Euroopan laajuista [Eurochild-organisaatiota](#) ja tuo sitä kautta kansallisia teemoja kansainväliseen keskusteluun ja yhteistyöhön. Järjestö on ollut kuritusväkivallan teemaan liittyen mukana myös kansainvälisessä *End Corporal Punishment* -verkostossa ja tuo sinne tietoa Suomen osalta.

Aseman Lapset ry

Aseman Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton valtakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointiin keskittyvä järjestö. Järjestö tekee työtä lasten ja nuorten lisäksi heidän lähipiirinsä kanssa. Järjestön mukaan toiminnassa yhtenä lähtökohtana on, että esimerkiksi nuorten päihteidenkäyttö, väkivaltaisuus ja rikokset ovat oireita, joihin aikuisten on tärkeä tarttua. Järjestön työmuotoihin kuuluu tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamista, koulu-kiusaamiseen puuttumista, nuorten kohtaamista julkisissa tiloissa, sovittelun järjestämistä, tukemista rikoskierteiden katkaisussa sekä niin sanottua rinnalla kulkemista nuorten erilaisissa haastavissa elämäntilanteissa. Erilaisten toimintamuotojen, hankkeiden ja selvitysten avulla järjestö pyrkii luomaan nuorten hyvinvointia parantavaa yhteiskuntaa. (Aseman Lapset ry ei pvm.)

Turvallisuuteen liittyen järjestössä nousi esiin nopea reagointi nuorten elämässä tapahtuviin muutoksiin ja ongelmatilanteisiin yhteistyössä perheiden ja poliisin kanssa. Tärkeä toimintamuoto järjestössä on konfliktityö, joka sisältää toimintamalleja esimerkiksi konfliktien ratkomiseen (ns. *Katusovittelu*) ja kiusaamiseen puuttumiseen (*K-0*). *Katusovittelua* kuvataan tämän järjestöesittelyn lopussa yksityiskohtaisemmin esimerkkinä järjestön toteuttamasta vakiintuneen työmuodon saaneesta toiminnasta.

Turvallisuuden näkökulmasta toinen, astetta raskaampi tai vaativampi toimintamuoto on rikostyö (*Pasila*-toiminta, *Ripa*-hanke ja koulutus- ja tutkimushankkeet), joka tähtää muun muassa nuorten rikoskierteen katkaisuun. Nuorten rikosoirehdintaan ja konflikteihin sekä kouluväkivaltaan puuttuvaa työtä toteutetaan erityyppisten *Bunkkeri*-toimintojen kautta yhteistyössä laajan viranomaisverkoston kanssa (koulut, poliisi, lastensuojelu, rikosseuramuslaitos ja muut toimijat). Toisin sanoen *Katusovittelu*-, *K-0*-, *Pasila*- ja *Ripa*-toiminnot toimivat oppivana ja kehittyvänä tiiminä, joka vastaa monimutkaisiin nuorten hyvinvointia uhkaaviin ilmiöihin monialaisesti muiden toimijoiden kanssa.

Turvallisuutta edistävänä toimintatapana Aseman Lasten toiminnassa painottui eritoten kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen: kolmen kokemusasiantuntijataustaisen työntekijän osaamista on hyödynnetty ammattilaisten rinnalla vuodesta 2020 lähtien. Työntekijöitä on koulutettu alle 18-vuotiaiden nuorten palveluihin toimimaan yhdessä ammattilaisten kanssa ja kokemustaustaiset henkilöt tekevät nyt töitä konflikteissa olevien ja rikoksia tekevien nuorten kanssa. Järjestön mukaan kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on nopeuttanut luottamuksellisen kontaktin luomista nuoriin ja edistänyt siten nuorten rikos- ja päihdekierteistä irrottautumista. *Ripa*-hankkeessa rikos- ja päihdetaustaiset kokemusasiantuntijat toimivat nuoria kohtaavien eri alojen ammattilaisten työpareina. Nämä kokemusasiantuntijat ovat käyneet Laurea-ammattikorkeakoulun [KEIJO-kokemusasiantuntijakoulutuksen](#). Työllistymistä tukeva KEIJO-koulutusmalli kehitettiin puolestaan ESR-rahoitteisessa *Kokemusasiantuntijuus*

edistämässä itsenäisyyttä ja osallisuutta -hankkeessa (2018–2020). Sen päätoteuttajana toimi Valo-Valmennusyhdistys ry yhdessä osatoteuttajien Silta-Valmennusyhdistys ry:n ja Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Rikosseuraamuslaitos toimi tämän hankkeen yhteistyökumppanina. Kokemusasiantuntijat ovat onnistuneesti tavoittaneet muutamia asiakasperheitä *Katusovitteluun* jo varhaisessa vaiheessa, kun lasten ongelmat ovat alkaneet kasaantua, osana Aseman Lapsien kokeilumuotoisesti aloittamaa kummiluokkaa (1.–6. luokka).

Järjestön toiminnassa korostuu luovuus ja innovatiivisuus nuorten kanssa tehtävässä työssä, mikä kävi ilmi esimerkiksi järjestön ja Laurea-ammattikorkeakoulun suunnitteilla olevasta yhteisestä *Out of the box college* -hankkeesta. Sen tavoitteena on sitouttaa nuoria yhteiskuntaan vahvuuksien löytämisen ja yrittämisen kautta. Kyseessä on kuuden kuukauden opintopisteitä kerryttävä kurssi, jossa tunnustetaan sellainen osaaminen, mitä koulusta ei saa, kuten hatkaamistaidot. Hankkeeseen haetaan rahoitusta, jotta nuoria voidaan sitouttaa koulutukseen kahden vuoden ajaksi. Koulutus sisältäisi kolme ryhmää, jotka opiskelevat puoli vuotta; kolme kuukautta teoriaa ja ovat kolme kuukautta harjoittelujaksolla. Haastatellun mukaan rikoksilla oireilevalle kohderyhmälle oleva palvelu on tällä hetkellä etsivä nuorisotyö, joka tapaa nuorta kerran viikossa. Tämä ei haastateltavan mukaan ole toimivin tapa, vaan se pitäisi muuttaa edellä kuvatuksi *Out of the box -collegeksi*, jossa ei ole varsinaisia opettajia, vaan koulutuksessa haastatellaan ja motivoidaan nuoria, joille suunnitellaan esimerkiksi töitä kevytyrittäjinä. Koulutuksen aikana he alkavat hallinnoida yritystään, missä aikuiset auttavat.

Monet tämän järjestön kohdennetut toimintamuodot edistävät lasten ja nuorten turvallisuutta. Jalkautuva ja etsivä nuorisotyö, jota järjestössä kutsutaan löytäväksi nuorisotyöksi, ovat korostuneet etenkin koronan aikana ja sen jälkeen, kun osa nuorista ei ole palannut kouluun. Lisäksi toimintaan kuuluu turvallinen kohtaaminen (*Walkers*-toiminta, kuten nopean reagoinnin *Walkers*-bussi), nuorisotyö julkisissa tiloissa (*Löytävä nuorisotyö* ja *Walkers*-bussi, haja-asutusalueilla toimiva *Walkers on Wheels* -toiminta) sekä tunne- ja vuorovaikutustaidot (*Friends*-toiminta). Lisäksi järjestö organisoi koulunkäyntiin liittyen oppilaitosyhteistyötä (*Yhdessä yksikään ei putoa* -hanke) ja opiskeluturvallisuutta (*Turo 3.0* -hanke) sekä työelämään liittyen ohjaus- ja tukipalveluja (*Nexus*-hanke). Viimeksi mainitussa hankkeessa keskitytään NEET-verkoston (*Not in Employment, Education or Training*) toiminnan kehittämiseen. Pääkaupunkiseudulla vuodesta 2019 toiminut NEET-verkosto kokoaa yhteen työn tai koulutuksen ulkopuolella olevien 16–29-vuotiaiden nuorten parissa työskenteleviä tahoja. Kaikki edellä mainitut toimintamuodot ovat sekä konfliktityötä että tarjoavat uusia tekemisen tapoja nuorisotyöhön paikallisesti. Ne edistävät lasten ja nuorten turvallisuutta kouluinstituution ulkopuolella toki yhteistyössä koulujen kanssa.

Tietolaatikko 1. *Katusovittelu*: esimerkki järjestön toteuttamasta vakiintuneen työmuodon saaneesta toiminnasta

Katusovittelu

Rikosten ehkäisyyn liittyvä Katusovittelu on valtakunnallista vapaaehtoistoimintaa, jota rahoittaa jatkuvaisluonteisesti Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA). Toiminnan kohteena ovat konflikteihin osallistuvat lapset ja nuoret sekä nuorten kanssa työskentelevät aikuiset. Osana tätä toimintaa järjestetään kasvatusalan ammattilaisten koulutusta katusovittelusta paikallisesti Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Tätä työmuotoa koordinoi Suomessa Aseman Lapset ry., missä Bunkkerin rikoserityinen työryhmä ja konfliktinratkaisun työryhmä vastaavat tiimi- ja verkostotyöstä vakavasti rikoksilla oirehtivien nuorten ja erilaisiin konflikti- ja kouluväkivaltatilanteisiin osallisten nuorten ja heidän lähipiirinsä kanssa.

”Katusovittelu on sovittelutoimintaa, jossa sovittelijoina toimivat nuorisotyön ammattilaiset, jotka tarvittaessa jatkavat nuoren ja tämän perheen kanssa työskentelyä sovittelun päätyttyä. Menetelmää voidaan hyödyntää monisyisten konfliktien ratkomiseen.” (<https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/konfliktityo/>) Mitä nuorempi on kyseessä, sitä useammin konfliktit tapahtuvat koulussa. Vanhempien lasten ja nuorten kohdalla konfliktit siirtyvät koulusta vapaa-ajalle, koulumatkoille ja muihin tiloihin, joissa aikuiset eivät ole niihin puuttumassa. Katusovittelu on nopeaa toimintaa nuorten konflikteissa, ja siinä pyritään toimimaan nopeammin kuin yhteiskunnan rakenteet ja instituutiot. Nopea toiminta on tarpeen kostoilmion vuoksi. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) tilastoissa vuonna 2018 joka toinen nuorten väkivaltarikos liittyi koston.

Suomessa lakisääteinen sovittelu on vapaaehtoistyötä. Katusovittelussa tarjotaan mahdollisuus konfliktien käsittelyyn ammattisovittelijan avulla ja yhteistyötä tehdään lakisääteisten rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimistojen kanssa (ks. lisätietoa Kauppinen 2022). Tarkoitus on, että nuorten sovitteluita toteuttavat sellaiset ammattilaiset, jotka pystyvät ensinnäkin huomioimaan ikäkauden ja tilanteen sovittelussa. Toiseksi he pystyvät jatkamaan työskentelyä myös sovittelun jälkeen.

”Katusovittelun merkittävin ero verrattuna lakisääteiseen rikos- ja riita-asioiden sovitteluun on se, että katusovittelussa vähintään yksi sovittelijoista on kasvatusalan ammattilainen. Tyypillisesti katusovittelussa sovittelijoina toimii vapaaehtoissovittelijan ja katusovittelijan muodostama työpari. Jos soviteltava asia on erityisen vaativa, sovittelutoimisto voi valita sovittelijoiksi kaksi katusovittelijaa. Pieni osa katusovittelusta käynnistyy niin, että pyyntö selvittää konflikti tulee suoraan katusovittelijoille poliisin ennalta estävästä toiminnasta tai järjestyksenvälvoijilta. Katusovittelun käytännöissä on paikkakuntaakohtaisia eroja.” (Kauppinen 2022, 21.)

Vuonna 2006 voimaan tulleen lain rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta mukaan vapaaehtoinen ei saa olla missään yhteydessä soviteltaviin ihmisiin sovittelun jälkeen. Katusovittelussa on kuitenkin aina huoltajat paikalla, ja Aseman Lapset ry:llä saadaan pidettyä yhteys huoltajiin katusovittelun jälkeenkin. Sovittelusopimuksen mukaan tehdään aina seurantatapaamisia.

Lähteet

Aseman Lapset ry (ei pvm.) [Katusovittelu](#). (Viitattu 1.3.2023.)

Kauppinen Julia (toim.) (2022) [Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin](#). Aseman Lapset ry. THL Kirjat.

Järjestöjen erilliset hankkeet lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi

Seuraavaksi kuvataan järjestöjen viime vuosina erillisrahoituksella käynnistämien hankkeiden rakennetta. Järjestöjen hankkeita lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseksi rahoittivat ministeriöt (erityisesti OKM ja STM yleisavustuksina ja erillisrahoituksina, myös SM), THL, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (STEA), Veikkaus, Palosuojelurahasto sekä eri säätiöt ja suuremmat kunnat. Koronapandemia on tuottanut taloudellisia haasteita toiminnan ylläpitämiseen ja hankkeiden rahoittamiseen. Hankkeet ja toimet kohdistuivat laaja-alaisesti eri elinpiiriin kehille, kuten kotiin, kouluun, vapaa-aikaan, harrastuksiin sekä verkkoympäristöön ja sosiaaliseen mediaan. Lähes joka hanketta toteutettiin valtakunnallisesti. Hankkeiden kohderyhminä olivat sekä lapset ja nuoret että lasten ja nuorten kanssa työskentelevät aikuiset. Hankkeita oli hyvin erityyppisiä ja laajuisia. Hanketyypeiksi tunnistettiin seuraavia hankkeita:

- Kehittämishanke
- Tutkimushanke
- Viestintähanke
- Opettajien täydennyskoulutushanke
- Vapaaehtoistoiminta
- ”Palveluntuottajana toimiminen”
- Valtakunnallinen toimenpideohjelma
- Valtakunnallinen toimenpidesuunnitelma
- Valtakunnallinen poikkihallinnollinen ohjelma / politiikkaohjelma
- Kansallinen strategia

Järjestöissä toteutettujen turvallisuutta ylläpitävien ja edistävien hankkeiden ja ohjelmien tavoitteet olivat moninaisia. Järjestöissä turvallisuuteen kohdistuvia tavoitteita olivat nuoren elämän kokonaisuuden tukeminen matalalla kynnyksellä sekä nuori itse oman elämänsä toimijana. Turvallisuutta koskevat hankkeet koskivat pääosin nuorten rikosten ehkäisyä, konfliktinratkaisua sekä kiusaamiseen ja syrjintään puuttumista. Turvallisuus oli lähtökohta kaikissa sijaishuollon hankkeissa (mm. sijaishuollon vertaisväkivaltaan puuttuminen, lasten kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan estäminen, hatkaaminen, jälkihuolto). Lisäksi turvallisuus tuli esiin yhdenvertaisuutta edistävissä hankkeissa, mielenterveyden edistämisen hankkeissa (tunne- ja vuorovaikutustaidot) sekä mediakasvatuksen hankkeissa. Lisäksi hanketoiminta kohdistui tapaturmien ja onnettomuuksien estämiseen, kuten palo- ja liikenneturvallisuuden parantamiseen.

Seuraavaksi esitetään tiiviisti järjestöjen viime vuosina erillisrahoituksella käynnistämien hankkeiden sisältöä kolmen erityisen haavoittuvan nuorisoryhmän osalta. Näitä ryhmiä ovat

rikoksilla oireilevat nuoret, lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret sekä lastensuojelun sijaishuollossa hatkaavat nuoret. Sen jälkeen esitellään yksityiskohtaisemmin sijoitetuille nuorille suunnattu *Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen* -hanke. Kaikki järjestöjen mainitsemat hankkeet löytyvät liitteestä 6.

Rikoksilla oireilevat nuoret

Kolmannella sektorilla lastensuojelun sekä muissa suojelualan järjestöissä esiin nousivat nopea reagointi nuoren ongelmatilanteisiin yhteistyössä perheiden ja poliisin kanssa sekä turvallisuutta edistävänä keinona kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen. Rikostenehkäisy, konfliktien ratkominen ja kiusaamiseen puuttuminen olivat myös keskiössä.

Eräässä järjestössä halutaan puuttua konflikteihin nopeammin kuin yhteiskunnan viralliset prosessit, joissa rikkomuksiin ja rikoksiin puututaan. Esimerkkinä tuodaan esiin niin sanottu kostoilmiö. Haastateltavan mukaan aiemmin tehtyjen tutkimusten mukaan joka toinen nuorten pahoinpitely on kosto ja ilmiö tuntuu vahvistuneen. Tällöin tarvitaan nopeaa reagointia, jotta kierteeseen voidaan puuttua nopeasti.

Jos joku vetää toista turpaan, niin sillä ei nyt ihan hirveä kiire, jos siinä menee rikosilmoituksessa, sovittelutoimistossa ja sovittelutoimistosta sitten tulee sopimus, mikä menee poliisille ja syyttäjälle, joka päättää, mitä siinä tehdään. Sitten jos onkin neljä jatkää, jotka on neljän jatkän kanssa tapellut, niin sitä ei voi odottaa, koska siellä se koston kierre on niin ilmeinen. Poliisi ohjaa niitä keissejä meille, että me päästään niihin nopeasti kiinni ja poliisi hoitaa yleensä sen huoltajan paikalle. Sitten me kysytään huoltajilta ja nuorilta, että haluuteko te, että tämä asia sovitaan ja sitten me päästään sovittelemaan ehkä jo viikon sisällä tästä. (H2)

Toisaalta haastateltava kertoo, että nuoret saattavat vedota siihen, että voivat toimia väkivaltaisesti puolustaessaan jotakuta toista ihmistä tai asiaa.

V: -- Nyt on kauheasti kunnia noussut meidän keisseissä. --”Se loukkas mun mutsia.” --”Ja siks saat lyödä sitä vai?” --”Joo.” Tämä on ihan mielenkiintoista tämä ihmettely aina kun pääsee näiden nuorten kanssa sovittelee tai juttelee niin.

K: Niin, aika kirjaimellisesti otetaan kyllä.

V: Niin ja sitten sekin on vähän ilmiön tyyliä siinä taas. Pari vuotta nyt on ollut, -- imetty tuosta katujengikulttuurista sitä, että siellä puolustetaan kaikkea, mitä toinen yrittää pilkata ja se on vähän jäänyt päälle nuorisolle. (H2)

Lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret

Lastensuojelun sijaishuollon tavoitteena on kehittää ja tarjota tukimuotoja lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille. Tukimuotoina ovat erilaiset vertaistuen, ammatillisen avun ja itseavun muodot. THL:n ylläpitää verkossa [Lastensuojelun käsikirjaa](#), joka on tarkoitettu alan ammattilaisille kehittämisen ja asiakastyön avuksi ja tukemaan lastensuojelulain toimeenpanoa. Vuonna 2022 THL tuotti tämän jo usean vuoden avoimena olleen *Lastensuojelun käsikirja* -verkkopalvelun yhteyteen [Lasten ja nuorten lastensuojeluoppaan](#), joka on suunnattu erityisesti lastensuojelun asiakkaina oleville lapsille ja nuorille. *Lasten ja nuorten lastensuojeluopas* liittyy kansallisen lapsistrategian toimenpiteeseen (nro 9), jonka tavoitteena on vahvistaa lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten tietoa heidän omista oikeuksistaan sekä oikeusturvakeinoista. *”Lapset ja nuoret ovat useissa eri yhteyksissä tuoneet esille, että heidän on vaikea saada tietoa lastensuojelusta ymmärrettävällä tavalla. [...] Tiedon avulla lapsen ja nuoren on mahdollista tarkentaa kuvaa tilanteestaan ja omasta edustaan. Tieto myös turvaa lapsen mahdollisuudet vaikuttaa omassa asiassa. Kysymys ei ole siis pelkästään lapsen oikeudesta saada tietoa, vaan tieto ja osallisuus yhdessä voivat ratkaisevasti vaikuttaa siihen, kuinka lapsen etu ja hänen pääsy oikeuksiinsa lopulta toteutuvat.”* (Lapsen oikeudet ei pvm.)

Valtakunnallisen, STEA:n rahoittaman *Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju*-kehittämishankkeen (2019–2021) tavoitteena oli tunnistaa sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu, jäsentää keinoja sen ehkäisemiseen sekä vahvistaa kaltoinkohtelua jo kokeneiden lasten oikeuksien toteutumista (Pesäpuu ry ei pvm.). Hanke järjesti sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleille *Kohtaamisen foorumeja* ympäri Suomen, joissa oli mahdollisuus kehittää lastensuojelua ja tavata vertaisia. Yhdessä kokemusasiantuntijoiden sekä ammattilaisten kanssa hankkeessa kehitettiin niin sanottua elämäntarinakirjaa ja vertaisryhmätoimintaa kaltoinkohtelua kokeneiden tueksi. *X-ketju*-hanketta toteutti Pesäpuu yhteistyössä Nuorten Ystävien, Traumaterapiakeskus ry:n, Suomen Akatemian Kokemuksen historian huippuyksikön (Tampereen yliopisto) ja Valtion koulukotien (THL) kanssa.

Lastensuojelun sijaishuollossa hatkaavat nuoret

Lastensuojelun sijaishuoltoon erikoistuneessa järjestössä pyritään kehittämään kansallinen ennaltaehkäisevä toimintamalli ja toimenpiteet hatkaamisen estämiseksi sekä hatkaamiseen terapeutin jälkihoidon kehittämiseksi. Yhdessä eri tahojen ja toimijoiden kanssa on ollut tarkoitus löytää ja luoda sellaisia toimivia tapoja ja malleja, joilla voitaisiin vähentää nuorten hatkaamista, lisätä nuorten turvallisuutta mahdollisten hatkojen aikana ja varmistaa se, että palaaminen hatkoilta hoidettaisiin mahdollisimman hyvin. Tätä kehittämishankkeen kautta luotua toimintamallia kuvataan tarkemmin alla olevassa Tietolaatikossa 2.

Tietolaatikko 2. Lastensuojelun Hatkassa: esimerkki järjestön toteuttamasta kehittämishankkeesta

Lastensuojelun Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen -hanke

Laitoksista luvatta tapahtuva poistuminen eli niin kutsuttu hatkaaminen on moniulotteinen ongelma, joka koskettaa laajaa joukkoa nuoria, mutta myös heidän läheisiään ja eri ammattilaisia. Sen taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä ja hatkaamiseen liittyy monia eri tahoja ja toimijoita. Hatkaaminen ei ole nuorille yleensä turvallista. Hatkaamiseen ilmiönä ei ole olemassa yksinkertaisia ratkaisuja, mutta yhdessä toimimalla sitä voidaan ymmärtää paremmin sekä löytää yhteisiä ratkaisuja ja toimintamalleja siihen vaikuttamiseksi.

Pesäpuu ry:n *Lastensuojelun Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen* -hanke on STEA:n rahoittama valtakunnallinen kehittämishanke (2022–2024). Sen hankkumppaneina ovat Abnoy Oy, Aseman Lapset ry, Espoon kaupungin lastensuojelu, Helsingin kaupungin lastensuojelu sekä sosiaali- ja kriisipäivystys, Hoivatie, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Imla, Kasper ry, Perhekuntoutuskeskus Lauste ja Valtion koulukodit. Hankkeen kohderyhmänä ovat sijoitetut lapset ja nuoret ja sijaishuollon ammattilaiset ja siinä pyritään luomaan kansallinen toimintamalli ja toimenpiteet hatkaamisen estämiseksi. Hankkeessa kehitetään myös hatkaamisen ennaltaehkäisyä sekä terapeuttista jälkihoitoa. Tulisi olla selvää, miten jälkihoito toteutetaan, kun hatka tapahtuu. Tällä pyritään saamaan lapsen ja nuoren resilienssikykyä mahdollisimman hyväksi siten, että paluu normaaliin arkeen tapahtuisi. Hankkeessa luodaan kansallinen verkkosivusto (Hatkassa.fi), jossa toimintamalli on esillä ja edelleen kehitettävissä. Päättävöitteena on, että toiminta juurtuu sijaishuollon käytäntöihin ja sitä voidaan edelleen kehittää.

Hanke eteni siten, että ensimmäisenä vuotena luotiin kansallinen tilannekuva hatkailmiöstä ja sen taustatekijöistä hatkan aikana sekä tuotettiin tietoa myös hatkan jälkeen tapahtuvista asioista. Ensimmäisen vuoden jälkeen tehtiin laajat kyselyt eri ammattiryhmille, nuorille ja heidän läheisilleen. Kerättyä tietoa syvennettiin yhdessä eri kohderyhmien kanssa yhteiskehittämistilaisuuksissa ja työpaajoissa. Yhdessä eri tahojen ja toimijoiden kanssa hankkeen aikana rakennetaan sellaisia toimivia tapoja ja malleja, joilla voitaisiin ”lisätä nuorten turvallisuutta mahdollisten hatkojen aikana ja varmistaa se, että palaaminen hatkoilta hoidettaisiin mahdollisimman hyvin”. (Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen-hanke, ei pvm.). Hatkassa Suomessa – Kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista-raportti julkaistiin 15.3.2023 lastensuojelun sijaishuollon toimijoiden hyödynnettäväksi.

Hatkaamisesta on tehty jonkin verran kansainvälistä tutkimusta ja erilaisia raportteja sekä selvityksiä. Suomessa tutkimusta, raportteja ja selvityksiä on tehty hyvin niukasti ja ilmiöön liittyvät tiedontarpeet ovat merkittäviä. *Hatkassa*-hankkeessa paikataan tietopohjaa tuottamalla erilaisia raportteja ja selvityksiä sekä muuta materiaalia. Hankkeen työntekijöillä ei ole kuitenkaan mahdollista toteuttaa aiheesta paljon kaivattua tutkimustietoa. Hatkassa-tiimi tekee mielellään yhteistyötä ja tarjoaa omaa osaamistaan sekä verkostojaan opiskelijoiden, tutkimuslaitosten, tutkijoiden ja kaikkien ilmiöstä kiinnostuneiden tahojen käyttöön.

Lähteet

Isoniemi, Sami (2019) [Sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaiselle antaman virka-avun näkökulmasta](#). Vaasan yliopisto, johtamisen yksikkö, julkisoikeus. Acta Wasaensia, 423.

Lastensuojelun Keskusliitto (2013) [Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä](#).

Pesäpuu ry (ei pvm.) [Hatkassa-hanke](#). (Viitattu 1.3.2023.)

4.3.3 Lasten ja nuorten turvallisuutta koskevat tiedot, taidot ja valmiudet ja niiden kehittäminen järjestöissä

Tässä luvussa kuvataan, millaisia ovat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tiedot, taidot ja valmiudet turvallisuuteen liittyen. Sen jälkeen kuvataan järjestöjen toimia näiden taitojen ja tietojen kehittämiseksi. Luvussa käsitellään muun muassa turvataitoja sekä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kohtaamisosaamista, joka luo pohjan psyykkiselle ja henkiselle turvallisuuden kokemukselle.

Tiedot, taidot ja turvataitokasvatus

Erään järjestön mukaan haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten taidot turvallisuuden suhteen ovat toisinaan hyvinkin heikkoja. Hän viittasi niin sanottujen aikuisettomien nuorten puutteellisiin elämänhallintataitoihin, jotka normaalisti pitäisi olla jokaisella lapsella. Järjestön mukaan lapsen omien vanhempien heikon tuen takia ”*sieltä lähdetään niin alkeista kuin olla ja voi*” (H2). Haastateltavan mukaan, kun nuoren taidot, kuten postin avaaminen, laskujen maksu ja asioiminen viranomaisten kanssa, ei onnistu, nuoret ovat kuin heittopusseja ja helpoja kohteita manipuloinnille ja rikolliseen toimintaan mukaan vetämiselle. Järjestön mukaan hieman nuoremmat lapset pääsevät kuitenkin jo pienellä tuella eteenpäin, kun myös peruskoulu ja huoltajat ovat lapsen tukena vielä jollakin tavalla. Tämä on tullut usein ilmi järjestön konfliktityössä. Toisaalta varhaisessa ikävaiheessa ei lapsen tarvitsisi kyetä suojautumaan varsinaisilta turvallisuusuuhkilta järjestön näkökulmasta. Kun mielenterveysjärjestön edustajalta tiedusteltiin millaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia lapsilla on selvittää turvallisuusuhkista, hän painotti samaan tapaan aikuisten keskeistä roolia lasten ja nuorten turvallisuuden edistämässä.

Me emme voi vaatia, että hänellä (lapsella) pitäisi olla ne taidot, että hän selviää yksin, vaan hänellä on aina oikeus kääntyä aikuisen puoleen. Ja hänen turvataitoaan on se, että hän osaa kertoa huolensa aikuiselle, nimenomaan turvallisuudelle aikuiselle. (H9)

Jos lapsella ei ole turvallista aikuista tai ongelmat ovat omassa perheessä, tilanne on hankala. Lapsen ja nuoren kykyä kertoa mahdollisesta kaltoinkohtelusta tulee vahvistaa eri yhteisöissä ja toisaalta pyrkiä puuttumaan perheen ja vanhempien tilanteeseen ja heidän kykyynsä tunnistaa oma toimintansa. Toisaalta haastateltavan mukaan esimerkiksi lainsäädäntö on kehittynyt parempaan suuntaan ja ohjaa lapsen tai nuoren lähiyhteisöä puuttumaan mahdollisiin ongelmatilanteisiin esimerkiksi lastensuojeluilmoituksella.

K: Tässä on tullut ehkä muissa haastatteluissa esiin se, että ainahan lapset eivät tunnista sitä, että heitä vaikka kaltoinkohdellaan, niin silloin kertominenkin jää pois. Jos puhutaan ihan perusopetuksesta ja varhaiskasvatuksesta, niin varmaan just keskeistä on, että lapsi osaa kertoa turvalliselle aikuiselle tämän.

V: Kyllä, ja niitä taitoja harjoitellaan ja vahvistetaan turvallisesti siellä ryhmässä. Ja jos ajattelee, että lapsi on kokenut kaltoinkohtelua jo varhaislapsuuden perheessä, niin miten aikuiset voi herättää tähän. Mikä velvoite on tai miten, kuka herättää ne vanhemmat huomaamaan, että mä olen tehnyt väärin?

K: Niin, että hekin osaa myös tunnistaa sen.

V: [--] Jos ajattelee sitä, että lapsi kokee kaltoinkohtelua omassa lapsuudenperheessään, monesti siellä on ylisukupolvi siirtymää, mielenterveyden ongelmaa, pulmia, väkivaltaa. Miten saada hoidon, avun piiriin nämä vanhemmat, ja se, että lasta ei saa koskaan kaltoinkohdella. Lapsella on oikeus hyvään, turvalliseen lapsuuteen, jokaisella lapsella. Miten meidän pitäisi tässä yhteiskunnassa ja ajassa nostaa sitä niin vahvasti esille että, tai mikä siinä on toisten aikuisten velvollisuus? Kyllähän tämä on tullut kaikki, että pitää ilmoittaa eteenpäin, jos huomaa lastensuojelun tarpeen ja näin. Kyllähän lainsäädäntökkin on mennyt tässä eteenpäin ja meidän aikuisten vastuu, ainakin ammattilaiset, jos huomaavat. Entä jos naapuri huomaa? (H9)

Mielenterveysjärjestön haastateltava määritteli turvataitokasvatuksen siten, että siinä voidaan eritellä niin kehon turvallisuus (oikeus koskemattomuuteen) kuin mielen turvallisuus sekä psyykkinen turvallisuus. Turvataitokasvatus on edelleen järjestön mukaan keskeinen keino vahvistaa lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja.

Ihan niin kuin matematiikkaa opetetaan varhaisesta alkaen [--]. Ja aina tulee monipuolisempaa matikkaa. Yhtä lailla turva- ja mielenterveystaitoja rakennetaan ihan varhaisvuosista alkaen. Harjoitellaan kaveritaitoja, itsetuntemusta, tunnetaitoja, omia rajoja, kehon ja mielen rauhoittamista ja myös sitä, miten vahvistaa pienestä asti resilienssiä, turvallisuuden kokemista. Turvataitona on se, että lapsi tunnistaa huolen ja osaa sen kertoa heti turvalliselle aikuiselle. Että hän ei jää sen kanssa yksin, jotta pelko tai turvattomuuden tunne, vaikka kiusatuksi tulemisen pelko, ei koteloidu mieleen [--]. Ja siihen puututaan ja se hoidetaan, se lapsen viesti otetaan vastuullisesti. Siinä se kohtaaminen, että lapsi ja nuori tulee kuulluksi ja nähdyksi, ja asia otetaan vakavasti. (H9)

Turvataitokasvatuksen, joka sisältyy opetussuunnitelmaan terveystiedossa, ohella turvallisuuteen liittyviä taitoja voi vahvistaa lainsäädännön avulla sekä osana kansallista lapsistrategiaa,

nuorisopoliittista ohjelmaa sekä mielenterveysstrategiaa mielenterveysjärjestön edustajan mukaan. Nämä eivät asiakirjoina ja toimenpiteinä itsestään kuitenkaan vahvista lasten ja nuorten turvallisuutta, vaan vasta silloin kun ne ymmärryksen kautta valuvat käytännön työhön päivittäiseen arkeen lasten ja nuorten kasvuympäristöissä.

Turvataitokasvatuksen ohella lasten ja nuorten turvallisuutta koskevana tietoina, taitoina ja valmiuksina järjestöt mainitsivat usein nuorten median käyttötaidot ja digihyvinvoinnin. Mediakasvatukseen liittyen opettajakoulutus sekä järjestöjen yhteistyö yliopistojen tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden kanssa on koettu hyväksi viime vuosina. Mediakasvatusta edistävässä järjestössä verkkoturvallisuuteen liittyen haluttiin erityisesti mainita Digi- ja väestötietovirasto, koska siellä on panostettu digiturvallisuuteen ja haluttu aktiivisesti edistää myös lasten ja nuorten digiturva-asioita.

Lapset ja nuoret ja aikuisten kohtaamisosaaminen

Mielenterveysjärjestön edustaja nosti esiin myös aikuisten lasten ja nuorten kohtaamisosaamisen keinona vahvistaa turvallisuuden kokemusta. Kohtaamisosaamisessa on kyse aikuisten osaamisesta eli ei erilasten lasten ja nuorten tiedoista ja taidoista sinänsä. Seuraavassa tätä teemaa esitellään lyhyesti, koska se nousi esiin tämän raportin kirjallisuuskatsauksessa sekä järjestö- ja kuntakartoituksessa. Teemasta tehdään myös kehitysehdotuksia yhteenvetoluvussa 6.

Mielenterveysjärjestön mukaan kohdatuksi tuleminen tuo turvallisuutta; turvallisuuden tunteen rakentuminen lähtee liikkeelle siitä, että tulee nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi. Lyhyilläkin kohtaamisella, kuten pienillä eleillä, ilmeillä, hyvillä sanoilla ja katsekontaktilla, voi luoda turvallisuutta.

Siinä meillä on kyllä paljon opittavaa, miten merkityksellisiä ovat lasten ja nuorten parissa työskentelevät aikuiset, ammattilaiset ja vapaaehtoiset harrastustoiminnan piirissä. [--] Se, mitä haluan vielä nostaa tässä, että tällainen kohtaamisosaaminen juurtuisi, niin tosi tärkeätä olisi, että ne, mistä valmistuu ammatteihin lasten ja nuorten pariin työskenteleviä, on se sitten yliopiston opettajakoulutus, neuvolan terveydenhoitaja, nuorisotyöhön, yhteisöpedagogi, harrastuksen, liikunnan valmentajia, urheiluoppilaitoksista, mitä kaikkea. Tällainen osaaminenhan pitäisi valua kaikkien sinne, missä koulutetaan lasten ja nuorten pariin työskenteleviä. [--] Nuorisotyö, yhteisöpedagogit, niillä no paljon osaamista, mutta niilläkin se oivallus, että he tekee mielenterveyttä vahvistavaa työtä juuri päivittäin ja rakentaa turvallista suhdetta nuoren ja lapsen kanssa. (H9)

Tässä valtakunnallisessa mielenterveysjärjestössä eritellään turvallisuuden ulottuvuudet, joita ovat fyysinen, psyykinen, henkinen ja hengellinen turvallisuus. Näiden ulottuvuuksien

monipuolisuus ilmenee myös taidoissa, joiden avulla voidaan ylläpitää lapsen ja nuoren turvallisuutta ja turvallista elämää. Keskeistä on, että turvallisuuden ja mielenterveyden edistäminen ovat osa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien päivittäistä työtä. Järjestön edustaja korostaa, että on erittäin tärkeää, että puhutaan jo muustakin kuin fyysisestä turvallisuudesta, kuten psyykkisestä turvallisuudesta ja resilienssin vahvistamisesta, kriisin kestävydestä ja siitä, mihin ne kiinnittyvät.

Kansallisia resursseja lasten ja nuorten turvallisuuden tukemiseen ja turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen kehittämiseen

Turvataitokasvatuksen ja kohtaamisosaamisen ohella järjestöjen vastauksissa tuli esiin käsite turvallisuuskasvatus ja sen yhteydessä turvallisuustaidot. Perinteisesti Suomessa turvallisuuskasvatus ja turvallisuustaidot ovat liittyneet enimmäkseen onnettomuuksien ja tapaturmien ennalta ehkäisyyn. Suomessa vuonna 2023 lasten ja nuorten turvallisuutta edistävää työtä koordinoidaan valtakunnallisesti ja ohjelmamuotoisesti kolmen erillisen kokonaisuuden kautta. Nämä kokonaisuudet ovat tapaturmat, itsemurhat ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy. THL on koordinoinut vuodesta 2009 lasten ja nuorten tapaturmien ja itsemurhien ehkäisyä kansallisesti. Myöhemmin työhön on liitetty lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisy. Vuonna 2018 julkaistiin *Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025 osa I* (THL 2018). Uusiin ohjelmiin, strategioihin ja toimenpidesuunnitelmaan on koottu päivitettyinä niihin liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet edellä mainitusta ohjelmasta, jota ei siten enää sellaisenaan toteuteta.

Lasten ja nuorten tapaturmiin liittyen vuonna 2020 valmistui sosiaali- ja terveysministeriön koordinoima ja THL:n johdolla laajassa asiantuntijatyöryhmissä valmisteltu *Turvallisesti kaiken ikää: Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma 2021–2030 sekä selvitys kustannuksista* (Korpilahti ym. 2020). Se sisältää tavoitteita ja toimenpiteitä koti- ja vapaa-ajalla tapahtuvien tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisyyn eri ikäryhmissä: lapset ja nuoret (0–24-vuotiaat), työikäiset (25–64-vuotiaat) sekä iäkkäät (yli 65-vuotiaat). THL ylläpitää sivustoa [Turvallisuuden edistäminen](#) ja sen osana välittää [tietoa tapaturmien ehkäisystä](#). Myös STM ylläpitää sivustoa [Tapaturmien ehkäisy](#). Itsemurhia koskien myös vuonna 2020 julkaistiin kansalliset mielenterveyden edistämisen linjaukset ja itsemurhien ehkäisyn toimet. *Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030* -ohjelma kattaa lapsiin ja nuoriin liittyvän itsemurhien ehkäisytyön, THL:n ylläpitää sivustoa [Itsemurhien ehkäisyohjelma](#).

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn osalta vuonna 2019 julkaistiin *Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma vuosille 2020–2025*. Sen tavoitteena on ehkäistä 0–17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa.

Tämä poikkihallinnollinen suunnitelma sisältää kansalliset tavoitteet ja 93 tutkimusnäyttöön perustuvaa toimenpidettä 0–17-vuotiaisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Suunnitelman toimeenpanoa seuraa ja ohjaa viiden ministeriön (STM, SM, OM, OKM, TEM) ja 28 muun organisaation edustajien muodostama ohjausryhmä. Vuonna 2021 julkaistiin *Väkivallaton lapsuus 2020–2025 – toimeenpano ja viestintä* (STM 2021).

Osana kansallista lapsistrategiaa (TP 20) Opetushallitus julkaisi vuonna 2023 sivuston, jossa on resursseja syrjinnän, väkivallan, kiusaamisen käsittelemiseen ja ehkäisemiseen ja siinä on mukana myös toimintaohjeita erityisesti silloin, kun jotain näihin liittyvää on tapahtunut kasvun ja oppimisen ympäristöissä kouluissa ja oppilaitoksissa. Tämä on tärkeä avaus ja kansainvälisesti melko poikkeava aloite väkivallan vähentämiseksi lasten ja nuorten keskuudessa. Voidaan tiivistää, että lasten ja nuorten turvallisuuden tapaturmaluonteisuus on saanut rinnalleen laajemmin esimerkiksi väkivallan eri muotoja erilaisissa konteksteissa. Näitä turvallisuusuuhkia on tunnistettu ja niihin pyritään puuttumaan myös kansallisin ohjelmin, joista monet ovat syntyneet kansallisen lapsistrategian kehittämistyössä muutaman vuoden sisällä (yhteensä 30 toimenpidettä).

4.3.4 Tiedontuotanto turvallisuudesta järjestöissä

Yleisesti ottaen järjestökartoituksen avulla oli tavoitteena tuottaa tutkimustietoa siitä, mitkä toimijat ovat tulevaisuudessa sopivimpia tiedontuottajia turvallisuudesta ja kuinka tätä lapsia ja nuoria koskevaa tietopohjaa voidaan kerätä ja kerryttää säännönmukaisesti ja systemaattisesti jatkossa esimerkiksi kunnissa, hyvinvointialueilla ja järjestöissä. Sen vuoksi tässä luvussa kuvataan järjestöjen omaa tiedontuotantoa turvallisuudesta ja turvallisuuspäädästä, kuten listataan materiaaleja ja koulutuksia. Tällä hetkellä järjestöissä pääosin ei ole tai niissä ei kerätä tietoa ainakaan hankkeisiin osallistuvista, ellei kyseessä ole tutkimushanke, joka sisältää esimerkiksi kyselyn. Järjestöjen tuottama tieto ei siten välttämättä koske lasten ja nuoren turvallisuutta sinänsä vaan pikemminkin osallistujamääriä tapahtumiin, koulutuksiin ja tilaisuuksiin.

Moni järjestö vastasi tiedontuotannon kysymykseen siten, että luetteli muita tiedontuottajatahoja ja kyselyjä, joista järjestö saa itse tietoa oman toimintansa tueksi. Hyvin usein mainittiin THL:n Kouluterveyskysely, joka erään haastatellun mukaan kartoittaa nykyään jo aika paljon sitä, mitä kokemuksia lapsilla on liittyen turvallisuuteen ja siihen toimintaympäristöön, missä he elävät. Suomessa THL kerää vuosittain myös lastensuojelun tilastot, joita useat järjestöt hyödyntävät. Nuoriin liittyvän konfliktinratkaisun, sovittelun ja rikollisuuden parissa töitä tekevän järjestön mukaan tiedosta ei ole pulaa, vaan pikemminkin on ylitarjontaa. Tässä järjestössä työntekijät ovat perehtyneet muun muassa resilienssiin ja verkostotyöhön (Järvensivu 2019). Haastateltava viittasi myös tilastoihin kriminologian teoksessa (Kivivuori ym. 2018). Lisäksi

kaikki tämän järjestön työntekijät ovat käyneet lähisuhdeväkivaltasovittelijan koulutuksen. Osa on osallistunut tiimivalmentajakurssille (systeeminen työ) ja THL:n järjestämälle sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille sekä heidän yhteistyötahoilleen suunnatulle [verkkokurssille väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisystä](#). Ajankohtaista ilmiötason tietoa saadaan säännöllisesti myös kentältä käytännön työssä.

Useassa järjestössä tuotettiin tietoa julkaistussa muodossa. Erään järjestön ammattilaiset ovat toimittaneet kaksi kirjaa, joita nuorten kanssa työskentelevät eri alojen ammattilaiset voivat hyödyntää laajasti. Ensimmäinen järjestön työntekijöiden kirjoittama oma kirja *Lasten ja nuorten konfliktit. Opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen* (Turkka & Saarholm 2021) käsittelee sitä, miten lasten ja nuorten konflikteja tulisi ratkaista väkivallattomasti niin, että ne olisivat loppuun asti ratkaisuja, eikä haastateltavan mukaan ”niinkään, että miten – no katkastaan joku jäävuoren huippu ja sitten luullaan, että asia on hoidettua ja sitten siellä alhaalla kuhisee”. (H2) Kirjassa käsitellään esimerkiksi perheväkivallan ja nuorten seurusteluväkivallan parissa tehtävää työskentelyä sekä syvennyttään dialogiin pääsemiseen ja luottamuksen rakentamiseen haastavissa ristiriitatilanteissa. Nämä tilanteet ovat nuoriin liittyviä monisyisiä ilmiöitä sekä konflikteja. Toinen kattavasti nuorisoriikollisuuteen paneutuva kirja on toimitettu teos *Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun* (Turkka & Saarholm (toim.) 2023). Kirjaan on kirjoittanut yhteensä 35 asiantuntijaa sosiaali- ja rikosseuraamusalalta, kriminologian ja oppimisen tutkimuksen alalta sekä myös kokemusasiantuntijat. Ajatuksena on ollut, että nuorisoriikollisuutta kompleksisena aiheena tarkastellaan nimenomaan erilaisista ammatillisista näkökulmista, mikä tuo ilmiötä esiin kokonaisvaltaisesti.

Mainittu teos nuorisoriikollisuudesta sai alkunsa *Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin* -tutkimushankkeesta (2021–2024) yhteistyössä Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen tutkijoiden kanssa. Tämä Koneen Säätiön rahoittama tutkimushanke puolestaan nousi ilmiölähtöisesti tarpeesta tutkia rikoksilla oireileville nuorille tarjottavien palvelujen nykyistä tilaa ja etsiä ratkaisuja siihen, miten palvelurakenteita voidaan kehittää vastaamaan paremmin nuorten tarpeisiin. Haastatellun mukaan hankkeessa ratkotaan, ”minkä takia nämä palvelut eivät enää vastaa lainkaan tätä hc-porukkaa, jotka eivät ole sijoitettuja”. (H2) Hankkeesta on jo julkaistu yksi tutkimusjulkaisu *Palvelujen pirunpolskaa: asiantuntijanäkemyksiä rikoksilla oireilevien nuorten palveluverkoston kehittämisestä* (Pernaa ym. 2022) ja seuraava on tulossa vuonna 2023. Tutkimusjulkaisut tavoittavat eri alojen lukijoita ja tavan kansalaisia laajasti ja ovat usein verkkojulkaisuina avoimesti saatavia.

Järjestöissä kirjojen ja tutkimusten julkaisemisen ohella keskeinen tiedontuotannon muoto on koulutusten ja kurssien järjestäminen. Turvallisuuteen liittyen mielenterveysjärjestö järjestää koulutuksia työmenetelmistä ja osaamisesta ammattiauttajille: esimerkiksi *Kriisit ja selviytyminen, Vaativat kohtaamiset asiakastilanteissa* ja *Perhekompassi*. Se järjestää

kunnille ja organisaatioille muun muassa *Lapset puheeksi* -menetelmäkoulutusta ja järjestöille ja seurakunnille *Hyvä arki lapselle* -koulutusta. Maahanmuuttoon liittyen tämä järjestö toteuttaa esimerkiksi *Mielenterveystaitoja maahan muuttaneille oppilaille* -koulutusta, joka antaa välineitä kieli- ja kulttuuritieteiseen oppilaiden kohtaamiseen ja mielenterveystaitojen vahvistamiseen perusopetuksessa. Turvallisuuteen liittyen toinen, erityisesti nuorten kanssa töitä tekevä, järjestö tuottaa tuoreimpana koulutuksena oikeusministeriön toiveesta kurssin rikoksia tekevien nuorten kanssa tehtävästä työstä sote-alan ammattilaisille (5 op) yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa.

Sijaishuollon järjestössä puolestaan nostettiin esiin, että järjestöillä ja kolmannella sektorilla olevaa tietoa ei kukaan juuri kerää systemaattisesti kansallisella tasolla tällä hetkellä.

Se jää vähän sirpaleiseksi, ja järjestöt koittavat vaikuttaa sillä oman missionsa toteuttamiseen tietysti, ja kumppaneidensa ja asiakkaidensa hyväksi. Mutta jos ajatellaan hyvinvointialueita, niin kyllä jotenkin pitäisi saada se tieto sellaiseksi työkaluksi, jolla ennaltaehkäistään nimenomaan. Ja muutetaan toimintaa sen tiedon perusteella. Nyt se on hyvin hajanaista ja repaleista. Sen takia sitä ei käytetä riittävästi mun mielestä. Lastensuojelun Keskusliitto on yksi kokoava voima. (H3)

Lastensuojelujärjestössä todettiin hieman samaan tapaan tiedontuotannon tematiikasta, että tilasto- ja seurantatiedon kerääminen on tärkeää, mutta tällä hetkellä kansallisella tasolla tiedontuotannossa on paljon pulmia.

Meiltä puuttuu sellaista seuranta- tai tilastollista tietoa. [--] Että juuri kun ajattelee turvallisuusuhkiakin, niin siinä jotenkin just tämä, että olisi sellaista pitkäjänteisyyttä siinäkin tiedontuotannossa, että se on tosi olennaista. Ja sitten ollaan tietyissä osin pyritty sitten tavallaan omalta osaltaan palvelemaan nyt vaikka tässä kuritusväkivaltatematiikassa, että ollaan tehty sieltä 80-luvulta lähtien seurantaa, niin, joitain osin ollaan pystytty sitten vastaamaan siihen vähän itsekin. (H6)

Lastensuojelujärjestön haastateltavan mukaan tietoa ei kannata kerätä pelkästään turvallisuudesta yhtenä teemana, vaan se voisi liittyä johonkin muuhun olemassa olevaan tiedonkeruuseen. Tämän haastateltavan mukaan on tärkeä pohdinta, minkälaista tietoa tarvitaan. Esimerkiksi Lapsiuhritutkimuksessa fokuksessa oli lapsen kohtaamat erilaiset väkivallan muodot. Kouluterveyskyselyssä taas kysytään hyvin monesta asiasta. Nykyistä edellinen Lapsiuhritutkimus tehtiin vuonna 2013 ja sieltä vietiin joitain kysymyksiä uusimpaan Kouluterveyskyselyyn. Silloin näitä keskusteluja käytiin paljon: onko tämä riittävää uhrikokemus-teeman osalta kokonaan?

V: Ja nyt sitten kuitenkin lapsistrategiasta rahoitettiin tämä uudestaan tästä, mikä Tampereen yliopistossa on tuotettu. Se keskustelu oli kuitenkin, että juuri ehkä tiettyjä teemoja kysellään tiiviimmin, niin sitten sen pitäisi olla sisällytettynä Kouluterveyskyselyssä. Mutta jos halutaan laajempaa, niin se ei välttämättä aina riitä. Se on semmoinen hyvä pohdinta kyllä. Mutta se on varmaan isoin ja selkein kysely, mikä kouluista menee läpi. Kyllä tiedän, että Lapsiuhritutkimuksen osaltakin oli nyt haasteita osittain, että koulutkin on osa ja sitten, että kuinka paljon pystyy ottamaan vastaan näitä eri kyselyitä. Se on myös hyvä kysymys tähän tematiikkaan. [--] Mutta tiedän, että he teki tosi paljon, että he sai neuvoteltua niitä kouluja siihen mukaan.

K: Joo, mutta on tämä aihepiirikin semmoinen, että sitä voi olla vaikea saada läpi.

V: Niin, niin. Ihan yleisestikin jotenkin varmaan hyvä pohdinta, että mitä voi yhdistää, kapeutuuko liikaa sitten joku teema. Tai sitten se, että jos halutaan erikseen, niin mitkä haasteet siinä tiedontuottamisessa on. Niin semmoisia nyt mä tässä pohdin viimeksi, kun tätä keskustelua on käyty vuosi tämän tematiikan osalta, että pitääkö se kuitenkin tehdä erikseen. (H6)

Seuraavaksi listataan materiaaleja ja koulutuksia, jotka ovat samalla järjestöjen tiedontuotantoa. Niistä yksi keskeinen materiaalikokonaisuus on [lapsen oikeudet](#), johon on vuodesta 2010 alkaen valtion tuella panostettu. Lastensuojelun Keskusliitto vastaa Suomessa lapsen oikeuksien tiedotuksesta ja viestinnästä sekä ammattilaisille, mutta myös suoraan lapsille ja nuorille. Tämä tarkoittaa materiaalia siitä, lapsen mitä oikeudet tarkoittavat käytännössä sekä tietoa siitä, että nämä oikeudet perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja lastensuojelulakiin ja koskevat kaikkia lapsia ja nuoria taustaan katsomatta. Seuraavassa esitellään muutamia turvallisuuden aihealueita, joista materiaalia tuotetaan järjestöissä enimmäkseen: mielenterveys, turvallisuus sijaishuollossa, paloturvallisuus ja verkkoturvallisuus.

Mielenterveys

Mielenterveysjärjestön kaikki koulutukset ja materiaalit kiinnittyvät siihen, miten voidaan ennaltaehkäistä ja edistää, varhain tunnistaa ja tukea, jos on mielenterveyden riskitekijöitä, ja miten suojaavia tekijöitä voidaan vahvistaa, että mahdolliset riskit eivät toteutuisikaan. Tällä tavoin vahvistetaan turvallisuutta. Tästä yksi esimerkki on *Lapset puheeksi* -menetelmä, jonka kautta koulutetaan varhaisessa vaiheessa lapsen haavoittuvuuksista, miten ne voidaan ottaa puheeksi, ja tunnistaa ja tukea.

Mielenterveysjärjestö tekee vahvaa yhteistyötä ja yhteiskehittämistä kuntien opetustoimen eli opetustoimen johtajien, rehtoreiden, opiskeluhuollon päälliköiden, opettajien, varhaiskas-

vattajien, nuorisotyön ja harrastustoiminnan ammattilaisten kanssa. Lisäksi se tekee yhteistyötä järjestöjen kanssa, joilla on myös pintana lapset ja nuoret. Tällä hetkellä järjestö tekee vahvaa vaikuttamistyötä ministeriöiden suuntaan ja hallitusohjelmavaikuttamista. Järjestöllä on selkeä vaikuttamisen kärki tuleviin vaaleihin ja tulevaan hallituskautteen: seuraavan hallituksen pitäisi kiinnittää hallitusohjelmaan *Nuorten hyvinvointiohjelma* (Mieli ry 2022), jossa olisi mukana yli 140 organisaatiota.

Nuorten hyvinvointihan on monen ministeriön tonttia. On TEM:ä ja STM:ä, OKM:ä. Että ministeriöt osaavat myös tehdä yhteistyötä, että tulisi yhteinen näkemys tulevaan hallituskautteen ja sitten ketkä siellä vastuussa ovatkaan puolueet, että tämä on meidän yhteinen asia. (H9)

Samaisen haastateltavan mukaan aikuisten turvallisuuteen liittyvää osaamista vahvistaisi se, että nostetaan esille ”sitä hyvää, mitä aikuiset voivat tehdä”, ja kuinka hyvä voi potentiaalisesti lisääntyä, kun se nousee esiin. Se liittyy yhteiskunnan sekä jokaisen aikuisen arvoihin ja vastuuseen. Haastateltavan mukaan mediassa sen sijaan nostetaan usein negatiiviset uutiset esille moninkertaisesti.

Miksi me emme median ja muun kautta joka päivä vahvista, tuo vastapainoa tälle, kun aina tuodaan paha, pahoinvointia? Toki ne pitää tulla esille, mutta tuntuu, että pahoinvoinnin levittäminen on aina jotenkin paljon vaikuttavampaa (mediassa). (H9)

Haastateltava on huolissaan siitä, tuotetaanko tietoa vain pahoinvoinnista vai siitä, miten turvallisuutta voidaan lisätä ja mitä pitää ottaa huomioon perheessä. Hän painottaa, miten tietoa turvallisuudesta pitää välittää kaikille niille, jotka kohtaavat perheitä (kohtaamisosaaaminen), sillä sen avulla voidaan katkaista ylisukupolvisia ketjuja.

Negatiivisesta julkisuuskuvasta puhuttiin myös sijaishuollon järjestössä. Järjestöjen näkökulmasta sijaishuollon piirissä olevia lapsia ja nuoria syyllistetään tilanteestaan. Haastatellun mukaan sijaishuollosta pitäisi saada enemmän positiivista viestintää ja tietoa onnistumisista erityisesti mediaan. Sijaishuollossa toimivat kokevat nykyisen julkisen keskustelun leimaavan negatiivisesti sijaishuollon piirissä olleita nuoria sekä lastensuojelua ja sijaishuoltoa laajemminkin, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että lastensuojeluun on vaikea saada työntekijöitä. Haastateltavan mukaan tämä poikkeaa aiemmasta, sillä lastensuojelu on aiemmin ollut sosiaalityöntekijöiden keskuudessa melko haluttu työpaikka.

Mä luulen, että se imagon parantaminen lähtee siitä, että oikeasti toimitaan laadukkaammin ja vaikuttavammin, mutta myös siitä, mitä uutisoidaan asiasta. (H3).

Nykyinen työntekijäpula lastensuojelussa olisi hyvä peruste myös systemaattiselle tiedonkeruulle hyvinvointialueilla.

Turvallisuus sijaishuollossa

[Care Day – sijaishuollon juhlapäivä](#) on yksi esimerkki turvallisuutta edistävästä ja positiivisia kokemuksia sijaishuollosta esiintuovasta aloitteesta. Kansainvälinen Care Day on maailman suurin sijaishuollossa asuvia ja asuneita ihmisiä sekä heistä välittäviä ihmisiä juhlistava päivä. Tätä sijaishuollon juhlapäivää vietetään kansainvälisen mallin mukaan joka vuosi helmikuun kolmantena perjantaina ja Suomessa vuonna 2023 neljättä kertaa. Juhlapäivän alkuperäisenä ideana on ollut nostaa esiin sijoitettujen lasten ja nuorten ääntä ja oikeuksia sekä yhdistää sijaishuoltoon liittyviä henkilöitä keskustelemaan ja jakamaan tietoa sijaishuollosta. Juhlapäivän avulla sijaishuollosta viestitään positiivisella tavalla myös lastensuojelun ulkopuolisille tahoille. Viime vuosina Care Day Suomessa on sisältänyt esimerkiksi leivontahaasteen teemalla onnistumiset sekä useita mielipidekirjoituksia lastensuojelusta ja sijaishuollosta, joita on julkaistu eri medioissa valtakunnallisesti. Median avulla on lisätty tietoisuutta sijaishuollosta ja siitä, mitä sijaishuollossa tehdään sen eteen, että lapset, nuoret ja perheet voisivat hyvin. Nuorista ja ammattilaisista koostuvien ryhmien mielipidekirjoitusten tarkoitus on ollut edelleen tehdä sijaishuollossa asuvia ja asuneita sekä heistä välittäviä ihmisiä näkyväksi, vaikuttaa ennakkoluuloihin sekä synnyttää keskustelua. Care Dayn on lanseerannut Suomeen Pesäpuu. Lastensuojelujärjestössä työskentelevän haastateltavan mukaan se on nostanut esiin positiivisia kokemuksia sijaishuollosta huomioiden ne lapset ja nuoret, jotka asuvat sijaishuollossa. Juhlapäivän avulla on juhlittu yhdessä sitä, että sijaishuollossa olevat ja sijaishuollossa olleet lapset ja nuoret ovat selvinneet hankalista kasvuolosuhteista.

Työntekijät tekevät tärkeää työtä, ja lapsia ja nuoria pitää tukea riittävästi siinä, että he joutuvat asumaan oman kodin ulkopuolella. Se on vähän vastapainoa, tietynlaista ennaltaehkäisyä, mutta vähän käänteisesti siihen turvallisuusnäkökulmaan. Mitä enemmän me puhutaan, juhlitaan ja viestitään positiivisesti, tietenkin epäkohtia kaihtamatta. Jos tulee sellaisia esiin, niihin tartutaan. Mutta jotenkin se toisi vähän uudenlaista spiritiä sijaishuoltoon, että se ei ole minkäänlainen sylkykuppipaikka kenellekään, ei työntekijöille eikä lapsille ja nuorille, vaan mahdollisuus oikeasti hyvään elämään, koulutukseen ja työhön sitten aikanaan. Ja joissakin tilanteissa yhä enemmän kotiin paluuseen. Kuntoutuksen kautta perhe yhdistetään jälleen. (H3)

Paloturvallisuus

Palokunta on hyvin edullinen tai lähes ilmainen harrastus lähes kaikkialla Suomessa. Se sopii näin ollen vähävaraisille perheille ja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa oleville perheille. Alan järjestön edustajan mukaan palokuntaa harrastaa kuitenkin nuoret hyvin eri taustoista ja erilaisen sosioekonomisen taustan omaavista perheistä. (H5)

Sama haastateltava summaa, että lapsille ja nuorille tulisi tarjota enemmän tietoutta paloturvallisuudesta. Niiden lasten ja nuorten tiedot ja taidot eivät ole kovin hyvät, jotka eivät harrasta palokuntatoimintaa. Siksi jo peruskoulun ensimmäisistä luokista lähtien pitäisi panostaa esimerkiksi alkusammutusharjoitteluun ja poistumisharjoitteluun. Haastateltavan mukaan palokuntien osaamista tulisi hyödyntää lisää ja vapaaehtoisten palokuntien, sopimuspalokuntien ja kuntien ja nuorisotöiden tulisi tehdä enemmän yhteistyötä. *”Että siellä olisi kyllä palokunnissakin varmasti resursseja, että voitaisiin järjestää niitä koulutuksia ja harjoittelupäiviä enemmän.”* (H5)

Keskeisiä ja pitkäkestoisesti toteutettuja toimintamuotoja paloturvallisuusosaamiseen ja pelastustaitoihin liittyen ovat [NouHätä!-kampanja](#) ja [Päivä Paloasemalla -tapahtuma](#). *NouHätä!-kampanja* on yläluokkien valtakunnallinen pelastustaitokampanja, jonka avulla pyritään lisäämään nuorten valmiuksia ennakoida ja estää vaaratilanteita. *NouHätä!-kampanja* tavoittaa vuosittain yli 45 000 nuorta ympäri Suomen. Vuoteen 2023 mennessä sen mukaista opetusta on saanut 850 000 yläkoululaista. Turvallisuusopetusta onnettomuustilanteita varten on sähköinen oppimateriaali kampanjan materiaalipankissa. Koulu voi toteuttaa opetuksen itse tai pyytää apua pelastuslaitokselta.

Perheille suunnatulla *Päivä Paloasemalla -tapahtumassa* Paloturvallisuusviikolla esitellään palokuntien toimintaa sekä paloautoja ja -kalustoa. Tehtävärasteilla harjoitellaan alkusammutusta ja turvallista poistumista, kokeillaan pelastajien varusteita sekä opetellaan palovaroittimien huolenpitoa ja sähkökatkon varalle varautumista. Tapahtumissa tutustutaan myös palokunnan toimintaan ja joissakin tapahtumista järjestetään myös erilaisia näytöksiä.

Helsingin Pelastuslaitoksella toteutetaan poliisin kanssa *Tulipysäkki*-hanketta, missä puututaan nuorten luvattomaan tulenkäsittelyyn. Valtakunnallisesti eri pelastuslaitoksilla on hankkeesta erilaisia malleja. Helsingissä toimitaan siten, että poliisin yhteydenoton jälkeen pelastuslaitos käy sosiaalitoimen ja huoltajien kanssa läpi alle 15-vuotiaiden luvatonta syytelyä. Tällöin on kysymyksessä tilanne, jossa on jo poltettu jotakin arvokkaampaa, mistä on tullut vahinkoa. Ajatuksena toimintamallissa on, että kun syytelyä tapahtuu ensimmäisen kerran lapsen tai nuoren kohdalla, siihen puututaan laajasti viranomaisyhteistyötoiminnassa.

Käydään läpi sitä, että mitä siinä on tapahtunut ja saavat omin sanoin kertoa ja sitten käydään läpi, että mitä siitä olisi voinut tapahtua vielä isompaa. Sitten tehdään yhteisö- tai yhteisöopimus tai että näin ei enää toistamiseen saa tapahtua. Ja sitten samoin meillä pe-

lastuslaitoksella yritetään tehdä, että jos meille tulee tietoon, että jos jollain laajemmalla alueella alkaa esiintyä useampia pieniä tulipaloja, joista saadaan viitteitä, että ne voisi olla jonkun koulun oppilaita tai siihen alueelle liittyvää. Niin jopa etupainotteisesti mennään sekä ala- että yläasteikäisille pitämään sinne koululle jo luentoja aiheesta luvaton tulenkäsittely jo ennen kuin he ovat joko jääneet kiinni tai että tiedetään edes kuka on tekijä asiassa. (H13)

SPEK:llä turvallisuuteen liittyen on tuotettu materiaalia [72 tunnin varautumistarpeeseen](#), joka on viranomaisten ja järjestöjen laatima varautumissuositus kotitalouksille. Suositusten avulla osataan varautua kriiseihin. Tämä muutaman vuoden ajan toteutettu toimintamuoto on erityisen ajankohtainen vuonna 2023 energiakriisin aikana. Hanketta tekee järjestössä oma 72 tuntia -työntekijä ja konseptista on viestintäversio myös nuorille, jotka voivat kurtuttaa varautumisen tietoja ja taitoja materiaalin ja koulutuksen avulla. Tämä edelleen voi vähentää turvattomuuden tunnetta, joka liittyy väestön evakuointiin. 72 tuntia -konsepti on herättänyt kiinnostusta aktiivisemmin myös koronapandemian ja Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan aikana. Vuonna 2022 Lastensuojelun Keskusliitto oli mukana SPEK:in koordinoimassa toisessa kampanjassa, jossa pyrittiin lisäämään tiedon kautta lasten, nuorten ja perheiden turvallisuuden tunnetta energiakriisissä.

Yli Hyvä juttu -hanke toteutui yhteistyössä Helsingin kaupungin sosiaalitoimen ja vapaa-palokuntien kanssa. Siinä ohjattiin erityisesti lastensuojelun piirissä olevia nuoria vapaa-palokuntien piiriin. Pelastusallalla toimivan haastateltavan mukaan Helsingissä erityisnuoret harrastavat paljon palokuntatoimintaa eri palokunnissa. Palokunnan harrastaminen toimii inklusion periaatteella eli esimerkiksi erityisnuoria ei ole eroteltu omiin ryhmiin. (H13) *Palokaveri*-hanke on jatkoa *Yli Hyvä juttu* -hankkeelle ja toiminnalle. Tässä hankkeessa integroidaan eri taustoista tulevia palokuntanuorisotyöhön, ja sen toteutuksesta vastaavat Helsingin pelastusliitto ja Laurea-ammattikorkeakoulu.

Eritisyryhmät ovat yliedustettuina palokuolema- sekä palovammatilastoissa. Paloturvallisuusviikko edistää erityisryhmien, kuten syrjäytyneiden, ikääntyneiden ja muis-tisairaiden, paloturvallisuutta vaikuttamalla heidän kanssaan toimivien ammattilaisten sekä heidän kanssaan tai samassa ympäristössä asuvien ihmisten asenteisiin. (SPEK ei pvm.)

Erityinen esimerkki palokuntatoiminnasta erityistä tukea tarvitseville aikuisille on Illon VPK:n *Special Rescue* -osasto yli 15-vuotiaille kehitysvammaisille ja henkilöille, joilla on neu-ropsykologisia haasteita. Osastotyön vetäjät ovat saaneet sosiaali- ja terveysalan koulutuksen ja tekevät toiminnastaan YAMK-opinnäytetyötä. Haastateltava kuvaa, kuinka palokuntatoi-minnan ohjaamisessa tarvittaisiin sosiaali- ja terveysalan sekä nuorisotalon koulutusta etenkin erityisnuorten kohtaamisessa.

He pyrkii (opinnäytteessä) kartoittamaan sitä, että minkälaisia resursseja suomalaisilla palokunnilla olisi lähteä vetämään tällaista toimintaa ja, että minkälaista osaamista palokunnat kaipaisi, että löytyisi rahkeet lähteä tekemään tätä. Että toki, kun meillä on palokunnassa paljon sellaisiakin kouluttajia, toimijoita, joilla ei välttämättä ole juuri sosiaali- tai terveysalan tai nuorisoalan koulutusta, vaan lähes kuka vain voi toimia siellä nuoriso-osastokouluttajana, niin toki se tuollainen *Special rescue* -toiminta, missä puhutaan kuitenkin oikeasti kehitysvammaisista tai neuropsykologisista haasteista kärsivistä, niin se voi tuntua aika isolta kynnykseltä. (H5)

Palokuntanuorisotyön uudistamishankkeessa selvitetään palokuntanuorisotyön tilaa ja sen tavoitteena on kasvattaa palokuntanuorten ja palokuntanuorten ohjaajien määrää. Hankkeen lähestymistapa on urbaani ja se sisältää koulutusta ja itseopiskelua. Opiskelijat toisella asteella ovat hankkeen erityistä kohderyhmää. Pelustusalan haastatellun mukaan palokuntanuorisotyöhön koitetaan saada ulkoisia resursseja, sillä palokuntamaailmassa ei ole pystytty osallistamaan tarpeeksi vanhempia ja huoltajia harrastustoimintaan toisin kuin esimerkiksi urheilumaailmassa. Siinä, missä jalkapallossa, jääkiekossa ja salibandyssa harrastukset toimivat hyvin paljon siten, että vanhemmat osallistuvat, kuskaavat ja valmentavat, niin palokuntamaailmassa tätä ei hyödynnetä läheskään yhtä paljon. Haastatellun mukaan toiminnan suuremmalla volyyymilla kasvatetaan lasten ja nuorten turvallisuustietoutta, millä on vaikutustusta myös yhteiskunnallisesti. (H5)

Paloturvallisuudesta tuotetaan runsaasti materiaalia palokunnille itselleen [Palokuntaan-sivustolta](#). *Turvallinen palokuntatoiminta* -materiaali ja ohjeistukset ovat materiaalia palokunnille turvallisen ja avoimen palokuntatoiminnan järjestämiseksi ja jokaisen palokuntalaisen turvallisuuden takaamiseksi ja ne käsittelevät myös häirintä-, kiusaamis- ja syrjintätilanteita palokuntatoiminnassa. SPEK:llä toimii myös kolme turvahenkilöä, jotka tarjoavat tukea ja neuvoja kiusaamista, häirintää, syrjintää tai muuta epäasiallista kohtelua kohdanneille. *Terveenä palokunnassa* -materiaalit ovat puolestaan ohjeistuksia korona-aikana palokuntatoiminnassa mukana olemiseen. Osana nuoriso-osastojen turvallista toimintaa on suositus lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Verkkoturvallisuus

Kolmen järjestön toiminnassa painottui verkkoturvallisuuden edistäminen, joka osoittautui hyvin monipuoliseksi turvallisuuden alueeksi. Verkkoturvallisuuden viestintämateriaalit ja koulutukset olivat samalla järjestöjen tiedontuotantoa. Yhdessä järjestössä mediakasvatus alkaa jo odottaville vanhemmille. Järjestössä tuotetun materiaalin kautta rohkaistaan ja kannustetaan tulevia vanhempia pohtimaan ja peilaamaan materiaalia omaan vanhemmuuteensa. Tavoitteena on, että samalla kun tuleva vanhempi pohtii, minkälainen vanhempi hänestä

tulee, hän pohtii jo silloin, millä tavalla mediat ja digitaaliset ympäristöt näkyvät pian syntyvän lapsen elämässä ja minkälaisia pelisääntöjä juuri heidän perheessä lapsen mediankäytölle on. Järjestössä nähdään, että jo pikkulapsivaiheessa lapset saavat digitaaliset laitteet käteensä ja siitä oikeastaan alkaa elämänmittainen digikansalaisuus, jossa järjestön työn keskiössä on nimenomaan riittävät turvataidot ja se, että lapsi kasvaisi mediankäyttäjäksi, joka osaisi hyödyntää medioita omaksi ilokseen ja hyödykseen. Järjestön digitaalisessa nuorisotyössä yritetään myös voimaannuttaa nuoria hyödyntämään mediaa siinä, että nuoret käyttäisivät myös omaa ääntään eli tulisivat osaksi yhteiskunnallista keskustelua.

Seuraava haastatteluote kuvaa kattavasti tiedontuotantoa verkkoturvallisuudesta lastensuojelujärjestössä liittyen etenkin koronapandemiaan ja Ukrainan sotaan.

V: Me ollaan siis paljon jaettu materiaalia just siihen, että miten sitä omaa mielen hyvinvointia ylläpidetään tällaisessa ilmapiirissä, missä niitä uhkakuvia on ihan hirveästi ympärillä. Mediakasvatuksessa ollaan pyritty lisäämään tietoisuutta siitä, että nyt on saatanut olla vaikea muodostaa ajatusta siitä, että mikä on todellinen uhka ja mikä ei, koska mediat myös, niitten toimintalogiikat toimii klikkiotsikkojen avulla ja ollaan pyritty sitä tiedonhaun ja medialukutaidon osaamista vahvistamaan tällaisena aikana meidän mediakasvatusoppitunneilla ja vanhempainilloissa. Eli siinä mielessä sitä resilienssiä lisäämään myös niissä. *Nuortennetissä* on jaettu paljon nimenomaan mielen hyvinvointiin liittyvää, mitkä on ollutkin suosittuja nuorten keskuudessa, että niitä on klikattu paljon ja käyty lukemassa, toivottavasti, pyritty antamaan vinkkejä siihen, että jos olo on tosi kuormittunut, niin mikä siihen voisi auttaa. Sen tiedän kyllä meidän sisäisistä talon palaverista, että myös auttavissa palveluissa sota näkyi yhteydenotoissa kasvaneena huolenaiheena. Lapset ja nuoret otti yhteyttä, mutta myös vanhemmat, eli huolta ja pelkoa oli ilmassa. K: Joo, varsinkin tuo disinformaatio on tullut kanssa esiin, että sitähan sodan... Mitä kaikkea siitä voi seurata, niin sitähan lietsotaan ja tämmöisiä feikkivideoita sodasta on levinnyt TikTokissa ja näin.

V: Kyllä. Ja tietenkin myös ehkä muuten turvallisuuteen liittyen, niin myös se ikätasoinen mediankäyttö on aika keskeinen siinä meidän mediakasvatuksessa. Ukrainan sotaankin liittyen aika pienetkin lapset saattoi altistua sotasisällöille, mikä tietysti näkyi meidänkin yhteydenotoissa siinä mielessä, että aikuiset oli aika hämilläänkin, että mitäs nyt.

COVID-19-pandemian vaikutukset

Lastensuojelun Keskusliitto tuotti yhdessä THL:n kanssa selvityksiä koronapandemian vaikutuksista lastensuojeluun. Liitto toteutti esimerkiksi projektin *Neljä tarinaa nuorilta*, missä

tehtiin työtä kohdennetusti koronapandemian vaikutuksista lastensuojelukysymyksiin ja nostettiin esiin erityisesti nuorten näkökulmia. Tuottaessaan tietoutta lapsistrategiatyöhön järjestö raportoi kaksi kertaa koronatilanteesta ja siitä, millä tavalla se vaikuttaa lapsistrategiatyön eri teemoissa. Liitolla koronan vaikutukset on otettu mukaan myös koulutukselliseksi kokonaisuuksiksi; lastensuojelupäivillä on ollut koronateema kahtena eri vuotena.

Koronapandemia on kuitenkin ainoastaan yksi keskeisistä koko lastensuojelun sektoriin merkittävästi vaikuttaneista tekijöistä pitkällä aikavälillä. *”Kolmois kriisi – ilmasto, pandemia ja sota Ukrainassa – muodostaa edelleen syvenevästi riskejä lasten hyvinvoinnille ja oikeuksien toteutumiselle. Yhdessä odotettavissa olevan talouden taantumun kanssa se tulee värittämään Lastensuojelun Keskusliiton toimintaa ja vaikuttamistyötä vuonna 2023 ja mitä luultavimmin vielä sen jälkeenkin.”* (Lastensuojelun Keskusliitto, 2022.)

Nuorten konflikti- ja rikostyötä tekevän järjestön mukaan korona-ajalla oli toimintaan todella suuria vaikutuksia; järjestön työntekijät tekivät tuolloin paljon lähisuhdeväkivallan sovittelua sekä kouluttivat sosiaalialan ammattilaisia runsaasti jälkihuollon ja rikosseuraamuksen palveluista. Järjestö toimi nuorten kanssa Snapchatissa ja muilla sosiaalisen median alustoilla. Kun järjestö pystyi koronasulun jälkeen siirtymään lopulta jalkautuvaan työhön katutasolle, se tavoitti valtavasti nuoria kaupungilta ja alkoi pitää koulua tiloissaan heille, jotka olivat pudonneet varsinaisen koulun etäopetuksesta. Järjestö oli myös mukana viiden maan yhteisessä [Detached Youth Support -hankkeessa](#), jossa selvitettiin korona-ajan sosioekonomisia vaikutuksia Euroopassa keskittyen erityisesti sosiaalisesti syrjäytyneisiin nuoriin. Hanke keräsi nuoria tukevia parhaita käytäntöjä ja dokumentoi poikkeusajan seurauksia nuorten koulutuksen ja työllisyyden näkökulmista.

Ukrainan sodan vaikutukset

Järjestöjen haastateltavien mukaan muuttuva maailmantilanne ja sodat ylipäättään heijastuvat perheisiin ja sitä kautta nuoriin. Nuorten väliaikaisia asumispalveluja johtavan haastateltavan mukaan polarisaatiokehitys tulee vahvistumaan. Hän ei ole kuitenkaan vielä törmännyt esimerkiksi Ukrainan sodan pakolaisten ja Venäjältä tulevien nuorten välisiin ristiriitoihin. (H7) Toisessa järjestössä mainittiin, että muualta on tullut havaintoja, että venäläistaustaisten nuorten joukko oli liikkunut Z-merkin kanssa, mutta järjestön käytännön työssä Ukrainan sodan vaikutukset eivät (vielä) juuri näy. (H2)

Oon huolissani, että entistä enemmän tietysti muuttunut maailmantilanne ja osattomuus lisääntyy ja sitä kautta perheiden haasteet lisääntyy ja se [--] potentiaalisesti voi heijastella isoonkin joukkoon nuoria. Totta kai toisilla perheellä on paremmat edellytykset selvittää tästä tilanteesta kuin toisilla. Mä luulen, että polarisaatiokehitys tulee

tässä vahvistumaan. Ne kellä nyt menee sillä tavalla hyvin, niin heitä tämä ei paljon kolauta, mutta sitten taas kellä on jo aikaisemmin ollut haasteita, niin erilaiset inflaatiot ja muutkin asiat tulee vaikuttamaan siihen, että perheissä tulee olemaan haasteita. (H7)

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on ollut osa valtakunnan tason keskustelua ja Lastensuojelun Keskusliitto on tehnyt kansallista vaikuttamistyötä ja tiedottamista Ukrainan sodasta yhdessä ministeriöiden kanssa. Järjestössä on nostettu esille sotaan liittyviä kysymyksiä sekä lapsen oikeuksien teemoja myös yhdessä muiden järjestöjen, kuten UNICEF:n ja Pelastakaa Lapset ry:n, kanssa. Yksittäisenä tiedottamiseen liittyvänä tekona Lastensuojelun Keskusliitto julkaisi *Lastensuojelu.info* -sivustosta [ukrainankielisen version](#) helpottaakseen Suomeen tulleiden ukrainalaisten tiedon saantia lapsiperheille suunnatusta tuesta. Se luotiin tilanteessa, jossa Suomeen alkoi tulla lapsia ja perheitä Ukrainasta. Eräässä järjestössä otettiin käyttöön ukrainankielinen *Telegram*-kanava, jossa nuoret pystyivät käymään keskustelua ammattilaisten kanssa ukrainan kielellä.

Ukrainan sodan seurauksena varautumisen ja onnettomuuksien ehkäisyn ja pelastusalan ammattijärjestö on tehnyt paloturvallisuuskasvatusta vastaanottokeskuksissa Suomessa. Niissä on opetettu ukrainalaisnuorille muun muassa sähkölaitteiden käyttöä palo- ja onnettomuusvaarojen välttämiseksi. Myös yksittäiset alueelliset palokunnat ja palokuntayhdistykset ovat tavoittaneet ukrainalaisnuoria oman alueensa vastaanottokeskuksissa ja ottaneet nuoria mukaan toimintaan ja käyneet vetämässä paloautoesittelyjä. SPEK on koordinoanut Ukrainaan lähteneitä pelastusalan lahjoituksia, mutta nuoriso-osastojen toiminnassa ei ole ollut valtakunnallista toimintaa Ukrainan sotaan liittyen.

4.4 Yhteenvedo

Tämän raportin painopiste oli erityisesti viranomais- ja järjestötoimijoiden näkökulmissa. Suomessa useat lasten oikeuksiin keskittyneet järjestöt paitsi vahvistavat lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta arjen yhteisöissä, myös vievät omalta osaltaan tietoa lapsen oikeuksista sekä lapsille ja nuorille että heidän arjessaan mukana oleville toimijoille. Tämän realiteetin kanssa on linjassa se, että kansallisen lapsistrategian toimenpidesuunnitelmassa (Valtioneuvosto 2021b, 42) tuotiin esiin, että läheis- ja vertaissuhteiden tukemista ei pidä ymmärtää vain julkisen vallan asiana, vaan kansalaisyhteiskunnalla ja muilla yhteiskunnan toimijoilla, kuten kansalaisjärjestöillä ja kunnilla, on tässä suuri rooli. Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa toimenpiteiden 20 ja 21 lähtökohta oli rakentaa ”edellytyksiä hyvinvoiville yhteisöille ja lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteille eri elämänalueilla” (Valtioneuvosto 2021b, 42). Lapsistrategian toimenpide 20 oli toteuttaa sivusto lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kiusaamisen,

seksuaalisen häirinnän, väkivallan, vihapuheen ja syrjinnän vastaiselle työlle ja toimenpiteen 21 oli toteuttaa poikkihallinnollisesti tutkimushanke syrjäytymisvaarassa olevien ja osattomien lasten ja nuorten tilanteen selvittämiseksi (Valtioneuvosto 2021b, 41).

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten asemasta kootun järjestöjen asiantuntijatiedon perusteella voidaan yhteenvedona todeta, että tavoitteet lasten ja nuorten turvallisuuden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi olivat moninaisia niin järjestöjen perustoiminnassa kuin määräaikaisissa hankkeissakin. Lapsen ja nuoren elämän kokonaisuuden tukeminen matalalla kynnyksellä, onnettomuuksien ehkäisy ja heidän turvataitojensa kehittäminen olivat järjestötyön turvallisuutta koskevia tavoitteita. Samalla järjestöissä korostettiin lasten ja nuorten omien vanhempien velvollisuutta ja muiden aikuisen vastuuta lapsen ja nuoren turvallisen elämän takaamisessa ja lapsen oikeuksien toteutumisessa. Järjestöissä painotettiin usein myös lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kohtaamisosaamista. Järjestöjen turvallisuutta koskevissa tavoitteissa näkyi usean kriisin päällekkäisyys ja pitkäaikaisten toimintamuotojen ohella niissä oli aloitettu toimintaa koronakriisin sekä Ukrainan sodan seurausten paikkaamiseksi.

Järjestökartoituksessa tuli esiin, että joskus turvallisuushakiksi tunnistettiin myös lapsen ja nuoren oma asema sinänsä. Haavoittuvassa asemassa oleviksi ryhmiksi tunnistettiin marginalisoidussa asemassa olevat, vähemmistöihin kuuluvat (esim. kansalliset vähemmistöt), ne, joilla on toimintarajoitteita sekä, joiden perheessä on väkivaltaa, päihdeongelmia tai mielenterveyshäiriöitä. Lisäksi järjestöissä haavoittuvina ryhminä pidettiin ilman huoltajaa maahan muuttaneita lapsia ja nuoria, lastensuojelun sijaishuollossa olevia lapsia ja nuoria sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria.

Tutkitut kansalaisjärjestöt tekevät aktiivista vaikuttamistyötä julkishallinnon suuntaan edistämiensä toimintakenttien saralla, mikä näkyi erityisesti eduskuntavaalien 2023 lähestyessä. Esimerkiksi mielenterveysjärjestössä tuotettiin *Nuorten hyvinvointiohjelma. Ratkaisuja nuorten mielenterveyskriisiin* (Mieli ry 2022). Tämä valtakunnallinen mielenterveysjärjestö tekee toki muutenkin vahvaa vaikuttamistyötä ministeriöiden suuntaan, hallitusohjelmavaikuttamista sekä jatkuvaa yhteistyötä ja yhteiskehittämistä kuntien opetustoimen, nuorisotyön ja harrastustoiminnan ammattilaisten kanssa sekä lapsi- ja nuorisojärjestöjen kanssa. Lastensuojelun Keskusliitossa tehdään myös laajaa lapsi- ja perhepolitiikan vaikuttamista, missä nousevat esiin vahvasti sosioekonomiset kysymykset. Tällä hetkellä liitto ottaa kantaa sosiaaliturvauudistukseen lapsen oikeuksien näkökulmasta ja näihin asioihin tehdään pelkästään lausuntoja ja kannanottotyötä, mikä on tämän järjestön perustyötä. (H6)

Haavoittuvassa asemassa olevista suurin osa kuuluu vähemmistöihin, joilla ongelmat kasautuvat intersektionaalisesti. Esimerkiksi etnisiin ryhmiin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla ja nuorilla voi olla Suomessa kielen kanssa suuriakin haasteita. Siksi heillä on oppimisen ja koulunkäynnin suhteen ongelmia. Koulussa erityistä tukea vaativien

oppilaiden tuki ei kuitenkaan nykyisellään kohdennu oikein. Haavoittuvassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla onkin suuri mahdollisuus joutua negatiivisiin sykleihin. Toisin sanoen, kun hyvinvointiyhteiskunta rapautuu, yksilön oma toimintakyky korostuu. Erityisesti tästä syystä turvallisuuspääoman ja resilienssin merkitykseen lapsen ja nuoren eri elämänalueilla tulisi korostuneesti havahtua yhteiskunnassa ja tehdä aiheesta lisätutkimusta.

Lopuksi voidaan todeta, että tämän läheis- ja vertaissuhteita koskevan lapsistrategian toimenpiteen 21 toteutus tuotti tietoa yhteisöihin ja yhteiskuntaan kuulumisen tärkeydestä ja niiden merkityksestä lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteille. Järjestökartoitus osoitti, että yhteisöihin kuuluminen vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia, turvallisuutta ja sosiaalista osallisuutta arkielämässä niin fyysisissä kuin digitaalisissa ympäristöissä (ks. Valtioneuvosto 2021b, 42). Toivon mukaan tämä selvitys vie tietoa lasten ja nuorten arjessa mukana oleville toimijoille ja osaltaan voi edistää haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista lähisuhteissa ja -ympäristöissä.

5 Kunnallisen nuorisotyön näkemyksiä turvallisuudesta

Anni Nyyssölä ja Susanna Jurvanen

- Nuorisotyöllä on hyvät valmiudet havaita lapsiin ja nuoriin kohdistuvia turvallisuusuhkia sekä laajat ja joustavat keinot puuttua niihin monialaisella verkostotyöllä.
- Lasten ja nuorten turvallisuutta käsittelevien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistaminen toteutuu osana nuorisotyön perustoimintaa. Turvallisuuden näkökulmasta tärkeänä pidetään myös yhteisöllisyyttä ja yhteisöjen muodostamista.
- Turvallisemman tilan periaatteet ja antirasismi ovat osa nuorisotyötä, mutta vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten kiusaamiseen ja syrjintään puuttumiselle kaivataan kuitenkin enemmän toimia.

5.1 Kuntakartoituksen tausta ja tavoitteet

Tässä luvussa päätarkoitus oli luoda kuva kuntien toiminnasta, joka kohdistuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuden ja turvallisuuteen liittyvien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistamiseen kunnissa. Luvussa käsitellään sekä näitä erityisryhmiä että lasten ja nuorten turvallisuutta kokonaisuudessaan. Haavoittuvassa asemassa oleviksi määriteltiin hankkeessa lapsistrategian ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen identifioimia ryhmiä eli vammaisia ja toimintakyvyltään rajoitteisia, etnisiin vähemmistöihin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvia, lastensuojelun sijaishuollossa olevia ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä (ks. luku 1).

Tavoitettavuus- ja aikarajoitteiden vuoksi selvitys kohdistettiin pääosin nuorisotoimeen ja tätä kautta kunnalliseen nuorisotyöhön. Kunnalliselle nuorisotyölle asettaa tehtäviä yhtäältä Nuorisolaki (1285/2016, 2 §) ja toisaalta nuorisotyön ulkopuoliset tahot, jotka usein liittyvät talouteen, nuorisotyön hallinnolliseen asemaan kunnassa ja yhteiskuntapolitiikkaan (Kivijärvi ym. 2022, 30). Nuorisotyön lähtökohtana ovat erilaisten nuorten ja nuorten ryhmien tarpeet, nuorten oikeudet ja kulttuurit sekä paikallinen, alueellinen ja yhteiskunnallinen tilanne (ks. Kiilakoski 2021, 345). Usein nuorisotyössä puhutaan avoimesta, universaalista, kaikille tarkoitettusta sekä kohdennetusta, ongelma- ja huolilähtöisestä nuorisotyöstä. Turvallisuus näyttäytyy näissä molemmissa.

Selvitys koski erityisesti lasten ja nuorten arkielämään liittyviä toimia erityisesti vapaa-ajalla, harrastuksissa, digitaalisessa ympäristössä ja kaupunkitilassa. Lisäksi käsiteltiin yleisemmin

lasten ja nuorten hyvinvointia tukevia toimia. Turvallisuutta ja hyvinvointia on kunnan toiminnassa vaikea erottaa omiksi alueikseen erityisesti silloin, kun on kyse kunnan peruspalveluista. Lisäksi selvitettiin mahdollisuutta tuottaa tietoa haavoittuviin ryhmiin kuuluvien nuorten turvallisuudesta ja turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista yhdessä järjestöjen kanssa.

5.2 Aineistonkeruun toteutus

Kartoitus kattoi neljä kuntaa. Kuntia pyrittiin alkuun tavoittamaan maantieteellisesti koko Suomen laajuisesti, mutta lopulta kartoitus kattoi Helsingin, Espoon, Sipoon ja Kuopion kunnat. Kuntien haastateltavat valikoitiin tutkimukseen tutkijoiden verkostojen kautta sekä ohjausryhmän suosituksesta. Teemahaastattelua ohjasi tutkimuskysymyksistä muodostettu puolistrukturoitu haastattelurunko. Haastattelut toteutti Teamsissa tutkimushankkeen tutkija Susanna Jurvanen Nuorisotutkimusverkostosta. Haastattelut kunnille tehtiin 18.10.2022-17.1.2023. Niissä kunnissa, joihin tarvittiin tutkimuslupa, haastattelut alkoivat heti tutkimusluvan myöntämisen jälkeen loppuvuodesta 2022. Haastattelut nauhoitettiin ja tiedot täytettiin lomakepohjaan Webropol-kysely- ja raportointityökalun avulla. Haastattelut myös litteroitiin (yhteistyössä Tietotie Oy) ja analysoitiin sisällönanalyysin menetelmien mukaisesti.

Haastattelujen avulla selvitettiin, millaisia käsityksiä kunnissa toimivilla on lasten ja nuorten keskeisistä turvallisuushkista ja turvallisuustaidoista, -tiedoista ja valmiuksista. Lisäksi kartoitettiin tärkeitä hankkeita, tahoja ja toimijoita, joiden työ liittyy erityisesti vähemmistöihin kuuluvien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuden ja turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen vahvistamiseen. Lisäksi selvitettiin mahdollisuutta tuottaa tietoa haavoittuviin ryhmiin kuuluvien nuorten turvallisuudesta ja turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista yhdessä kuntien kanssa

Kuntatiedonkeruu jäi suunniteltua suppeammaksi, sillä tutkimuslupien hakeminen vei aikaa. Haastateltavat tavoitettiin kunnissa puhelimen ja sähköpostin välityksellä. Kuntien sosiaalitoimen edustajia (vuonna 2022) ei tavoitettu lainkaan eikä vuoden 2023 puolella hyvinvointialueiden tultua voimaan tehdyt yhteydenotot tuottaneet tulosta. Tämä rajasi haastateltavien joukkoa. Vastaavia havaintoja sosiaalitoimen ja erityisesti lastensuojelun työntekijöiden vaikeasta tavoitettavuudesta tutkimukseen on tehty myös aiemmassa tutkimuksessa (Pekkarinen ym. 2019), minkä voi tulkita merkiksi lastensuojelun kuormittumisesta. Kuntatyöntekijöiden tavoittaminen haastatteluun osoittautui ylipäättään haastavaksi. Kunnissa työntekijöiden yhteystiedot eivät olleet kaikissa kunnissa saatavilla verkossa.

Tutkimuskysymysten pohjalle rakentuva puolistrukturoitu haastattelurunko ohjasi haastatteluja. Työryhmän laatima haastattelurunko sisälsi seuraavat teemat, joista keskusteltiin jokaisen haastateltavan kanssa. Haastattelurunko kunnille on kokonaisuudessaan liitteessä 3.

Haastattelun eri osioissa kysyttiin myös, onko kunnan turvallisuuteen liittyvässä toiminnassa huomioitu erityisesti syrjäytyvässä asemassa olevat ja vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret.

- Turvallisuuskäsitys, turvallisuusuhkat ja tiedontuotanto
- Lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvät ohjelmat, kampanjat tai hankkeet
- Tiedot, taidot ja valmiudet, joita lapsilla ja nuorilla on liittyen turvallisuuteen
- Muut keinot edistää turvallisuutta
- Ukrainan sota ja koronapandemian vaikutukset

Haastateltavat vastasivat haastattelurungon kysymyksiin vapaamuotoisesti ja laajasti. Haastateltavat saattoivat esimerkiksi puhua omasta toiminnasta, kun kysyttiin valtakunnallisiin hankkeisiin osallistumisesta ja samoin päinvastoin. Tämä on ymmärrettävää, sillä näitä ei ole aina edes mahdollista rajata toisistaan erillisiksi, esimerkiksi sellaisten hankkeiden osalta, joissa kunta on ostanut palvelun ja maksaa siitä, tai silloin kun yhteistyö esimerkiksi järjestön kanssa on erittäin laaja-alaista. Suurin osa haastateltavista painotti sitä, että he tuntevat oman toimialansa käytännöt, mutta muilla toimialoilla voi olla toimia, joista he eivät ole tietoisia. Aineistonkeruun rajoitteiden takia haastatteluissa nousseita asioita on pyritty vuoksi laajentamaan desk researchilla. Esimerkiksi haastatteluissa mainituista hankkeista on haettu lisätietoa verkkolähteistä siltä osin kuin ne ovat olleet saatavilla.

5.3 Kuntakartoituksen tulokset

Seuraavassa osiossa käydään läpi kuntakohtaisen kartoituksen tuloksia. Aluksi esitellään kunnallisen nuorisotyön turvallisuuskäsityksiä niiltä osin, kun ne haastatteluaineistossa avautuivat. Tämän jälkeen käydään läpi nuorisotoimen näkemyksiä lapsiin ja nuoriin kohdistuvista keskeisistä turvallisuusuhkista, jonka jälkeen siirrytään käsittelemään kuntien toimia lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi. Sen jälkeen esitellään kunnallisen nuorisotyön toimintaa lasten ja nuorten turvallisuutta koskevien tietojen, taitojen ja valmiuksien kehittämiseksi. Lopuksi käydään läpi kunnallisen nuorisotyön yhteydessä tehtävää tiedonkeruuta ja -tuotantoa.

5.3.1 Turvallisuuskäsitykset nuorisotoimen haastatteluissa

Turvallisuus ymmärrettiin kunnallisen nuorisotyön piirissä hyvin laaja-alaisesti. Haastateltavien käsitys turvallisuudesta seurasi nykytutkimuksessa painottuvaa laajaa turvallisuuden määritelmää ja esimerkiksi hyvinvointi nähtiin osana lasten ja nuorten turvallisuutta (ks. esim. Heusala, 2011). Myös yhteisöllisyys ja tukea tarvitsevien yksilöiden kannatteleminen näyttävä-

tyivät merkittävänä osana kunnallisen nuorisotyön näkemystä turvallisuudesta. Nuorisotyö ei kuitenkaan ole yksin näkemyksessään yhteisöllisyydestä osana turvallisuutta. Vastaava ajatus nousi selvityksessä esille myös järjestökartoituksen tuloksissa.

Eräs haastateltava kuvasi ymmärrystään turvallisuuden laajasta merkityksestä kahden ulottuvuuden, *safety* ja *security*, avulla. Nämä rinnastuvat tutkimuksessa esiin tuotuun pehmeään ja kovaan (STN 2022) turvallisuuteen:

Kun mä puhun turvallisuudesta, mä puhun siit, kun sä puhuit laajasta turvallisuudesta, niin mä hahmotan sen kahtena ulottuvuutena, joissa on että se on suomeksi hankalasti käännettävissä, mutta englanniksi se menis *security* ja *safety* tai saksaksi menisi *Sicherheit* tai *Gefahrlosigkeit*. Se hahmottuu ei pelkästään turvallisuutena, jota vaikka aseistetut poliisit tuottaa, vaan se on turvallisuutta, jota turvallinen yhteisö ja muiden ihmisten kanssa kanssakäyminen ja läsnäolo tuottaa. Tietysti nuorisotyön näkökulmasta se *safety*-turvallisuus on relevanttia ja sitä oman arvioni mukaan pidetään harmillisen harvoin esillä. Sitä *security* halutaan panostaa ja laittaa niitä linnaan. Vähän eksyin. (H16)

Edellisen lainauksen haastateltava kuvasi turvallisuuden eri ulottuvuuksia, mutta myös nuorisotyön asemoitumista näille laajasti ymmärrettävän turvallisuuden ulottuvuuksille. Lainauksessa nuorisotyö kiinnittyi ennen kaikkea sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisön kautta muodostuvaan turvallisuuteen, joka eroaa henkilökohtaista koskemattomuutta, fyysistä terveyttä ja omaisuutta uhkaaviin vaaroihin liittyvästä turvallisuudesta.

Sosiaaliset suhteet eivät kuitenkaan vielä sellaisenaan riitä pohjaksi turvallisuudelle. Turvallisen yhteisön katsottiin nuorisotyön kentällä rakentuvan vasta luottamuksen myötä (ks. myös Assmuth ym. (toim.) 2021). Luottamusta kuvattiin tarvittavan niin eri ammatillisten toimijoiden kuin nuorten ja ammattilaisten välillä. Haastateltavat katsoivat luottamuksen olevan edellytys sille, että yhteistyö erilaisissa moniammatillisissa kokoonpanoissa oli toimivaa. Epäluottamus eri ammatillisten toimijoiden välillä saattoi erään haastateltavan mukaan johtaa esimerkiksi tilanteisiin, joissa lastensuojelun ulkopuolinen ammattilainen jätti lastensuojeluilmoituksen tekemättä. Eräässä haastattelussa tuli kuitenkin esille, että esimerkiksi Helsingissä sekä viranomaisten keskinäinen luottamus että nuorten luottamus viranomaisiin on huomattavasti paremmalla tasolla kuin muissa Euroopan suurissa kaupungeissa. Nuorten kuvattiin esimerkiksi pääsääntöisesti luottavan poliisiin. Jopa nuorten, joista nuorisotyöntekijät ovat huolissaan tai jotka tekevät rikoksia kuvattiin kertovan asioistaan suhteellisen avoimesti.

Luottamus nuorten ja ammattilaisten välille syntyy muun muassa arkisten kohtaamisten kautta. Arkisten kohtaamisten myötä syntyneestä luottamuksesta on etua myös silloin, kun nuorten kanssa joudutaan käyttämään voimakkaita toimenpiteitä (Malm 2018, 40, 48, 106).

Meil on satojen ihmisten organisaatioita, ja se vaatii tietysti sitä, et on luottamusta toimijoiden kesken ja tietoo liikkuu ja ollaan valmiita. On käsitys siitä, et ollaan samalla puolella. (H16)

Eräs haastateltava tuo esille, ettei lasten ja nuorten turvallisuuden kokemuksiin ja turvallisuuden tunteeseen juuri keskitytä eikä niitä esimerkiksi kovin systemaattisesti seurata. Toisaalta lapset ovat itse nostaneet esille omia turvallisuuden kokemuksiin esimerkiksi Helsingin Unicefin kanssa toteuttamassa Lapsiystävällinen kunta -työskentelyssä (Unicef, ei pvm.). Huolimatta siitä, ettei lasten ja nuorten subjektiivisia turvallisuuden kokemuksiin erityisen systemaattisesti seurata, on lasten ja nuorten kanssa jatkuvassa yhteydessä oleva nuorisotyön kenttä hyvin perillä siitä, mikä nuoria milloinkin huolettaa ja mitkä nuoriin kohdistuvat turvallisuusuhkat ovat milloinkin ajankohtaisia. Edellisen lainauksen toteamus ”*tietoo liikkuu ja ollaan valmiita*” tuntuu kiteyttävän hyvin nuorisotyön roolin niin lasten ja nuorten turvallisuudesta muodostettavan tiedon ajankohtaisessa tuottamisessa kuin turvallisuutta uhkaaviin ilmiöihin nopeasti reagoimisessakin.

Turvallisuusajattelu ei kuitenkaan ole siirtynyt nuorisotyön kentälle täysin itsestään. Esimerkiksi Helsingissä turvallisuusnäkökulman kuvataan muodostuvan ennen kaikkea Turvallisuus- ja valmiusyksikön monialaisen yhteistyön myötä. Turvallisuus- ja valmiusyksikön työskentelyn katsotaan lisänneen turvallisuusajattelua myös nuorisosalalla. Turvallisuus on noussut Helsingissä esille myös nuorten osallistuvan suunnittelun, Nuorten budjetin (2022–2023) kautta. Lisäksi yhteistyö nuorisotyön ja eri toimijoiden välillä tiivistyi turvallisuuden näkökulmasta myös koronapandemian myötä. Pääkaupunkiseudulla alettiin seurata nuorten tilannetta nuorisotyön, poliisin, lastensuojelun ja kaupunkien turvallisuusviranomaisten yhteistyönä ja viestittiin tilanteesta myös muille kuin nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille (Kauppinen ym. 2023).

5.3.2 Kuntien nuorisotoimen näkemys lapsiin ja nuoriin kohdistuvista keskeisistä turvallisuusuhkista

Lasten ja nuorten keskeiset turvallisuusuhkat eivät kunnallisen nuorisotyön haastatteluissa liittyneet globaaleihin uhkiin, kuten sotiin tai ilmastonmuutokseen, vaan paikantuivat ennen kaikkea julkiseen ja puolijulkiseen tilaan sijoitettaviin uhkiin sekä päihteisiin. Näin ollen ne erosivat hieman järjestöjen esiin tuomista turvallisuusuhkista. Erään haastateltavan mukaan lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyviä riskejä ja ilmiöitä esiintyy eniten kaupakeskuksissa. Keskeisimmiksi nuorten kohtaamiksi turvallisuusuhkiksi kuntien haastateltavat nostivat esiin häirinnän ja syrjinnän.

Seksuaalisen häirinnän ja syrjinnän nähtiin kohdistuvan erityisesti tyttöihin, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin sekä maahanmuuttajataustaisiin nuoriin. Uhkana ei niinkään nähty muita

nuoria, vaan aikuiset kantasuomalaiset miehet, jotka saattavat kosketella tyttöjä sekä ehdotella ja puhua heille sopimattomia. Lisäksi aikuisten miesten kuvattiin kohtelevan maahanmuuttajataustaisia nuoria sopimattomasti ja haastavan heidän kanssaan riitaa (ks. myös Nyysölä ym., 2023). Vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten turvallisuushkien katsottiin syntyvän heihin kohdistuvan yleisen negatiivisen suhtautumisen ja asennoitumisen myötä. Vähemmistöryhmien kohdalla kiusaamisen ja syrjinnän nähtiin korostuvan verrattuna muihin lapsiin ja nuoriin.

Kaupunkitilassa huonosti käyttäytyvien aikuisten miesten toimintaan saattoi haastateltavien mukaan liittyä humalatali. Päihteet eivät kuitenkaan nousseet turvallisuushkaksi ainoastaan tuntemattomien aikuisten käyttämänä. Joko itse käytetyt tai lähipiirin käyttämät päihteet nähtiin erityisenä turvallisuushkana syrjäytymisvaarassa olevilla lapsille ja nuorille. Merkittävänä uhkana nuorille mainittiin liikkuminen ympyröissä, joihin liittyi huumeiden käyttöä. Päihteitä ei kuitenkaan nähty syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten ainoana turvallisuushkana. Eräs etsivää nuorisotyötä tekevä nuoriso-ohjaaja kuvasi asiakaskuntansa koostuvan pääasiassa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista. Hän yhdisti asiakkaihinsa kohdistuvan moninaisia turvallisuushkia:

Seksuaaliväkivalta, väkivalta, lähisuhdeväkivalta, ja kiusaaminen on kauheen yleistä meidän asiakkaissa. Ja ne johtaa niihin mielenterveysongelmiin, joita on melkein kaikilla. Itsetuhoisuutta on joka neljännellä. (H18)

Turvallisuutensa puolesta erityisen haavoittuvana ryhmänä haastatteluissa nähtiin myös lastensuojelulaitoksista luvottomasti poissaolevat nuoret, eli niin sanotut hatkaajat, jotka nousivat ryhmänä esiin myös järjestöjen haastatteluissa. Toisaalta kodin ulkopuolelle sijoitetujen nuorten turvallisuus nähtiin heikommaksi myös asuinpaikoissa ilman hatkaamistakin.

Nuoriin kohdistuvien turvallisuushkien kohdalla esille nousi myös lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvä polarisaatio. Vaikka turvallisuuteen ja turvattuuteen liittyvät asiat ovat esillä nousevissa määrin, elää valtaosa lapsista ja nuorista historiallisesti tarkasteltuna erittäin turvallisessa ympäristössä. Samanaikaisesti esimerkiksi Helsingin kuvataan olevan segregoitunut turvallisuuden osalta merkittävästi. Tämän vuoksi toisella alueella kohun synnyttävä turvallisuutta uhannut tapahtuma saatetaan toisella alueella kokea arkipäiväiseksi.

Vaikka osa haastateltavista mainitsi nuorten jengiytymisen, ei nuorten katuväkivaltaa nostettu keskeiseksi turvallisuushkaksi. Eräs haastateltava huomautti, että jatkuva puhe turvallisuudesta ja nuorten äärioireiluista voi kääntyä itseään vastaan (ks. myös Laine, Kauppinen & Malm, 2023). Hänen mukaansa lisääntyvä puhe nuorten äärikäyttäytymisestä sekä lisää huolta että itse äärikäyttäytymistä. Hän katsoi, että keskustelu katujengeistä saattaa lisätä keskustelua vartijoista ja turvakameroista, mutta se ei lisää yhteisöllisyyttä ja nuorten kokemusta turvallisuudesta.

[--] kun aikuiset alkavat ajatella, että nuoret käyttäytyvät huonosti, niin se muuttaa aikuisten katsetta nuoria kohtaan. Se aiheuttaa sitä, että kun aikuinen kävelee kadulla ja kohtaa nuoren tai nuorten ryhmän, jos hänellä on takaraivossaan ajatus, että nyt nuoret voivat olla minulle uhka, niin vaihtaa kadun puolta, jolloin sille nuorelle tulee se sisäinen kysymys, et oonks mä jotenkin vaarallinen. Oonks mä jotenki turvaton? Onks täällä jotain riskejä? Pitääks mun jotenki olla huolissani? Tai sitte se katse, jolla nuoreen katsotaan, niin se tarttuu siihen nuoreen, jolloin se nuorten pahoinvointi lisääntyy [--] (H16)

5.3.3 Kuntien toimet turvallisuuden vahvistamiseksi

Kuntien toiminta lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamiseksi painottuu arjen perustoimintaan ja yhteistyöhön järjestöjen kanssa kaikilla kunnan toimialoilla. Tämän tutkimuksen kohde eli nuorisotyön palvelut kuuluvat kunnan lakisääteisiin tehtäviin. Kunnat voivat tuottaa palveluita itse tai hankkia niitä muilta palveluita tuottavilta organisaatioilta kuten järjestöiltä. Sosiaali- ja terveystyöpalvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueiden vastuulle vuodesta 2023 alkaen. Lisäksi turvallisuutta edistetään verkko-, liikenne- sekä paloturvallisuuden alueilla muun muassa pelastustoimessa. Turvallisuuteen liittyvinä toimina valtakunnallisesti ja kunnissa on myös mainittava yliopistojen järjestämä varhaiskasvatus- ja opettajankoulutus.

Tärkeä osa kunnallista turvallisuutta on myös paikalliset turvallisuussuunnitelmat huolimatta siitä, ettei turvallisuussuunnittelu ole lakisääteistä toimintaa (TUOVI ei pvm.) Turvallisuussuunnitelman tavoitteena on ennaltaehkäistä erilaisia tapaturmia, onnettomuuksia, rikoksia ja häiriöitä sekä vahvistaa ihmisten turvallisuuden tunnetta. Suunnitelma tehdään yhteistyössä kunnallisen virkamiesjohdon, poliisin, pelastuslaitoksen ja paikallisten yhteisöjen, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa, mutta yhteistyöhön voivat osallistua myös muut kunnat tai maakunnat (Kuntaliitto ei pvm.). Esimerkiksi Helsingissä ja Oulussa kaikkien kaupunkilaisten turvallisuutta edistää erillinen turvallisuusyksikkö. Helsingissä kaupunkikanslian turvallisuus ja valmiustiimi on ohjausvastuussa turvallisuustyöstä ja toimii asiantuntijana paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Tiimin tehtävänä on myös edistää ja koordinoida kaupungin yleisiä turvallisuusasioita (Helsingin kaupunki ei pvm.) Tässä katsauksessa lasten ja nuorten turvallisuutta vahvistavan toiminnan tarkastelussa kuitenkin painottuvat nuorisotyön oma toiminta sekä kunnallisten toimijoiden ja järjestöjen kanssa tehtävä monialainen yhteistyö.

Käytämme tässä selvityksessä käsitettä työmuoto tai nuorisotyön muoto kuvaamaan tiettyä nuorisotyön toimintaa, vaikka käsitettä voidaan käyttää myös kuvaamaan täsmällisemmin sitä, mitä nuorisotyössä tehdään tietyn päämäärän saavuttamiseksi (ks. Tormulainen & Kauppinen, 2022, 44). Nuorisotyön haastatteluissa ilmeni, että nuorten turvallisuus ja sen vahvistaminen

ovat kiinteä osa kunnallista nuorisotyötä. Koska hyvinvoinnin tukeminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen ovat nuorisotyön ytimessä, nuorisotyössä vallitsevan yhteisöllisyyttä korostavan turvallisuuskäsityksen näkökulmasta kaikki nuorisotyö voidaan nähdä lasten ja nuorten turvallisuutta edistävänä toimintana. Kuitenkin myös perinteisempi, rikoksien ja häiriöiden ennaltaehkäisyn kautta muodostuva turvallisuusajattelu voidaan nähdä perusteena tietyille nuorisotyön muodoille, kuten jalkautuvassa nuorisotyössä. Turvallisuusajattelu oli haastattavien puheissa läsnä myös muunlaisessa nuorisotyössä, kuten nuorisotaloilla tehtävässä työssä ja erilaisten tapahtumien järjestämisen yhteydessä. Haastattelussa esimerkiksi nousi esille turvallisen tai turvallisemman tilan periaatteet arjen nuorisotyössä. Turvallisemman tilan periaatteiden taustaa ja käyttöä Tietolaatikossa 3.

Tietolaatikko 3. Turvallisemman tilan periaatteet

Turvallisemman tilan periaatteet

Turvallisemman tilan periaatteiden laatimisen tarkoitus ja merkitys on ehkäistä syrjintää, häirintää ja epäasiallista kohtelua ja edistää niihin puuttumista. Turvallisemman tilan periaatteiden tavoitteita ovat muun muassa:

- 1) *edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta huomioiden, että käsitykset tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta ja turvallisuudesta saavat jatkuvasti uusia vaikutuksia ja ne kehittyvät*

Yleisesti ottaen puhutaan turvallisemman tilan periaatteista, ei turvallisen tilan periaatteista. Täysin turvallista tilaa kaikille on tuskin mahdollista luoda eli mikään taho ei voi aina taata, ettei syrjintää välttämättä tapahtuisi. Periaatteilla voidaan kuitenkin rakentaa ennakoivasti turvallisempia tiloja, joissa ei tarvitse pelätä syrjintää. Keskeistä onkin nimenomaan sanoittaa ja löytää uusia sanoja sanoittaa asioita yhdenvertaisemmin. Turvallisemman tilan periaatteita on otettu käyttöön 1970-luvulta lähtien varsinkin nais- ja vähemmistöliikkeissä, joista pyrittiin tekemään suunnitelmallisesti ja tietoisesti yhteisöllisempiä ja turvallisempia. Erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä ei ollut 1970-luvulla tiloja, joihin kokoontua turvallisesti ja ilman pelkoa syrjinnästä.

- 2) *tarjota menetelmiä periaatteiden suunnitteluun, mutta kannustaa periaatteista kiinnostuneita myös käyttämään luovuutta oman prosessinsa laatimisessa*

Turvallisemman tilan laadinnassa ja toteuttamisessa keskeisintä on prosessi, mikä pätee erityisesti työyhteisön omien periaatteiden laatimisessa. Nimenomaan prosessi periaatteiden laatimiseksi saa miettimään ja arvioimaan ja huomaamaan asioita, jotka aiemmin ovat saattaneet jäädä näkemättä. Prosessissa keskustellaan, millaisissa vuorovaikutustilanteissa koemme olomme hyväksi ja tulemme nähdyksi ja kuulluksi. Prosessissa voidaan pohtia, miten omalla toiminnalla ja käytöksellä voidaan edistää etenkin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Toisin sanoen turvallisemman tilan periaatteiden prosessoinnin avulla voidaan oivaltaa, että vanhat toimintatavat ovat mahdollisesti olleet ongelmallisia.

- 3) *luoda työkaluja turvallisemman tilan periaatteiden laatimiseen juuri omassa kunnassa, järjestössä, palvelukokonaisuudessa tai yksikössä*

Turvallisemman tilan periaatteita voidaan tehdä tilaan, ryhmään ja toimintaan niin fyysiseen tilaan kuin digitaalisiin ympäristöihin. Periaatteita käytetään erilaisissa toiminnoissa, esimerkiksi harrastus- ja järjestötoiminnassa. Turvallisemman tilan periaatteita on alettu ottaa laajasti käyttöön myös Suomessa 2010-luvulla. Kunnissa ne ovat yleistyneet esimerkiksi osana niiden palveluja, kuten kirjastopalveluja. Tästä esimerkkinä on **Helsingin keskustakirjasto Oodin turvallisemman tilan periaatteet**, jotka on tehty yhdessä kirjaston asiakkaiden kanssa. Järjestökentällä etenkin koulutusalan järjestöissä sekä sosiaali- ja terveysjärjestöissä on tehty turvallisemman tilan periaatteita, mm. **Diakonissalaitos, Plan International Suomi, Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry, Allianssi ja Nicehearts ry**.

Syrjinnän vastaiseen työhön liittyen Suomen nuorisotalon kattojärjestö Allianssi ry julkaisi vuonna 2021 vihapuheesta vapaan keskustelun säännöt kaikille hyödynnettäväksi. Sillä oli jo aiemmin käytössä toiminnassaan turvallisemman tilan periaatteet ja sen jälkeen siis myös vihapuheesta vapaan keskustelun säännöt. Niiden laatimisen avulla tämä valtakunnallinen nuorisotalojärjestö halusi luoda saavutettavan ja turvallisen ympäristön osallistua järjestön toimintaan ja rakentaa avoimemman keskustelukulttuurin. Järjestön mukaan ”vihapuhe on yksilön tai ryhmän ihmisarvon kyseenalaistavaa häiritsevää puhetta, ennakkoluulojen levittämistä tai loukkaavia ilmaisuja. Se luo uhkaavaa ilmapiiriä ja sulkee osan ihmisistä keskustelun ulkopuolelle. Vihapuheen tarkoitus on hiljentää” (Allianssi ei pvm.). Järjestön mukaan ”hedelmällistä keskustelukulttuuria tukee avoimuus kuulla perusteluja omaa mielipidettä vastaan, muiden keskustelijoiden yksityisyyden kunnioittaminen sekä oman pätevyyden ja tiedon rajojen tunnistaminen. Jokainen keskustelija on velvollinen pohtimaan kenen suulla ja tiedoilla puhuu sekä antaa tilaa aiheen asiantuntijoille ja kokemusasiantuntijoille”. (Allianssi ei pvm.)

Alla ovat vapaasti kaikkien hyödynnettävissä ja sovellettavissa olevat Allianssin laatimat vihapuheesta vapaan keskustelun säännöt:

”Avoimen ja kunnioittavan keskustelukulttuurin toteutumiseksi emme hyväksy:

- oletusten tekemistä ihmisistä tai ihmisryhmistä liittyen heidän ominaisuuksiinsa,
- stereotyyppien esittämistä ja levittämistä ihmisryhmistä liittyen heidän ominaisuuksiinsa,
- loukkaavia tai häiritseviä vertauksia ihmisryhmistä liittyen heidän ominaisuuksiinsa,
- henkilön osaamisen tai ymmärryksen arvioimista henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella tai
- toisen keskustelijan haukkumista tai henkilön ominaisuuksien kommentoimista

Nämä säännöt koskevat niin sanallista kuin sanatonta viestintää. Sääntöjen vastaiset tekstit ja symbolit ovat kiellettyjä myös pukeutumisessa ja eleissä.

Keskustelijalle:

- puutu sääntöjen vastaiseen toimintaan erityisesti silloin, kun se ei kohdistu itseesi,
- kannusta muita ja huolehdi siitä, että jokaiselle syntyy keskustelussa tilaa puhua ja
- pyri tunnistamaan oma valta-asemasi suhteessa muihin, ja toimimaan se tiedostaen”

Lähteet

Allianssi (ei pvm.) [Turvallisemman tilan periaatteet ja vihapuheesta vapaan keskustelun säännöt](#). (Viitattu 8.3.2023.)

Helsingin kaupunki (2021) [Opas turvallisemman tilan periaatteiden laatimiseen](#). (Viitattu 8.3.2023.)

Humak (ei pvm.) [Digiohjauksen alustakokeiluja – miten luoda turvallisemman tilan periaatteilla kunnioittavaa digikohtaamista?](#) (Viitattu 8.3.2023.)

Turvallisen tilan periaatteet heijastivat hyvin nuorisotyön laajaa turvallisuuskäsitystä. Niiden kautta turvallisuus laajenee esimerkiksi fyysisistä uhista kaikille taattavaan rauhaan olla oma itsensä. Esimerkiksi Helsingissä nuorisotyöntekijät olivat saaneet perehdytystä aiheeseen, ja nuorisotyöntekijöiden odotettiin toimivan turvallisen tilan periaatteiden eteen. Myös Kuopiossa nuorisotiloista pyrittiin tekemään mahdollisimman turvallisia, jotta ne olisivat kaikille avoimia ja esimerkiksi kiusaamisvapaita. Turvallisuus pyrittiin takaamaan myös nuorisotilan kokoon suhteutetulla, riittävällä määrällä työntekijöitä. Eräässä haastattelussa nostettiin myös esille, että nuorisotilojen turvallisuuden kannalta on olennaista, että uudet työntekijät perehdytetään riittävällä tasolla.

Lasten ja nuorten turvallisuus on keskeisessä roolissa jalkautuvassa nuorisotyössä. Sen lähtökohtana voidaan nähdä turvallisten aikuisten tuominen niihin julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin, jonne nuoret kokoontuvat viettämään aikaa (esim. Papunen, 2021). Erään haastateltavan mukaan jalkautuvaa nuorisotyötä alettiin kehittää jo ennen korona-aikaa, mutta koronajan nuorisotyölle asettamien uusien haasteiden myötä kehitystyö otti suuren harppauksen (ks. myös Kauppinen ym., 2023). Myös muissa haastatteluissa tuli esille, kuinka jalkautumista ulkotiloihin lisättiin, kun korona muutti nuorisotiloilla tehtäväntyön mahdollisuuksia:

Et silloin kun talot oli kiinni, niin nuoriso-ohjaajat partioi päivittäin sen sijaan. Ja siitä me saatiin nuorilta hyvää palautetta jälkepäin. Et jotenkin, et oli paljon rauhallisempaa, kun nuoriso-ohjaajat partioi silloin. Et ne kiitteli siitä. Koska faktahan oli se, että vaikka koulut oli kiinni ja kaikki muut paikat, niin nehän tapas silloin siellä ulkona. Et he totesivat itse, että se oli hyvä juttu. (H20)

Edellisen lainauksen haastateltavan mukaan nuoret olivat antaneet positiivista palautetta nuoriso-ohjaajien lisääntyneestä jalkautumisen. Haastateltavan näkemystä tukee raidenuorisotyöstä tehty tutkimus, jossa nuorten nähtiin kaipaavan kaupunkitiloihin helposti lähestyttäviä aikuisia (Malm, 2018, 103). Haastatteluiden perusteella jalkautuva nuorisotyö on hyvin perillä lasten ja nuorten turvallisuutta uhkaavista, julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin sijoittuvista haitallisista ilmiöistä. Nuorisotyöllä vaikuttaisi olevan myös valmiuksia reagoida havaitsemiinsa haitallisiin ilmiöihin nopeasti. Tiedonvaihto esimerkiksi poliisin kanssa näyttäytyy pääosin sujuvana, ja ilmiöihin kyetään tarttumaan nopeasti monialaisella yhteistyöllä, johon voi osallistua myös paikallisia yhteisöjä ja vanhempia.

Tehokas moniammatillinen tiedonkulku ja nopea reagointi uhkaaviksi tulkittuihin ilmiöihin ei kuitenkaan näyttäytynyt ainoastaan jalkautuvan nuorisotyön piirteinä, vaan nämä kuvaavat myös esimerkiksi etsivää nuorisotyötä. Nuorisotyöhön kuuluu myös niin sanottu koulunuorisotyö, joka on kouluissa ja toisella asteella tehtävää nuorisotyötä, joka on eri kun-

nissa organisoitu eri tavoin. Sen tavoite on nuorten vertais- ja ryhmäsuhteiden vahvistaminen ja esimerkiksi kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy sekä opintojen tukeminen ja keskeyttämisen ehkäisy ja koulutuspolkujen tukeminen (Kivijärvi ym. 2022, 78–79). Haastattelujen perusteella nuorisotyön toiminta on joustavaa, jolloin esimerkiksi yhteistyötä koulujen kanssa on mahdollista tehdä myös virallisen koulunuorisotyön ulkopuolella. Jos koulunuorisotyötä ei sellaisenaan tehdä, voivat kouluille lähetettävät nuorisotyöntekijät kuitenkin olla pois nuorisotalojen ohjaajaresursista.

No nyt syksyllä, kun oli tosi levotonta, ku koulut alkoi, niin sit ne pyysi, et jos nuorisopalvelut vois olla läsnä aina välitunnilla. Et siellä oli aina niin, et sit kun oli pitkä välkkä, niin siel oli nuoriso-ohjaajat tai erityisnuoriso-ohjaajat koulussa ja liikkui siellä. (H20)

Koronan kuvataan haastatteluissa vauhdittaneen verkkonuorisotyön kehittämistä (vrt. Kivijärvi ym., 2022). Kunnallisessa nuorisotyössä on verkkonuorisotyöhön keskittyviä työntekijöitä, jotka voivat päivystää esimerkiksi Discord-ryhmässä (Discord on alun perin videopeliyhteisöille suunniteltu pikaviestintäsovellus, jota käytetään laajasti erityisesti nuorille suunnatuissa palveluissa). Nuorisotyöntekijät voivat myös kohdata nuoria sosiaalisessa mediassa. Eräs haastateltava kertoi, että nuorille voidaan kohdatessa jakaa ohjaajien sosiaalisen median yhteystietoja, jotta kynnys ottaa myöhemmin yhteyttä olisi mahdollisimman matala. Lisäksi osa kunnista on mukana digitaalisessa nuorisotalo Netarissa, joka on Pelastakaa Lapset ry:n ylläpitämä palvelukokonaisuus (Netari.fi, ei pvm.). Nuorisotyöntekijät ovat myös käyneet nuorten kanssa keskustelua häiritsevistä tai pelottavasta Ukrainan sotaan liittyvästä sosiaalisen median sisällöstä.

Kunnallinen nuorisotyö tekee lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamisen eteen monipuolista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Tämän kaltainen yhteistyö voi tapahtua yhdessä kunnallisten tai hyvinvointialueiden toimijoiden, kuten varhaiskasvatuksen ja sosiaalitoimen, poliisin ja pelastuslaitoksen sekä järjestösektorin kanssa. Turvallisuusasioita käsitellään kunnissa myös eri ammattikuntia yhteen kokoavissa temaattisissa työryhmissä, joissa myös nuorisotyö voi olla mukana. Haastatteluissa esille nousi esimerkiksi turvallisuus- ja valmiustiimi sekä hyvinvointiryhmä.

Hyvinvointiryhmässä käsitellään erään haastateltavan mukaan lasten ja nuorten hyvinvointi- ja turvallisuusasioita hyvin yleisellä tasolla. Kunnan hyvinvointiryhmässä työskenteli erään haastateltavan mukaan nuorisopalvelujen lisäksi ammattilaisia oppilaitoksista, sosiaalityöstä ja turvallisuuspuolelta. Eräessä turvallisuusryhmässä kuvattiin tehtävän kunnan turvallisuussuunnitelma ja -raportti, ja turvallisuusryhmään oli pyydetty mukaan nuorisopalvelun lisäksi esimerkiksi vammaispalvelut. Haastateltava katsoi, että nuorisopalveluiden osallistuminen mahdollisti turvallisuusryhmässä joidenkin sellaisten nuorten turvallisuuteen liittyvien

asioiden nostamisen mukaan, jotka eivät muuten olisi tulleet esiin. Esimerkkinä hän mainitsi autiotalot, jotka kiinnostavat nuoria, mutta voivat olla vaarallisia.

Helsingissä toimii kaupungin turvallisuus- ja valmiustiimi, jonka toimiala on laaja. Lasten ja nuorten turvallisuus ymmärretään ja siihen myös vaikutetaan tiimissä monin tavoin. Turvallisuus hahmotetaan pääasiassa sosiaalisen ja yhteiskunnallisen turvallisuuden kautta. Toimenpiteitä tehdään liittyen lasten ja nuorten omaan turvallisuuden tunteeseen sekä nuorten omaan turvattomuutta aiheuttavaan käytökseen että heihin kohdistuvaan turvattomaan käytökseen. Turvallisuus- ja valmiustiimi myös näkee segregaatian ja syrjäytymiskehityksen lasten ja nuorten turvallisuuteen vaikuttavina tekijöinä. Turvallisuustiimissä vaikutetaan esimerkiksi tekemällä päihdetyötä aikuisten kanssa – aikuisten turvaton käyttäytyminen julkisessa ja puolijulkisessa tilassa vaikuttaa myös lasten ja nuorten turvallisuuteen. Toimet voivat kuitenkin liittyä myös esimerkiksi polarisaation, radikalisaation ja ääriliikkeiden ennaltaehkäisyyn. Turvallisuus- ja valmiustiimi tekee esimerkiksi vihapuheen tai radikalisaation ennaltaehkäisyyn liittyen sekä perustyötä että hankemuotoista ja kohdennettua työtä. Seuraavassa lainauksessa haastateltava kuvaa Turvallisuus- ja valmiustiimin käsitystä peruspalveluiden merkityksestä:

Sen jatkuvan perustyön ajatellaan muodostuvan hyvin ennaltaehkäisevästi ihan laadukkaiden peruspalveluiden kautta, eli kasvatus- ja koulutus, nuorisotyö. Sitten toki lastensuojelu, mutta se on jo sitten sitä vähän kohdennetumpaa tai onkin kohdennetumpaa. Mut ajatellaan niin, että meidän turvallinen yhteiskunta ja sellainen sosiaalinen koheesio pysyy yllä siten, että peruspalvelut tavoittaa tarkoituksenmukaisesti mahdollisimman hyvin helsinkiläisen väestön ja meillä keskitytään nimenomaan lapsiin ja nuoriin, koska tyypillisesti heidät tavoitetaan varhaiskasvatuksen, koulujen oppilaitosten ja sitten nuorisotyön keinoin, että aikuisväestö on sitten hieman haastavampi siinä mielessä, että jos nyt tämmöisistä, kun palvelut eivät ole pakollisia. (H21)

Helsingissä nuorisotyö tekee yhteistyötä turvallisuus- ja valmiustiimin kanssa jalkautuvan nuorisotyön kautta. Jalkautuva nuorisotyö kohtaa nuoria kaupungilla, jolloin sillä on myös käsitys nuorten turvallisuuden kokemuksista. Näitä kokemuksia on mahdollista välittää eteenpäin turvallisuus- ja valmiuusyksikölle, ja tämä yhteistyö on koettu mielekkääksi ja järkeväksi. Ammattilaisten, kuten nuorisotyöntekijöiden ja poliisin, välillä järjestetään tarvittaessa tapaamisia myös temaattisten työryhmien ulkopuolella. Niissä voidaan käydä läpi ajankohtaisia haitallisina pidettyjä ilmiöitä, liittyen esimerkiksi päihteisiin tai tietyllä asuinalueella havaittavaan nuorten ei-toivottuun käytökseen. Vaikka yhteistyötä muiden tahojen kanssa kuvataan pääasiassa toimivaksi, koetaan se myös paikoin yksipuoliseksi tai haastavaksi. Yhteistyöverkostojen toimivuuden haasteet liittyvät usein tietosuojakysymyksiin, vaihtuvuuteen

työntekijöissä sekä erilaisuuteen ammatillisissa kielissä ja kulttuureissa (Määttä & Piironen 2022, 10–11). Tietty taho, kuten koulu, saattaa odottaa nuorisotyön pääasiassa ratkovan tiettyjä ongelmia, ja esimerkiksi sosiaalitoimelle enimmäkseen ilmoitetaan erinäisistä asioista ilman vastavuoroisuutta. Toisaalta yhteistyökuvioita myös kehitetään jatkuvasti. Haastattelutavat kuvasivat, että ja kehittämistyötä tehdään yhteistyössä esimerkiksi lastensuojelun ja sijaishuollon kanssa, erityisesti niin sanotusti hatkaavien nuorten suhteen.

Kunnallinen nuorisotyö tekee yhteistyötä eri toimijoiden kanssa monella tasolla. Eräs haastateltava jaottelee järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön kolmeen: kenttätason, ilmiötason yhteistyö ja palveluohjauksellinen yhteistyö. Luonteeltaan yhteistyö voi esimerkiksi olla jatkuvaan perustoimintaan perustuvaa tai hankesidonnaista. Esimerkiksi etsivää ja jalkautuvaa nuorisotyö voidaan tehdä yhteistyönä järjestöjen, kuten Vamoksen tai ESMA ry:n, kanssa. Nuorten turvallisuutta vahvistavana perustoimintana haastatteluissa esille nousi myös Ohjaamojen toiminta, jossa yhteistyö on luonteeltaan pääosin palveluohjauksellista.

Ohjelmatalo-kokonaisuus on Espoon malli Ohjaamoille, mitkä on järjestetty kuntatasosesti. Joka kunnas tarvii olla Ohjaamo-palvelu. Sitte Espoossa se on Ohjelmatalolla ja siihen kuuluu starttipiste, mikä on matalan kynnyksen palvelu niin sanotusti. Walk in -periaatteella oleva, ilman ajanvarausta. Siel on eri asiantuntijoita paikalla. Eri asiantuntijat on tiettyinä päivänä tavoitettavissa ilman ajanvarausta ja on asiantuntijoita ajanvarauksella. On mielenterveys- ja päihdesairaanhoidajaa. Niit on kaks nykyään joka päivälle ajanvarauksella. Sit on asumisneuvoja ajanvarauksella ja velkaneuvontaa. Sit on etsivä nuorisotyö, parina kertana asiantuntija on siellä paikalla, parina päivänä viikossa. Sit just Vamoksesta ja kuraattoria, joka on Live-palveluista. Se on matalan kynnyksen paikka, mistä alottaa ja saada [--] (H19)

Isommissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, yhteistyöverkostot voivat olla kaupunginosatasoisia. Osaa kaupunginosatasoisesta yhteistyöstä kuvattiin hyvin toimivaksi ja siihen osallistuvan esimerkiksi koulujen rehtoreita, kuraattoreita ja opinto-ohjaajia, kaupungin ja seurakuntien ja nuorisotyöntekijöitä sekä poliisi.

Osassa kuntia kunnallinen nuorisotyö on mukana poliisin kanssa tehtävässä Ankkuritoiminnassa, mutta joissain kunnissa Ankkuriin liittyvä nuorisotyöllinen osaaminen saadaan järjestökentältä, kuten Aseman Lapset ry:lta. Ankkuritoiminta on nuorelle ja tämän perheelle tarjottava varhaisen vaiheen tukimuoto, joka kohdistuu nuoren hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen rikosten ennaltaehkäisyyn (Moilanen ym., 2019). Ankkuritoimintaa on organisoitu eri tavoin eri kunnissa, mutta pääasiassa sitä tehdään moniammatillisessa tiimissä, johon kuuluu poliisin ja nuorisotoimen lisäksi ammattilaisia sosiaali- ja terveys-

toimesta. Eräessä haastattelussa toiminnan nähtiin vuosien saatossa kuitenkin ailahdelleen, ja ottaneen takapakkiaakin, johtuen henkilöstövaihdoista. Ankkuritoiminnasta huolimatta yhteistyö poliisin kanssa ei erään haastateltavan mukaan aina toteutunut tiettyjen toimintamallien avulla. Sen sijaan nuorisotyöntekijöiden kuvattiin raportoivan poliisille tietyistä ilmiöistä, kuten päihdeiden käytöstä, tarvittaessa. Haastateltu nuorisotyöntekijä kuitenkin koki tämänkaltaisen yhteistyön toimivaksi.

Joo kyllä, sithän meillä on yhteispalavereja ja seurataan tiettyjä asioita tuolla kentällä. Että esimerkiksi päihdeitten käytön ilmiöitä minkälaisia on. Sitte on nyt viime aikoina pikkasen tämmönen jengiytyminen, tämmönen epäterve jengiytyminen nostanu päätänsä tuolla [tietyissä] lähiössä. Että sitä on meidän työntekijät seurannu ja siitä sitten aina poliisin kanssa yhdessä pohditaan, että mitä voitais semmosille asioille tehdä. Että meillä on näitä yhteispalavereja useemmalla eri teemalla. (H17)

Yhteistyötä lasten ja nuorten turvallisuuden vahvistamisen eteen tehdään myös erilaisissa juhlapäiviin, kuten vappuun, päättäjäisiin tai uuteenvuoteen, sijoituvissa huolto-operaatioissa. Yhteistyötä tehdään eri järjestöjen, kuten Aseman Lapset ry:n, Suomen Punaisen Ristin ja seurakuntien Saapas-toiminnan kanssa. Yhteisissä operaatioissa pyritään olemaan turvallisuusnäkökulmasta ennaltaehkäisevästi läsnä, mutta apua tarjotaan myös esimerkiksi liikaa alkoholia juoneille tai jo sammuneille nuorille.

Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö näyttyy eri kaupungeissa hieman erilaisena. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö sisälsi perustoiminnan lisäksi hankemuotoista ja erilaisiin ilmiöihin kiinnittyvää yhteistyötä. Kuopiossa järjestöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä painottui palveluohjaus, jossa kunnallisesta nuorisotyöstä ohjataan nuori tietyn järjestön piiriin.

Eräs haastateltava toi esille, että kun yhteistyön perusrakenteet ovat kunnossa ja tieto eri toimijoiden kanssa kulkee hyvin, eivät erilliset turvallisuuteen liittyvät hankkeet ja kampanjat ole aina tarpeen, vaan erilaisiin ilmiöihin kytetään tarttumaan myös perustoiminnan avulla. Esimerkiksi Helsingin kaupungilla kuvattiin olevan vahva kansalaisjärjestöjen kenttä, jonka kanssa tehtiin jatkuvaa yhteistyötä. Vaikka erillisiä hankkeita ei aina nähty välttämättöminä, nousi esille, että moni nuorisotyön pysyvistä työmuodoista oli alkanut hankemuotoisena toimintana.

Kunnallisen nuorisotyön osallistuminen sekä järjestöjen kanssa tehtäviin että kaupungin sisäisiin hankkeisiin oli kaupunkikohtaisesti vaihtelevaa. Etenkin järjestöjen kanssa tehtävät hankkeet painottuivat haastattelujen perusteella Helsinkiin. Myös kaupungin sisäisiä hankkeita nousi eniten esille Helsingin kohdalla. Hankkeiden Helsinki-painotteisuus liittyy todennä-

köisesti siihen, että isommalla kaupungilla on pienempiä kaupunkeja ja kuntia paremmat resurssit osallistua nuorisotyön perustoiminnan lisäksi myös hanketoimintaan. Lisäksi on huomioitava, että yksittäisiltä haastateltavilta puuttui kokonaiskuva hankekentästä tai kaikkea hanketoimintaa ei välttämättä mielletty hankemuotoisena, jolloin kaikkia turvallisuuteen liittyviä hankkeita ei välttämättä mainittu. Eräs haastateltava toi myös esille, että koronan vuoksi valtakunnalliset hankkeet olivat tauolla.

Kuitenkin myös haastateltavien esille nostamissa hankkeissa näkyi turvallisuuden ymmärtäminen laajana kokonaisuutena. Osa haastateltavien kuvaamista hankkeista kohdistui selkeämmin rikoksiin ja häiriöihin, kuten kiusaamiseen, rikoksiin ja väkivaltaan puuttumiseen, osa taas laajemmin nuorten hyvinvointiin, kuten harrastamisen tukemiseen. Eri kunnissa oli myös suunnitteilla esimerkiksi nettiturvallisuuteen liittyviä yhteistyössä tehtäviä hankkeita ja verkostoja. Kaikki kuntien mainitsemat hankkeet löytyvät liitteestä 7.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tuki erilaisissa elämäntilanteisiin liittyvissä ongelmissa toteutui kunnissa yksilötyön ja kohdennettujen ryhmien avulla. Eräs haastateltava nosti esille jo päättyneen, syrjäytyvässä asemassa oleville nuorille suunnatun itsetunnon vahvistamiseen tähtäävän hankkeen. Syrjäytymiseen liittyviin ilmiöihin nähtiin voitavan puuttua myös ryhmäilmiöihin liittyvällä työllä. Toiminnassa oli myös pyrkimys pitää se maksuttomana tai erittäin edullisena, mikä madaltaa kynnystä osallistumiseen huoltajien tai perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta.

Eräät haastatellut etsivää nuorisotyötä tekevät nuoriso-ohjaajat toivat esille, että he kohtaavat työssään pääasiassa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Tässä suhteessa voidaan ajatella, että jo universaalissa nuorisotyössä voidaan tarttua syrjäyttäviin prosesseihin. Toisaalta esimerkiksi erilaisilla tapahtumilla voidaan erään haastateltavan mukaan tavoittaa sellaisia nuoria, joihin ei välttämättä muuten saataisi yhteyttä: *”Ja silloin on kiva, jos järjestää vaikka lanit. [’lanit’ tarkoittaa lähiverkkotapahtumaa, jossa yhteen tilaan kokoontuu ihmisiä pelaamaan omien tietokoneidensa tai konsoloidensa kanssa] ja huomaa, et suurin osa nuorista on sellaisii, et me ei olla nähty niitä aikasemmin. Koska sithän se tavoittaa ihan uuden kohderyhmän, mikä on sitte hyvä.”* (H20) Eräessä haastattelussa myös todettiin, että esimerkiksi kohdennettuja ryhmiä pystytään perustamaan yhteistyössä eri tahojen kanssa tarpeen tullen melko joustavasti.

Vähemmistöryhmiin kuuluvista nuorista tuotiin esille sateenkaarinuoret ja maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Sateenkaarinuorten kohdalla nuorisotyössä pyritään yhteisön rakentamiseen ja itsetunnon kasvattamiseen. Keinoina tähän mainittiin esimerkiksi omat tilat, sateenkaarikahvilat, vertaisryhmät ja pienryhmätyöskentely. Yhteisöiltä saatava tuki nähtiin tärkeäksi vähemmistöihin kuuluville nuorille. Toiminnassa pidettiin keskeisenä turvallisemman tilan periaatteita. Turvallisemman tilan periaatteiden kuvattiin kattavan esimerkiksi kaikkien kehorauhan ja oikeuden omaan identiteettiin.

Myös maahanmuuttajataustaisille nuorille oli kohdennettua toimintaa, mutta haastateltavat korostivat myös, että nuoria, joilla on maahanmuuttajatausta, katsottiin voitavan palvella parhaiten tasapuolisella mukaan ottamisella kaikkeen toimintaan. Lisäksi korostettiin, ettei voida pitää riittävänä, että tiettyjä toimia kohdennetaan maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille vaan antirasistisen otteen on läpäistävä kaikki nuorisotyön toiminta. Työntekijöiden antirasistista työtettä vahvistettiin nuorisotyössä koulutusten avulla ja työntekijöillä kuvattiin olevan monikulttuurista osaamista. Toisaalta antirasistisen työtteen ei nähty vielä sellaisenaan riittävän vahvistamaan lasten ja nuorten turvallisuutta. Erään haastateltavan mukaan kiusaamisen ja syrjinnän olemassaolo sekä niiden kohdistuminen erityisesti vähemmistöihin kuuluviin lapsiin ja nuoriin tunnistetaan ongelmana ja joitain asioita tehdään jo tähän liittyen, mutta toimet eivät ole vielä riittäviä. Esille nostettiin, että vähemmistöihin kohdistuvan kiusaamisen ja syrjinnän suhteen pitäisi tehdä vielä enemmän töitä. Lisäksi eräs haastateltava toi esille, että kieli- ja kulttuuriosaamista kaivattaisiin nuorisotyön parissa vielä nykyistä enemmän:

Et se ei ole sellanen tapa eikä sitä siinä erityisesti tehdä, mutta kyl mä nään erityisen tärkeenä meille, et me tarvitaan työntekijöihin riittävän paljon ihan yksinkertaisesti kieli- ja kulttuuriosaamista ja semmosta tavallaan ymmärrystä siitä, että miten on itse kokenut ei-kantaväestöön kuuluvana tilanteita. Et enemmän tarvittas vielä muunkielisen taustasia ohjaajia. (H15)

Ajankohtaisena toimintana esille nostettiin myös Ukrainasta sotaa paenneille lapsille ja nuorille kohdennettu harrastustoiminta. Lisäksi nuorisotyössä on pyritty kiinnittämään huomiota venäjänkielisiin nuoriin, jotka ovat sodan alkamisen seurauksena joutuneet kohtaamaan enemmän rasismia:

Ukrainan caseen liittyen esimerkkinä on hahmotettu se, että kun Helsingissä venäjänkieliset on suurin kieliryhmä suomenkielisten jälkeen, niin se että tää Ukrainan tilanne lyö päälle, niin se aiheuttaa yhtäältä näitten Helsingin venäläistaustaisen väestön tai venäjää äidinkielenään puhuvien nuorten kohdalla ilmeisen rasismien riskin. Me ollaan yritetty tähän asiaan kiinnittää huomiota ja tietysti puhua työntekijöille ja kouluttaa ja myöski turvata tätä meidän venäjää puhuvaa vähemmistöä ja myöski kohdata heitä tuolla kaduilla eri tavoin. (H16)

5.3.4 Lasten ja nuorten turvallisuutta koskevat tiedot, taidot ja valmiudet

Kuten aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, kunnallinen nuorisotyö on tietoinen lasten ja nuorten turvallisuutta uhkaavista ilmiöistä ja kykenee monin paikoin tarttumaan niihin joustavan yhteistyön avulla. Nuorisotyö ei kuitenkaan taivu ainoastaan uhkien tarkasteluun ja ilmiöihin puuttumiseen, vaan ulottuu myös lasten ja nuorten turvallisuutta koskevien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistamiseen. Vaikka osa nuorisotyön haastateltavista saattoi aluksi tuoda esille, ettei lasten ja nuoren turvallisuustaitoihin, -tietoihin, ja -valmiuksiin ole juurikaan kiinnitetty huomiota, selvisi myöhemmin käytävässä keskustelussa, että näiden valmiuksien tukeminen on osa nuorisotyön perustehtävää eli niin sanottua arjen nuorisotyötä.

Nuorisotyöntekijät käyvät jatkuvasti nuorten kanssa keskusteluita liittyen turvallisuuteen. Eräs etsivää työtä tekevä haastateltava kertoi käsittelevänsä turvallisuustaitoja nuorten kanssa lähes päivittäin: ”Aika tiuhaan tulee tehtyä [turvallisuustietojen ja -taitojen opettamista]. Kun me ollaan monen ihmisen se ainoa, joka antaa jotain vinkkiä ja neuvoa. Ollaan isi ja äiti siellä jossakin kohtaa ikään kuin semmosessa roolissa.” (H18) Nuorta voidaan pyrkiä tukemaan vakavampiin turvallisuusasioihin, kuten parisuhdeväkivaltaan, liittyvän ymmärryksen karttumisessa, mutta usein turvallisuustaitojen avaaminen lähtee perusasioista:

Lähetään ihan myös puhumaan ihmissuhteista, että minkälaisen ihmisten kanssa kannattaa olla tekemisissä. Mitkä ihmiset ei oo hyväks, ketkä on huonoks. Lähetään ihan perusohjeistuksista, että ei kannata tavata tuntematonta ihmistä yksityisasunnossa, vaan kannattaa tavata vaikka julkisella paikalla. Ja sitten mitenkä rajata jotain väkivaltaisia ihmisiä pois elämästä. Ja älä vastaa puhelimeen, laita ovi lukkoon. Lähetään hyvin sellaista pienistä, normaaleista arkisista asioista liikenteeseen. (H18)

Haastateltavien puheissa turvallisuustaitojen käsittely näyttäytyi osana monenlaisia nuorisotyön muotoja, kuten jalkautuvaa ja liikkuvaa työtä, nuorisotiloilla tehtävää avointa toimintaa ja kohdennettuihin ryhmiin painottuvaa työtä. Eräs haastateltava toi esille, että esimerkiksi Nuorisotyö raiteilla -toiminnassa ollaan usein tekemisissä katutason turvallisuustaitojen kanssa:

Siellä ne keskustelut varsinkin viime aikoina vahvasti, meiän työ on painottunu haastavimmassa asemassa oleviin ja niin sanotusti mennään puhumaan syvään päätyyn. Siellä yksilötyö ja katutason palveluohjaus on ollu paljon turvataitoihin ja sellaseen keskittymistä ja niiden tukemista. [--] väkivallan, julkisen tilan riskin sanottamista ja niiden läpikäymistä nuorten kanssa. (H19)

Toisen haastateltavan mukaan myös jalkautuvassa nuorisotyössä keskustellaan nuorten kanssa jatkuvasti turvallisuuteen ja turvallisuustaitoihin liittyvistä asioista. Nuorten kanssa voidaan esimerkiksi käsitellä koskemattomuutta ja kehorauhaa. Myös havaituista riskeistä, kuten teräseiden tai ”leikki” teräseiden kantamisesta, keskustellaan:

Jos nuoril nähdään veitsiä tai jotain vaikka astaloita tai teko-, muita semmosia vaaralliselta näyttäviä esineitä, niin kyl niist aina huomautetaan ja muistutetaan siitä, että poliisi ei kysele. Jos vaikka tommosen replica-aseen ottaa esille, niin poliisi ei tuu kysymään, onks toi leikkiase, vaan se pahimmillaan ampuu ja tulee katsomaan, onko se replica vai ei. (H16)

Turvallisuustaitoja käsitellään nuorisotyön piirissä myös pienryhmissä, kuten etsivän- ja erityisnuorisotyön kohdennetuissa ryhmissä. Ryhmissä voidaan käsitellä esimerkiksi arjessa selviytymistä ja elämänhallinnallisia taitoja, jonka osa-alueena eräs haastateltava näkee turvallisuustaidot. Myös ehkäisevä päihdetyö ymmärretään osana nuorten turvallisuustaitojen vahvistumiseen tähtäävää toimintaa. Lisäksi esimerkiksi kuntien nuorisotyöllä on ollut sosiaalisessa mediassa ulostuloja seksuaaliseen kaltoinkohteluun ja omiin rajoihin liittyvän tietoisuuden vahvistamiseksi. Lisäksi erilaisia digitaaliseen turvallisuuteen liittyviä yhteistyönä tehtäviä ulostuloja ja hankkeita on suunnitteilla.

Nuorisotaloilla tapahtuva, turvallisemman tilan periaatteidenkin lähtökohtana oleva, yhteinen neuvottelu ja asioiden läpikäyminen nousi eräässä haastattelussa merkittäviksi lasten ja nuorten turvallisuutta koskevien tietotaitojen kannalta. Haastateltavan mukaan tämänkaltaisessa neuvottelussa lähdetään liikkeelle lasten ja nuorten osallisuudesta sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen kasvusta. Hän tuo esille, että vaikkei lasten ja nuorten turvallisuustaitoihin ole aina tarjolla systemaattista ohjelmaa, niin nuorten osallisuus ja nuorten osallistaminen suunnitteluun liittyvät vahvasti turvallisuustaitoihin, -tietoihin ja -valmiuksiin.

Vaikka nuorten turvallisuutta koskevien tietojen, taitojen ja valmiuksien kartuttamisen pääpaino oli nuorisotyön perustoiminnassa, nousi esille myös muutama niiden lisääntymiseen tähtäävä hanke tai ohjelma. Helsingissä nuorisotyö oli mukana esimerkiksi mustavalkoista maailmankuvaa torjuvassa *Minun silmin, Sinun silmin* -ohjelmassa (ei pvm.). Helsingin kaupungin ohjelman avulla pyritään muun muassa torjumaan erilaisuuden pelosta johtuvia konflikteja. Ohjelma on suunnattu sekä 14–19-vuotiaille nuorille että heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Helsingissä nuorten kanssa oli tehty myös väkivallattomuuteen tähtäävää ART-toimintaa (Suomen ART ry ei pvm.) Lisäksi eräässä kunnassa turvallisuustaitojen vahvistaminen näkyi haastateltavan mukaan nuorisotyön perustoiminnan lisäksi koulujen kanssa yhteistyössä toteutetuissa teemapäivissä, jotka saattoivat käsitellä esimerkiksi sosiaalista mediaa tai päihteitä.

Haastatteluissa eivät korostuneet vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten turvallisuutta koskevien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistamiseen kohdistuvat erityiset toimet. Erään haastateltavan mukaan vähemmistöihin kuuluvat lapset pyrittiin huomioimaan nuorisotyön perustoiminnan yhteydessä. Eräs haastateltava esitti, että koska nuorisotyössä itsessään on intersektionaalinen ote, ei erillisille kohdennetuille työskentelyverkostoille ole tarvetta. Hänen mukaansa nuorten ongelmat eivät kohdistu tiettyyn erityistarpeeseen, vaan ovat osa laajempaa vyyhtiä. Toisaalta haastatteluissa nousivat esille esimerkiksi sateenkaareville nuorille suunnatut kahvilat ja maahanmuuttajajärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö.

Eräässä haastattelussa nousi esille, että ankkuritoiminnan avulla on mahdollista lisätä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten turvallisuustaitoja samalla kun heidän nuorten ongelmiaan pyritään ratkaisemaan monialaisesti. Toisaalta toisessa haastattelussa haastateltava esitti, ettei turvallisuustaitojen kehittämiseen kohdistuvassa yhteistyössä oteta huomioon syrjäytyvässä asemassa olevia nuoria mitenkään. Haastateltava käytti esimerkkinä tilannetta, jossa nuori saattaa helposti joutua kokonaan ulosuljetuksi tietystä palvelusta, jos häneltä jää käyntejä välistä. ”*Sitten just siinä on heidän vajuus, niin tavallaan siinä ei oikeen jää kukaan auttamaan, niin et jos ei kykene ite huolehtimaan itestään.*” (H18)

5.3.5 Kunnissa tehtävä tiedonkeruu ja -tuotanto

Erillinen, systemaattinen tiedontuotanto ei korostunut kunnallisessa nuorisotyössä. Nuorisosalalla ja useissa kunnissa kuitenkin kerätään tietoa, seurataan erilaisia tunnuslukuja ja hyödynnetään itsearviointimalleja (Kivijärvi ym. 2022, 84–85). Nuorisotyössä on käytössä erilaisia tiedon keräämisen ja raportoinnin tapoja ja järjestelmiä. Joissain kunnissa tietoa kerätään lähes kaikesta toiminnasta, kun taas toisaalla tietoa saatetaan kerätä vain tietyistä palveluista (esim. etsivästä nuorisotyöstä). Varsinkin isommissa kunnissa tietoa kerätään melko järjestelmällisesti, mutta käyttäen erilaisia tiedon keräämisen järjestelmiä. Esimerkkejä näistä ovat suurempien kaupunkien käyttämä, ruotsalainen toiminnanohjausjärjestelmä Logbook (esim. Helsinki ja Espoo), Kanuunan organisoima, vuonna 2023 väistynyt Lokikirja (Kivijärvi ym. 2022, 84) ja uusimpana Kuntaliiton nuorisotyön dokumentointijärjestelmä nuoDo (Kuntaliitto ei pvm.). Helsingissä myös kerätään nuoriso-ohjaajilta kokemusaineistoa nuorten voinnista ja havaituista ilmiöistä:

Et me tehään säännöllisesti sellanen, jossa nostetaan sekä ilon aiheita että huolia esiin. Nuoriso-ohjaajat, jotka on päivittäin nuorten kans tekemisissä. [--] Pitää nostaa sitä viel entistä enemmänki [esille] et jos me aatellaan, et nuorisotyön yks tehtävä on vaikuttaa nuorten elinoloihin, niin meillä täytyy olla myös omaa täntyyppistä tiedontuotantoo,

jollon me pystytään nostamaan teemoja esille. Me tehdään tällasta säännöllistä nuoriso-ohjaajien kokemustiedon keräämistä. Ja se kattaa sit aika hyvin koko kaupungin. (H15)

Edellisen lainauksen haastateltava tuo esille, kuinka tärkeää nuorisotyön on nostaa esille nuorten iloihin ja huoliin liittyviä teemoja, jotta nuorten elinoloihin vaikuttaminen olisi mahdollista. Haastateltava näkee Helsingissä nuoriso-ohjaajilta kerättävän kokemusaineiston vastaavan tämänkaltaisen tiedontuotannon tarpeeseen. Hän tuo puheenvuorossaan myöhemmin esille, että ohjaajien kokemusaineistossa voidaan havaita muutosta nuorten käytöksessä korona-aikana ja sen jälkeen: nuorten ”häsläävä” käytös ja väkivaltaisuus ovat vahvemmin esillä.

Helsingin kohdalla nousi esille myös muita selvityksen kaupungeja systemaattisempi tiedontuotanto (käytössä Logbook). Helsingissä on erillinen kaupunkitutkimus ja -tilastot-yksikkö, jonka eräs haastateltava kuvasi keräävän monenlaisia aineistoja myös turvallisuuden kokemuksista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Nuorisotyö myös täydentää näitä aineistoja esimerkiksi Nuorten budjetin avulla. Haastateltava nosti esille, että Helsinkiä voi pitää tutkimustiedon keräämisen suhteen kokonsa tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi poikkeuksena moniin muihin paikkoihin.

Omia kuntatason selvityksiä tehdään kuitenkin muuallakin. Nuorisopalvelut ovat esimerkiksi toteuttaneet kyselyjä yhdessä nuorisovaltuuston kanssa:

Mut sit kuntahan järjestää näit omia erilaisii. Viihtyvyyteen ja turvallisuuteen liittyvät kyselyt. Esimerkiks Nuva, se nuorisovaltuusto, on yhteistyössä. Tai nuorisopalveluthan tukee Nuvan toimintaa ja auttaa siinä, niin on tehnyt erilaisia kyselyitä, myös omiaan. Sellaisia on. (H20)

Tiedontuotannon yhteydessä ei noussut esille juurikaan tutkimusyhteistyötä, vaikka kunnat tekevät yhteistyötä tutkimusorganisaatioiden kanssa. Poikkeuksena tähän oli eräässä haastattelussa mainittu Nuorisotutkimusverkoston kanssa yhteistyössä toteutunut *Nuorten paikkataju ja huolet*-hanke, jossa tämän selvityksen kaupungeista on ollut mukana Helsinki ja Espoo (ks. Laine ym. (toim.) 2023). Haastateltavan mukaan hankkeen avulla oli saatu esimerkiksi välineitä käydä parempaa keskustela jengeistä ymmärtäen keskusteluun sisältyviä käsitisteriitioja.

Vaikka turvallisuuteen liittyvän tiedon systemaattinen kerääminen ei ollut selvityksen kaupungeissa tai ainakaan kaupunkien nuorisopalveluissa kovin yleistä, nousi kouluterveyskysely useammassa haastattelussa esille. Kouluterveyskyselystä kuvattiin hyödynnettävän aluekohtaisia ja koulukohtaisia tietoja.

No mä luulen, et se Kouluterveyskysely on kunnalla aika tärkeä sellainen referenssi, kun mietitään ja kehitetään niitä palveluita. Sitä käytetään paljon. Ja esimerkiksi nyt kunnassamme just tänä vuonna laadittiin se uus lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja se perustui hyvinkin paljon siihen Kouluterveyskyselyyn. Ja siinä ne aiheet, mitä nostettiin kehitettäväksi siihen suunnitelmaan, niin oli suoraan sieltä. Ja liittyy just turvallisuuteen, eli siellä oli kiusaaminen ja väkivalta ja siinä oli tyttöjen pahoinvointi. (H20)

Edellisen lainauksen haastateltava toi esille, kuinka kouluterveyskyselyn tuloksia hyödynnetään kuntatasoisessa suunnittelussa. Kyselystä oli saatu tietoa esimerkiksi kiusaamisesta ja väkivallasta sekä tyttöjen pahoinvoinnista, mikä oli voitu hyödyntää lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa.

5.4 Yhteenveto

Tämän selvityksen valossa turvallisuus ymmärretään nuorisotyön piirissä hyvin laajasti. Hyvinvointi, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys ja tukea tarvitsevien kannatteleminen nähtiin tärkeänä osana lasten ja nuorten turvallisuutta. Myös kehorauha ja oikeus omaan identiteettiin ymmärrettiin merkittävänä turvallisuuden ulottuvuutena. Eri toimijoiden välistä luottamusta pidettiin turvallisuuden tähtävänä toiminnan ja yhteistyön perustana. Vaikka turvallisuusajattelu on monin paikoin integroitunut nuorisotyöhön, ei nuorisotyön piirissä aina tunnisteta, mikä kaikki toiminta on turvallisuustyötä.

Lasten ja nuorten turvallisuus nähdään kunnallisella tasolla tärkeänä, mutta lasten ja nuorten turvallisuuden kokemuksia ei kartoiteta systemaattisesti. Lasten ja nuorten turvallisuuden tukeminen ja vahvistaminen sitä vastoin on voimakkaasti läsnä niin kunnallisen nuorisotyön perustuksessa kuin moninaisessa yhteistyössä. Vaikka kunnallinen nuorisotyö on mukana erilaisissa turvallisuuden ulottuvissa hankkeissa, korostuu arjen nuorisotyö niin lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseksi kuin heidän turvallisuutensa käsittelevien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistamisessakin. Kunnissa toteutettujen turvallisuutta ylläpitävien ja edistävien hankkeiden ja ohjelmien tavoitteet olivat moninaisia.

Nuorisotyön kautta nuoria kuullaan heidän turvallisuushuoliinsa liittyvissä asioissa ja havaitaan turvallisuutta uhkaavia huolestuttavia ilmiöitä. Nuorisotyön kyky tarttua havaitsemiinsa turvallisuusuhkiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa näyttäytyy selvityksessä joustavana ja nopeana. Tiedonvaihto muiden toimijoiden kanssa on suhteellisen sujuvaa, vaikkakin vaikuttaa paikoin yksipuoliselta. Nuorisotyön rooli nuorten arkisten turvallisuustaitojen vahvistamisessa näyttäytyy tärkeänä. Vaikka nuorisotyön joustavaa luonnetta voidaan pitää vahvuutena, voi

joustamaan joutuminen myös olla jostain pois. Esimerkiksi lasten ja nuorten turvallisuuden kannalta tärkeänä pidettävän koulunuorisotyön puuttuminen tietystä kunnasta voi johtaa tilanteeseen, jossa levottomuuksia koulun välitunneille selvittämään saapuvat nuorisotyöntekijät ovat pois nuorisotiloilla tehtävään varatusta ohjaajaresurssista. Koulunuorisotyöhön olisikin kouluun sijoittuvan kiusaamisen ja syrjinnän vuoksi tärkeä panostaa.

Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tarjottava tuki erilaisissa elämäntilanteisiin liittyvissä ongelmissa toteutui kuntien nuorisotyössä yksilötyön ja kohdennettujen ryhmien avulla. Syrjäytymiseen liittyviin ilmiöihin nähtiin voitavan puuttua myös ryhmäilmiöihin liittyvällä työllä. Toiminta pyrittiin pitämään maksuttomana tai erittäin edullisena, mikä madaltaa kynnystä osallistumiseen varallisuudesta riippumatta. Syrjäytyvässä asemassa olevien nuorten kohdalla nähtiin vaara pudota palveluista. Vähemmistöryhmiin kuuluvista nuorista tuotiin esiin sateenkaarinooret ja maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Sateenkaarinoorten kohdalla pyritään yhteisön rakentamiseen ja itsetunnon kasvattamiseen, keinoina tähän esimerkiksi omat tilat, sateenkaarikahvilat ja pienryhmätyöskentely. Vaikka kohdennettua toimintaa suunnataan myös etnisiin ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluville lapsille ja nuorille, ryhmiä ei nostettu haastatteluissa ryhmäksi, joka tarvitsisi eriytettävää toimintaa, vaan heitä koettiin palvelevan parhaiten tasapuolinen mukaan ottaminen kaikkeen. Antirasismia haluttiin läpileikkaavan kaikkea toimintaa. Seksuaalinen häirintä ja syrjintä nähtiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvana ajankohtaisena turvallisuusuhkana, joka kuitenkin korostui vähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten kohdalla. Tähän kaivattiin lisää toimia.

Vaikka kaikilla kunnilla ei välttämättä ole omaa, turvallisuuteen liittyvää tiedontuotantoa, hyödynnetään valtakunnallista Kouluterveyskyselyä oman toiminnan kehittämiseen. Kunnallinen lasten ja nuorten turvallisuutta käsittelevä tiedontuotanto näyttäytyy selvityksen valossa vaihtelevana. Voidaankin katsoa, että kehittämis- ja selvitystyön suhteen kunnat ovat keskenään eri asemassa. Pääkaupunkiseudulla on mahdollista tehdä turvallisuuteen liittyvää eriytynyttä toimintaa ja tiedonkeruuseen tähtäävää työtä eri tavalla kuin pienessä kunnassa. Toisaalta myös turvallisuusuhkat voivat poiketa toisistaan riippuen kaupungin koosta. On kuitenkin tärkeää huomioida, että turvallisuusuhkat eivät vaihtelee ainoastaan kaupunkien välillä, vaan nuorisotyössä tunnistetaan turvallisuustilanteen vaihtelu myös kaupunginosien tasolla. Turvallisuuden alueellista segregatiota voidaan pitää huolestuttavana ja eriarvoistavana.

6 Selvityksen yhteenveto ja ehdotukset

Lotta Haikkola, Oona Myllyntaus, Anni Nyysölä ja Susan Eriksson

6.1 Yhteenveto

Selvityksessä kartoitettiin ensin kirjallisuuskatsauksen avulla haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kokemia turvallisuusvajeita, tietopuutteita ja mahdollisuutta tuottaa seuranta- tai indikaattoritietoa turvallisuusuuhista, turvallisuuden tunteesta ja turvallisuuteen liittyvistä tiedoista ja taidoista. Toiseksi järjestö- ja kuntakartoituksen avulla tarkasteltiin lasten ja nuorten kokemia turvallisuusuuhkia ja järjestöissä ja kuntien nuorisotoimessa tehtyä työtä turvallisuuden parantamiseksi ja tietojen ja taitojen vahvistamiseksi. Selvityksen taustalla oli käsitys inhimillisestä turvallisuudesta, joka tarkoittaa hyvinvointia ja vapautta peloista. Turvallisuus jaoteltiin pehmeään ja kovaan turvallisuuteen, jossa pehmeä turvallisuus viittaa vakaaseen yhteiskuntaan, joka takaa kansalaisten täysivaltaisen osallisuuden. Tämä implikoi, että turvallisuutta parannetaan kohdistamalla toimia yleisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaamiseen.

Hankkeen taustalla oli valtionhallinnossa käytössä ollut käsite *turvallisuuspääoma*, jota pyrittiin hahmottamaan hyvinvoinnin ja lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmista. Ilmiötä ei ollut aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu näiden käsitteiden läpi, mutta tutkimuksessa ja käytännön työssä on käytetty käsitteitä, kuten turvallisuuskasvatus, turvataidot, digिताidot ja kriittinen lukutaito tai disinformaation lukutaito. Kaikissa keskeinen elementti on, että kansalaisella on valmiudet toimia erilaisissa tilanteissa, joissa henkilökohtainen turvallisuus voi olla uhattuna. Tässä tutkimuksessa turvallisuuspääoma käsitteellistettiin turvallisuutta koskeviksi tiedoiksi, taidoiksi, valmiuksiksi ja kyvyiksi. Koko tutkimuksen (kirjallisuuskatsaus ja kartoitukset) perusteella voi sanoa, että turvallisuuteen liittyviin tietoihin ja taitoihin nähdään tutkimuksessa ja käytännön toiminnassa kuuluvan sekä lapsen ja nuoren omat käytännön turvataidot (esim. verkkoturvallisuuteen ja seksuaaliterveyteen liittyvä osaaminen) sekä yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyvät taidot (perusoikeudet ja tiedot ihmisten yhdenvertaisuudesta). Lisäksi siihen voi lukea kolmantena kriittisen lukutaidon, disinformaation lukutaidon, monilukutaidon ja yleisesti tekstin ja kuvan tulkinnan taidot, joista on ollut vastuussa toistaiseksi mediakasvatus ja taidekasvatus. Turvallisuuspääoma korostaa käsitteenä lasten ja nuorten tietoja ja taitoja. Silti, kuten tutkimuksessa korostettiin, lasten ja nuorten turvallisuus ei ole heidän omalla vastuullaan. On aikuisten tehtävä varmistaa turvallinen elinympäristö ja yhteiskunta sekä avun saatavuus silloin kun lapsi tai nuori joutuu turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaavaan tilanteeseen.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella kävi ilmi, että vähemmistöihin kuuluvat nuoret ja haavoittuvassa asemassa olevat nuoret kokevat enemmän turvattomuutta johtuen pääasiassa syrjivistä käytännöistä, joita he kohtaavat eri elinpiireillä. Kouluväkivalta ja muut syrjivät ja eriarvoistavat käyttäytymisen muodot ovat yleisempiä vähemmistöjen kokemana. Katsauksessa perheväkivalta nousi yhdeksi keskeisimmistä nuorten turvallisuutta uhkaavista tekijöistä, mutta vähemmistöt eivät tarkasteltujen tutkimusten perusteella ole yliedustettuina perhe- ja lähi-suhdeväkivallan kokijoina. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kohtaa siis pieni ryhmä ja tämä uhka kohdistuu samalla tavalla kaikkiin ryhmiin toisin kuin esimerkiksi kouluväkivalta. Huomattava on siten, että valtaosa nuorista elää turvallisessa, väkivallattomassa kasvuympäristössä.

Turvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot eivät välttämättä ole hallinnassa vammaisilla ja toimintakyvyltään rajoittuneilla nuorilla, mikä ilmenee turvallisuusriskeinä esimerkiksi verkkoympäristöissä. Kirjallisuuskatsauksessa tulivatkin usein esiin nuorten palveluissa esiintyvät puutteet tukea ja opastaa erilaisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia nuoria, sillä palvelujärjestelmän henkilökunnalla ei ole aina riittävästi esimerkiksi kulttuurista tietoa erilaisiin etnisiin ryhmiin kuuluvista nuorista tai toimintarajoitteista, jotka vaikuttavat nuorten tapaan omaksua tietoa tai taitoja.

Kun nuorten turvallisuustaitoja pyritään kehittämään, tulisi ennen muuta kiinnittää huomiota tiedon saavutettavuuteen niin, että se on myös vammaisten ja toimintarajoitteisten, sekä äidinkielenään muita kuin suomea puhuvien nuorten omaksuttavissa.

Lapsille ja nuorille suunnatuissa valtakunnallisissa kyselyissä käytettyjä taustatietoja on kehitetty viime aikoina, ja nämä kyselytutkimukset antavat kohtuullisen hyvät mahdollisuudet tiedon tuottamiseen erityisryhmistä. Kouluissa toteutettavat tutkimukset antavat parhaat mahdollisuudet, koska niiden vastaajamäärät ovat suuria ja näin ollen erityisryhmät ovat hyvin edustettuina. Nuorisobarometrissä ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vastaajamäärät ovat rajoitetummat. Lapsiuhritutkimuksen asema ei ole vakiintunut, mikä hankaloittaa sen kehittämistä.

Järjestöjen ja kunnallisen nuorisotyön toiminnassa painottuivat erilaiset tavoitteet. Lastensuojelu- ja lapsenoikeusjärjestöjen sekä turvallisuus- ja suojelualan toiminta koskee turvallisuuden eri kenttiä tai tiettyä ryhmää (perhe, verkkoympäristöt, erityisryhmät), kun taas kuntien nuorisotyö pyrkii tavoittamaan kaikki nuoret ja tukemaan turvallisuutta ja hyvinvointia useilla eri palvelusektoreilla. Lapsen oma asema on usein turvallisuusuhka jo sinänsä. Ryhmiksi, joiden hyvinvointiin ja turvallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota tunnistettiin järjestöjen ja kunnallisen nuorisotyön piirissä monia ryhmiä: 1. vähemmistöihin kuuluvat lapset, erityisesti kansalliset vähemmistöt, toimintarajoitteiset lapset ja seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöt 2. ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret, joilla on rasmin ja syrjinnän ja toisaalta kuulumattomuuden kokemuksia 3. yksin maahan muuttaneet lapset ja nuoret, 4.

lapset ja nuoret, joiden perheissä on väkivaltaa, päihdeongelmia tai mielenterveyshäiriöitä 5. Lapset ja nuoret, jotka ovat lastensuojelun sijaishuollon piirissä sekä erityisesti hatkaavat nuoret ja jälkihuollon piirissä olevat nuoret. Pienten lasten kohdalla on lisäksi tunnistettava lasten luottamus aikuisiin ja riippuvaisuus heistä. Samalla järjestötoimijat korostivat aikuisen vastuuta lasten ja nuorten turvallisuuden takaamisessa ja lasten ja nuorten kanssa työskentelevien kohtaamisosaamista, joilla on merkitys henkisen ja psyykkisen turvallisuuden kokemukselle.

Kunnallisessa nuorisotyössä turvallisuus on moniulotteinen ilmiö. Se on sekä peruste tietyille toiminnanmuodoille että kriteeri erilaisten toimintojen järjestämisen yhteydessä. Nuorisotyön kenttä on hyvin perillä lasten ja nuorten turvallisuutta uhkaavista ilmiöistä ja kykenee reagoimaan niihin monialaisesti, joustavasti ja nopeasti. Tämän takia nuorisotyön osaamista olisi syytä käyttää arvioimaan nuorten muuttuvaa hyvinvointia ja esimerkiksi uusia nuorisokulttuurisia ilmiöitä. Tätä voi tehdä esimerkiksi pitkäjänteisellä tutkimusyhteistyöllä.

Sekä järjestö- että kuntasektori ovat tärkeitä turvallisuusasioiden edistämässä ja kehittämässä. Kuntien ja järjestöjen yhteistyö on hedelmällistä ja kunnat pitävät järjestöjä hyvinä yhteistyökumppaneina. Erityisesti tämä pätee silloin kun on kyse toiminnasta tai palvelusta, joka kohdistuu tiettyyn erityisryhmään tai ehkäisemään tiettyä ongelmaa. Etenkin isoissa kunnissa järjestöt ovat integroituneet osaksi nuorten palvelujen tuottamista hyvinkin kiinteästi. Yhteistyötä pitäisi voida kehittää ilman hanketyöpohjaa, sillä hankeperustainen työ vie resursseja ja toisaalta hyvät käytännöt jäävät vakinaistamatta, jos hanketyö vaatii aina uuden kehittämistä. Hyvät hankkeet on syytä vakinaistaa pysyviksi toimintamuodoksi ja ylläpitää kehitettyjä toimintamalleja. *Nuorisotyö raiteilla* on esimerkki pysyväksi muutetusta tuloksekkaasta toimintamuodosta. Toinen esimerkki on Lastensuojelun Keskusliiton hanke, jonka pohjalta on kehitetty suosittu monikielinen *Lastensuojelu.info* -sivusto. Toisaalta olisi syytä pyrkiä skaalaamaan toimintamuotoja niin, että toimiva työmuoto voitaisiin ottaa käyttöön myös muualla.

Järjestötoimijoiden mukaan turvallisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja kasvatetaan vahvistamalla lasten ja nuorten ymmärrystä praktisista turvallisuustaidoista sekä lainsäädännöstä ja yhdenvertaisuudesta. Nuorisotyössä lasten ja nuoren turvallisuustaitojen, -tietojen, ja -valmiuksien vahvistaminen on osa perustoimintaa, jota työntekijät eivät kuitenkaan aina osaa tunnistaa nuorten turvallisuuteen liittyvän tietotaidon eteen tehtäväksi työksi.

Toisaalta turvallisuuden tukeminen kaipaa toimivaa yhteistyötä julkishallinnon eri sektorien välillä. Palvelujen on edelleen vaikea tehdä koordinoitusti yhteistyötä. Erityisesti sote-palvelut ja nuorisopalvelut voisivat pyrkiä parempaan yhteistyöhön, mutta erityisesti lastensuojelun kuormittuminen hankaloittaa yhteistyötä. Lisäksi sote-uudistuksen myötä yhteistyö voi vaikeutua hyvinvointialueiden ja nuorisopalveluiden välillä ja on syytä pyrkiä vahvistamaan yhteistyötä myös uusien organisaatioiden välillä. Yhtenä ratkaisuna kuntatoimijat nostivat esiin systeemisen toimintatavan, jota on käytetty esimerkiksi lastensuojelussa. Tämä toimin-

tatapa oli otettu käyttöön esimerkiksi Aseman Lasten vetämässä *Pirunpolskaa*-hankkeessa ja kokemukset olivat hyviä. Lisäksi kuntasektorilla tuli esiin tarve ammattilaisten osaamisen vahvistamiseen. Eri nuorilla on erilaisia tarpeita ja esimerkiksi ongelmallisesti käyttäytyvien nuorten kohtaamiseen tarvitaan erityistä osaamista. Esimerkiksi *Noja*-toiminnassa on koulutettu järjestyksenvalvojen valmiuksia kohdata lapsia ja nuoria kaupunkitilassa ja vapaa-ajalla. Myös lasten ja nuorten kuuleminen ja esimerkiksi vertais- ja kokemusasiantuntijoiden ottaminen mukaan on tärkeää, jotta taataan lasten ja nuorten osallisuus ja oikeuksien toteutuminen.

6.2 Kehitysehdotukset

Turvallisuustietoja ja -taitoja vahvistavat toimet ja niiden seuranta kunnissa, hyvinvointialueilla ja järjestöissä

1. Kuntien ja järjestöjen toimintamuotojen kehittäminen pitkäjänteisesti sekä hyviksi havaittujen toimintamuotojen vakiinnuttaminen ja yhteistyön vakiinnuttaminen nuorisopalvelujen ja hyvinvointialueiden sote-palvelujen välillä.

Kunnissa ja järjestöissä on monia turvallisuuteen kohdistuvia hankkeita ja toimintamuotoja. Näitä on voitava kehittää pitkäjänteisesti ja pyrittävä vakiinnuttamaan hyviksi havaittuja toimintamuotoja. Selvityksen pohjalta suositellaan, että yhteistyötä nuorisopalvelujen ja hyvinvointialueiden, erityisesti lastensuojelun välillä vahvistetaan. Systeminen toimintamalli tarjoaa yhden toimintamallin, jota voi hyödyntää moniammatillisen ja monia toimijoita sisältävän yhteistyön toteuttamisessa.

2. Koulunuorisotyötä olisi syytä kehittää valtakunnallisesti.

Nuorisotyöllä on valmiuksia nuorten välisten konfliktien ratkaisemiseen. Tällä hetkellä koulunuorisotyötä tehdään kuitenkin eri tavalla eri kunnissa, mikä heikentää palvelujen yhtäläistä saatavuutta.

3. Nuorten kanssa toimivien ammattilaisten kouluttaminen kohtaamaan erilaisia nuoria.

Erilaisten lasten ja nuorten kohtaaminen vaatii osaamista. Eri vähemmistöjen, sijaishuollon piirissä olleiden nuorten, rikoksilla oireilevien nuorten tai koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten kohtaaminen vaatii erilaista osaamista ja lasten ja nuorten tilanteen tuntemista. Lasten ja nuorten kanssa toimivia ammattilaisia on koulutettava erityisryhmien kohtaamisessa. Tämä kouluttaminen vaatii taloudellisia resursseja. Kohtaamiseen liittyvää

osaamista on useilla tahoilla ja monet tahot osallistavat lapsia ja nuoria esimerkiksi erilaisten materiaalien tuottamiseen.

4. Lapsen oikeuksista ja perusoikeuksista tiedottaminen ja viestintä.

Turvallisuus on osa perusoikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutumista. Lasten ja nuorten tietämystä omista oikeuksistaan on kuitenkin syytä vahvistaa. Lasten ja nuorten tietämystä sekä oikeudesta henkilökohtaiseen turvallisuuteen että myös velvollisuudesta taata toisten turvallisuus pitää vahvistaa sekä lasten ja nuorten vertaissuhteissa ja yhteisöissä että lapsuuden ja nuoruuden instituutioissa. Valtionhallinto on tuottanut erilaisia resursseja nuorille itselleen, vanhemmille ja ammattilaisille, kuten *Nuoret ja rikollisuus* -sivusto (Sisäministeriö ei pvm.), *Ei kaikelle väkivallalle* -sivusto (OPH ei pvm.), *eOppiva/Lapsen oikeudet* -koulutuskokonaisuus valtionhallinnon työntekijöille (eOppiva ei pvm.) sekä *Lapset Oikeudet 365* -koulutuskokonaisuus lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille (Lapsen oikeudet ei pvm.). Viestintää ja tiedotusta lapsen oikeuksista lapsille, nuorille ja aikuisille on syytä jatkaa laajamittaisesti ja taata rahoitus. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen Suomessa ymmärtää, mitä lapsen oikeudet tarkoittavat käytännössä ja, että jokaisella on mahdollisuus soveltaa tätä tietoa perheissä, koulutuksessa, harrastuksissa, vapaa-ajalla ja työelämässä.

5. Turvallisuustaitojen vahvistamisen sivustojen seuranta.

Turvallisuuden vahvistamiseen suunnattujen yllä kuvattujen sivustojen käyttöä olisi syytä seurata esimerkiksi pienimuotoisilla fokusryhmätutkimuksilla ja seuraamalla sivujen käyttäjä-tietoja. Sivustojen ylläpito on taattava.

Seurantatiedon ja indikaattorien tuottaminen

Lasten ja nuorten turvallisuutta olisi syytä seurata indikaattoritiedolla seuraavista alla identifioituista teemoista. Koska tässä tutkimuksessa tehtiin lähinnä perustyö indikaattorien identifioimiseksi, täytyy niiden kehittämistä jatkaa tutkijoiden ja asiantuntijoiden yhteistyössä esimerkiksi työpajamuotoisesti.

Indikaattoritietoa voi kerätä esimerkiksi lasten hyvinvoinnin indikaattorikokonaisuuden yhteydessä. Tällä hetkellä kokonaisuutta ylläpitää THL. Kokonaisuuden uudistaminen on aloitettu lapsistrategian toimenpiteessä 24 ja sen sisältöjä ja teknistä toteutusta ollaan kehittämässä. Lasten turvallisuutta koskevat indikaattorit voidaan yhdistää tähän kokonaisuuteen kehittämistyön yhteydessä. On vielä avoinna, millä keinoin, minkälaiseen muotoon (verkkosivusto, julkaisu tms.) ja minkälaisin resurssien hyvinvoinnin indikaattorit tuotetaan ja tätä kehittämistyötä on syytä jatkaa esimerkiksi lapsistrategian puitteissa. Lisäksi olisi hyödyllistä

kehittää nuorten hyvinvoinnin indikaattorien kokonaisuutta, jollaista tällä hetkellä ylläpitää esimerkiksi Valtion nuorisoneuvosto.

Tutkimuksen perusteella ehdotetaan myös, että lasten hyvinvoinnin indikaattorikokonaisuuteen suunnitellaan osio, johon voidaan tuottaa laadulliseen tutkimukseen pohjaavaa tietoa lasten ja nuorten tilanteesta. Tälle on suunniteltava toteuttamistapa ja resurssit, joilla näitä voidaan tuottaa.

Olisi myös tarpeen kiinnittää huomiota turvallisuutta koskevien kyselytutkimusten kysymyksiin ja neutraaliin terminologiaan koskien vähemmistöjä ja haavoittuvia ryhmiä. Nykyisissä kyselyissä osa erityisesti koettuja turvallisuusuhkia käsittelevistä kysymyksistä on muotoiltu niin, että ne käsittelevät vähemmistöjen uhkaa valtaväestölle. Tällöin olisi huomioitava se, miten näihin ryhmiin kuuluvat vastaajat kokevat tällaiseen kyselyyn vastaamisen. Lisäksi on tarpeen tarkastella vähemmistöjen valtaväestön taholta kokemaa uhkaa ja turvattomuuden tunnetta.

Saamelais- ja romanilapsiin kohdistuvat erillistutkimukset on syytä toistaa säännöllisin väliajoin.

Tämän selvityksen pohjalta suositellaan, että Lapsiuhritutkimus vakiinnutetaan ja taataan sen jatkuvuus ja säännöllinen toteuttaminen sopivalla aikavälillä. Tällä hetkellä sille ei ole taattu vakituista rahoitusta tai toteuttajaa. Tämä takaisi myös sen, että Lapsiuhritutkimuksen puitteissa kehitetyt menetelmät sensitiivisten asioiden käsittelyyn (mm. tutkittaville tarjottava tuki, jos vastaaminen herättää ahdistusta) vakiintuisivat. Kouluterveyskyselyyn kohdistuu painetta, koska on tarvetta tiedontuotannon laajentamiseen. On kuitenkin syytä välttää Kouluterveyskyselyn kuormittamista, jotta sen toteuttaminen ei kuormita kohtuuttomasti kyselyn toteuttajaa, kouluja ja kyselyyn vastaavia oppilaita. On hyvä huomata, että Lapsiuhritutkimus ja Nuorisorikollisuuskysely kartoittavat uhrikokemusten osalta osittain samoja teemoja.

Ehdotetut teemat indikaattoreille

1 Lasten ja nuorten kokemus turvallisuudesta eli turvallisuuden tunne

Tämä vaatii turvallisuuden tunnetta kartoittavan kysymyksen täydentämistä Nuorisobarometrissa uusilla alakohdilla, joita on käytetty esimerkiksi Nuorisorikollisuuskyselyssä. Nämä kattaisivat koetun turvallisuuden seuraavissa lähiympäristöissä: koti, koulu, harrastusympäristöt, kaupunkitila tai asuinympäristö, julkinen liikenne ja digitaaliset ympäristöt. Indikaattoria ei kannatta tuottaa joka vuosi, vaan siinä voi seurata sopivaksi katsotulla välillä. Jotta saadaan tietoa myös nuoremmista ryhmistä, olisi hyvä, että kysymys sisältyisi tietyin väliajoin myös esimerkiksi Lapsiuhritutkimukseen, Nuorisorikollisuuskyselyyn tai Lasten ja nuorten vapaa-

aikatutkimukseen. Muotoilua voi kehittää edelleen yhdessä esimerkiksi *Turvassa*-kyselyn toimijoiden kanssa ja turvallisuustutkijoiden kanssa.

2 Luottamus sosiaalisissa suhteissa sekä luottamus eri instituutioihin

Teemaa tarkastellaan esimerkiksi Nuorisobarometrissä ja se on syytä sisällyttää lasten hyvinvoinnin indikaattoreihin. Jos tietoa halutaan myös nuoremista ryhmistä, sen voi sisällyttää tietyin väliajoin johonkin koulussa kerättävään kyselyyn.

3 Uhrikokemukset

Uhrikokemuksista tuotetaan jo indikaattoritietoa esimerkiksi Kouluterveyskyselyn omista indikaattoreista. Uhrikokemuksia olisi syytä valita myös osaksi lasten (ja nuorten) hyvinvoinnin indikaattoreita. Uhrikokemuksia tarkastellaan kyselyissä (Kouluterveyskysely, Lapsiuhritutkimus ja Nuorisoriikollisuuskysely) monipuolisesti, joten indikaattorikysymysten tarkennusta on jatkettava.

4 Turvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot

Turvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot taipuvat melko huonosti indikaattoritiedoksi, mutta avun pyytämisen, saamisen ja koetun hyödyn kokemuksia olisi syytä seurata. Näitä kysytään Kouluterveyskyselyssä. Nuorisobarometriin voisi lisätä yleisluonteisen kysymyksen koetusta avun saamisesta, koska kyselyyn ei mahdu yksityiskohtaisia eri tilanteita tai eri palveluja koskevia kysymyksiä. Näin saisi tietoa myös vanhemmista ikäluokista.

Jatkotutkimusehdotukset ja tutkimusten toteuttaminen

Turvallisuuden tematiikkaa olisi kuitenkin näiden olemassa olevien instrumenttien lisäksi syytä tarkastella myös erillisenä laajempaan tutkimukselliseen kokonaisuutenaan. Tällöin pitäisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan niin määrällisiä kuin laadullisiakin tutkimusmenetelmiä, ja huolehtia tiedonkeruun menetelmien saavutettavuudesta huomioiden esimerkiksi ne nuoret, joilla on erityisiä tuen tarpeita. Kyselytutkimusten rinnalla turvallisuutta ja hyvinvointia olisi syytä tutkia nuorisotutkimuksellisesta näkökulmasta niin, että nuorisokulttuuriset ilmiöt, vertaisryhmät ja vapaa-aika ja niihin liittyvät syrjinnän, väkivallan ja marginalisoimisen kokemukset tulevat esiin.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen haavoittuvien ryhmien lisäksi olisi tarkasteltava myös muita syrjäytymisvaarassa olevia ryhmiä. Näitä ovat esimerkiksi:

- Lapset ja nuoret, jotka ovat neuroepätyypillisiä
- Päihteillä ja rikoksilla oireilevat lapset ja nuoret

- Kouluja käymättömät lapset ja nuoret
- Pakkomuuton kautta turvapaikanhakijat ja pakolaiset, paperittomat ja ilman huoltajaa maahan tulleet lapset ja nuoret

Tämän hankkeen tutkimustehtävä oli hyvin laaja. Tulevaisuudessa haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilannetta olisi hyvä selvittää ryhmäkohtaisesti, jolloin tietopuutteet ja hyvinvoinnin vajeet voi selvittää tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin.

Kunnilla ja järjestöillä on vahvat yhteydet erilaisiin lapsi- ja nuorisoryhmiin. Suomessa on syntynyt sekä itsenäisesti että tutkimusrahoitusjärjestelmän ohjaamana yhteistyötä tutkijoiden ja järjestöjen ja kuntien kanssa erilaisissa tutkimushankkeissa. Tämä yhteistyö tutkimushankkeissa on osoittautunut hedelmälliseksi tavaksi tavoittaa vaikeasti tavoitettavia ryhmiä ja tarjoaa paljon mahdollisuuksia tavoittaa haavoittuvassa asemassa tai piilossa olevia ryhmiä. Yhteistyö järjestöjen kanssa voi olla ketterämpää kuin kuntien tai hyvinvointialueiden kanssa, koska ne ovat toimijoina pienempiä ja itsenäisempiä toimijoita. Silti tutkijoiden ja kuntien ja hyvinvointialueiden olisi syytä pyrkiä keskinäiseen yhteistyöhön.

Tämän tutkimuksen tekohetkellä nuorten vakavat rikokset ja nuorten katuväkivalta olivat lisääntymässä, ja ilmiö herätti runsaasti julkista keskustelua ja yhteiskunnallista huolta. Julkisessa keskustelussa ei välttämättä näy, että esimerkiksi kuntien nuorisotyö ja poliisi ovat pyrkineet aktiivisesti ja nopeasti reagoimaan tilanteeseen. Silti lasten ja nuorten väkivaltaista käyttäytymistä on syytä seurata tarkasti. Tutkimuksen olisi hyvä olla nuorisotutkimuksellista, jotta tutkimus pystyisi ottamaan huomioon väkivallan nuorisokulttuureihin ja nuorten vertaissuhteisiin liittyvänä ilmiönä. Laajemmin ottaen tutkimuksessa voisi luoda globaalia tilannekuvaa ja pyrkiä ymmärtämään katuväkivaltaa globaalit kytkökset omaavana ilmiönä.

Toinen tutkimushetkellä ajankohtainen ilmiö liittyi sotatilanteeseen Ukrainassa. Tässä tilanteessa olisi syytä seurata sekä Ukrainasta saapuneiden lasten ja nuorten monitahoista elämäntilannetta ja koulunkäynnin jatkumista sekä toisaalta Suomen venäläisvähemmistön tilannetta sekä lisääntyneen syrjinnän että Venäjän vaikutuspyrkimysten kannalta.

7 Lähteet

- Aalto-Heinilä, Maija & Ketola, Sannamaria & Oksanen, Markku (2021) Lasten oikeudet ja ilmastonmuutos. Teoksessa Itäpuisto, Marita & Pirskanen, Henna (toim.) *Myrkylliset aikuiset*. SoPhi 145, 45–64.
- Aaltonen, Jussi (2012) *Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn*. Opas 21, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aarnio, Kia (2014) *Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus. Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi – hanke*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2014 (6). Helsinki: Väestöliitto.
- Adams, Jeffrey & Dickinson, Pauline & Asiasiga, Ganuola (2013) Mental health promotion for gay, lesbian, bisexual, transgender and intersex New Zealanders. *Journal of Primary Health Care* 5 (2), 105–113.
- Adhia, Avanti & Bhatia, Amiya & Dawson-Hahn, Elizabeth (2020) Violence Against Immigrant Youth in Canada. Why More Research is Needed. *JAMA network open*. 3 (3). p.e201456-e201456.
- Agosto, Denis, E. & Abbas, June (2017) “Don’t be dumb – that’s the rule I try to live by”. A closer look at older teens’ online privacy and safety attitudes. *New Media & Society* 19 (3), 347–365.
- Alakärppä, Outi (2022). *Nuorten naisten työn ja perheen yhteensovittamisen odotukset ja koetut toimintamahdollisuudet muotoutuvassa aikuisuudessa*. JYU Dissertations. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83780>
- Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 72. Seta, Seta-julkaisuja 23. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Ali-Tolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fägel, Stina (toim.) (2005) *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu.
- Ammatillisten perhekotien liitto APKL ry (ei pvm.) *Ammatillisen perhekotitoiminnan perusta*. <https://www.apkl.fi/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Armila, Päivi & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina (2018) Invading Formal Education for Informal Anti-Racist Campaigning. Teoksessa Aminkeng, A. Alemanji (toim.) *Antiracism Education In And Out Of Schools*. London: Palgrave MacMillan, 125–149.
- Aseman Lapset ry (ei pvm.) *Aseman Lapset*. <https://asemanlapset.fi/aseman-lapset/> (Viitattu

1.3.2023.)

- Assmuth, Laura & Haverinen, Ville-Samuli & Prokkola, Eeva-Kaisa & Pöllänen, Pirkko & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina (toim.) (2021) *Arjen turvallisuus ja muuttoliikkeet*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Baird, Rachel (2008) *The Impact of Climate Change on Minorities and Indigenous Peoples. Briefing*. London; Minority Rights Group International.
- Bannon, Stephanie & McGlynn, Tracy & McKenzie, Karen & Quayle, Ethel (2015) The Internet and Young People with Additional Support Needs (ASN): Risk and Safety. *Computers in Human Behavior* 53, 495–503.
- Berg, Päivi & Lehtonen, Kati & Salasuo, Mikko (toim.) (2019) ”Siitä on pikemminkin vaiettu”. *Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisuja 151, sarja Liike.
- Berg, Päivi (2016) Sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja etnisyys lasten ja nuorten urheiluharrastuksissa. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 64–90.
- Bickerton, Annemaree & Ward, Julie & Southgate, Michelle & Hence, Tiffany (2014) The Safety First Assessment Intervention. A Whole Family Approach for Young People with High Risk Mental Presentations. *Australian And New Zealand Journal of Family Therapy* 35 (2), 150–168.
- Buzan, Barry & Wæver, Ole (2009) Macrosecuritisation and security constellations: Reconsidering scale in securitisation theory. *Review of International Studies* 35 (2), 253–276.
- Carmody, Julia K & Stromberg, Sarah, E. & Dumont-Driscoll, Marilyn, C. & Janicke, David M. (2020) Youth Safety Perceptions of Weight Control Behaviors: A Moderated Mediation Study. *Eating Behaviors* 39, 101437.
- Caton, Sue & Landman, Roderick (2022) Internet safety, online radicalisation and young people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*. 50 (1), 88–97.
- Chase, Elaine (2013) Security and subjective wellbeing: the experiences of unaccompanied young people seeking asylum in the UK. *Sociology of Health and Illness* 35 (6), 858–872.
- Clark, Maria & Lewis, Alison & Bradshaw, Sally & Bradbury-Jones, Caroline (2018) How public health nurses deal with sexting among young people: a qualitative inquiry using the critical incident technique. *BMC Public Health* 2018, 18 (1), 729–729.
- Cody, Claire (2015) Utilising Arts to Tackle Child Sexual Exploitation. *Safer Communities* 14 (1), 47–55.
- Commission on Human Security (2013) *Human Security Now. Protecting and Empowering*

- People. Commission on Human Security.* <https://reliefweb.int/report/world/human-security-now-protecting-and-empowering-people>
- Cops, Diederik (2009) The position of young people in community safety: a search for possible explanations. *Safer Communities* 8 (3), 14–20.
- Côté-Lussier, Carolyn & Fitzpatrick, Caroline (2016) Feelings of Safety at School, Socioemotional Functioning and Classroom Engagement. *Journal of Adolescent Health* 58 (5), 543–550.
- Couch, Jen (2011) A New Way Home. Refugee Young People and Homelessness in Australia. *Journal of Social Inclusion* 2 (1) 39–58.
- Cowie, Helen (2011) Peer Support to Counteract School Bullying: Listen to the Children. *Children & Society* 25 (4), 287–292.
- Crane, Laura & Adams, Fern & Harper, Georgia & Welch, Jack & Pellicano, Elizabeth (2019) ”Something Needs to Change”. Mental Health Experiences of Young Autistic Adults in England. *Autism: The International Journal of research and Practice* 23 (2), 477–493.
- CRITICAL-hanke (ei pvm.) *Teknologisia ja sosiaalisia innovaatioita kriittisen lukemisen tukemiseen internetin aikakaudella.* <https://educritical.fi/fi/> (Viitattu 15.2.2023.)
- Custódio, Ira & Hurskainen, Juuli & Sareskoski, Laura & Talvitie, Maria (toim.) (2022) *Turvallisuus on... Lasten ja nuorten ajatuksia turvallisuudesta.* Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/julkaisut/turvallisuus-on-lasten-ja-nuorten-ajatuksia-turvallisuudesta/>
- Cvetanovic, Dragana (2016) Balkanin nuoret konfliktin jälkeen. *Idäntutkimus* 23 (4), 28–44.
- Davidson, J. & Martellozzo, Elena & Lorenz, Mia (2009) *Evaluation of CEOP ThinkUKnow internet safety programme and exploration of young people’s internet safety knowledge.* ROAR University of Eastern London Repository.
- DECA-hanke (ei pvm.) *Demokratian episteeminen toimintakyky algoritmien aikakaudella (DECA).* <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/ohjelmat-ja-hankkeet/shield/deca/> (Viitattu 15.2.2023.)
- De Wet, Nicole & Somefun, Oluwaseyi & Rambau, Ndivhuwo (2018) Perceptions of community safety and social activity participation among youth in South Africa. *PLoS One* 13 (5), p.e0197549-e0197549
- Deakin, Jo (2006) Dangerous People, Dangerous Places. The Nature and Location of Young People’s Victimization and Fear. *Children & Society* 20 (5), 376–390.
- Dufva, Mikko & Laine, Paula & Lähdemäki-Pekkinen, Jenna & Parkkonen, Pinja & Vataja, Katri (2019) *Tulevaisuusbarometri 2019. Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?* Sitran selvityksiä 147. Helsinki: Sitra. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/02/sitra-selvityksiataulevaisuusbarometriverkkoon.pdf> (Viitattu 13.2.2023.)

- Egharevba, Stephen (2021) Tenuous relations: Ethnic-racial cultural and police disrespect in Finland. *International Journal of Police Science and Management* 23 (2), 133–144.
- El-Asam, Aiman & Katz, Adrienne & Street, Cathy & Nazar, Nijina M. & Livanou, Maria (2021) Children's services for the digital age: A qualitative study into current procedures and online risks among service users. *Children and Youth Services Review* 122, p. 105872.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (1), 34–44.
- Ellonen, Noora (2008) *Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Akateeminen väitöskirja*. Tampere: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha (2007) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Poliisiammattikorkeakoulu.
- eOppiva (ei pvm.) *Lapsen oikeudet -koulutuskokonaisuus*. <https://www.eoppiva.fi/kokoelmat/lapsen-oikeudet/> (Viitattu 15.2.2023.)
- Eriksson, Susan (2008) *Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Studies of Finnish Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Eriksson, Susan (2017) Palvelujärjestelmän ammattilaisten käsitykset oppimisvaikeuksista ja erityisen tuen tarpeesta nuorten siirtymävaiheissa koulutuksesta työelämään. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 79–101.
- Eriksson, Susan (2017) Vammaisten nuorten liikunta – yhdenvertaisuuden mahdollisuudet ja esteet. *Liikunta & Tiede* 54 (4), 42–45.
- Eriksson, Susan & Tuuva-Hongisto, Sari (2019) *Nuorisotyön digitalisaatio 2030. "Meidän tulisi osata tarjota työkaluja maailmaan, jota me emme vielä itse tunne"*. Xamk Juvenia. Xamk tutkii 11. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.
- Eriksson, Susan & Saukkonen, Eero (2022) *Vaikeimmin vammaisten nuorten liikunnallinen osallisuus*. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 241. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto.
- Erney, Rosalyn & Weber, Kristen (2018) Not All Children are Straight and White: Strategies for Serving Youth of Color in Out-Of-Home Care who Identify as LGBTQ. *Child Welfare* 96 (2), 151–178.
- Ethier, Kathleen R. & Harper, Christopher R. & Dittus, Patricia J. (2018) School Environment is Related to Lower Health and Safety Risks Among Sexual Minority Middle and

- High School Students. *Journal of Adolescent Health* 2018. 62 (2), 143–148.
- Eurobarometer (2021) *Youth and Democracy in the European Year of Youth*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2282> (Viitattu 16.2.2023.)
- Evans, Rachel & Chiu, Kenny & Clarke, David M. & Waite, Polly & Leigh, Eleanor (2021) Safety behaviours in social anxiety: An examination across adolescence. *Behaviour Research and Adolescence* 144. 103931–103931.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Fast, Danya & Small, Will; Wood, Evan & Kerr, Arthur (2009) Coming “down here”: Young people’s reflections on becoming entrenched in a local drug scene. *Social Science & Medicine* 69 (8), 1204–1210.
- Fisher, Celia B. & Tao, Xianguy & Yip, Tiffany (2022) The Effects of COVID-19 victimization stress and racial bias on mental health among AIAN, Asian, Black and Latinx young adults. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. Painettua julkaisua edeltävä verkkojulkaisu <https://doi.org/10.1037/cdp0000539>
- Fleming, Michele, J. & Greentree, Jane & Cocotti-Muller, Dayana & Elias, Kristy A. & Morrison, Sara (2006) Safety in Cyberspace. Adolescents’ Safety and Exposure Online. *Youth & Society* 38 (2), 135–261.
- Frau-Meigs, Divina & Meigs, Divina (2009) Socialising Young People into Ethics via Play Experience: Browser Games and Parental Concerns for Safety Online. *Global Media Journal Canadian edition* 2 (1), 89–106.
- Fröjd, Sari & Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riitakerttu (2012) Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 49, 232–246.
- Garofalo, Robert & Deleon, Joanne & Osmer, Elizabeth & Doll, Mary & Harper, Gary W. (2006) Overlooked, Misunderstood and At-Risk: Exploring the Lives and HIV Risk of Ethnic Minority Male-to-Female Transgender Youth. *Journal of Adolescent Health* 38 (3), 230–236.
- Goździak, Elżbieta M. (2021) *Human Trafficking as a New (In)Security Threat*. Lontoo: Palgrave Macmillan, Cham.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Gresdahl, May (2019) *Feeling Unsafe in Urban Areas: A Quantitative Study of Young People’s Geographies of Safety in Mexico City*. Student Thesis in Master of Philosophy in Childhood Studies. NTNU Norwegian University of Science and Technology.

- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2020) *Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Greyson, Devon & Chabot, Cathy & Mniszak, Caroline & Shoveller, Jean, A. (2021) Social media and online safety practices of young parents. *Journal of Information Science*. Painettua julkaisua edeltävä verkkopublication . p. 16555152110538.
- Grungras, Neil & Levitan, Rachel & Slotek, Amy (2009) Unsafe Haven: Security Challenges Facing LGBT Asylum Seekers and Refugees in Turkey. *PRAXIS The Fletcher Journal of Human Security*, 24, 41–61.
- Haanpää, Leena & Roos, Sanna (2012) *Nuoret luupin alla. Osallisuudesta hyvinvointiin*. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 7/2013. Turku: Turun yliopisto.
- Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (toim.) (2020) *Hyvää työtä. Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/12/nuorisobarometri2019-netti.pdf>
- Haikkola, Lotta & Näre, Lena & Lähteenmaa, Jaana. (2017) Tunnistamisen institutionaaliset kontekstit. Nuoret työttömät aktivointitoimenpiteissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 53–78.
- Hakala, Emma & Erkamo, Sanna & Pyykönen, Juha & Tuomenvirta, Heikki & Tynkkynen, Oras & Berninger, Kati & Vihma, Antto (2021) *Ilmastomuutos ja Suomen turvallisuus. Uhat ja varautuminen kokonaisturvallisuuden toimintamallissa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021, 52. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Hakala, Ira & Naskali, Maarit & Pauloff-Hannikainen, Mari (2018) *”Uskallanko koskaan olla kenellekään oma itseni?”. Nuorten kokemuksia turvattomuudesta ja sen vaikutuksesta hyvinvointiin*. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2019a) *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Helsinki: OKM, VLN, VNN ja Nuorisotutkimusseura.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2019) *Takuulla liikuntaa. Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. <https://tietoanuorista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2018-lisaotos/>
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Ronkainen, Jussi & Suurpää, Leena (2011) Multiculturalism and young people’s leisure spaces in Finland: Perspectives of multicultural youth. *Leisure Studies* 2, 177–191.

- Harjajärvi, Minna & Kairi, Tea & Kuusterä, Kirsti & Miettinen, Sonja (2007) *Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä*. Kehitysvammaliiton selvityksiä 3. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Hastrup, Arja & Hakkarainen, Pirjo & Heinonen, Hanna & Hyytinen, Riitta & Ihanus, Mirja & Kerppola, Jenni & Kokkonen, Jarmo & Lampinen, Pauliina & Martikainen, Airi & Paju, Petri & Rapeli, Terhi & Saaristo, Anna-Maria & Sairisalo, Heljä & Satuli-Kukkonen, Tarja & Suomu, Katariina & Särkelä, Riitta & Tuominen, Minna & Willman, Arto (2019) *Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa: Toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt*. Työpaperi 5/2019. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-284-0>
- Hatzenbuehler, Mark M. & Birkett, Michelle & Van Wagenen, Aimee & Meyer, Ilan H. (2014) Protective School Climate and Reduced Risk for Suicide Ideation in Sexual Minority Youths. *American Journal of Public Health* 104 (2), 279–286.
- Haudenhuyse, Reinhard & Theeboom, Marc & Nolse, Zeno & Coussée, Filip (2013) Socially vulnerable young people in Flemish sport clubs: Investigating youth experiences. *European Physical Education Review* 20 (2). DOI: 10.1177/1356336X13508686.
- Hay, Peter (2011) Ability as exclusionary concept in youth sports. Teoksessa Symenon Dagkas & Kathleen Armour (toim.) *Inclusion and Exclusion Through Youth Sport. Routledge Studies in Physical Education and Youth Sports*. London: Routledge, 87–99.
- Heikkilä, Lydia & Laiti-Hedenmäki, Elsa & Miettunen, Tuuli (2019) *Buorre eallin gávpogis – saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja (2014) Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* 22 (3), 288–298.
- Helenius, Jenni & Kivimäki, Hanne & Hietanen-Peltola, Marke (2022) *Perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia kouluarjesta. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-988-7>
- Helsingin kaupunki (2023) Kaupungin turvallisuustyö. <https://turvallisuus.hel.fi/kaupungin-turvallisuustyö/> (Viitattu 23.2.2023.)
- Helsingin vammaispoliittinen selvitys* (2010) *Tavoitteellisella vammaispolitiikalla pyritään vahvistamaan kehityskulkuja, jotka tulevat kaikkien ihmisten oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman toteutumista käytännössä*. [Helsingin kaupungin vammaispoliittinen selvitys 2010.pdf](https://www.helsinki.fi/sites/default/files/2022-11/helsingin_vammaispoliittinen_selvitys_2010.pdf) (Viitattu 2.11.2022.)
- Helsingin yliopisto (ei pvm. a) Nuorisorikollisuuskysely. <https://researchportal.helsinki.fi/projects/nuorisorikollisuuskysely> (Viitattu 15.2.2023.)
- Helsingin yliopisto (ei pvm. b) *Kansallinen rikosuhritutkimus*. <https://researchportal.helsinki.fi/projects/kansallinen-rikosuhritutkimus-kansallinen-turvallisuuskysely/> (Viitattu

15.2.2023.)

- Herkanaidu, Ram & Furnell, Steven, M. & Papadaki, Maria (2021) Towards a cross-cultural education framework for online safety awareness. *Information and Computer Security* 29 (4), 664–679.
- Heusala, Anna-Liisa (2011) Kokonaisturvallisuus ja inhimillinen turvallisuus yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. *Tiede ja ase* 69, 96–111.
- Hietala, Virve (2008) *Turvallisuussuunnitelman rooli kunnan turvallisuustyössä*. Pro gradu-tutkielma. Syyskuu 2008. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Higgins, Kathryn & Perra, Oliver & Jordan, Julie-Ann & O’Neill, Tara & McKann, Mark (2020) School Bonding and ethos in Trajectories of Offending: Results from the Belfast Youth Development Study. *British Journal of Educational Psychology* 90 (2), 424–448.
- Hiilamo, Heikki (2021) *Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin?* Helsinki: Kalevi Sorsa -sätiö.
- Hintsala, Susanna & Mietola, Reetta (2013) ”Vain me ja tavallinen kerrostalo”. *Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 6/2013. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- Hokkanen, Liisa (2022) *Oikeus tulla kuulluksi ja kuulua yhteisöön. Vammaisten saamelaisten osallisuuskokemuksia*. Siirtolaisinstituutti, tutkimus 7. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Holt, Stephanie & Buckley, Helen & Whelan, Sadhbh (2008) The Impact of Exposure to Domestic Violence of Children and Young People: A Review of The Literature. *Child Abuse & Neglect* 32 (8), 797–810.
- Honkasalo, Veronika (2017) Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. Teoksessa Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Onodera, Henri & Peltola, Marja & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 120. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 9–12.
- Huefner, Jonathan C. & Ringle, Jay L. & Gordon, Chanelle & Tyler, Patrick, M. (2020) Impact of Perceptions of Safety on Outcomes of the Context of Trauma. *Children and Youth Services Review* 114, 105060.
- Huovinen, Riikka (2022) *Suomalaisnuorten kokema sisarusväkivalta ja sen yhteys heidän omaan väkivaltakäyttäytymiseensä*. Pro gradu - tutkielmat. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huttunen, Marjukka & Husso, Marita & Hietämäki, Johanna (2015) Sukupuoliero parisuhdeväkivallan yleisyydessä ja sen havaitsemisessa lasten ja nuorten näkökulmasta. *Janus* 23 (4), 369–386.

- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (toim.) (2015) *Salattu, hävetty, vaiettu. Kuinka tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino.
- Ikonen, Riikka & Eriksson, Pia & Heino, Tarja (2020) *Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-570-4>
- Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020) *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 38/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>
- Jones, Lisa M. & Mitchell, Kimberly J. & Finkelhor, David (2012) Trends in Youth Internet Victimization: Findings from Three Youth Internet Safety Surveys 2000-2010. *Journal of Adolescent Health* 50 (2), 179–186.
- Jonkman, Caroline & Visser, Margreet & Vandenbosch, Marjolein & Steketee, Majone & Schuengel, Carlo & Fictorie, Valerie (2020) Effectiveness of High-Intensive Trauma-Focused Family-Based Therapy for Youth Exposed to Family Violence: Study Protocol for a Randomized Controlled Trial. *Current Controlled Trials for Cardiovascular Medicine*. 23 (1), 1–21.
- Järvensivu, Timo (2019) *Verkostojen johtaminen. Opi ja etene yhdessä*. Helsinki: Books on Demand.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia; 47/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Kekki, Tuula (2021) *Turvassa 2021. Kansalaisturvallisuus Suomessa*. Helsinki: Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK. https://issuu.com/spek_ryl/docs/spek_tutkii_25/1
- Kaldor, M., Martin, M., & Selchow, S. (2007). Human security. A new strategic narrative for Europe. *International Affairs*, 83(2), 273–288. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2007.00618.x>
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2017) *Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-838-8>
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2018) *Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus*. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 24/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-156-0>

- Kauppinen, Eila & Laine, Sofia & Malm, Karla & Kontio, Timo & Jurvanen, Susanna (2023) Jalkautuva nuorisotyö ja nuorten kohtaaminen korona-arjessa. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasauamista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 81–102
- Kauppinen, Julia (ei pvm.): Nuorisorikollisuus on vähentynyt pitkään, mutta viime vuonna vakavin väkivaltarikollisuus lisääntyi - Poliisi: “Toistaiseksi suhtautuisin edellisvuoden piikkiin poikkeusolojen seurauksena”. (<https://www.riku.fi/nuorisorikollisuus-on-vahenty-nyt-pitkaan-mutta-viime-vuonna-vakavin-vakivaltarikollisuus-lisaantyi-poliisi-toistaiseksi-suhtautuisin-edellisvuoden-piikkiin-poikkeusolojen-seurauks/>) (Viitattu 15.2.2023)
- Kehitysvammaliitto (2021) *Covid-19 – tilannekatsaus valtioneuvostolle. 1.4.2021*. Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten tukiliitto, FDUV, Autismiliitto. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/2021/04/covid-19-tilannekatsaus-valtioneuvostolle-01-04-2021.pdf> (Viitattu 14.2.2023.)
- Keva, Juho (2022) Saamelaisista on huippulaatuista tietoa tarjolla, kunhan tahtotilaa löytyy. *Tieto&trendit*. <https://www2.stat.fi:443/tietotrendit/blogit/2022/saamelaisista-on-huippulaatuista-tietoa-tarjolla-kunhan-tahtotilaa-loytyy/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Khan, Amanda Wurie (2014) Asylum-Seeking Migration, Identity-Building and Social Cohesion: Policy-Making v. Social Action for Cultural Cohesion. *Contemporary Social Science. Journal of the Academy of Social Sciences* 9, 2014, 9. 285-297.
- Kiilakoski, Tomi (2009) *Viihtoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi (2021) Tullakseen aikuiseksi on ensin saatava olla nuori. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) *Mitä Jyväskylä tarkoittaa. Nuorisotyön yhteisötietokirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 332–358.
- Kiilakoski, Tomi (toim.) (2022) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Opetus- ja kulttuuriministeri & Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (2022) Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Opetus- ja kulttuuriministeri & Nuorisotutkimusseura, 9–91.
- Kinnunen, Pirjo & Laukkanen, Eila & Kylmä, Jari (2010) Nuoruusiän vanhempi-suhteiden, päihteidenkäytön ja koulukokemusten yhteys varhaisaikuisuuden mielenterveyteen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 47 (4), 234–243.
- Kitinoja, Manu (2005) *Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta*. Tutkimuksia 150. Helsinki: Stakes.

- Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja (toim.) (2016) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot – vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Kivijärvi, Antti & Kauppinen, Eila & Kiilakoski, Tomi & Leskinen, Juha (2022) Hidasta kasvua, lisääntyviä vastuita. Kunnallinen nuorisotyö Suomessa 2021. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 238. Lahti & Helsinki: Kanuuna, Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisokanuuna.fi/sites/default/files/materiaalipankki/2022-06/Hidasta%20kasvua%2C%20lis%C3%A4%C3%A4ntyvi%C3%A4%20vastuita%20-%20Kunnallinen%20nuorisoty%C3%B6%20Suomessa%202021.pdf>
- Kivijärvi, Antti (toim.) (2023) *Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivistö, Mari (2017) Vammaisten nuorten teknologisten toimijuuksien rakentuminen digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Katsaus laadulliseen tutkimukseen. *Nuorisotutkimus* 35 (4), 35–49.
- Klemetti, Reija & Seppänen, Johanna & Matikka, Anni & Surcel, Heljä-Marja (2017) Ulkomaalaistaustaisten nuorten lisääntymis- ja seksuaaliterveystietämys Kouluterveyskyselyssä 2015. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54, Nro 3, 209–225.
- Kohli, Ravi K.S. (2011) Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children. *Child Abuse Review* 20, 311–323.
- Kokkonen, Jouko & Kauravaara, Kati (toim.) (2020) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Liikuntatieteellinen seura, Julkaisu nro 175. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Kokkonen, Marja (2018) Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseural/ Nuorisotutkimusverkosto, 138–155.
- Korpilahti, Ulla & Kolehmainen, Laura (2016) *Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman väliarviointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 40/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-771-8>
- Korpilahti, Ulla (toim.) (2018) *Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025. Osa I*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-082-2>
- Korpilahti, Ulla & Koivula, Riitta & Doupi, Persephone & Jakoaho, Veera & Lillsunde,

Pirjo (2020)

Turvallisesti kaiken ikää: Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyyn ohjelma 2021–2030 sekä selvitys kustannuksista. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8343-4>

Korpilahti, Ulla (toim.) (2021) *Väkivallaton lapsuus 2020–2025: Toimeenpano ja viestintä.* Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9>

Kuntaliitto (ei pvm.) Kuntien turvallisuus ja varautuminen. <https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/turvallisuus-ja-varautuminen> (Viitattu 24.2.2023.)

Kuntaliitto (ei pvm.) Maksuton kunnallisen nuorisotyön dokumentaatiojärjestelmä nuDo julkaistu! <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2022/maksuton-kunnallisen-nuorisotyon-dokumentaatiojarjestelma-nuodo-julkaistu> (Viitattu 23.2.2023.)

Kuortti, Marjo & Jähi, Rita (2009) Riskillä vai ilman – tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 46 (4), 244–257.

Kuusisto, Anna-Kaisa & Tuominen, Jaakko (2019) Epäily ja myötätuntoa – yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja YLE:n verkkouutisissa 2014–2016. *Media & Viestintä* 42 (3). <https://doi.org/10.23983/mv.85781>

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2012) Johdanto: tilallinen arki, visuaaliset menetelmät ja tutkijan rooli. *Terra* 124 (3), 214–215.

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) *Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa.* Näkökulma 33, 2016. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa – kirjoitussarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Kylmä, Jari & Roos, Mervi & Heikkinen, Teppo & Suominen Tarja (2016) Miesten välisen seksin turvallisuus miesten kuvaamana ja arvioimana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 53 (4), 272–285.

Kågesten, Anna E. & Oware, Phoebe Mesa & Ntinyari, Wendy & Langat, Nickson & Mboya, Benjamin & Ekström, Anna-Mia (2021) Young People’s Experiences with Empowerment-Based Behavior Change Intervention to Prevent Sexual Violence in Nairobi Informal Settlements. A Qualitative Study. *Global Health Science and Practice* 9 (3), 508–522.

Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Peutere, Laura & Sariola, Heikki (2010) Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten vertailua. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 159–174.

Kääriäinen, Sabina & Hentilä, Noora & Ellonen, Eija & Paavilainen, Juha & Koivula, Tanja (2010) Pieniin lapsin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. *Janus* 18 (3), 261–276.

Laine, Sofia & Kauppinen, Eila & Malm, Karla (2023) Yhteenvedo: Nuorten vapaa-aika, jalkautuva nuorisotyö ja huolikasauamat 2020-luvun alussa. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa.*

- Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasauamista.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 331–344.
- Laine, Sofia & Kauppinen, Eila & Malm, Karla & Hoikkala, Tommi (toim.) (2023) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasauamista.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 242, Kenttä.
- Laitinen, Kristiina & Lahtinen, Matti & Haanpää, Sanna & Järvinen, Jouni & Granskog, Pamela & Turunen-Zwinger, Sari (2020) *Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa.* Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2020: 4a. Helsinki: Opetushallitus.
- Lapsen oikeudet (ei pvm.) *Ajankohtaista lapsistrategian toimeenpanossa 12.10.2022.* <https://www.lapsenoikeudet.fi/ajankohtainen/ajankohtaista-lapsistrategian-toimeenpanossa-12-10-2022/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Lapsen oikeudet (ei pvm.) *Lotta Saariluoma ja Pasi Pollari 21.06.2022, Lapset ja nuoret saavat tuekseen oman lastensuojelun käsikirjan.* <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/lapset-ja-nuoret-saavat-tuekseen-oman-lastensuojelun-kasikirjan/>. (Viitattu 10.3.2023.)
- Lapsen oikeudet (ei pvm.) *Lapset Oikeudet 365.* <https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsistrategia/lapsenoikeudet365/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Lastensuojelun Keskusliitto (2022) *Toimintasuunnitelman 2022–2023 väliarviointi – Lastensuojelun Keskusliitto.* <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/11/20221121TosuValiarviointiSaavutettava.pdf>
- Lastensuojelun Keskusliitto (ei pvm.) *Lastensuojelu.info.* www.lastensuojelu.info (Viitattu 24.2.2023.)
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Niemi, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014) *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia, 256. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Leppäkoski, Tuija & Paavilainen, Eija & Perälä, Sami & Koivuluoma, Minna & Sorvettula, Johanna & Pekkanen, Tiina (2016) Multi-professional Collaboration in the Service of Children and Young People. *Injury Prevention* 2016, 22 (2), A330–A331.
- Levy, Barry S. & Patz, Jonathan A. (2015) Climate Change, Human Rights and Social Justice. Review. *Annals of Global Health.* 18 (3), 310–322.
- Liikenneturva (2022) *Nuorten henkilövahingot tieliikenteessä. Tilastokatsaus 18.8.2022.* <https://www.liikenneturva.fi/tutkimukset/nuorten-henkilovahingot-tieliikenteessa/#b65d3766> (Viitattu 29.11.2022.)
- Luoma, Minna-Liisa & Valtokari, Maria & Väre, Anna & Holm, Marja & Saini, Päivi &

- Ervasti, Eetu & Vuorenmaa, Maaret & Hiekkala, Sinikka & Leppäjoki-Tiistola, Sanna & Heini, Annina & Purhonen, Sanni. (2022) *Vammaisten henkilöiden kokemus lähisuhdeväki-valta ja palvelujen saatavuus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 24. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-016-5>
- Luopa, Pauliina & Kanste, Outi & Klemetti, Reija (2017) *Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 25. Syyskuu 2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-909-5>
- Ma, Mengjia & Chen, Xiaoliu & Li, Yao & Zhang, Baoshan & Bi, Yanling (2022) How does the belief in the just world correlate with conduct problems in adolescents? The intervening roles of security, cognitive reappraisal and gender. *Children and Youth Services Review*. 137, 106432.
- Majlander, Satu & Kilpeläinen, Katri & Tuunainen, Saara (2022) *Väestöryhmät, joiden tilanne heikkeni koronapandemian aikana. Miten ottaa huomioon haavoittuvassa asemassa olevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä?* Suomen kestävän kasvun ohjelma. THL, Työpaperi 61/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-013-2>
- Malm, Karla (2018) ”Kadulla me ollaan niiden nuorten paikoilla”. Raidenuorisotyö julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Vantaan kaupunki/ Nuorisopalvelut. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/raidenuorisotyö.pdf> (Viitattu 27.2.2023.)
- Markham, Francis & Smith, Diane & Morphy, Frances (2020) *Indigenous Australians and the COVID-19 crisis: Perspectives on Public Policy*. Centre of Aboriginal Economic Policy Research. ANU Collage of Arts and Social Sciences. CAEPR Topical Issue, 1/2020. Canberra: Australian National University. https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/202733/1/CAEPR_TI_no1_2020_Markham_Smith_Morphy.pdf (Viitattu 15.2.2023.)
- Markkula, Jaana & Öörni, Erkki (toim.) (2009) *Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyohjelma*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mieli ry (2022) *Nuorten hyvinvointiohjelma. Ratkaisuja nuorten mielenterveyskriisiin*. Mieli ry. <https://mieli.fi/yhteiskunta/miten-mieli-ry-vaikuttaa/nuorten-hyvinvointiohjelma/>
- Milton, Alyssa C. & Gill, Benjamin, A. & Davenport, Tracey, A. & Dowling, Mitchell & Burns, Jane M. & Hickie, Ian B. (2019) Sexting, Web-Based Risks and Safety in Two Representative National Samples of Young Australians: Prevalence, Perspectives and Predictors. *JMIR Mental Health* 2019, 6 (6), p.e 13338–e 13338.

- Minun silmin, Sinun silmin (ei pvm.) Irti mustavalkoisesta ajattelusta! Helsingin kaupunki. <https://misi.hel.fi/> (Viitattu 23.2.2023.)
- Mitchell, Kimberly J. & Jones, Lisa M. & Finkelhor, David & Wolak, Janis (2013) Understanding the decline in unwanted online sexual solicitations for U.S. youth in 2000–2010: findings from three youth internet safety surveys. *Child Abuse & Neglect* 37 (12), 1225–1236.
- Moczuk, Eugeniusz & Delekta, Anna & Stecko, Justyna & Polakiewics, Artur (2021) School Safety and the Prevention of Dysfunctional Behaviors of Young People in Poland – The Case Study of School Students from the City of Rzeszów. *Humanities and Social Sciences* 28 (4), 115–130.
- Moilanen, Julia (2021) *Nuorten seksuaalisuus, turvataidot ja tasa-arvo: visuaalinen raportti seksuaaliterveyden edistämisestä*. Toiminnallinen opinnäytetyö. Oulun ammattikorkeakoulu, Hoitoyön tutkinto-ohjelma, Kättilötyön suuntautumisvaihtoehto. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu.
- Moilanen, Tanja & Airaksinen, Matti & Kangasniemi, Mari (2019) *Ankkuritoiminnan käsikirja*. Sisäministeriön julkaisuja 2019:16. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-256-2>
- Moore, Tim & McArthur, Morag (2017) “You Feel It in Your Body”: How Australian Children and Young People Think about and Experience Feeling and Being Safe. *Children & Society* 31 (3), 206–218.
- Moore, Tim (2017) Children and young people’s views on institutional safety: It’s not just because we are little. *Child Abuse and Neglect* 73, 74–85.
- Moore, Tim & McArthur, Morag & Death, Jodi & Tilbury, Clare & Roche, Steven (2017) Young People’s View on Safety and Preventing Abuse and Harm in Residential Care: “It’s Got To Be Better Than Home”. *Children and Youth Services Review* 81, 212–219.
- Moore, Tim & McArthur, Morag & Death, Jodi & Tilbury, Clare & Roche, Steven (2018) Sticking with us through it all. The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care. *Children and Youth Services Review* 84, 68–75.
- Morales-Muños, Héctor & Jha, Srjina & Bnatti, Michelle & Alff, Henryk & Kurtenbach, Sabine & Sieber, Stefan (2020) Exploring Connections – Environmental Change, Food Security and Violence as Drivers of Migration – A Critical Review of Research. *Sustainability* 12 (14), 5702. <https://doi.org/10.3390/su12145702>
- Mulvaney, Caroline A. & Watson, Michael C. & Errington, Gail (2011) Safety Education Impact and Good Practice: A Review. *Health Education* 112 (1), 15–30.
- MTS Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2018) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia 1/2018. Helsinki: Puolustusministeriö.

- MTS Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2022) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia, Joulukuu 2022. Helsinki: Puolustusministeriö. https://www.defmin.fi/files/5568/MTS_Joulukuu_2022.pdf (Viitattu 15.2.2023.)
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto.
- Mäkilä, Annastiina & Jurvanen, Susanna & Helfer, Alix & Huhta, Helen & Pitkänen, Tuuli (2022) *Polkuja päihdepalveluihin. Selvitys päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla*. Helsinki: Päihdeasiamiestoiminta. <https://www.paihdeasiamies.fi/selvityksia/>
- Määttä, Mirja & Piironen, Miikka (2022) Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan anti ja näkymät kunnan monialaisessa yhteistyössä. XAMK kehittää 181. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.
- Nahkiaisola, Annamaija & Isokoski, Annukka & Koivula, Meeri (2019) Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden selviytymiskyvyn tukeminen ohjaajien näkökulmasta. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 216-229.
- Naunton, Rachel & Martin, Kosolny & Reid, J. (2017) Me first: promoting children and young people centered communication in health and social care using innovative educational resources. *Archive of Disease in Childhood* 102 (suppl. 3), pA4.
- Netari.fi (ei pvm.) www.netari.fi (Viitattu 23.2.2023.)
- Newman, Edward (2022) Covid-19: A Human Security Analysis. *Global Society* 36(4), 431–454. <https://doi.org/10.1080/13600826.2021.2010034>
- Nichols, Naomi & Braimoh, Jessica (2018) Community Safety, Housing Precariousness and Processes of Exclusion: An Institutional Ethnography from the Standpoints of Youth in an “Unsafe” Urban Neighborhood. *Critical Sociology* 44 (1), 157–182.
- Nichols, Naomi (2018) The Social Organization of Access to Justice for Youth in “Unsafe” Urban Neighborhoods. *Social & Legal Studies* 27 (1), 79–96.
- Niemelä, M., & Saari, J. (2013) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2017) Lasten sensitiivisten kokemusten tutkimisen metodologiset valinnat – esimerkkinä vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimusprosessi. *Kasvatus & Aika* 11 (1), 6–23.
- Nilsson, Johanna, E. & Jeevanba, Sathya Baanu & Molitoris, Aurora & Kubik, Rhyan (2020) Sexual and Gender Minority Refugees and Asylum Seekers: An Arduous Journey. Teoksessa: Lund, E.M., Burgess, C., Johnson, A.J. (toim.) *Violence Against LGBTQ+ Persons*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-52612-2_18
- Nunn, Caitlin & McMichael Celia & Gifford, Sandra M. & Correa-Velez, Ignacio (2015)

- Mobility and security: The perceived benefits of citizenship for resettled young people from refugee backgrounds. *Journal of Ethic and Migration Studies* 42 (3), 382–399.
- Nuorisolaki (1285/2016) <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> (Viitattu 10.3.2023.)
- Nuorten budjetti (2022–2023) Helsingin kaupunki. <https://nuortenbudjetti.hel.fi/> (Viitattu 24.2.2023.)
- Nuorten paikkataju ja huolet* -hanke (ei pvm.) <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/nuorten-paikkataju-ja-huolet> (Viitattu 23.2.2023.)
- Nyysölä, Anni & Jurvanen, Susanna & Saarikkomäki, Elsa & Tolonen, Tarja (2023) Nuorten kohtaama syrjintä ja häirintä korona-ajan kaupunkitilassa. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasauamista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 171–186.
- Näre, Sari & Kirves, Jenni & Siltala, Juha (2010) *Sodan kasvattamat*. Helsinki: WSOY.
- O’Connor, Rosie & Betancourt, Theresa S. & Enelamah, Ngozi V. (2021) Safeguarding the Lives of Children Affected by Boko Haram. *Health and Human Rights Journal* 23 (1), 27–41.
- OKM (2020) *Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-697-3>
- Oldeide, Olin & Holsen Ingrid & Fosse, Elisabeth (2020) Youth perspective on outreach service: A safety-net for at-risk youth in a municipality. *Children and youth services review* 116, p. 105234.
- Olsén-Ljetoff, Laura & Hokkanen, Liisa (2020) The Interconnection Between Digitalisation and Human Security in the Lives of Sámi with Disabilities. Teoksessa Salminen, M. & Zojer, L. & Hossain, K. (toim.) *Digitalisation and Human Security. New Security Challenges*. Palgrave Macmillan. 295–322.
- Opetushallitus (2022) *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu oppilaitoksissa*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu-oppilaitoksissa> (Viitattu 29.11.2022.)
- Opetushallitus (ei pvm.) Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen. <https://www.oph.fi/fi/ei-kaikelle-vakivallalle> (Viitattu 24.2.2023.)
- Pajunen, Airi (2022) *Lasten kuolleisuus jatkaa alenemistaan, mutta nuorten kuolleisuudessa on huolestuttavia piirteitä*. Tilastokeskus, Tietotrendit: Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. 18.2.2022. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lasten-kuolleisuus-jatkaa-alenemistaan-mutta-nuorten-kuolleisuudessa-on-huolestuttavia-piirteita/> (Viitattu 29.11.2022.)
- Papunen, Tiina (2021) *Yhteisin askelin. Jalkautuvan nuorisotyön käsikirja*. Espoo, Helsinki

- & Vantaa: Espoon, Helsingin ja Vantaan nuorisopalvelut. https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Jalkautuvan_nuorisotyön_kasikirja.pdf (Viitattu 24.2.2023.)
- Parkes, Jenny (2007) Tensions and Troubles in Young People’s Talk about Safety and Danger in a Violent Neighbourhood. *Journal of Youth Studies* 10 (1), 117–137.
- Peltola, Marja & Kivijärvi, Antti (2016) Sport and structured leisure as sites for victimization for children and young people in Finland: Looking at the significance of gender and ethnicity. *International Review for the Sociology of Sports* (online before print.) DOI: 10.1177/1012690216636607. (Viitattu 15.1.2023.)
- Peltola, Marja (2016) Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttotilanteen merkitys lapsiuhrituskimpuksen valossa. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 23–45.
- Pernaa, Hanna-Kaisa & Lindell, Juha & Kuoppala, Jenni (2022) *Palvelujen pirunpolskaa. Asiantuntijänäkemyksiä rikoksilla oireilevien nuorten palveluverkoston kehittämisestä*. Vaasan yliopisto. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/14680>
- Pesonen, Anniina & Larivaara, Meri & Hannukkala, Marjo (2022) Hyvän mielen koulu – Mielenterveyden edistäminen ja mielenterveystaidot varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. *Focus Localis* 50 (3), 67–79 <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/117114>
- Pesäpuu ry (ei pvm.) *Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke*. <https://pesapuu.fi/toiminta/paatyneet-hankkeet/turvallisen-sijaishuollon-puolesta-x-ketju-hanke/> (Viitattu 1.3.2023.)
- Pesäpuu ry (ei pvm.) *Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen -hanke*. <https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/hatkassa-sijaishuoltopaikasta-luvatta-poistuminen-ja-sinne-palaamatta-jattaminen-hanke/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Pihlajamaa, Matti (2021) “Tehkää heistä sankareita ja sankarittaria”. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät subjektipositiot YK:n 2250-agendan muodostamisessa. *Nuorisotutkimus* 39 (2), 62–78.
- Piippo, Jasmin (2021) *Lapsuudessa koetun perheväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Terveys- ja hyvinvointialat, Sairaanhoidajan tutkinto-ohjelma. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019) Nuoret ja ilmastonmuutos. Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometriin valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (1), 61–69.
- Pitkänen, Tuuli & Turunen, Jouni & Huhta, Helena & Kaskela, Teemu & Takala, Janne & Helfer, Alix & Jurvanen, Susanna & Laine, Riku & Larivaara, Meri & Suurpää, Leena (2022) *Nuorten mielenterveyden tukeminen sosiaalihuollossa ja matalan kynnyksen toiminnaissa*.

- Työntekijöiden ja nuorten näkemyksiä tarpeista ja toimintatavoista.* Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-169-8>
- Poteat, V. Paul & Fisher, Jessica N. & Watson, Ryan, J. (2021) Gender-Sexuality Alliances as a Moderator of the Association between Victimization, Depressive Symptoms and Drinking Behavior among LGBTQ+ Youth. *Drug and Alcohol Dependence* 2021, 229, 109140.
- Pulkkinen, Jonna & Rautapuro, Juhani (2018) *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla. Nuorisobarometri 2017 lisäotos.* Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö Nuorisotutkimusseura.
- Rahja, Rauna (toim.) (2013) *Nuorten mediamaailma päähkinänkuoressa.* Helsinki: Mediakasvatusseura ry.
- Rannikko, Anni (2018) *Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset.* Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 121, Tiede. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Rasmus, Minna (2008) ”Säpneläsvuohta lea dego skea ka” ”Saamelaisuus on kuin lahja”. *Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella.* Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021111254985>
- Suomen ART ry (<https://www.suomenart.com/mika-art-on/>) (Viitattu 23.2.2023.)
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi.* Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Ries, Amy V. & Gittelsohn, Joel & Voorhees, Carolyn C. & Rohe, Kathleen M. & Clifton, Kelly J. & Astone, Nan M. (2008) The Environment and Urban Adolescents' Use of Recreational Facilities for Physical Activity: A Qualitative Study. *American Journal of Health Promotion.* September/October 2008, Vol 23. No. 1. 43-50.
- Robinson, Sally & Graham, Anne (2021) Feeling Safe, Avoiding Harm: Safety Priorities of Children and Young People with Disability and High Support Needs. *Journal of Intellectual Disabilities* 2021, 25 (4). 583-602.
- Robinson, Sally & Hill, Malcolm & Fisher, Karen & Graham, Anne (2020) Belonging and exclusion in the lives of young people with intellectual disability in small town communities. *Journal of Intellectual Disabilities* 2020, 24 (1), 50–68.
- Rose, India D. & Sheremenko, Anna & Rasberry, Catherine, M. & Lesesne, Catherine, A. & Adkins, Susan N. Hocevar (2018) Sex Differences in School Safety and Bullying Experiences Among Sexual Minority Youth. *The Journal of School Nursing* 34 (4), 301–309.
- Rosenberg, Rachel & Sun, Sunny & Flanigan, Alaina & O'Meara, Maia (2022) Impact of COVID-19 currently and formerly in foster care. *Child Abuse & Neglect* 123, 105383.

- Roy, Jessica & Williamson, Emma & Pitt, Katherine & Stanley, Nicky & Man, Mei-See & Feder, Gene & Szilassy, Ezster (2022) "It felt like there was always someone else for us": Supporting children affected by domestic violence and abuse who are identified by general practice. *Health & social care in the community*. 30 (1), 165–174.
- Russell, Douglas H. & Anderson, Joel R. & Riggs, Damien W. & Ullman, Jacqueline & Higgins, Daryl, J. (2020) Gender diversity and safety climate perceptions in schools and other youth-serving organisations. *Children and Youth Services Review* 11, 105334.
- Ruuskanen, Jussi (2015) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemuksia sosiaalityön asiakkuudesta*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos, Sosiaalityö. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Räsänen, Markku & Kivirauma, Joel (2011) Oppilaana monikulttuurisessa koulussa. Teoksessa Klemelä, Kirsi & Tuittu, Anne & Virta, Arja & Rinne, Risto (toim.) *Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana*. Turku: Turun yliopisto.
- Räthzel, Nora & Cohen, Phil (2008) *Finding the Way Home. Young People's Stories about Gender, Ethnicity, Class and Places in Hamburg and London*. Göttingen: V&R unipress.
- Saal, Oliver & Harinen, Alisa & Puustinen, Aino (2021) *Suomalaisten pelastusasetteet 2020*. Helsinki: Pelastusopisto.
- Saari, Juhon (2010) Luokaton Eurooppa? Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen luokkarakenne Euroopan Unionissa. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi. Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. 129–146.
- Saari, Juhon (2021) *Sisäinen turvallisuus pandemian jälkeisessä Suomessa. Selvityshenkilön raportti*. Sisäministeriön julkaisuja 2021:22. Helsinki: Sisäministeriö.
- Saarikkomäki, Elsa (2021) Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta. *Kriminologia* 1 (1), 20–38.
- Sakki ry (ei pvm.) *Amisbarometri*. <https://sakkiry.fi/amisbarometri/> (Viitattu 15.2.2023.)
- Salasuo, Mikko & Lehtonen, Kati (2022) Fokuksessa saamelaisalueen lapset ja nuoret: Havainnot, huomiota ja kokemuksia vähemmistöjen tutkimisesta. *Nuorisotutkimus* 40 (2), 61–66.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021) Tilasto-osio. Teoksessa Salasuo, Mikko (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, 31–138.
- Salasuo, Mikko, Lehtonen, Kati, Berg, Päivi (2020) Kiusaaminen, syrjintä ja epäasiallinen kohtelu liikunnassa ja urheilussa – ”Tuliko tämä oikeasti jollekin yllätyksenä?” *Liikunta & Tiede* 2, 34–37.
- Salonen, Mikko (2019) Olympiakomitea tarjoaa työkaluja häirinnän ja epäasiallisen käytök-

- sen kitkemiseksi. Teoksessa Berg, Päivi, Lehtonen, Kati, Salasuo, Mikko (toim.) ”*Siitä on pikemminkin vaiettu*”. *Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisuja 151, sarja Liike, 64–67.
- Savolainen, Outi (2022) Lasten mielenterveyden edistämiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. *Kasvun tuki*, 2022(2). <https://kasvuntuki.fi/aikakauslehti/julkaisut/kasvuntuki-aikakauslehti-2022/savolainen/> (Viitattu 24.2.2023.)
- Shah, Sonali (2017) “Disabled People Are Sexual Citizens, too”. Supporting Sexual Identity, Wellbeing and Safety for Disabled Young People. *Frontiers in Education* 2, 46.
- Shuker, Lucie Elizabeth (2015) Safe Foster Care for Victims of Child Sexual Exploitation. *Safer Communities* 14 (1), 37–46.
- SILE (ei pvm.) *SILE–Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: Riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin*. <https://www.hiljaisetoimijat.fi/> (Viitattu 24.2.2023.)
- Sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamalli (ei pvm.) <https://sisainturvallisuus.fi/sisaisen-turvallisuuden-yhteistoimintamalli> (Viitattu 24.2.2023.)
- Sisäministeriö (ei pvm.) *Nuoret ja rikollisuus*. <https://www.nuoretjarikollisuus.fi/> (Viitattu 10.3.2023.)
- Sjöblom-Immala, Heli (2014) Edustaja turvapaikanhakijanuoren tukena. Teoksessa Heikkilä, Elli (toim.) *Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen*. Siirtolaisuusinstituutti, Tutkimuksia A49. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. 129-140.
- Skarlatidou, Artemis & Ludwig, Lina & Solymosi, Reka & Bradford, Ben (2021) Understanding Knife-Crime and Trust in Police with Young People in East London. *Crime & Delinquency* 2021. DOI: 10.1177/00111287211029873.
- Sokero, Mikael & Neuvonen, Aleks & Lähtenaro, Inka & Koskinen, Minea (2017) *Puoliksi tehty. Nuorten antisipaatiot ilmastonmuutoksesta*. Helsinki: Demos Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023) *Välitä, sitoudu, suojele: Toimintasuunnitelma päihdeillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7154-7>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (ei pvm.) *Tapaturmien ehkäisy*. <https://stm.fi/tapaturmat> (Viitattu 10.3.2023.)
- Souto, Anne-Mari & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina & Harinen, Päivi (2011) *Rasismista saa puhua*. Tampere: Meille saa tulla -kampanja.
- Sparks, Geoff & Pain, Rachel & Towner, Elizabeth & Grundy, Sue & Gill, Sally & Hughes, Kate (2005) “So long as I take my mobile” – Mobile Phones, Urban Life and Geographies of Young people’s Safety. *International Journal of Urban and Regional Research* 29 (4), 814–830.
- SPEK (ei pvm.) *Paloturvallisuusviikko aktivoi ihmisiä pohtimaan turvallisuutta*. <https://>

- www.spek.fi/paloturvallisuusviikko-aktivoi-ihmisia-pohtimaan-turvallisuutta/ (Viitattu 10.3.2023.)
- SPR. (2023) *Yksinäisyysbarometri*. Helsinki: Suomen Punainen Risti. https://www.punainenristi.fi/globalassets/13.-uutiset/2023/yksinaisyys-koskettaa-yha-useampaa-suomessa/spr_yksinaisyysbarometri_2023_raportti.pdf (Viitattu 14.2.2023)
- Staines, Jo & Selwyn, Julie (2020) "I wish someone would explain why I am in care": The impact of children's and young people's understanding of why they are in out-of-home care on their well-being and felt security. *Child and Family Social Work* 25 (S1), 97–106.
- STN (2022) Tutkittuun tietoon perustuvilla ratkaisulla edistetään pehmeää turvallisuutta. *Strategisen tutkimuksen neuvoston blogi*. <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/tutkimusta-tiedon-kayttajalle/blogi/2022/strategisen-tutkimuksen-hankkeet-edistavat-pehmeaa-turvaallisuutta-tutkittuun-tietoon-pohjautuvilla-ratkaisuilla/> (Viitattu 24.2.2023.)
- STT tiedote 23.11.2022. *Tyttöjen kokemukset seksuaaliväkivallasta ovat lisääntyneet*. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/tyttojen-kokemukset-seksuaalivakivallasta-ovat-lisaantyneet?publi sherId=69818730&releaseId=69958280> (Viitattu 29.11.2022.)
- STT tiedote 14.2.2023. *Kansallinen riskiarvio kartoittaa mahdollisia riskejä ja tukee varautumista*. <https://intermin.fi/-/kansallinen-riskiarvio-kartoittaa-mahdollisia-riskeja-ja-tukee-varautumista> (Viitattu 15.2.2023.)
- Suikkanen, Sirkku (2010) *Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja – nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan*. Helsingin diakonissalaitoksen raportteja 1/2010. Helsinki: Helsingin diakonissalaitos.
- Sumari, Laura (2019) Inhimillistä turvallisuutta etsimässä. *Wider Security Network Blogi*. <http://www.widersecurity.fi/6/post/2019/02/artikkelit-22019-wisewords.html>
- Suomen ART ry. Mikä on ART? <https://www.suomenart.com/mika-art-on/> (Viitattu 23.2.2023.)
- Suutarinen, Sakari & Törmäkangas, Kari (2012) Nuorten laittomaan aktivismiin valmiuden yhteys maahanmuuttajakriittisyyteen ja osallisuuskokemuksiin koulussa. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 70–89.
- Säävälä, Minna (2012) *Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa*. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E43/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Söderström, Sylvia (2011) Staying safe while on the move: exploring differences in disabled and non-disabled young people's perceptions of the mobile phone's significance in daily life. *YOUNG* 19 (1), 91–109.
- Taavetti, Riikka (2015) "Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...": *Kuriton ja tavallinen*

- sateenkaarinuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Setä.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023) *Haavoittuvat ryhmät - THL* (Viitattu 12.2.2023.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (ei pvm.) *Kouluterveyskyselyn tulokset*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset> (Viitattu 10.3.2023.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (ei pvm.) *Turvallisuuden edistäminen*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/turvallisuuden-edistaminen> (Viitattu 10.3.2023.)
- Toiviainen, Sanna (2019) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöllistä elämänhallintaa. Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tomczyk, Łucasz & Eger, Ludvik (2020) Online safety as new digital component of digital literacy for young people. *Integration of education* 24 (2), 172–184.
- Tormulainen, Aino & Kauppinen, Eila (2022) *Liikkuen läsnä, hetkessä teille*. Tutkimusraportti liikkuvasta nuorisotyöstä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Humanistinen ammattikorkeakoulu <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/liikkuen-lasna-hetkessa-teille-2022-final.pdf> (Viitattu 27.2.2023.)
- TUOVI, Sisäisen suunnittelun portaali (ei pvm.) *Turvallisuussuunnittelu*. <https://sisainen-turvallisuus.fi/turvallisuussuunnittelu> (Viitattu 24.2.2023.)
- Turkka, Heikki & Saarholm, Julia (2021) *Lasten ja nuorten konfliktit – Opas haastavien riskitiriitojen ratkaisemiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Turkka, Heikki & Saarholm, Julia (2023). *Lasten ja nuorten rikokset – Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tuukkanen, Terhi (toim.) (2022) *Lapsibarometri 2022. ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää” - lasten näkemyksiä turvallisuudesta*. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-334-6>
- UNICEF (2015) *Unless we act now. The impact of climate change on children*. <https://www.unicef.org/reports/unless-we-act-now-impact-climate-changechildren> (Viitattu 9.2.2023.)
- UNICEF (ei pvm.) *Lapsiystävällinen kunta*. <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/> (Viitattu 24.2.2023.)
- Valtioneuvosto (ei pvm.) *Kansalaispulssi*. <https://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/kansalaispulssi> (Viitattu 15.2.2023.)
- Valtioneuvosto (2021a) *Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö*. (Nro 8; Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>
- Valtioneuvosto (2021b) *Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös*. (Nro 81; Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0>

- Vammaisfoorumi (2020) *Vammaisten ihmisten oikeudet ja niiden toteutuminen koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa*. Helsinki: Vammaisfoorumi ry. https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2020/04/vammaisten_oikeudet_STM_310320.pdf (Viitattu 14.2.2023.)
- Veronese, Guido & Cavazzoni, Frederica & Fiorini, Alec & Shoman, Ala & Sousa, Cindy A. (2022) Human (in)security and psychological wellbeing in Palestinian children living amidst military violence: A qualitative participatory research using interactive maps. *Child: Care, Health and Development*. 48 (1), 159–169.
- Viisanen, Martta (2019) ”*Se on ihan kaikki kaikessa, että on koti*”. *Nuorten naisten kokemuksia kodittomuudesta ja sen merkityksistä*. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Yhteiskuntatiede/Sosiaalityö. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Vilander, Jaakko & Pulkka, Antti-Tuomas & Erkkilä, Ville & Saarikoski, Erkki & Norri-Sederholm, Teija. (2019) Suomalaisten käsityksiä sodan sekä kyber- ja informaatio sodan käynnin uhkasta. *Tiede ja Ase*, 2019 (1). <https://journal.fi/ta/article/view/88684>
- Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi* (2011) Sisäministeriö: Sisäinen turvallisuus, Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2011. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-658-5> (Viitattu 2.11.2022.)
- Vorma, Helena & Rotko, Tuulia & Larivaara, Meri & Kosloff, Anu (2020) *Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4139-7>
- Vornanen, Riitta & Törrönen, Maritta & Niemelä, Pauli (2009) Insecurity of young people: The meaning of insecurity as defined by 13–17-year-old Finns. *Young* 17 (4), 399–419. <https://doi.org/10.1177/110330880901700404>
- Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019: 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> (Viitattu 26.1.2023.)
- Wade, Jim (2019) Supporting unaccompanied asylum-seeking young people: the experience of foster care. *Child & Family Social Work* 24 (3), 383–390.
- Weckström, Elina & Kekkonen, Karri & Kekkonen, Outi (2023a) ”*Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriani*”. *Saamelaislasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen*. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164573>
- Weckström, Elina & Kekkonen, Karri & Kekkonen, Outi (2023b) ”*Tulee filis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon*”: *Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen*. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-401-5>
- Weiste-Paakkanen, Anneli & Lämsä, Riikka & Kuusio, Hanna (2018) *Suomen romaniväestön*

- osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-246-8>
- Wells, Kristopher (2019) Research Exploring the Health, Wellness and Safety Concerns of Sexual Minority Youth. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 18 (4), 221–119.
- Wessman, Jenni & Känkänen, Päivi & Silosaari, Jonni (2018) Icehearts - sosiaalisesti tiedostava urheilutoiminta haastaa maskuliinisuuden ideaalin. Teoksessa Kivijärvi, Antti & Huuki, Tuija & Lunabba, Harry (toim.) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino, 197–220.
- Wikström, Katja & Haikkola, Lotta & Laatikainen, Tiina (toim.) (2014) *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista*. Työpaperi 17/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Woodrow, Nicholas & Moore, Karenza (2021) The Liminal Leisure of Disadvantaged Young People in the UK Before and During the COVID-19 – Pandemic. *Journal of Applied Youth Studies* 4, 475–491.
- World Report on Violence Against Children in 2006 (2006) Geneva: United Nations.
- Yliruka, Laura & Kantoluoto, Anne & Heino, Tarja & Laine, Terhi & Hipp, Tiia (toim.) (2020) *Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus*. Työpaperi 32/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

8 Liitteet

Liite 1. Kirjallisuuskatsauksen aineisto

- Aalto-Heinilä, Maija & Ketola, Sannamaria & Oksanen, Markku (2021) Lasten oikeudet ja ilmastonmuutos. Teoksessa Itäpuisto, Marita & Pirskanen, Henna (toim.) *Myrkylliset aikuiset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 45–64.
- Aaltonen, Jussi (2012) *Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn*. Opas 21, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aarnio, Kia (2014) *Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet. Kirjallisuuskatsaus. Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi – hanke*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2014 (6). Helsinki: Väestöliitto.
- Adams, Jeffrey & Dickinson, Pauline & Asiasiga, Ganuola (2013) Mental health promotion for gay, lesbian, bisexual, transgender and intersex New Zealanders. *Journal of Primary Health Care* 5 (2), 105–113.
- Adhia, Avanti & Bhatia, Amiya & Dawson-Hahn, Elizabeth (2020) Violence Against Immigrant Youth in Canada. Why More Research is Needed. *JAMA Network Open* 3 (3). p.e201456-e201456.
- Agosto, Denis, E. & Abbas, June (2017) “Don’t be dumb – that’s the rule I try to live by”. A closer look at older teens’ online privacy and safety attitudes. *New Media & Society* 19 (3), 347–365.
- Alanko, Katarina (2014) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 72. Seta, Seta-julkaisuja 23. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Ali-Tolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) (2005). *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu.
- Armila, Päivi & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina (2018) Invading Formal Education for Informal Anti-Racist Campaigning. Teoksessa Aminkeng, A. Alemanji (toim.) *Antiracism Educationi in and out of Schools*. London: Palgrave MacMillan, 125–149.
- Baird, Rachel (2008) *The Impact of Climate Change on Minorities and Indigenous Peoples. Briefing*. London: Minority Rights Group International.
- Bannon, Stephanie & McGlynn, Tracy & McKenzie, Karen & Quayle, Ethel (2015) The Internet and Young People with Additional Support Needs (ASN): Risk and Safety. *Computers in Human Behavior* 53, 495–503.

- Berg, Päivi & Lehtonen, Kati & Salasuo, Mikko (toim.) (2019) ”Siitä on pikemminkin vaiettu”. *Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Berg, Päivi (2016) Sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja etnisyys lasten ja nuorten urheiluharrastuksissa. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 64–90.
- Bickerton, Annemaree & Ward, Julie & Southgate, Michelle & Hence, Tiffany (2014) The Safety First Assessment Intervention. A Whole Family Approach for Young People with High Risk Mental Presentations. *Australian And New Zealand Journal of Family Therapy* 35 (2), 150–168.
- Carmody, Julia K & Stromberg, Sarah, E. & Dumont-Driscoll, Marilyn, C. & Janicke, David M. (2020) Youth Safety Perceptions of Weight Control Behaviors: A Moderated Mediation Study. *Eating Behaviors* 39, 101437.
- Caton, Sue & Landman, Roderick (2022) Internet safety, online radicalisation and young people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities* 50 (1), 88–97.
- Chase, Elaine (2013) Security and subjective wellbeing: the experiences of unaccompanied young people seeking asylum in the UK. *Sociology of Health and Illness* 35 (6), 858–872.
- Clark, Maria & Lewis, Alison & Bradshaw, Sally & Bradbury-Jones, Caroline (2018) How public health nurses deal with sexting among young people: a qualitative inquiry using the critical incident technique. *BMC Public Health* 18 (1), 729–729.
- Cody, Claire (2015) Utilising Arts to Tackle Child Sexual Exploitation. *Safer Communities* 14 (1), 47–55.
- Cops, Diederik (2009) The position of young people in community safety: a search for possible explanations. *Safer Communities* 8 (3), 14–20.
- Côté-Lussier, Carolyn & Fitzpatrick, Caroline (2016) Feelings of Safety at School, Socioemotional Functioning and Classroom Engagement. *Journal of Adolescent Health* 58 (5), 543–550.
- Couch, Jen (2011) A New Way Home. Refugee Young People and Homelessness in Australia. *Journal of Social Inclusion* 2 (1). 39–58.
- Cowie, Helen (2011) Peer Support to Counteract School Bullying: Listen to the Children. *Children & Society* 25 (4), 287–292.
- Crane, Laura & Adams, Fern & Harper, Georgia & Welch, Jack & Pellicano, Elizabeth (2019) ”Something Needs to Change”. Mental Health Experiences of Young Autistic Adults in England. *Autism: The International Journal of research and Practice* 23 (2), 477–493.
- Cvetanovic, Dragana (2016) Balkanin nuoret konfliktin jälkeen. *Idäntutkimus* 23 (4), 28–44.

- Davidson, Julia & Martellozzo, Elena & Lorenz, Mia (2009) *Evaluation of CEOP ThinkUKnow internet safety programme and exploration of young people's internet safety knowledge*. Lontoo: ROAR University of Eastern London Repository.
- De Wet, Nicole & Somefun, Oluwaseyi & Rambau, Ndivhuwo (2018) Perceptions of community safety and social activity participation among youth in South Africa. *PloS One* 13 (5), p.e0197549-e0197549
- Deakin, Jo (2006) Dangerous People, Dangerous Places. The Nature and Location of Young People's Victimization and Fear. *Children & Society* 20 (5), 376–390.
- Dufva, Mikko & Laine, Paula & Lähdemäki-Pekkinen, Jenna & Parkkonen, Pinja & Vataja, Katri (2019) *Tulevaisuusbarometri 2019. Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?* Sitran selvityksiä 147. Helsinki: Sitra. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/02/sitra-selvityksiataulevaisuusbarometriverkkoon.pdf> (Viitattu 13.2.2023.)
- Egharevba, Stephen (2021) Tenuous relations: Ethnic-racial cultural and police disrespect in Finland. *International Journal of Police Science and Management* 23 (2), 133–144.
- El-Asam, Aiman & Katz, Adrienne & Street, Cathy & Nazar, Nijina M. & Livanou, Maria (2021) Children's services for the digital age: A qualitative study into current procedures and online risks among service users. *Children and Youth Services Review* 122, 105872.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (1), 34–44.
- Ellonen, Noora (2008) *Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Akateeminen väitöskirja*. Tampere: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha (2007) *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina*. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Poliisiammattikorkeakoulu.
- ENSKA: *Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023*. Sisäinen turvallisuus: Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Helsinki: Sisäministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79685/sm_142011.pdf (Viitattu 15.2.2023.)
- Eriksson, Susan (2008) *Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Studies of Finnish Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Eriksson, Susan (2017) Vammaisten nuorten liikunta – yhdenvertaisuuden mahdollisuudet ja esteet. *Liikunta & Tiede* 54 (4), 42–45.
- Eriksson, Susan & Tuuva-Hongisto, Sari (2019) *Nuorisotyön digitalisaatio 2030. "Meidän tulisi osata tarjota työkaluja maailmaan, jota me emme vielä itse tunne"*. Mikkeli: Kaakkois-

Suomen ammattikorkeakoulu.

- Eriksson, Susan & Saukkonen, Eero (2022) *Vaikeimmin vammaisten nuorten liikunnallinen osallisuus*. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 241. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Erney, Rosalynd & Weber, Kristen (2018) Not All Children are Straight and White: Strategies for Serving Youth of Color in Out-Of-Home Care who Identify as LGBTQ. *Child Welfare* 96 (2), 151–178.
- Ethier, Kathleen R. & Harper, Christopher R. & Dittus, Patricia J. (2018) School Environment is Related to Lower Health and Safety Risks Among Sexual Minority Middle and High School Students. *Journal of Adolescent Health* 62 (2), 143–148.
- Eurobarometer (2021) *Youth and Democracy in the European Year of Youth*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2282> (Viitattu 16.2.2023.)
- Evans, Rachel & Chiu, Kenny & Clarke, David M. & Waite, Polly & Leigh, Eleanor (2021) Safety behaviours in social anxiety: An examination across adolescence. *Behaviour Research and Adolescence* 144, 103931-103931.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Fast, Danya & Small, Will & Wood, Evan & Kerr, Arthur (2009) Coming “down here”: Young people’s reflections on becoming entrenched in a local drug scene. *Social Science & Medicine* 69 (8), 1204–1210.
- Fisher, Celia B. & Tao, Xianguy & Yip, Tiffany (2022) The Effects of COVID-19 victimization stress and racial bias on mental health among AIAN, Asian, Black and Latinx young adults. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. Advanced online publication.
- Fleming, Michele, J. & Greentree, Jane & Cocotti-Muller, Dayana & Elias, Kristy A. & Morrison, Sara (2006) Safety in Cyberspace. Adolescents’ Safety and Exposure Online. *Youth & Society* 38 (2), 135–261.
- Frau-Meigs, Divina & Meigs, Divina (2009) Socialising Young People into Ethics via Play Experience: Browser Games and Parental Concerns for Safety Online. *Global Media Journal Canadian edition* 2009 2 (1), 89–106.
- Fröjd, Sari & Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riitakerttu (2012) Nuorten aikuisten asunnottomuutta ennustavat tekijät peruskoulun viimeisellä luokalla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*: 49 (3), 232–246.
- Garofalo, Robert & Deleon, Joanne & Osmer, Elizabeth & Doll, Mary & Harper, Gary W. (2006) Overlooked, Misunderstood and At-Risk: Exploring the Lives and HIV Risk of Ethnic Minority Male-to-Female Transgender Youth. *Journal of Adolescent Health* 38 (3),

230–236.

- Goździak, Elżbieta M. (2021) *Human Trafficking as a New (In)Security Threat*. Lontoo: Palgrave Macmillan, Cham.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Gresdahl, May (2019) *Feeling Unsafe in Urban Areas: A Quantitative Study of Young People's Geographies of Safety in Mexico City*. Student Thesis in Master of Philosophy in Childhood Studies. NTNU Norwegian University of Science and Technology.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2020) *Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Greyson, Devon & Chabot, Cathy & Mnizak, Caroline & Shoveller, Jean, A. (2021) Social media and online safety practices of young parents. *Journal of Information Science*. Painettua julkaisua edeltävä verkkajulkaisu.
- Grungras, Neil & Levitan, Rachel & Slotek, Amy (2009) Unsafe Haven: Security Challenges Facing LGBT Asylum Seekers and Refugees in Turkey. *PRAXIS The Fletcher Journal of Human Security*, 24, 41–61.
- Haanpää, Leena & Roos, Sanna (2012) *Nuoret luupin alla. Osallisuudesta hyvinvointiin*. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 7/2013. Turku: Turun yliopisto.
- Hakala, Emma & Erkamo, Sanna & Pyykönen, Juha & Tuomenvirta, Heikki & Tynkkynen, Oras & Berninger, Kati & Vihma, Antto (2021) *Ilmastomuutos ja Suomen turvallisuus. Uhat ja varautuminen kokonaisturvallisuuden toimintamallissa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021, 52. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Hakala, Ira & Naskali, Maarit & Pauloff-Hannikainen, Mari (2018) *"Uskallanko koskaan olla kenellekään oma itseni?" Nuorten kokemuksia turvattomuudesta ja sen vaikutuksesta hyvinvointiin*. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019a) *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019b) *Takuulla liikuntaa. Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Ronkainen, Jussi & Suurpää, Leena (2011) Multiculturalism and young people's leisure spaces in Finland: Perspectives of multicultural

- youth. *Leisure Studies* 31 (2), 177–191.
- Harjajärvi, Minna & Kairi, Tea & Kuusterä, Kirsti & Miettinen, Sonja (2007) *Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä*. Kehitysvammaliiton selvityksiä 3. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Hatzenbuehler, Mark M. & Birkett, Michelle & Van Wagenen, Aimee & Meyer, Ilan H. (2014) Protective School Climate and Reduced Risk for Suicide Ideation in Sexual Minority Youths. *American Journal of Public Health* 104 (2), 279–286.
- Haudenhuyse, Reinhard & Theeboom, Marc & Nolse, Zeno & Coussée, Filip (2013) Socially vulnerable young people in Flemish sport clubs: Investigating youth experiences. *European Physical Education Review* 20 (2), 179–198.
- Hay, Peter (2011) Ability as exclusionary concept in youth sports. Teoksessa Symenon Dagkas & Kathleen Armour (toim.) *Inclusion and Exclusion Through Youth Sport. Routledge Studies in Physical Education and Youth Sports*. London: Routledge, 87–99.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja (2014) Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* 22 (3), 288–298.
- Helenius, Jenni & Kivimäki, Hanne & Hietanen-Peltola, Marke (2022) *Perusopetuksen 8. ja 9. luokkien kokemuksia kouluarjesta. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Työpaperi 54/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helsingin vammaispoliittinen selvitys* (2010) *Tavoitteellisella vammaispolitiikalla pyritään vahvistamaan kehityskulkuja, jotka tulevat kaikkien ihmisten oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman toteutumista käytännössä*. [Helsingin kaupungin vammaispoliittinen selvitys 2010.pdf](#) (Viitattu 2.11.2022.)
- Herkanaidu, Ram & Furnell, Steven, M. & Papadaki, Maria (2021) Towards a cross-cultural education framework for online safety awareness. *Information and Computer Security* 29 (4), 664–679.
- Heusala, Anna-Liisa (2011) Kokonaisturvallisuus ja inhimillinen turvallisuus yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. *Tiede ja ase* 69, 96–111.
- Hietala, Virve (2008) *Turvallisuussuunnitelman rooli kunnan turvallisuustyössä*. Pro gradu -tutkielma. Syyskuu 2008. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Higgins, Kathryn & Perra, Oliver & Jordan, Julie-Ann & O’Neill, Tara & McKann, Mark (2020) School Bonding and ethos in Trajectories of Offending: Results from the Belfast Youth Development Study. *British Journal of Educational Psychology* 90 (2), 424–448.
- Hiilamo, Heikki (2021) *Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin?* Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Hintsala, Susanna & Mietola, Reetta (2013) *”Vain me ja tavallinen kerrostalo”*. *Yhteiskehittelyllä*

- uusien asumisen ratkaisuja*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 6/2013. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.
- Hodzic, Kenan (2019) Youth attitude toward safety in canton Sarajevo. *Besbednosni Dijalozi* 2 (2), 19–50.
- Hokkanen, Liisa (2022) *Oikeus tulla kuulluksi ja kuulua yhteisöön. Vammaisten saamelaisten osallisuuskokemuksia*. Siirtolaisinstituutti, tutkimus 7. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Holt, Stephanie & Buckley, Helen & Whelan, Sadhbh (2008) The Impact of Exposure to Domestic Violence of Children and Young People: A Review of The Literature. *Child Abuse & Neglect* 32 (8), 797–810.
- Honkasalo, Veronika (2017) Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. Teoksessa Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Onodera, Henri & Peltola, Marja & Suurpää, Leena (toim.) *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 120. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto., 9–12.
- Huefner, Jonathan C. & Ringle, Jay L. & Gordon, Chanelle & Tyler, Patrick, M. (2020) Impact of Perceptions of Safety on Outcomes of the Context of Trauma. *Children and Youth Services Review* 114, 105060.
- Huovinen, Riikka (2022) *Suomalaisnuorten kokema sisarusväkivalta ja sen yhteys heidän omaan väkivaltakäyttäytymiseensä*. Pro gradu - tutkielmat. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huttunen, Marjukka & Husso, Marita & Hietämäki, Johanna (2015) Sukupuoliero parisuhdeväkivallan yleisyydessä ja sen havaitsemisessa lasten ja nuorten näkökulmasta. *Janus* 23 (4), 369–386.
- Ikonen, Riikka & Eriksson, Pia & Heino, Tarja (2020) *Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Työpaperi 35/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä* (2017) Kotouttamisen osaamiskeskus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö & Kotouttaminen.fi.
- Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020) *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 38/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jones, Lisa M. & Mitchell, Kimberly J. & Finkelhor, David (2012) Trends in Youth Internet Victimization: Findings from Three Youth Internet Safety Surveys 2000–2010. *Journal of Adolescent Health* 50 (2), 179–186.

- Jones, Louisa & McCarthy, Mac (2010) Mapping the landscape of gay men 's football. *Leisure Studies* 29 (2), 161–173.
- Jonkman, Caroline & Visser, Margreet & Vandenbosch, Marjolein & Steketee, Majone & Schuengel, Carlo & Fictorie, Valerie (2020) Effectiveness of High-Intensive Trauma-Focused Family-Based Therapy for Youth Exposed to Family Violence: Study Protocol for a Randomized Controlled Trial. *Current Controlled Trials for Cardiovascular Medicine*. 23 (1), 1–21.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia & 47/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kamal, Kanika & Li, Jason L. & Hahm, Hyeouk Chris & Liu, Cindy H. (2021) Psychiatric impacts of the covid-19 global pandemic on the sexual and gender minority young adults. *Psychiatry Research*, 229, 113855.
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2017) *Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135231> (Viitattu 2.11.2022)
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2018) *Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus*. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 24/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kehitysvammaliitto (2021) *Covid-19 – tilannekatsaus valtioneuvostolle. 1.4.2021*. Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten tukiliitto, FDUV, Autismiliitto. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/2021/04/covid-19-tilannekatsaus-valtioneuvostolle-01-04-2021.pdf> (Viitattu 14.2.2023)
- Keskinen, Suvi & Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna (2021) Teoreettisen keskustelun avaimet – rasismi, valkoisuus ja kolonialismin purkaminen. Teoksessa Keskinen, Suvi & Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 45–68.
- Khan, Amanda Wurie (2014) Asylum-Seeking Migration, Identity-Building and Social Cohesion: Policy-Making v. Social Action for Cultural Cohesion. *Contemporary Social Science. Journal of the Academy of Social Sciences* 9 (3), 285–297.
- Kiilakoski, Tomi (2009) *Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi & Laine, Riku (2022) Tilasto-osio. Teoksessa Kiilakoski, Tomi (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Julkaisuja Nuorisotutkimusseura 237. Valtion

- nuorisoneuvoston julkaisuja 69. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 9–92.
- Kinnunen, Pirjo & Laukkanen, Eila & Kylmä, Jari (2010) Nuoruusiän vanhempi-suhteiden, päihteidenkäytön ja koulukokemusten yhteys varhaisaikuisuuden mielenterveyteen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 47 (4), 234–243.
- Kitinoja, Manu (2005) *Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta*. Tutkimuksia 150. Helsinki: Stakes.
- Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja (toim.) (2016) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot – vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisiasiain neuvottelukunta.
- Kivistö, Mari (2017) Vammaisten nuorten teknologisten toimijuuksien rakentuminen digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Katsaus laadulliseen tutkimukseen. *Nuorisotutkimus* 35 (4), 35–49.
- Klemetti, Reija & Seppänen, Johanna & Matikka, Anni & Surcel, Heljä-Marja (2017) Ulkomaalaistaustaisten nuorten lisääntymis- ja seksuaaliterveystietämys Kouluterveyskyselyssä 2015. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54 (3), 209–225.
- Kohli, Ravi K.S. (2011) Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children. *Child Abuse Review* 20, 311–323.
- Kokkonen, Jouko & Kauravaara, Kati (toim.) (2020) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Liikuntatieteellinen seura, Julkaisu nro 175. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Kokkonen, Marja (2018) Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseural/Nuorisotutkimusverkosto, 138–155.
- Korpilahti, Ulla & Kolehmainen, Laura (2016) *Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman väliarviointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 40/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Korpilahti, Ulla (toim.) (2018) *Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025. Osa I*. Helsinki: terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kostiainen, Aura (2010) *Katsaus suomalaisten turvallisuusasenteisiin. Suhtautuminen rikoksiin, väkivaltaan, tapaturmiin sekä niiden ehkäisyyn*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kotilainen, Noora & Pellander, Saara (2021) Väärännäköiset pakolaiset vaarallisina vieraina. Pakolaisten mediakuvat ja koettu turvallisuus. Teoksessa Assmuth, Laura & Haverinen, Ville-Samuli & Prokkola, Eeva-Kaisa & Pöllänen, Pirjo & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina (toim.) *Arjen turvallisuus ja muuttoliikkeet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden

- Seura, 155–179.
- Kuortti, Marjo & Jähi, Rita (2009) Riskillä vai ilman – tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 46 (4), 244–257.
- Kuusisto, Anna-Kaisa & Tuominen, Jaakko (2019) Epäily ja myötätuntoa – yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja YLE:n verkkouutisissa 2014–2016. *Media & Viestintä* 42 (3).
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2012) Johdanto: tilallinen arki, visuaaliset menetelmät ja tutkijan rooli. *Terra* 124 (3), 214–215.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) *Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa*. Näkökulma 33, 2016. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa – kirjoitussarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Kylmä, Jari & Roos, Mervi & Heikkinen, Teppo & Suominen Tarja (2016) Miesten välisen seksin turvallisuus miesten kuvaamana ja arvioimana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 53 (4), 272–285.
- Kågesten, Anna E. & Oware, Phoene Mesa & Ntinyari, Wendy & Langat, Nickson & Mboya, Benjamin & Ekström, Anna-Mia (2021) Young People’s Experiences with Empowerment-Based Behavior Change Intervention to Prevent Sexual Violence in Nairobi Informal Settlements. A Qualitative Study. *Global Health Science and Practice*. 9 (3), 508–522.
- Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Peutere, Laura & Sariola, Heikki (2010) Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten vertailua. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 159-174.
- Kääriäinen, Sabina & Hentilä, Noora & Ellonen, Eija & Paavilainen, Juha & Koivula, Tanja (2010) Pieniin lapsin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. *Janus* 18 (3), 261–276.
- Laitinen, Kristiina & Lahtinen, Matti & Haanpää, Sanna & Järvinen, Jouni & Granskog, Pamela & Turunen-Zwinger, Sari (2020) *Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa*. Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2020: 4a. Helsinki: Opetushallitus.
- Lee, Sun-A. & Borden, Lynne M. & Serido, Joyce & Perkins, Daniel F. (2009) Ethnic Minority Youth in Youth Programs: Feelings of Safety, Relationships with Adult Staff and Perceptions of Learning Social Skills. *Youth & Society* 41 (2), 234–255.
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Niemi, Hannu & Sirén, Reino & Suonpää, Karoliina (2014) *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia, 256. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Leppäkoski, Tuija & Paavilainen, Eija & Perälä, Sami & Koivuluoma, Minna & Sorvettula,

- Johanna & Pekkanen, Tiina (2016) Multi-professional Collaboration in the Service of Children and Young People. *Injury Prevention* 2016, 22 (2), A330–A331.
- Levy, Barry S. & Patz, Jonathan A. (2015) Climate Change, Human Rights and Social Justice. Review. *Annals of Global Health*. 18 (3), 310–322.
- Liikenneturva (2022) *Nuorten henkilövahingot tieliikenteessä. Tilastokatsaus 18.8.2022*. Saatavilla osoitteessa <https://www.liikenneturva.fi/tutkimukset/nuorten-henkilovahingot-tieliikenteessa/#b65d3766> (Viitattu 29.11.2022)
- Luoma, Minna-Liisa & Valtokari, Maria & Väre, Anna & Holm, Marja & Saini, Päivi & Ervasti, Eetu & Vuorenmaa, Maaret & Hiekkala, Sinikka & Leppäjoki-Tiistola, Sanna & Heini, Annina & Purhonen, Sanni. (2022) *Vammaisten henkilöiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja palvelujen saatavuus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 24. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Luopa, Pauliina & Kanste, Outi & Klemetti, Reija (2017) *Toisella asteella opiskelevien saateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 25. Syyskuu 2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ma, Mengjia & Chen, Xiaoliu & Li, Yao & Zhang, Baoshan & Bi, Yanling (2022) How does the belief in the just world correlate with conduct problems in adolescents? The intervening roles of security, cognitive reappraisal and gender. *Children and Youth Services Review*. 137, 106432.
- Majlander, Satu & Kilpeläinen, Katri & Tuunainen, Saara (2022) *Väestöryhmät, joiden tilanne heikkeni koronapandemian aikana. Miten ottaa huomioon haavoittuvassa asemassa olevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi?* Suomen kestävä kasvun ohjelma. THL, Työpaperi 61/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Malherbe, Nick & Suffla, Shahnaaz & Seedat, Mohamed & Bawa, Umesh (2016) Visually negotiating hegemonic discourse through Photovoice: understanding youth representations of safety. *Discourse & Society* 27 (6). 589–606.
- Markham, Francis & Smith, Diane & Morphy, Frances (2020) *Indigenous Australians and the COVID-19 crisis: Perspectives on Public Policy*. Centre of Aboriginal Economic Policy Research. ANU Collage of Arts and Social Sciences. CAEPR Topical Issue, 1/2020. Canberra: Australian National University. https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/202733/1/CAEPR_TI_no1_2020_Markham_Smith_Morphy.pdf (Viitattu 15.2.2023.)
- Markkula, Jaana & Öörni, Erkka, (toim.) (2009) *Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyohjelma*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- McDermott E, Hughes E & Rawlings V. (2018) Norms and normalisation: understanding

- lesbian, gay, bisexual, transgender and queer youth, suicidality and help-seeking. *Culture, Health and Sexuality* 20 (2), 156–172.
- Mennis, Jeremy & Mason, Michael & Light, John & Rusby, Julie & Westling, Erika & Way, Thomas & Zahakaris, Nicola & Flay, Brian (2016) Does substance use moderate the association of neighborhood disadvantage with perceived stress and safety in the activity spaces of urban youth? *Drug and Alcohol Dependence* 165, 288–292.
- Mikkonen, Enni (2010) Varjoisilla kaduilla, vieraisa kodeissa – mahdollisuuksia nepalilaisten lasten ja lastenkotilasten oikeuksien edistämiseksi. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 18 (3). 288–298.
- Milton, Alyssa C. & Gill, Benjamin, A. & Davenport, Tracey, A. & Dowling, Mitchell & Burns, Jane M. & Hickie, Ian B. (2019) Sexting, Web-Based Risks and Safety in Two Representative National Samples of Young Australians: Prevalence, Perspectives and Predictors. *JMIR Mental Health* 6 (6), p.e 13338–e 13338.
- Mitchell, Kimberly J. & Jones, Lisa M. & Finkelhor, David & Wolak, Janis (2013) Understanding the decline in unwanted online sexual solicitations for U.S. youth in 2000–2010: findings from three youth internet safety surveys. *Child Abuse & Neglect* 37 (12), 1225–1236.
- Moczuk, Eugeniusz & Deleka, Anna & Stecko, Justyna & Polakiewics, Artur (2021) School Safety and the Prevention of Dysfunctional Behaviors of Young People in Poland – The Case Study of School Students from the City of Rzeszów. *Humanities and Social Sciences* 28 (4), 115–130.
- Moilanen, Julia (2021) *Nuorten seksuaalisuus, turvataidot ja tasa-arvo: visuaalinen raportti seksuaaliterveyden edistämisestä*. Toiminnallinen opinnäytetyö. Oulun ammattikorkeakoulu, Hoitoyön tutkinto-ohjelma, Kätilötyön suuntautumisvaihtoehto. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu.
- Moore, Tim & McArthur, Morag (2017) “You Feel It in Your Body”: How Australian Children and Young People Think about and Experience Feeling and Being Safe. *Children & Society* 31 (3), 206–218.
- Moore, Tim (2017) Children and young people’s views on institutional safety: It’s not just because we are little. *Child Abuse and Neglect* 73, 74–85.
- Moore, Tim & McArthur, Morag & Death, Jodi & Tilbury, Clare & Roche, Steven (2017) Young People’s View on Safety and Preventing Abuse and Harm in Residential Care: “It’s Got to be Better than Home”. *Children and Youth Services Review* 81, 212–219.
- Moore, Tim & McArthur, Morag & Death, Jodi & Tilbury, Clare & Roche, Steven (2018) Sticking with us through it all. The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care. *Children and Youth Services Review* 84, 68–75.
- Morales-Muños, Héctor & Jha, Srjina & Bnatti, Michelle & Alff, Henryk & Kurtenbach,

- Sabine & Sieber, Stefan (2020) Exploring Connections – Environmental Change, Food Security and Violence as Drivers of Migration – A Critical Review of Research. *Sustainability* 12 (14), 5702.
- Mulvaney, Caroline A. & Watson, Michael C. & Errington, Gail (2011) Safety Education Impact and Good Practice: A Review. *Health Education* 112 (1), 15–30.
- MTS Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2018) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia 1/2018. Helsinki: Puolustusministeriö.
- MTS Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (2022) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. MTS Tiedotteita ja katsauksia, Joulukuu 2022. Helsinki: Puolustusministeriö. https://www.defmin.fi/files/5568/MTS_Joulukuu_2022.pdf (Viitattu 15.2.2023.)
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2017) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto.
- Mäkilä, Anastiina & Jurvanen, Susanna & Helfer, Alix & Huhta, Helena & Pitkänen, Tuuli (2022) *Polkuja päihdepalveluihin. Selvitys päihdepalveluiden saatavuudesta ensimmäisellä hakukerralla*. Päihdeasiamiestoiminta. <https://www.paihdeasiamies.fi/selvityksia/> (Viitattu 2.11.2022.)
- Määttä, Mirja & Asikainen, Elina & Saastamoinen, Mikko (2016) Tukeminen ja pakot nuorten vaikeutuneissa koulutussiirtymissä. *Nuorisotutkimus* 34 (1), 18–34.
- Nahkiaisoja, Annamajja & Isokoski, Annukka & Koivula, Meeri (2019) Yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden selviytymiskyvyn tukeminen ohjaajien näkökulmasta. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56: 216–229.
- Naunton, R. & Martin, K. & Reid, J. (2017) Me first: promoting children and young people centered communication in health and social care using innovative educational resources. *Archive of Disease in Childhood* 102 (suppl. 3), pA4.
- Newman, Edvard (2022) Covid-19: A Human Security Analysis. *Global Society* 36(4), 431–454.
- Nichols, Naomi & Braimoh, Jessica (2018) Community Safety, Housing Precariousness and Processes of Exclusion: An Institutional Ethnography from the Standpoints of Youth in an “Unsafe” Urban Neighborhood. *Critical Sociology* 44 (1), 157–182.
- Nichols, Naomi (2018) The Social Organization of Access to Justice for Youth in “Unsafe” Urban Neighborhoods. *Social & Legal Studies* 27 (1), 79–96.
- Niemelä, Mikko & Saari, Juho (2013) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2017) Lasten sensitiivisten kokemusten tutkimisen

- metodologiset valinnat – esimerkkinä vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimusprosessi. *Kasvatus & Aika* 11 (1), 6–23.
- Nilsson, Johanna, E. & Jeevanba, Sathya Baanu & Molitoris, Aurora & Kubik, Rhyan (2020) Sexual and Gender Minority Refugees and Asylum Seekers: An Arduous Journey. Teoksessa Lund, E.M., Burgess, C., Johnson, A.J. (toim.) *Violence Against LGBTQ+ Persons*. Springer, Cham.
- Nunn, Caitlin & McMichael Celia & Gifford, Sandra M. & Correa-Velez, Ignacio (2015) Mobility and security: The perceived benefits of citizenship for resettled young people from refugee backgrounds. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42 (3), 382–399.
- Näre, Sari & Kirves, Jenni & Siltala, Juha (2010) *Sodan kasvattamat*. Helsinki: WSOY.
- O’Connor, Rosie & Betancourt, Theresa S. & Enelamah, Ngozi V. (2021) Safeguarding the Lives of Children Affected by Boko Haram. *Health and Human Rights Journal* 23 (1), 27–41.
- Oikeus kuuluu joukkoon. *Ehdotuksia monikulttuuristen nuorten yhteenkuuluvuuden vahvistamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa* (2019) Helsinki: Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO. <http://www.gloriajkl.fi/wp-content/uploads/2019/05/ETNO-raportti-Oikeuskuuluu-joukkoon.pdf> (Viitattu 15.2.2023.)
- Oldeide, Olin & Holsen Ingrid & Fosse, Elisabeth (2020) Youth perspective on outreach service: A safety-net for at-risk youth in a municipality. *Children and Youth Services Review* 116, 105234.
- Olsén-Ljetoff, Laura & Hokkanen, Liisa (2020) The Interconnection Between Digitalisation and Human Security in the Lives of Sámi with Disabilities. Teoksessa Mirva Salminen & Gerald Zojer & Kamut Hossain (toim.) *Digitalisation and Human Security. New Security Challenges*. Palgrave Macmillan, 295–322.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010) Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia: Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75579> (Viitattu 29.11.2022.)
- Opetushallitus (2022) *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu oppilaitoksissa*. Helsinki: OPH. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu-oppilaitoksissa> (Viitattu 29.11.2022.)
- Paananen, Reija & Surakka, Anne & Kainulainen, Sakari & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika (2019) Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystalouden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 56, 114–128.
- Pajunen, Airi (2022) *Lasten kuolleisuus jatkaa alenemistaan, mutta nuorten kuolleisuudessa on huolestuttavia piirteitä*. Tilastokeskus, Tieto&Trendit: Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. 18.2.2022. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/>

[artikkelit/2022/lasten-kuolleisuus-jatkaa-alenemistaan-mutta-nuorten-kuolleisuudessa-on-huolestuttavia-piirteita/](#) (Viitattu 29.11.2022.)

- Parkes, Jenny (2007) Tensions and Troubles in Young People’s Talk about Safety and Danger in a Violent Neighbourhood. *Journal of Youth Studies* 10 (1), 117–137.
- Peltola, Marja & Kivijärvi, Antti (2016) Sport and structured leisure as sites for victimization for children and young people in Finland: Looking at the significance of gender and ethnicity. *International Review for the Sociology of Sports* 52 (8), 955–971.
- Peltola, Marja (2016) Ohjaajan väkivaltainen käyttäytyminen liikuntaharrastuksissa: sukupuolen ja maahanmuuttotaustan merkitys lapsiuhritutkimuksen valossa. Teoksessa Päivi Berg & Marja Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 23–45.
- Pesonen, Anniina & Larivaara, Meri & Hannukkala, Marjo (2022) Hyvän mielen koulu – Mielenterveyden edistäminen ja mielenterveystaidot varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. *Focus Localis* 50 (3), 67–79 <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/117114>
- Pihlajamaa, Matti (2021) “Tehkää heistä sankareita ja sankarittaria”. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät subjektipositiot YK:n 2250-agendan muodostamisessa. *Nuorisotutkimus* 39 (2), 62–78.
- Piippo, Jasmin (2021) *Lapsuudessa koetun perheväkivallan vaikutukset lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Terveys- ja hyvinvointialat, Sairaanhoidajan tutkinto-ohjelma. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019) Nuoret ja ilmastonmuutos. Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometriä valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (1), 61–69.
- Pitkänen, Tuuli & Turunen, Jouni & Huhta, Helena & Kaskela, Teemu & Takala, Janne & Helfer, Alix & Jurvanen, Susanna & Laine, Riku & Larivaara, Meri & Suurpää, Leena (2022) *Nuorten mielenterveyden tukeminen sosiaalihuollossa ja matalan kynnyksen toiminnassa. Työntekijöiden ja nuorten näkemyksiä tarpeista ja toimintatavoista*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-169-8> (Viitattu 2.11.2022.)
- Poteat, V. Paul & Fisher, Jessica N. & Watson, Ryan, J. (2021) Gender-Sexuality Alliances as a Moderator of the Association between Victimization, Depressive Symptoms and Drinking Behavior among LGBTQ+ Youth. *Drug and Alcohol Dependence*, 229, 109140.
- Pulkkinen, J., & Rautapuro, J. (2018) *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla. Nuorisobarometri 2017 lisätulos*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto.
- Rahja, Rauna (toim.) (2013) *Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa*. Helsinki: Mediakasvatusseura ry.
- Rannikko, Anni (2018) *Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien*

- moraaliset järjestykset*. Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 121. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Rasmus, Mina (2008) ”Sápmelašvuohta lea dego skea ka” ”Saamelaisuus on kuin lahja”. *Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella*. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021111254985> (Viitattu 29.11.2022.)
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press ja Nuorisotutkimusseura.
- Ries, Amy V. & Gittelsohn, Joel & Voorhees, Carolyn C. & Rohe, Kathleen M. & Clifton, Kelly J. & Astone, Nan M. (2008) The Environment and Urban Adolescents’ Use of Recreational Facilities for Physical Activity: A Qualitative Study. *American Journal of Health Promotion* 23 (1), 43–50.
- Robinson, Sally & Graham, Anne (2021) Feeling Safe, Avoiding Harm: Safety Priorities of Children and Young People with Disability and High Support Needs. *Journal of Intellectual Disabilities* 25 (4), 583–602.
- Robinson, Sally & Hill, Malcolm & Fisher, Karen & Graham, Anne (2020) Belonging and exclusion in the lives of young people with intellectual disability in small town communities. *Journal of Intellectual Disabilities* 24 (1), 50–68.
- Rose, India D. & Sheremenko, Anna & Rasberry, Catherine, M. & Lesesne, Catherine, A. & Adkins, Susan N. Hocevar (2018) Sex Differences in School Safety and Bullying Experiences Among Sexual Minority Youth. *The Journal of School Nursing* 34 (4), 301–309.
- Rosenberg, Rachel & Sun, Sunny & Flanigan, Alaina & O’Meara, Maia (2022) Impact of COVID-19 currently and formerly in foster care. *Child Abuse & Neglect* 123, 105383.
- Roy, Jessica & Williamson, Emma & Pitt, Katherine & Stanley, Nicky & Man, Mei-See & Feder, Gene & Szilassy, Ezster (2022) “It felt like there was always someone else for us”: Supporting children affected by domestic violence and abuse who are identified by general practice. *Health & Social Care in the Community* 30 (1), 165–174.
- Russell, Douglas H. & Anderson, Joel R. & Riggs, Damien W. & Ullman, Jacqueline & Higgins, Daryl, J. (2020) Gender diversity and safety climate perceptions in schools and other youth-serving organisations. *Children and Youth Services Review* 117, 105334.
- Russell, Stephen T. & Fish, Jessica, N. (2019) Sexual Minority Youth, Social Change and Health: A Developmental Collision. *Research in Human Development* 16, 5–20.
- Ruuskanen, Jussi (2015) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemuksia sosiaalityön asiakkuudesta*. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Yhteiskuntatieteiden laitos, Sosiaalityö. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Räsänen, Markku & Kivirauma, Joel (2011) Oppilaana monikulttuurisessa koulussa. Teoksessa

- Klemelä, Kirsi & Tuittu, Anne & Virta, Arja & Rinne, Risto (toim.) *Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana*. Turku: Turun yliopisto.
- Rätzl, Nora & Cohen, Phil (2008) *Finding the Way Home. Young People's Stories about Gender, Ethnicity, Class and Places in Hamburg and London*. Göttingen: V&R unipress.
- Saal, Oliver & Harinen, Alisa & Puustinen, Aino (2021) *Suomalaisten pelastusasetteet 2020*. Helsinki: Pelastusopisto.
- Saari, Juh (2010) Luokaton Eurooppa? Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen luokkarakenne Euroopan Unionissa. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi. Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, 129–146.
- Saari, Juh (2021) *Sisäinen turvallisuus pandemian jälkeisessä Suomessa. Selvityshenkilön raportti*. Sisäministeriön julkaisuja 2021:22. Helsinki: Sisäministeriö.
- Saarikkomäki, Elsa (2021) Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta. *Kriminologia* 1 (1), 20–38.
- Salasuo, Mikko & Lehtonen, Kati (2022) Fokuksessa saamelaisalueen lapset ja nuoret: Havainnot, huomiota ja kokemuksia vähemmistöjen tutkimisesta. *Nuorisotutkimus* 40 (2), 61–66.
- Salasuo, Mikko & Lehtonen, Kati & Berg, Päivi (2020) Kiusaaminen, syrjintä ja epäasiallinen kohtelu liikunnassa ja urheilussa – ”Tuliko tämä oikeasti jollekin yllätyksenä?” *Liikunta & Tiede* 2, 34–37.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021) Tilasto-osio. Teoksessa Salasuo, Mikko (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 31–138.
- Salonen, Mikko (2019) Olympiakomitea tarjoaa työkaluja häirinnän ja epäasiallisen käytöksen kitkemiseksi. Teoksessa Päivi Berg & Kati Lehtonen & Mikko Salasuo (toim.) *”Siitä on pikemminkin vaiettu”*. Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 64–67.
- Shah, Sonali (2017) “Disabled People Are Sexual Citizens, too”. Supporting Sexual Identity, Wellbeing and Safety for Disabled Young People. *Frontiers in Education* 2, Article 46.
- Shuker, Lucie Elizabeth (2015) Safe Foster Care for Victims of Child Sexual Exploitation. *Safer Communities* 14 (1), 37–46.
- Sjöblom-Immala, Heli (2014) Edustaja turvapaikanhakijanuoren tukena. Teoksessa Heikkilä, Elli (toim.) *Haaavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen*. Siirtolaisuusinstituutti, Tutkimuksia A49. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 129–140.
- Skarlatidou, Artemis & Ludwig, Lina & Solymosi, Reka & Bradford, Ben (2021) Understand-

- ing Knife-Crime and Trust in Police with Young People in East London. *Crime & Delinquency*. Verkkojulkaisu ennen painettua julkaisua. DOI: 10.1177/00111287211029873.
- Slaatto, Ane & Mellblom, Anneli & Kleppe, Lise Cecilie & Baugerud, Gunn Astrid (2021) Safety in Residential Youth Facilities. Staff perceptions of Safety Experiences of the “Basic Training Programme of Safety and Security.” *Residential Treatment for Children and Youth* 39 (2), 212–237.
- Sokero, Mikael & Neuvonen, Alekski & Lähteenaro, Inka & Koskinen, Minea (2017) *Puoliksi tehty. Nuorten antisipaatiot ilmastonmuutoksesta*. Helsinki: Demos Helsinki.
- Souto, Anne-Mari & Rannikko, Anni & Sotkasiira, Tiina & Harinen, Päivi (2011) *Rasismista saa puhua*. Tampere: Meille saa tulla -kampanja.
- Souverein, Fleur & Mulder, Eva & van Domburg, Lieke & Aiaanse, Marcia & Popma, Arne (2020) Toward A Tailored Model of Youth Justice – A Qualitative Analysis of Factors Associated with Successful Placement in a Community-Integrated Facility. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 66 (2–3), 147–167.
- Sparks, Geoff & Pain, Rachel & Towner, Elizabeth & Grundy, Sue & Gill, Sally & Hughes, Kate (2005) “So long as I take my mobile” – Mobile Phones, Urban Life and Geographies of Young people’s Safety. *International Journal of Urban and Regional Research* 29 (4), 814–830.
- SPR (2023) *Yksinäisyysbarometri*. Helsinki: Suomen Punainen Risti. https://www.punainenristi.fi/globalassets/13.-uutiset/2023/yksinaisyys-koskettaa-ya-useampaa-suomessa/spr_yksinaisyysbarometri_2023_raportti.pdf (Viitattu 14.2.2023)
- Staines, Jo & Selwyn, Julie (2020) ”I wish someone would explain why I am in care”: The impact of children’s and young people’s understanding of why they are in out-of-home care on their well-being and felt security. *Child and Family Social Work* 25 (S1), 97–106.
- STT tiedote 23.11.2022. *Tyttöjen kokemukset seksuaaliväkivallasta ovat lisääntyneet*. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/tyttojen-kokemukset-seksuaalivakivallasta-ovat-lisaantyneet?publisherId=69818730&releaseId=69958280> (Viitattu 29.11.2022)
- STT tiedote 14.2.2023. *Kansallinen riskiarvio kartoittaa mahdollisia riskejä ja tukee varautumista*. <https://intermin.fi/-/kansallinen-riskiarvio-kartoittaa-mahdollisia-riskeja-ja-tukee-varautumista> (Viitattu 15.2.2023.)
- Suikkanen, Sirkku (2010) *Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja – nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan*. Helsingin diakonissalaitoksen raportteja 1/2010. Helsinki: Diakonissalaitos.
- Sumari, Laura (2019) Inhimillistä turvallisuutta etsimässä. *Wider Security Network Blogi*. <http://www.widersecurity.fi/6/post/2019/02/artikkelit-22019-wisewords.html>
- Suutarinen, Sakari & Törmäkangas, Kari (2012) Nuorten laittomaan aktivismiin valmiuden

- yhteys maahanmuuttajakriittisyyteen ja osallisuuskokemuksiin koulussa. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 70–89.
- Säävälä, Minna (2012) *Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa*. Väestöntutkimuslaitos katsauksia E43/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Söderström, Sylvia (2011) Staying safe while on the move: exploring differences in disabled and non-disabled young people’s perceptions of the mobile phone’s significance in daily life. *YOUNG* 19 (1), 91–109.
- Taavetti, R. (2015) ”*Olis siistää, jos ei tarttis määritellä...*”: *Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Setä.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023) Haavoittuvat ryhmät <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vakivallaton-lapsuus-toimenpidesuunnitelma/haavoittuvat-ryhmat> (Viitattu 17.2.2023.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (ei pvm.) Kouluterveyskyselyn tulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset> (Viitattu 2.11.2022.)
- Tomczyk, Łucasz & Eger, Ludvik (2020) Online safety as new digital component of digital literacy for young people. *Integration of education* 24 (2), 172–184.
- UNICEF (2015) *Unless we act now. The impact of climate change on children*. <https://www.unicef.org/reports/unless-we-act-now-impact-climate-changechildren> (Viitattu 9.2.2023.)
- Valtioneuvosto (2021b) *Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös*. (Nro 81; Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0>
- Vammaisfoorumi (2020) *Vammaisten ihmisten oikeudet ja niiden toteutuminen koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa*. Helsinki: Vammaisfoorumi ry. https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2020/04/vammaisten_oikeudet_STM_310320.pdf (Viitattu 14.2.2023.)
- Veronese, Guido & Cavazzoni, Frederica & Fiorini, Alec & Shoman, Ala & Sousa, Cindy A. (2022) Human (in)security and psychological wellbeing in Palestinian children living amidst military violence: A qualitative participatory research using interactive maps. *Child: Care, Health and Development* 2022 48 (1), 159–169.
- Viisanen, Martta (2019) ”*Se on ihan kaikki kaikessa, että on koti*”. *Nuorten naisten kokemuksia kodittomuudesta ja sen merkityksistä*. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Yhteiskuntatiede/Sosiaalityö. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Vilander, Jaakko & Pulkka, Antti-Tuomas & Erkkilä, Ville & Saarikoski, Erkki & Norri-Sederholm, Teija. (2019) *Suomalaisten käsityksiä sodan sekä kyber- ja informaatioisodan-*

- käynnin uhkasta. *Tiede ja Ase*, 2019 (1).
- Viranomaisten koulutuksen kehittämisen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi* (2011) Sisäministeriö: Sisäinen turvallisuus, Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2011. Helsinki: Sisäministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79685/sm_142011.pdf (Viitattu 2.11.2022.)
- Vorma, Helena & Rotko, Tuulia & Larivaara, Meri & Kosloff, Anu (2020) *Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162053>
- Vornanen, Riitta & Törrönen, Maritta & Niemelä, Pauli (2009) Insecurity of young people: The meaning of insecurity as defined by 13–17-year-old Finns. *YOUNG*, 17 (4), 399–419. <https://doi.org/10.1177/110330880901700404>
- Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019: 27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y (Viitattu 26.1.2023.)
- Wade, Jim (2019) Supporting unaccompanied asylum-seeking young people: the experience of foster care. *Child & Family Social Work* 24 (3), 383–390.
- Weiste-Paakkanen, Anneli & Lämsä, Riikka & Kuusio, Hannamari (2018) *Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137276>
- Wells, Kristopher (2019) Research Exploring the Health, Wellness and Safety Concerns of Sexual Minority Youth. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 18 (4), 119–221.
- Wessman, Jenni & Känkänen, Päivi & Silosaari, Jonni (2018) Icehearts – sosiaalisesti tiedostava urheilutoiminta haastaa maskuliinisuuden ideaalin. Teoksessa Antti Kivijärvi & Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino, 197–220.
- Wikström, Katja & Haikkola, Lotta & Laatikainen, Tiina (toim.) (2014) *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurdi- ja kurditaustaisista nuorista*. Työpaperi 17/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Woodrow, Nicholas & Moore, Karenza (2021) The Liminal Leisure of Disadvantaged Young People in the UK Before and During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Applied Youth Studies* 4, 475–491.
- World Report on Violence Against Children in 2006* (2006) Geneva: United Nations. Yliruka, Laura & Kantoluoto, Anne & Heino, Tarja & Laine, Terhi & Hipp, Tiia (toim.) (2020) *Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus*. Työpaperi 32/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Liite 2. Haastattelurunko järjestöille

Tiedot tutkimuksen toteuttamisesta ja vastaajan informointi

- 1 Vastaajan informointi
- 2 Tietosuojan selitys
- 3 Selvitys tutkimuksen toteuttajasta

Hankkeen esittely ja tausta sekä käsitteiden lyhyt esittely

Hankkeen tavoite on kartoittaa olemassa olevaa tietoa lasten ja nuorten kokemista turvallisuushkista ja heidän turvallisuuteensa liittyvistä tiedoista ja taidoista sekä selvittää olemassa olevia kunta- ja järjestösektorin toimia niin sanotun turvallisuuspääoman vahvistamiseksi. Tavoite on myös tunnistaa kansallisia tietopuutteita ja luoda tiedonkeruusuunnitelma.

Turvallisuuspääomalla viittaamme lasten ja nuorten turvallisuuden liittyviin taitoihin, valmiuksiin, kykyihin ja mahdollisuuksiin ja sitä pyritään hahmottamaan hyvinvoinnin ja lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmista.

Turvallisuudella tarkoitamme sekä laajasti uhkia eri areenoilla, kuten julkisessa kaupunkitilassa tai somessa, onnettomuuksia sekä subjektiivista turvallisuutta eli turvallisuuden tunnetta.

Taustakysymykset

Järjestön koodi

Haastattelun päivämäärä

Haastattelun muoto

Haastattelijan nimi

Ammattinimike

Toimiala (sektori)

Kauanko olet työskennellyt x järjestössä tässä tehtävässä?

Oletko ollut sitä ennen vastaavissa tehtävissä?

Varsinaiset kysymykset

[Kysyn ensin turvallisuushkista ja turvallisuudesta järjestönne näkökulmasta]

1 Mitkä ovat järjestönne näkökulmasta lapsiin ja nuoriin kohdistuvat keskeisimmät turvallisuushkat?

- Erityisesti syrjäytymisuhkan alla oleviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat turvallisuushkat?
- Erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat turvallisuushkat?

2 Millaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia lapsilla ja nuorilla on selvitä turvallisuusuhkista?

3 Miten näitä tietoja, taitoja ja valmiuksia voisi vahvistaa?

4 Ketkä ovat järjestön näkökulmasta keskeisimmät lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvän tiedon tuottajat?

[Kysyn sitten järjestönne toiminnasta turvallisuuteen liittyen]

5 Onko järjestöllänne meneillään ohjelmia, kampanjoita tai hankkeita aihepiiriin liittyen?

6 Kunkin hankkeen tavoitteet, sisällöt, työn organisoiminen ja tiedon kerääminen (Haastattelijalle: kysy tarkennus kaikista ohjelmista, kampanjoista ja hankkeista)

- Ohjelman/kampanjan/hankkeen nimi
- Ohjelman toimijat alueella, kunnassa ja/tai valtakunnallisesti
- Kohderyhmä
- Onko kohderyhmä lapset ja nuoret (maahanmuuttajat/pakolaislapset yms.)?
- Onko kohderyhmä aikuiset (lasten ja nuorten kanssa työskentelevät)?
- Mille alueelle toiminta kohdistuu (koulu, some, vapaa-aika, harrastukset)
- Tavoite lyhyesti
- Kesto ja rahoittaja(t)
- Sisältö lyhyesti
- Kerätäänkö ohjelmassa/kampanjassa/hankkeessa tietoa osallistujista tai muuta seuranta-tietoa

7 Tarkennus jos ei ole tullut esiin: Onko ohjelmissa, kampanjoissa ja hankkeissa huomioitu syrjäytyvässä asemassa olevat tai vähemmistöryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret? Jos on, miten?

8 Voitko kertoa jostakin erityisen onnistuneesta ja toimivasta lasten ja nuorten turvallisuutta edistävästä ohjelmasta, kampanjasta tai hankkeesta, jolla on/on ollut merkitystä järjestön toimintakentällä?

9 Onko järjestöllänne ollut koronapandemiaan liittyvää toimintaa tai kampanjoita liittyen lasten ja nuorten turvallisuustietoihin, -taitoihin ja valmiuksiin? Jos on, niin millaista toimintaa tai kampanjoita?

10 Onko järjestöllänne Ukrainan sotaan liittyen toimintaa tai kampanjoita lasten ja nuorten turvallisuuden edistämiseen? Jos on, niin millaista toimintaa tai kampanjoita?

11 Onko sinulla muita huomioita lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvistä asioista?

12 Haastattelijan omia huomioita

Liite 3. Haastattelurunko kunnille

Tiedot tutkimuksen toteuttamisesta ja vastaajan informointi

- 1 Vastaajan informointi
- 2 Tietosuojan selitys
- 3 Selvitys tutkimuksen toteuttajasta

Hankkeen esittely ja tausta sekä käsitteiden lyhyt esittely

Hankkeen tavoite on kartoittaa olemassa olevaa tietoa lasten ja nuorten kokemista turvallisuushkista ja heidän turvallisuuteensa liittyvistä tiedoista ja taidoista sekä selvittää olemassa olevia kunta- ja järjestösektorin toimia niin sanotun turvallisuuspääoman vahvistamiseksi. Tavoite on myös tunnistaa kansallisia tietopuutteita ja luoda tiedonkeruusuunnitelma.

Turvallisuuspääomalla viittaamme lasten ja nuorten turvallisuuden liittyviin taitoihin, valmiuksiin, kykyihin ja mahdollisuuksiin ja sitä pyritään hahmottamaan hyvinvoinnin ja lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmista.

Turvallisuudella tarkoitamme sekä laajasti uhkia eri areenoilla, kuten julkisessa kaupunkitilassa tai somessa, onnettomuuksia sekä subjektiivista turvallisuutta eli turvallisuuden tunnetta.

Taustakysymykset

- Kunnan koodi
- Haastattelun päivämäärä
- Haastattelun muoto
- Haastattelijan nimi
- Ammattinimike
- Toimiala (sektori)
- Kauanko olet työskennellyt x kunnassa tässä tehtävässä?
- Oletko ollut sitä ennen vastaavissa tehtävissä?

Varsinaiset kysymykset

A Haastattelurunko johtotehtävissä työskenteleville

[Kysyt ensin turvallisuushkista ja turvallisuudesta kuntanne näkökulmasta]

- 1 Miten lasten ja nuorten turvallisuus ymmärretään toimialallanne kunnassanne tällä hetkellä? (Kuinka laaja käsitys turvallisuudesta)

2 Mitä toimialallanne [tai kunnassanne] kunnassanne kuuluu lasten ja nuorten turvallisuutta vahvistavaan työhön tällä hetkellä?

3 Mitä ovat erityiset syrjäytymisvaarassa oleviin ja vähemmistöryhmiin kuuluviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat turvallisuushkat?

[Kysyn sitten kuntanne toimista ja toimenpiteistä]

4 Mitä toimia, toimenpiteitä tai ohjelmia kunnassanne on syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja nuorten turvallisuuden parantamiseen?

5 Mitä toimia, toimenpiteitä tai ohjelmia kunnassanne on vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten turvallisuuden parantamiseen?

6 Tiedontuotanto

- Tuotetaanko kunnassa tietoja liittyen lasten ja nuorten turvallisuuteen? (raportit, indikaattoritieto, muu tieto?)
- Onko saatavilla olevassa tiedossa (tutkimustieto, indikaattoritieto) jotain olennaisia puutteita?

B Haastattelurunko muille työntekijöille

Turvallisuuteen liittyvät toimet

[Johdatus: Kysyn kuntanne ohjelmista ja toimenpiteistä]

1 Missä keskeisissä valtakunnallisissa lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvissä ohjelmissa, kampanjoissa tai hankkeissa kuntanne on / on ollut mukana?

2 Onko kuntanne tehnyt lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvää yhteistyötä järjestökentän kanssa? Millaista?

3 Onko kuntanne käynnistänyt lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyviä kunnan sisäisiä ohjelmia, kampanjoita tai hankkeita?

Tarkennus: toiminnan tavoitteet, sisällöt, työn organisoiminen ja tiedon kerääminen
(Haastattelijalle: kysy tarkennus korkeintaan kolmesta ohjelmasta, kampanjasta tai hankkeesta)

- Ohjelman/kampanjan/hankkeen nimi
- Ohjelman toimijat kunnassa ja/tai valtakunnallisesti
- Kohderyhmä
- Onko kohderyhmä lapset ja nuoret (maahanmuuttajat/pakolaislapset yms.)?
- Onko kohderyhmä aikuiset/lasten ja nuorten kanssa työskentelevät?
- Mihin toimintaympäristöön kohdistuu (koulu, some, vapaa-aika, harrastukset)
- Tavoite lyhyesti
- Kesto ja rahoitta(t)
- Sisältö lyhyesti
- Kerätäänkö hankkeessa tietoa osallistujista tai muuta seurantatietoa?
- Jos kyllä, mitä?

4 Tarkennus, jos ei ole tullut esiin: Onko kunnan järjestämissä ohjelmissa, kampanjoissa ja hankkeissa huomioitu syrjäytyvässä asemassa olevat ja vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret? Jos on, miten?

Turvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot

[Kysyn vielä tarkentavia kysymyksiä tiedoista ja taidoista, joita lapsilla ja nuorilla on liittyen turvallisuuteen]

5 Onko kunnassanne tällä hetkellä ohjelmia tai muita toimia lasten ja nuorten turvallisuustaitojen, -tietojen ja valmiuksien parantamiseksi? (Esim. liittyen vapaa-aikaan, kaupunkitilaan, verkkoympäristöön, onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn?) Jos on, mitä toimia?

6 Keiden ammattilaisten kesken kunnassa tehdään työtä/monialaista yhteistyötä lasten ja nuorten turvallisuustaitojen kehittämiseksi ja mitä se pääosin käsittää konkreettisesti?

7 Tarkennus jos ei ole tullut esiin: Miten turvallisuustaitojen kehittämiseen kohdistuvassa (yhteis)työssä on huomioitu syrjäytyvässä asemassa olevat ja vähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret?

Kunnan muut lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvät toimet/toimenpiteet

[Kerroit erilaisista ohjelmista. Millä muilla keinoin kunnassanne edistetään lasten ja nuorten turvallisuutta tai pyritään vastaamaan lasten ja nuorten kokemuksiin turvallisuussuhkiin? TAI Kerroit, että ei ole erityisiä ohjelmia tai malleja, mutta millä keinoin yleisesti kunnassanne edistetään lasten ja nuorten turvallisuutta?]

[Jos vastaaja ei osaa sanoa mitään, haastattelija voi luetella uhkia tai konteksteja kuten:]

- Koulu
- Vapaa-aika ja harrastukset
- Sosiaalitoimi
- Koti
- Digitaaliset alustat
- Kaupunginosat, julkinen tila, liikennevälineet]

[Tai ryhmiä]

- Syrjäytymisvaarassa olevat, haavoittuvassa asemassa olevat
- Vähemmistöt

Koronapandemia ja Ukrainan sota

8 Onko kunnassa tehty koronan vuoksi jotakin erityistä yleisten terveysturvallisuustoimien lisäksi lapsia ja nuoria koskien? Jos on, niin millaisia?

9 Onko sota Ukrainassa lisännyt kunnassanne toimenpiteitä koskien lasten ja nuorten turvallisuustaitoja, valmiuksia tai kykyjä? Jos on, niin miten?

10 Muita huomioita lasten ja nuorten turvallisuuteen liittyvistä asioista

Liite 4. Tiedote tutkimuksesta haastatelluille

Näkymätön näkyväksi - Tutkimustietoa ja rakennusaineisia syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistamiseksi

Tietoa tutkimuksesta

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuustaidoista ja -tiedoista Suomessa on melko vähän tietoa. Haastattelujen avulla kartoitamme keskeisiä hankkeita, tahoja ja toimijoita kunnissa ja järjestöissä, joiden työ liittyy erityisesti vähemmistöihin kuuluvien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääomaan. Lisäksi selvitämme, millaisia käsityksiä kunnissa ja järjestöissä toimivilla on lasten ja nuorten turvallisuustaidoista, -tiedoista ja valmiuksista. Tutkimuksen avulla voidaan esimerkiksi luoda toimenpide-ehdotuksia. Tutkimuksen toteuttavat yhteistyössä Nuorisotutkimusverkosto ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (XAMK) Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia. Tutkimuksen rahoittaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Haastattelun toteutus

Pääosin puhelimitse toteutettavat haastattelut nauhoitetaan ja tiedot täytetään lomakepohjaan. Haastattelun jälkeen avovastaukset kirjoitetaan puhtaaksi eli litteroidaan. Aineistoja käsittelee vain tutkimusryhmä ja salassapitosopimuksen allekirjoittanut tekninen avustaja, mikäli käytetään litteroinnissa ulkopuolista yrittystä.

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen ja tietosuojaseloste

Tarvitsemme haastateltavalta suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen. Sen voi antaa suullisesti. Tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja, joiden käsittely selvitetään tietosuojaselosteessa, jonka saa tutkijalta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen tutkimukseen voi peruuttaa aineistonkeruun ajan, mistä voi ilmoittaa tutkijalle.

Miten kerättyä aineistoa ja henkilötietoja käsitellään?

Tutkimuksen aineistosta vastaa Nuorisotutkimusverkosto, joka säilyttää ja käsittelee tutkimusaineistoja luottamuksellisesti. Tutkimuksesta kirjoitetuissa julkaisuissa poistamme suorat tunnistetiedot teksteissä, eikä esimerkiksi haastateltavan nimeä kerrota. Julkaisuissa voidaan kuitenkin raportoida lista kunnista ja järjestöistä, joista aineisto on kerätty ja kertoa haasta-

teltavan ammattinimike. Kun tämä tutkimushanke päättyy, tutkimusaineisto ilman suoria tunnistetietoja jää Nuorisotutkimusverkoston ja Juvenian tutkijoiden käyttöön.

Käsitlemme henkilötietoja EU:n tietosuoja-asetuksen (GDPR) ja henkilötietolain mukaan. Tutkittava saa erikseen tietosuojaselosteen, jossa kerrotaan henkilötietojen käsittelyn periaatteet.

Halutessaan voi alla olevilta pyytää lisätietoja, soittaa tai lähettää viestin sähköpostilla tai Whatsappilla.

Tutkimuksen johtaja, akatemiatutkija Lotta Haikkola
yhteystiedot

Tutkija Oona Myllyntaus
yhteystiedot

Tutkija Susanna Jurvanen
yhteystiedot

Liite 5. Tietosuojaseloste tutkimuksen osallistujille

Tieteellisen tutkimuksen tietosuojaseloste ja -ilmoitus

EU:n yleinen tietosuojasetus

Laatimispäivä: 27.9.2022

Tietoa henkilötietojen käsittelystä *Näkymätön näkyväksi – Tutkimustietoa ja rakennusaineeksia syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistamiseksi (2022–2023)* -tutkimuksessa

Näkymätön näkyväksi -tutkimuksen yhteydessä kerätään henkilötietoja. Tämä seloste antaa tietoa käsiteltävistä henkilötiedoista sekä siitä, mistä henkilötiedot ovat peräisin ja miten niitä käytetään tutkimuksessa. Selosteen lopussa kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia rekisteröidyillä on. Tutkimukseen osallistuminen ja henkilötietojen antaminen on vapaaehtoista. Tutkittavaan ei kohdistu mitään seuraamusta, mikäli hän ei osallistu tutkimukseen tai jos hän keskeyttää osallistumisen tutkimukseen.

1 Tutkimuksen rekisterinpitäjä, vastuullinen tutkija ja tietosuojavastaava

Rekisterinpitäjä: Nuorisotutkimusverkosto yhteystiedot

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevista asioista: Lotta Haikkola, yhteystiedot

Nuorisotutkimusverkoston tietosuojavastaava: Antti Kivijärvi, yhteystiedot

2 Tutkimushanke ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuustaidoista ja -tiedoista Suomessa on melko vähän tietoa. Tutkimuksessa kartoitetaan keskeisiä hankkeita, tahoja ja toimijoita kunnissa ja järjestöissä, joiden työ liittyy lasten ja nuorten ja erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien ja vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten turvallisuuspääomaan. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, millaisia käsityksiä kunnissa ja järjestöissä toimivilla on lasten ja nuorten turvallisuustiedoista, -taidoista ja valmiuksista, ja millaista osaamista niiden edistämiseksi tarvitaan. Tutkimukseen kuuluu kuntien ja järjestöjen asiantuntijoiden haastattelut. Haastattelut äänitetään, tiedot talletetaan kyselylomakkeelle ja avovastaukset litteroidaan. Tutkimuksesta kirjoitetaan tutkimusraportti ja mahdollisesti tieteellisissä aikakausjulkaisuissa julkaistavia artikkeleita.

3 Mitä tietoja tutkimusaineisto sisältää ja mistä ne kerätään

Tutkimuksen haastatteluja varten kerätään etunimi, sukunimi, sähköpostiosoite, työpaikkasi,

ammattinimike ja mahdollisesti puhelinnumero tai muu yhteydenottotapa. Lisäksi haastatteluissa voi tulla esiin seikkoja, jotka luokitellaan henkilötiedoksi, kuten tapahtumia, joissa olet ollut työsi vuoksi osallinen tai tietoja työhistoriastasi. Tiedot kerätään sinulta itseltäsi niin kuin ne tutkijalle kerrot.

4 Erityiset henkilötiedot

Tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa eräät tiedot luokitellaan erityisiksi henkilötiedoiksi. Tässä tutkimuksessa ei lähtökohtaisesti käsitellä erityisiä henkilötietoja.

Erityisten tietojen käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan alakohtaan (käsittely on tarpeen tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten) sekä tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 7 kohtaan (tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tieteellistä tutkimusta varten tehtävään tietojen käsittelyyn). Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietoryhmiä ovat:

- Rotu tai etninen alkuperä
- Poliittiset mielipiteet
- Uskonnollinen tai filosofinen vakaumus
- Ammattiliiton jäsenyys
- Geneettiset tiedot
- Biometrinen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten
- Terveys
- Luonnollisen henkilön seksuaalinen käyttäytyminen tai suuntautuminen

5 Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella: Yleistä etua koskeva tehtävä: Tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi (tietosuojalain 4 §:n 3 kohta)

6 Tietojen vastaanottajat ja tietojen siirto Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Tietoja ei luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle. Tietoja ei siirretä Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

7 Automaattinen päätöksenteko

Tutkimuksessa ei tehdä automaattisia päätöksiä, joilla on merkittävä vaikutus tutkittaviin.

8 Henkilötietojen suojaus

Tutkimusaineistoon sisältyviä henkilötietoja käsitellään ja säilytetään suojattuna niin, että ainoastaan niitä tarvitsevat henkilöt pääsevät tarkastelemaan tietoja. Tietojärjestelmissä käsiteltäviä tietoja suojataan seuraavilla tavoilla:

- käyttäjätunnus ja salasana
- käytön rekisteröinti/lokitus
- kulunvalvonta
- salauskryptaus
- kaksivaiheinen tunnistautuminen
- muu, mikä:

Nuorisotutkimusseura ry:n hallinnoimia henkilötietoja sisältäviä manuaalisia tutkimusaineistoja säilytetään kassaholvissa lukituissa tiloissa. Aineistoon pääsy on vain niillä tutkijoilla, joilla on siihen käyttöoikeus. Aineistoja säilytetään käyttäjätunnuksella, salasanalla ja salauksella suojatussa Microsoftin pilvipalveluympäristössä, jota ylläpitää Tahto Group Oy. Microsoftin pilviympäristö on ISO/IEC 27001 tietoturvasertifioitu.

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Rekisterinpitäjä kerää henkilötiedot ilman suoria tunnistetietoja
- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa ja säilytetään erillään analysoitavasta tutkimusaineistosta
- Aineisto analysoidaan suorien tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

9 Henkilötietojen käsittelyn kesto tässä tutkimuksessa

Henkilötietoja käsitellään vuosina 2022–2023

Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

- Tutkimusaineisto hävitetään
- Tutkimusaineisto säilytetään tämän tutkimuksen tulosten luotettavuuden arvioimista varten:
 - ilman suoria tunnistetietoja
 - tunnistetiedoin
- Tutkimusaineisto säilytetään myöhempää, yhteensopivaa tieteellistä tutkimusta varten tietosuoja-asetuksen vaatimusten mukaisesti:
 - ilman suoria tunnistetietoja
 - tunnistetiedoin

Tutkimusaineiston säilytys perustuu tietosuojasetuksen 5 artiklan 1 kohdan b ja e alakohtiin. Ennen uutta tutkimuskäyttöä rekisterinpitäjä varmistaa, että uusi tutkimuskäyttö on yhteensopivaa aineiston alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa asetuksen vaatimusten mukaisesti. Tutkimusaineiston uudesta tutkimuskäytöstä lähetetään rekisteröidyille uusi tietosuojailmoitus, paitsi jos rekisterinpitäjä ei enää pysty tunnistamaan rekisteröityjä tutkimusaineistosta.

Uudesta tutkimuksesta ei voida lähettää ilmoitusta rekisteröidyille myöskään silloin, jos tietojen toimittaminen olisi mahdotonta tai kohtuuttoman vaivalloista tai jos se estäisi tai vaikeuttaisi suuresti tutkimustarkoitusten saavuttamista (tietosuojasetuksen 14 artiklan 5 kohdan b alakohta).

Missä aineistoa säilytetään ja kuinka kauan:

Kerätty aineisto tallennetaan Nuorisotutkimusseuran tutkimusarkistoon ilman suoria tunnistetietoja.

10 Mitä oikeuksia rekisteröidyllä on ja oikeuksista poikkeaminen

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu henkilö.

Rekisteröidyn oikeudet

Tietosuojasetuksen mukaan rekisteröidyllä on oikeus:

- saada pääsy tietoihin
- oikaista tietoja
- poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi
- rajoittaa tietojen käsittelyä
- siirtää tiedot järjestelmästä toiseen
- vastustaa tietojen käsittelyä
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi.

Rekisteröity ei kuitenkaan voi käyttää kaikkia oikeuksia kaikissa tilanteissa. Tilanteeseen vaikuttaa esimerkiksi se, millä perusteella henkilötietoja käsitellään. Tarkempaa tietoa rekisteröidyn oikeuksista eri tilanteissa löytyy tietosuojavaltuutetun verkkosivuilta: <https://tietosuoja.fi/rekisteroidyn-oikeudet-eri-tilanteissa>

Oikeuksien soveltuminen

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta, ellei rekisteröidy anna tunnistamisen mahdollistavia lisätietoja (tietosuoja-asetuksen 11 artikla).

Oikeuksista poikkeaminen

Tietosuoja-asetus ja Suomen tietosuojalaki mahdollistavat tietyistä rekisteröidyn oikeuksista poikkeamisen silloin, kun henkilötietoja käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa ja oikeuksien toteuttaminen estäisi tai vaikeuttaisi suuresti käsittelyn tarkoitusten saavuttamista. Tarvetta poiketa rekisteröidyn oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00521 Helsinki

Vaihde: 029 56 66700

Faksi: 029 56 66735

Sähköposti: tietosuoja(at)om.fi

Liite 6. Aineistonkeruussa mainitut järjestöjen hankkeet, ohjelmat ja toimet

Järjestö/toimija	Ohjelman/kampanjan/hankkeen nimi	Hanketyyppi	Ohjelman toimijat alueella, kunnassa ja/tai valtakunnallisesti	Kohderyhmä	Tavoitteet	Rahoittaja(t)	Kesto	Sisältö lyhyesti
Lastensuojelun Keskusliitto ry	Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia ja viestintäverkosto	Kansallinen viestintästrategia ja viestintäverkosto	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja aikuiset	Koordinoida lapsen oikeuksien viestintää ja toimia viestinnän pääasiallisena vastuutahona valtionhallinnossa. Viestintäverkoston viestintätätö luo pysyvän yhteistyörakenteen eri toimijoiden kesken ja perustuu laajaan yhteistyöhön valtion, järjestöjen ja kirkon toimijoiden kesken.	Koordinaatiorahoitus valtiolta	2010–	Kansallinen lapsen oikeuksien viestintäverkosto perustettiin vuonna 2010 laaditun kansallisen lapsen oikeuksien viestintästrategian pohjalta. Verkoston muodostavat yhdessä valtion ja kirkon toimijat sekä lapsi- ja nuorisöjärjestöt ja lapsiasiavaltuutetun toimisto. Lapsen oikeuksien viikon ja vuoden teemana oli vuonna 2022 lapsen oikeus turvallisuuteen.
Lastensuojelun Keskusliitto ry	Uskalla nähdä – lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin -selvitys ja kampanja	Selvitys ja viestintäkampanja	valtakunnallinen, yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Tampereen yliopiston hoitotiede sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Barnahus-hanke	lapset, nuoret ja aikuiset	Uskalla nähdä -selvityksen tavoitteena oli nostaa esiin lapsiin kohdistuva henkinen väkivalta etenkin siitä näkökulmasta, miten ammatilliset tunnistavat sitä. Uskalla nähdä -kampanja toteutettiin keväällä 2022.	Lasten Päivän Säätiö	2022	Kyselyn toteutti Lastensuojelun Keskusliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Tampereen yliopiston hoitotiede sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Barnahus-hanke ajalla 29.11.2021–7.1.2022. Kyselyä levitettiin organisaatioiden sähköpostikanavien ja sosiaalisen median kautta. Kyselyyn vastasi 565 lasten ja perheiden palveluissa työskentelevää ammattilaista. Henkinen väkivalta on todennäköisesti lapsiin kohdistuvan väkivallan muodoista yleisin (Laajasalo ym. 2019). Kouluterveyskyselyssä (THL 2021) noin viidesosa kaikista vastaajista kertoo kokeneensa henkistä väkivaltaa oman huoltajan taholta viimeisimmän vuoden aikana ja 8.–9.-luokkalaisista tytöistä näin koki jopa 42 %.
Lastensuojelun Keskusliitto ry	Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusesteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021 -selvitys ja kampanja	Selvitys ja viestintäkampanja	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja aikuiset	Kovemmin käsin -selvitys on jatkumoa pitkäjänteiselle seurannalle suomalaisen kasvatusesteistä ja kuritusväkivallan käytöstä. Sen kohderyhmänä ovat lasten lisäksi perheet.	Lasten Päivän Säätiö	2021	Kovemmin käsin -selvitys perustuu kyselyyn, joka toteutettiin Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa. Kyselyyn vastasi 1011 iältään 15–79-vuotiasta suomalaista 18.2.–2.3.2021 välisenä aikana. Kyselyn avulla seurataan, millaisia muutoksia suomalaisten asenteissa ja mielipiteissä tapahtuu liittyen lasten kuritusväkivaltaan ja henkiseen kaltoinkohteluun. Tulokset vahvistavat tarvetta tietoisuuden lisäämiselle kuritusväkivallasta, sen eri muodoista ja merkityksestä. Lisäksi tarvitaan nykyistä enemmän keskustelua lapsen hyvinvointia vahvistavista kasvatusesteistä, kuten kannustavasta kasvatuksesta.
Lastensuojelun Keskusliitto ry	Hyvä kasvaa – vanhempien kokemuksia kannustavan kasvatuksen käytöstä -selvitys ja kampanja	Kehittämishanke ja selvitys	valtakunnallinen, yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliitto, Väestöliitto ja Ensi- ja turvakotien liitto	lapset, nuoret ja aikuiset	Osana Lastensuojelun Keskusliiton, Väestöliiton ja Ensi- ja turvakotien liiton Hyvä kasvaa -kampanjaa toteutettiin kannustavan kasvatuksen kysely. Sillä haettiin erityisesti vanhempien kokemuksia kuritusväkivallasta sekä ajatuksia siitä, miten ja milloin ne vaikuttavat omaan kasvatuskäytäntöihin. Lisäksi tarkasteltiin, millaisilla keinoilla kielteisistä kasvatusesteistä on päästy eroon ja millaisia positiivisia kasvatusesteitä vanhemmat ovat onnistuneesti ottaneet tilalle.	Lasten Päivän Säätiö	2019	Selvityksen verkkokyselyyn tuli yhteensä 529 vastausta. Vastaajista selkeä enemmistö oli äitejä (96 %) ja suurin osa perheistä oli yhden tai kahden lapsen perheitä (76 %). Vastaajilla oli yhteensä 1070 lasta ja heistä suurin osa oli alle kouluikäisiä ja alakouluikäisiä. Kyselyn perusteella omilla kasvatuskokemuksilla näyttää olevan selkeä yhteys siihen, miten itse kasvattaa lapsia. Heistä, joilla ei ollut kielteisiä kasvatuskokemuksia, 27 prosenttia oli käyttänyt itse kielteisiä kasvatusesteitä. Heistä, joilla oli kielteisiä kasvatuskokemuksia, yli puolet (55 %) oli käyttänyt itse kielteisiä kasvatusesteitä.
Lastensuojelun Keskusliitto ry	Väestöliiton koordinoima Kannustavan kasvatuksen verkosto	Verkostohanke	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja aikuiset	LSKL mukana verkostossa ja osallistuu kannustavan kasvatuksen kampanjaan toukokuussa 2023.		2022–	Taustana positiivisen psykologian teoria. Mitkä asiat vaikuttavat myönteisesti ihmisen hyvinvointiin? Mikä tekee ihmisestä onnellisen ja menestyvän? Mikä tekee elämästä tyydyttävää ja elämisen arvoista?

Lastensuojelun Keskusliitto ry	EU:n rahoittama lapsen oikeuksia edistävä verkosto ja organisaatio Eurochild	Viestintä- ja vaikuttamistyö	kansainvälinen	lapset, nuoret ja aikuiset	Eurochild on lapsen oikeuksia edistävä organisaatio, jonka toiminta nojaa kaikessa vahvasti YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Toiminta käynnistyi 2017. Eurochildissa on vuonna 2022 lähes 200 jäsentä 37 Euroopan eri maasta. Verkoston toiminnassa korostuu erityisesti lasten ja nuorten osallistuminen vaikuttamistyöhön. Sen keskiössä on kansainvälinen yhteistyö. Lastensuojelun Keskusliitto on yksi organisaation perustajatahoista.	Päärahoittajana EU ja muutamat yksityiset säätiöt, kuten OAK-Foundation	2017	Eurochild tekee vaikuttamistyötä lasten oikeuksien puolesta Euroopassa, jotta lasten lähtökohdat Euroopassa olisivat entistä tasa-arvoisemmat. Tämä edellyttää investointeja lapsiin ja talouspolitiikan valjastamista köyhyyden vähentämistä edistäviin tekoihin.
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry	Lasten ja nuorten puhelin ja Vanhempien puhelin, chatti ja nettikirjepalvelu suomeksi ja ruotsiksi	Auttavat palvelut	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja vanhemmat	Lasten ja nuorten puhelimeen voivat lapset ja nuoret soittaa maksutta koko maassa joka päivä. Puhelimeen vastaa koulutettu vapaaehtoinen aikuinen, jolla on aikaa kuunnella.	STEA, Nuorten netti ja nuorten osallisuus, OKM:n yleisrahoitus, Mediakasvatus EU:lta, MLL:lla on omarahoitusta, lahjoituksia yrityksiltä ja testamenttilahjoituksia		Ihmiseltä ihmiselle toimintaa; Lasten ja nuorten puhelimessa voi kysyä tai keskustella luottamuksellisesti
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry	Tukioppilastoiminta	Kasvatustoiminta	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja opettajat	Rakentaa koulussa hyvää ryhmähenkeä ja kiusaamisen vastaista normia sekä huolehtivat, ettei kukaan jäisi yksin	STEA, jatkuva rahoitus, haetaan vuosittain		MLL on kehittänyt tukioppilastoimintaa yli 50 vuoden ajan. Yli 80 % suomalaisista ylä- ja yhtenäiskouluista toteuttaa tukioppilastoimintaa ja vuosittain noin 11 000 tukioppilasta saa tehtävänsä koulutuksen.
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry	Koulurauha-ohjelma	Kasvatusohjelma	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja opettajat	Edistää koulu yhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta	STEA, jatkuva rahoitus, haetaan vuosittain		Ohjelman keskeisiä periaatteita ovat oppilaiden osallisuus, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen eli ilon ja innon tuominen koulutyöhön.
Pelastakaa Lapset ry	Valmiustyö kriiseihin	Valmiustyö	valtakunnallinen	ammattilaiset	Tehdä valmiustyötä koskien laajoja onnettomuuksia, häiriöitä yhteiskunnassa ja tarjota kriisitilanteissa Lapsiystävällinen tilan	STEA	2020–	Kriisitilanteessa Pelastakaa Lapset voi perustaa lapsille ja perheille viranomaisten tukena Lapsiystävällisen tilan esimerkiksi evakointikeskukseen, hätämajoitukseen tai turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukseen.
Pelastakaa Lapset ry	Ekstremistinen työ	Koulutushanke	valtakunnallinen	ammattilaiset	Kouluttaa nuorisotyöntekijöitä tunnistamaan ääriajattelu sekä ennaltaehkäistä nuorten väkivaltaista radikalisoitumista ja puuttua siihen jo varhaisessa vaiheessa			Pelastakaa Lasten väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismia ennaltaehkäisevä työ vahvistaa nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten valmiuksia tunnistaa radikalisoitumista ja siihen liittyviä ilmiöitä sekä puuttua niihin. Lisäksi työllä tuetaan ja vahvistetaan nuorten resilienssiä väkivaltaisissa sosiaalisia ääri-ilmiöitä kohtaan.
Pelastakaa Lapset ry	Väkivallan vähentämiseen pyrkivä strategien työ	Strateginen työ	valtakunnallinen	ammattilaiset	Vähentää lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, toiminnassa korostuu lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta	RAY		Väkivallan vähentämiseen pyrkivä strategien työ kattaa Nettivihje-toiminnan, jolla on 20 vuoden historia ja hotline-palvelun analyysin. Järjestö on sitoutunut EU:n kautta lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivallan vastaisen työn tekemiseen.
Suomen Punainen Risti, Nuorten turvatalot	Nuorten turvatalot	Vapaehtoistoiminta	valtakunnallinen, Nuorten turvatalot sijaitsevat viidellä paikkakunnalla: Espoossa, Helsingissä, Vantaalla, Tampereella ja Turussa	nuoret ja perheet	Nuorten turvataloissa tarkastellaan omaa toimintaa ja tarkennetaan linjausta; osataanko tarjota tarpeeksi turvallista tilaa fyysisesti ja verkossa? Milloin nuoret voivat olla turvallisuusuhka itselle tai muille? Haasteita on ollut, koska vapaaehtoisten määrä on vähentynyt.		jatkuva	Nuorten turvatalot antavat apua ja tukea 12–19-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen kaikenlaisissa pulma- ja kriisitilanteissa. Nuorten turvatalot tekevät ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja toimivat yhdessä perheen kanssa.
Suomen Punainen Risti, Nuorten turvatalot	Viestintäkampanjat	Viestintäkampanja	valtakunnallinen	nuoret ja ammattilaiset	Oma viestintä ja vaikuttamistyö on liittynyt voimavaroihin ja siihen, miten nuoret saavat palveluja			Nuorten turvatalot tarjoavat nuorelle tarvittaessa turvallisen yösijan ja auttavat keskustelun keinoin. Myös nuoren läheiset saavat tukea muun muassa vanhemmuuteen liittyvissä asioissa.
MIELI Suomen Mielenterveys ry	Nuorten hyvinvointiohjelma	Valtakunnallinen toimenpideohjelma	valtakunnallinen	nuoret ja aikuiset	Saada Nuorten hyvinvointiohjelma osaksi Suomen seuraavaa hallitusohjelmaa ja osaksi monien ministeriöiden työtä. Ohjelman keskiössä on kriisikestävyyden, vaikuttamistyö.	MIELI ry, järjestön oma hanke ja vaikuttamistyötä, jolta toivotaan jatkossa ministeriöiden panostusta	2022	Nuorten hyvinvointiohjelma sisältää kahdeksan teemaa ja yli 70 toimenpidettä 13–28-vuotiaiden nuorten hyvinvoinnin ja mielenterveyden vahvistamiseksi. Taustalla työpajoja, joissa keskeisiä teemoja on tunnistettu nuorten mielenterveyden parantamiseksi. 142 tahoa ovat antaneet asiantuntemustaan ohjelman valmisteluun.

MIELI Suomen Mielenterveys ry	Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030	Kansallinen strategia	valtakunnallinen	lapset, nuoret ja aikuiset	Antaa suuntaviivat päätöksenteolle sekä toiminnan ja voimavarojen suunnitelmalle. Se perustuu pitkäaikaiseen valmisteluun ja laaja-alaiseen yhteistyöhön. Lähtökohtana on mielenterveyden kokonaisvaltainen huomioiminen yhteiskunnassa ja sen eri toimialoilla ja tasoilla.	STM	2020–2030	Strategian keskiössä on turvallisuuden näkökulmasta henkinen ja hengellinen turvallisuus (erilaisten katsomusten kunnioittaminen, rakentava keskustelu). Strategiassa on viisi sisällöllistä painopistettä: mielenterveys pääomana, lasten ja nuorten mielenterveys, mielenterveysoikeudet, palvelut ja mielenterveysjohtaminen. Strategian tavoitteita toteutetaan aluksi lisäämällä ehkäisevien ja hoitopalveluiden saatavuutta perustasolla sekä näiden ylläpitämiseksi tarvittavaa yhteistyörakennetta.
MIELI Suomen Mielenterveys ry	Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2024–2027 (uusi VANUPO)	Kansallinen politiikkaohjelma	valtakunnallinen, nuorisotalan valtakunnalliset osamiskeskukset	lapset, nuoret ja aikuiset	Sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät nuorisopolitiittiset tavoitteet ja toimenpiteet.	OKM	2024–2027	VANUPO on laaja ohjelma, jonka avulla eri hallinnonalat johdonmukaisesti ja yhteistyön avulla parantavat toimintaansa nuorten hyväksi. Toiminnan keskiössä on se, että nuoren elämän merkityksellisyyttä vahvistetaan. Ei julkaistu.
MIELI Suomen Mielenterveys ry	YLVA-hanke	Viestintä- ja vaikuttamistyö	valtakunnallinen	ylivelkaantuneita perheitä kohtavat ammattilaiset	Kehittää hankekumppanien kanssa verkkokurssi ylivelkaantuneita perheitä kohtaville ammattilaisille ja lisätä näiden ammattilaisten mielenterveysosaamista	STM Veikkauksen tuotoista	2022–2024	Hankkeessa luodaan opas, järjestetään alueellisia tapahtumia sekä verkkokurssi ammattilaisille, mikä vahvistaa ylivelkaantuneiden perheiden vanhempien mielenterveyttä ja hyvää arkea.
Pesäpuu ry	Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju -hanke	Kehittämishanke	valtakunnallinen, yhteistyössä Nuorten Ystävät, Traumaterapiakeskus ry, Suomen Akatemian Kokeuksen historian huippuyksikkö (Tampereen yliopisto) ja Valtion koulukodit (THL)	sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneet täysi-ikäiset ja heidän läheisensä, sijaishuollon toimijat ja muut yhdyspintojen ammattilaiset sekä käytäntöihin vaikuttavat päättäjät ja poliitikot	Kehittää ja tarjota tukimuotoja lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille ja ehkäistä sijaishuollossa tapahtuvaa kaltoinkohtelua tunnistamisen ja käytäntöjen muuttamisen avulla. Tavatessa kaltoinkohtelua kokeneita ja kuulla heidän tarinoitaan, pystytään tunnistamaan ja tuottamaan tietoa sijaishuollossa tapahtuneesta kaltoinkohtelusta.	STEA	2019–2021	Kokemustieto on osa X-ketjun kehittämistyötä. Tukimuotoina ovat erilaiset vertaistuen, ammatillisen avun ja itseavun muodot, kuten Kohtaamisen foorumit ympäri Suomen.
Pesäpuu ry	Lapsistrategian toimenpide 8: Laaditaan ajantasainen selvitys sijaishuollossa tapahtuvasta kaltoinkohtelusta	Valtakunnallinen toimenpideohjelma	valtakunnallinen, yhteistyössä THL, Väkivallaton lapsuus -toimenpideohjelman toimeenpano ja Barnahus-työ	aikuiset, sijaishuollon ammattilaiset	Tunnistaa sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu, jäsentelee keinoja sen ehkäisemiseen sekä vahvistaa kaltoinkohtelua jo kokeneiden lasten oikeuksien toteutumista.	STM	2021–2023	Laaditaan ajantasainen selvitys sijaishuollossa tapahtuvasta kaltoinkohtelusta, mallintaa trauma- ja väkivaltatietoista sijaishuoltoa. Tuotetaan väkivallan ehkäisyohjelma sijaishuoltoon.
Pesäpuu ry	Lapsistrategian toimenpide 9: Toteutetaan lastensuojelun käsikirja lapsille ja nuorille	Valtakunnallinen toimenpideohjelma	valtakunnallinen, yhteistyössä THL	sijoitetut lapset ja nuoret	Tuottaa THL:n ylläpitämän Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelun yhteyteen erityisesti lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille oma sivusto Lastensuojelun käsikirja lapsille ja nuorille (lapsistrategian tp 9), lisätä ja vahvistaa lasten ja nuorten tietoisuutta ja ymmärrystä lastensuojelusta.	STM	2021–2023	Käsikirjassa avataan rajatusti lastensuojelun keskeisiä käytäntöjä ja välitetään yksityiskohtaista tietoa lastensuojelupalveluista, lastensuojelua koskevasta lainsäädännöstä ja lasten käytössä olevista oikeusturvakeinoista.
Pesäpuu ry	0-17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastainen Lanzaroten sopimus ja kansallinen STM:n työryhmä	Valtakunnallinen toimenpidesuunnitelma	kansainvälinen, valtakunnallinen, STM, eri järjestöt	lapset ja nuoret sekä aikuiset	Seksuaaliväkivaltaan ja kaltoinkohteluun liittyvä kansallisen STM:n työryhmän tavoite on laatia järjestöjen kanssa Lanzaroten sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma.	STM	2021–2023	Lanzaroten sopimuksen kansallisen toimeenpanosuunnitelman laatimisella voidaan ehkäistä lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ja varmistaa sen kohteeksi joutuneiden palvelut.
Pesäpuu ry	Hatkassa – sijaishuoltopaikasta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen -hanke	Kehittämishanke	valtakunnallinen, kumppaneina Abnoy Oy, Aseman Lapset ry, Espoon kaupungin lastensuojelu, Helsingin kaupungin lastensuojelu sekä sosiaali- ja kriisipäivystys, Hoivatit, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Kasper ry, Perhekuntoutuskeskus Lauste ja Valtion koulukodit.	sijoitetut lapset ja nuoret, sijaishuollon ammattilaiset	Yhdessä eri tahojen ja toimijoiden kanssa löytää ja luoda toimivia tapoja ja malleja, joilla voidaan vähentää nuorten hatkaamista, lisätä nuorten turvallisuutta mahdollisten hatkojen aikana ja varmistaa se, että palaaminen hatkoilta hoidettaisiin mahdollisimman hyvin.	STEA	2022–2024	Hankkeessa luodaan kansallinen verkkosivusto (Hatkassa.fi), joka sisältää toimintamallin ja toimenpiteet hatkaamisen estämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi sekä terapeuttiiseen jälkihoitoon.

Pesäpuu ry	Nuorten Turvasatama-hanke jälkihuollossa oleville nuorille itsenäisen elämän aloittamiseen	Kehittämishanke	valtakunnallinen, yhteistyössä Auta Lasta ry ja Osallisuuden Aika ry	sijoitetut nuoret ja jälkihuoltovaiheessa olevat nuoret aikuiset	Antaa tukea verkon kautta jälkihuoltovaiheessa olevia nuoria itsenäisen elämän aloittamisessa. Nuoret saavat keskusteluapua muun muassa yksinäisyyteen liittyen ja heitä ohjataan palveluihin tai saamaan tietoa.	STEA	2021–2024	Verkkopohjainen hanke, jossa verkon kautta tuetaan lastensuojelun asiakkaina olevia ja olleita ihmisiä. Se on ennaltaehkäisevä nopean reagoinnin kanava, jossa tuetaan itsenäistä elämää ja työelämään siirtymistä.
Aseman Lapset ry	Katusovittelu	Vapaaehtoistoiminta	valtakunnallinen kasvatusalan ammattilaisten koulutus, paikallisesti vapaaehtoistyönä toteutettua katusovittelua Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa	konflikteihin osallistuvat lapset ja nuoret, nuorten kanssa työskentelevät aikuiset	Puutuu nuorten konflikteihin nopeammin kuin yhteiskunnan viralliset prosessit, joissa puututaan rikkomuksiin ja rikoksiin	STEA:n jatkuvarahoitteinen	jatkuva	Katusovittelu on menetelmä, jota voidaan hyödyntää monisyisten konfliktien ratkomiseen. Katusovittelutoiminnassa sovittelijoina toimivat nuorisotyön ammattilaiset, jotka tarvittaessa jatkavat nuoren ja tämän perheen kanssa työskentelyä sovittelun päätyttyä.
Aseman Lapset ry	K-0 kiusaamiseen puuttuva työ	Palveluntuottajana toimiminen	valtakunnallinen, Aseman Lapset kehittää ja levittää K-0-toimintaa valtakunnallisesti ja vastaa K-0-toiminnasta Helsingissä. K-0-koordinaattoreita eli ulkopuolisia ja puolueettomia konfliktien selvittämisen ammattilaisia toimii Helsingissä, Järvenpäässä, Lohjalla ja Rovaniemellä (tilanne 2022).	lapset ja nuoret sekä aikuiset	K-0-toiminnan avulla puututaan pitkityneisiin ja haastaviin koulukiusaamistapauksiin. Konfliktien selvittämisen ammattilainen kokoaa verkoston, jonka kanssa tilannetta selvitetään ja seurataan.	Valtakunnallista toimintaa rahoitti ensin Me-säätiö, nyt STEA, paikallisen K-0-toiminnan resurssoinnista vastaavat kunnat.	jatkuva	Konfliktin juurisyys pyritään löytämään keskustelemalla eri osapuolten kanssa sekä erikseen että yhteisissä tapauksissa. K-0-työtä tekee oppilaiden ja huoltajien lisäksi laajan ammattilaisverkosto, kuten koulun henkilökunta, sosiaalityö ja poliisi. Tutkimus K-0-hankkeesta: Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen (2018)
Aseman Lapset ry	Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin -tutkimushanke	Tutkimushanke	valtakunnallinen, Aseman Lapset ja Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen tutkijoiden yhteinen hanke	rikoksilla oireilevat nuoret	Tehdä näkyväksi rikoksilla oireilevien nuorten palvelujen kokonaisuus, tuoda esiin näiden nuorten kokemustieto palveluista sekä tunnistaa palvelujen välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen väliset haasteet, jotta rikoksilla oireilevat nuoret saisivat sujuvammin tarvitsemansa avun ja tuen.	Koneen Säätiö	2021–2024	Hankkeessa tutkitaan rikoksilla oireilevien nuorten tarpeita ja niihin vastaamiseen tarkoitettuja palvelurakenteita.
Rauhankasvatusinstituutti	Myötätuulta kotoutumiseen – antirasistisia tekoja nuorisotyöhön (Myötätuuli-hanke)	Kehittämishanke	valtakunnallinen, Helsingin kaupunki, Nuorisopalvelut, Ranuan kunta, vapaa-aikatoimi; Oulun kaupunki, nuorisopalvelut; Kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuuna	nuorisotyöntekijät	Kouluttaa ja toimittaa opas nuorisotyöntekijöille antirasistisista teemoista, kehittää nuorisotyön ammattilaisten kykyä tunnistaa ja puuttua rasismiin, jolloin heidän osaamisensa purkaa rakenteellista rasismia lisääntyy.	Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF), EU	2022	Hanke parantaa siirtolaistaustaisten nuorten osallistumismahdollisuuksia ja edistää kolmansista maista Suomeen muuttaneiden nuorten kotoutumista.
Mediakasvatusseura ry	Tutkimusmatka mediataitoihin – tämän päivän mediailmiöistä huomisen mediataitoja -hanke	Opettajien täydennyskoulutushanke, opetus-toimen henkilöstökoulutus	valtakunnallinen	yläkouluun ja toisen asteen opettajat	Vahvistaa opettajien valmiuksia työssään tukea nuoria käyttämään mediaa vastuullisesti ja kestävästi tulevaisuutta edistävästi.	OPH	2021	Hankkeessa on tuotettu verkkoon yläkouluun ja toisen asteen opettajille täydennyskoulutuksia, käytännönläheisiä mediakasvatusmateriaaleja sisältäviä Tutkimusmatka tulevaisuuden mediataitoihin -materiaalipaketti sekä Tutkimusmatka tulevaisuuden mediataitoihin -kurssi.

Mediakasvatusseura ry	CRITICAL-hanke, Teknologisia ja sosiaalisia innovaatioita kriittisen lukemisen aikakaudella	Tutkimushanke	valtakunnallinen, vuorovai- kutuskumppanit: Faktabaari, Tampereen kaupunki, opetus- ja kasvatuspalvelut, TOP-keskus, Turku, Tampereen kaupunginkirjasto, Seinäjoen kaupunginkirjasto, Oulun kaupunginkirjasto, eNorssi-verkosto, Aluehallintovirasto (Länsi- ja Sisä-Suomi), Kuntaliitto, Vanhempainliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, YLE, KARVI, Mediakasvatusseura, Opettajankoulutusfoorumi, Opetushallitus, Uudet lukutaidot kehittämisohjelma (OKM).	lapset ja nuoret sekä opettajat	Tukea 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kriittisen lukutaidon kehittymistä. Hankkeessa tutkitaan ja kehitetään ratkaisuja, joiden avulla nuoret oppivat arvioimaan tiedon luotettavuutta kriittisesti.	Suomen Akatemia, Strategisen tutkimuksen neuvosto, LITERACY-tutkimusohjelma	2020–2023	Hankkeessa selvitetään lasten ja nuorten kriittistä lukutaitoa, sen kehittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä kehitetään kriittistä lukutaitoa kehittäviä opetusmenetelmiä. Nuoret voivat tunnistaa esimerkiksi mainoksia, mutta eivät poliittista vaikuttamista. Hanke tarjoaa tietoa, miten nuori voi silloin suojautua valtiollisilta vaikuttamisyrityksiltä (esim. Venäjä ja Ukrainan sodan tilanne).
Mediakasvatusseura ry	Monilukutaito hyvinvoinnin tukena -hanke	Kehittämishanke	valtakunnallinen	ammattioppilaitosten opiskelijat ja opettajat	Saada käsitys toisen asteen ammattiin opiskelevien monilukutaidon, mediataitojen ja hyvinvoinnin yhteydestä, edistää nuorten monipuolista ja joustavaa monilukutaitoa, joka sisältää luku- ja kirjoitustaidon lisäksi kuvallisen tiedon ja audiovisuaalisten tekstien tulkintaa ja osaamista sekä kriittistä lukutaitoa. Tärkeää on myös monilukutaidon merkityksen ymmärtäminen omassa arjessa, työelämässä ja yhteiskunnassa.	OPH:n Lukuliike-ohjelma	2022–2023	Hankkeessa tarkastellaan, miten monilukutaito vaikuttaa hyvinvointiin. Teemana digihyvinvointi, puhutaan myös kiusaamisesta. 1. Selvitys ammattioppilaitosten opiskelijoiden monilukutaidosta, 2. Toimintamallin ja oppimateriaalin tuottaminen, 3. Työpajat opiskelijoille ja koulutukset opettajille.
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry	Kehitysvammaisten ihmisten teemaviikko	Viestintähanke	valtakunnallinen, liiton jäsenyhdistykset	vammaistyön ammattilaiset	Kehitysvammaisten Tukiliiton tukiyhdistykset ja Me Itse -ryhmät sekä muut paikalliset toimijat järjestävät tempauksia.			Teemaviikko on vuosittain 1. – 7. joulukuuta. Teemaviikolla 2022 aiheena oli asenteet vammaisuutta kohtaan. Vuonna 2023 teemana on kehitysvammaisten ihmisten oikeudet.
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK)	NouHätä!-kampanja	Koulutushanke	valtakunnallinen, pelastuslaitokset ja SPEK yhteistyössä SM:n, OPH:n, Pelastusopiston, pelastusliittojen ja Suomen Palopäälystöliiton kanssa	nuoret	Huomata tapaturma- ja palovaaroja ja vähentää tapaturmia. Tavoitteena on tutustua yleisimpiin tulipalojen syytymisiin, parantaa kodin paloturvallisuutta sekä tuntea tulella leikittelyn vaarat ja syyttäjälle koituvat vastuut.	Palosuojelurahasto		NouHätä! -kampanja on yläluokkien valtakunnallinen pelastustaitokampanja. Kampanja lisää nuorten valmiuksia ennakoita ja estää vaaratilanteita sekä antaa taitoja toimia onnettomuustilanteissa oikein.
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK)	Paloturvallisuusviikko	Koulutushanke	valtakunnallinen	lapset ja nuoret, aikuiset	Aktivoida ihmisiä pohtimaan turvallisuutta ja innostaa tekemään toimenpiteitä paloturvallisuuden edistämiseksi, mm. tarkistamaan palovaroittimet ja hankkimaan alkusammutusvälineitä.	Palosuojelurahasto		Paloturvallisuusviikko on koko pelastusalan ja yhteistyökumppaneiden yhteinen kampanja kotien paloturvallisuuden parantamiseksi. Kampanjan teemat ja kohderyhmät vaihtelevat, ja sen avulla edistetään esimerkiksi erityisryhmien, kuten ikääntyneiden, muistisairaiden syrjäytyneiden tai opiskelijajäikäisten, paloturvallisuutta vaikuttamalla heidän itsensä tai heidän kanssaan toimivien ammattilaisten tai samassa ympäristössä asuvien ihmisten taitoihin ja asenteisiin.
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK)	Päivä Paloasemalla	Koulutushanke	valtakunnallinen	lapset ja nuoret, perheet	Kartuttaa perheiden paloturvallisuustaitoja. Tutustua paloasemien toimintaan ja rekrytoida jäseniä sopimuspalokuntiin.	SPEK	2008–	Päivä Paloasemalla® -tapahtuma aloittaa Paloturvallisuusviikon. Päivä Paloasemalla® on Suomen suurin turvallisuusaiheinen tapahtuma, ja sitä on järjestetty noin 350 paloasemalla ympäri Suomen.
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK)	Palokuntanuorisotyön uudistamishanke	Kehittämishanke	valtakunnallinen	harrastustoiminnan ohjaajat, perheet	Perehdyttää harrastustoimintaan ja tuottaa rekrytointimateriaalia ohjaajille, alueena vapaa-aika ja harrastukset, saada lisää nuoria ja ohjaajia palokuntanuoriin	Palosuojelurahasto, sisäasiainministeriö, THL	2021–	Vanhempien osallistaminen, ja sillä tavalla kasvatetaan yhteiskunnallista turvallisuutta

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK)	72-tuntia konsepti	Koulutushanke	valtakunnallinen	nuoret, aikuiset	Auttaa kotitalouksia varautumaan ja pärjäämään häiriötilanteessa vähintään 72 tuntia ilman viranomaisten apua. Esimerkiksi kotoa tulisi löytyä koko perheelle ruokaa ainakin kolmeksi vuorokaudeksi, jos kauppaan ei syystä tai toisesta pääsisi.	Huoltovarmuuskeskus, STEA	2021–	72 tuntia on viranomaisten ja järjestöjen laatima varautumissuositus kotitalouksille. Toinen aste on erityistä kohderyhmää. Pirkanmaa ja Pohjanmaa ovat tuottaneet omia materiaaleja, jotka kattavat koulut ja laajemmin myös muita areenoja.
Helsingin pelastuslaitos	Tulipysäkki-hanke	Koulutushanke	valtakunnallinen	lapset ja nuoret, perheet	Puuttua alle 15-vuotiaiden luvattomaan tulenkäsittelyyn, estää tahallisten tulipalojen sytyttely ja auttaa lasta ymmärtämään teon seuraukset. Välittömän puuttumisen toimintatavalla pyritään myös ehkäisemään muita onnettomuuksia ja syrjäytymisen uhkaa.	Palosuojelurahasto		Tulipysäkki-toiminta on osa kansallista sisäisen turvallisuuden ohjelmaa Turvallinen elämä jokaiselle - ett säkert liv för alla. Lasten kanssa tehtävä työ käsittää oppilasryhmille pidettäviä tilaisuuksia kouluissa sekä luvattomasta tulenkäsittelystä kiinnijääneille lapsille ja heidän perheilleen tarkoitettuja interventiokeskusteluja. Pelastusviranomaisen tekee yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden ja poliisiin kanssa.
Helsingin pelastuslaitos	Yli Hyvä Juttu -toimintamalli ja hanke	Koulutushanke	valtakunnallinen	lapset ja nuoret	Yli Hyvä Juttu -toimintamallissa sopimuspalokuntatoimintaa tarjotaan syrjäytymisuhan alla eläville lapsille ja nuorille.	Palosuojelurahasto, sisäasiainministeriö, THL	2013–2017	Hankkeen avulla sopimuspalokunnat ja VPK:t tarjoavat yhteistyössä sosiaali-, sivistys- ja nuorisotoimen kanssa lapsille ja nuorille edullisen ja toiminnallisen nuorisopalokuntaharrastuksen.
Helsingin pelastuslaitos	Palokaveri-hanke	Koulutushanke	valtakunnallinen, Helsingin Pelastusliitto ja Laurea-ammattikorkeakoulu	nuoret	Tuoda eri taustoista olevia nuoria palokuntanuorisotyöhön, jatkoa Yli Hyvä juttu -hankkeelle ja toiminnalle. Hankkeen tavoitteena on palokuntaharrastajien määrän lisääminen, erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta, sekä vahvistaa asukkaiden paloturvallisuuden tietotaitoja pääkaupunkiseudulla.	Palosuojelurahasto	2021–2023	Hankkeessa toteutetaan erityisesti maahanmuuttajataustaisille nuorille suunnattuja tapahtumia ja tietoisuuksia, joissa kerrotaan vauhdikkaasta ja kehittävästä palokuntatoiminnasta sekä houkutellaan mukaan yhteisölliseen ja maksuttomaan harrastukseen.

Liite 7. Aineistonkeruussa mainitut kuntien hankkeet, ohjelmat ja toimet

Kunta	Ohjelman/ kampanjan / hankkeen nimi	Hanketyyppi	Ohjelman toimijat alueella, kunnassa ja/tai valtakunnallisesti	Kohderyhmä	Tavoitteet	Sisältö lyhyesti
Helsinki	Nuorten budjetti	Kunnan perustoimintaa	Helsingin kaupunki Muissa kunnissa samantyyppistä toimintaa	kaikki 12–17-vuotiaat	Nuorten budjetissa nuoret pääsevät vaikuttamaan kaupungin nuorisopalveluiden budjettiin. Vuoden aikana ideoita kerätään ja jalostetaan alueittain ja useassa vaiheessa, jotta kaikilla olisi mahdollisuus olla mukana.	Nuortenbudjetti etenee vuosittain neljässä vaiheessa: tiedonkeruu, työpajat, äänestys ja neuvottelut.
Helsinki	Lapsiystävällinen kunta	Muu	UNICEF ja kunnat	kunnat	UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -malli auttaa kuntia tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja lasten arjen palveluissa ja kunnan hallinnossa.	Malliin hakeminen, Lapsen oikeuksiin tutustuminen, Nykytilan kartoitus, Tavoitteet ja toimintasuunnitelma, Seuranta, arviointi ja tunnustus
Helsinki	Nuoret ja väkivalta -teeman kehittämishanke	Kehittämishanke	Helsingin kaupunki	lasten ja nuorten kanssa työskentelevät	Löytää parempia moniammatillisia toimintamalleja tarttua alueellisiin ja nuorten ryhmien välisiin konflikteihin.	Hanke on kehitysvaiheessa. Aluksi pyritään kartoittamaan tilannetta. Myöhemmässä vaiheessa tarkoituksena vahvistaa yhteistyötä nuorisotyön, sosiaali- ja terveystieteiden, poliisin, koulujen ja järjestökentän välillä.
Helsinki	K-0	Muu	Aseman Lapset, kunnat, Koulun oppilashuoltoryhmä, opettajat, poliisi, lastensuojelu, nuorisotyö ja perheet	peruskouluikäiset, kohderyhmässä sekä kiusattuja että kiusaajia ja heidän perheitään	Puuttua pitkittyneisiin ja haastaviin koulukiusaamista-paukuihin.	Kiusaamiseen puuttuvaa K-0-työtä tehdään oppilaiden ja huoltajien lisäksi laajan ammattilaisverkoston kanssa. Mukana voi olla niin koulun henkilökuntaa kuin sosiaalityö, poliisi, lastensuojelu ja kuka tahansa lapsen tai nuoren elämässä mukana oleva taho. Konfliktin juurisyyt pyritään löytämään keskustelemalla eri osapuolten kanssa sekä erikseen että yhteisissä tapaamisissa.
Helsinki	KVO-13	Muu	Helsingin kaupunki, Kaupunki, Aseman lapset, Seurakuntayhtymä, MLL, poliisin ennalta estävä toiminta	nuoret, huoltajat, koulujen henkilökunta	Auttaa tunnistamaan kiusaaminen ja opettaa reagoimaan siihen oikein. Tavoite on tehdä kiusaamisen vastaisesta ohjelmasta koko kaupungin yhteinen asia.	Kiusaamisen vastainen ohjelma eli KVO13 koostuu 13 keinoista kiusaamista vastaan. Se on työkalupakki kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, puuttumiseen ja jälkitoihin.
Helsinki	Toivotiimi-toiminta	Kunnan perustoimintaa	Helsingin kaupunki: Lastensuojelu, perhesosiaalityö, vastuu sosiaalityöntekijä, Toivo-ohjaajat ja muut nuoren kannalta tärkeät toimijat.	rikoskierteessä olevat nuoret, 10–18 v.	Tuottaa keskitetyt moniammatillista tukea ja erilaisia palveluja asiakkuuteen tuleville nuorille ja heidän perheilleen, auttaa nuori ulos kriisistä ja rakentaa yhteistyössä nuoren ja perheen kanssa suunnitelmalliset tavoitteet, joiden avulla on mahdollista saavuttaa tasainen arki.	Läsnäololla nuoren arjessa pyritään varmistamaan, että nuori kokee palvelun mahdollisimman yksilöllisenä. Nuorta voidaan tukea esimerkiksi viranomaisasiointissa, koulunkäynnissä tai harrastustoiminnassa.
Helsinki, Kuopio	Ankkuri-toiminta	Perustoimintaa	Valtakunnallisesti, n. sadalla paikkakunnalla, toimijoina asiantuntijat poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta sekä nuorisotoimesta	Huolta herättävät nuoret	Edistää varhaisessa vaiheessa nuorten hyvinvointia ja rikosten ennalta ehkäisyä	Ankkuritoiminnassa pyritään löytämään nuorelle tuken mukainen apu ja tuki. Ankkuritoimintaa toteutetaan moniammatillisissa tiimissä. Tiimi tapaa nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voidaan tukea ja tarvittaessa ohjata avun tai tuen piiriin.
Helsinki	Pasila-toiminta		Helsingin kaupunki, Aseman lapset	rikoksilla oireilevat nuoret	Tukea nuorta elämän eri osa-alueilla ja rikoskierteen katkaisussa.	Intensiivinen avotyöskentely: Pasila-työntekijät tekevät nuorten kanssa koulutehtäviä, auttavat työ- ja asuntoasioissa, kuuntelevat parisuhde- ja perhehuolia, ovat mukana esimerkiksi oikeudenkäynnissä ja vierailevat tutkintavankeudessa olevien nuorten luona vankilassa. Työskentely on pitkäjänteistä ja kestää yleensä vuosia. Vuodesta 2018 lähtien Pasila-toiminnassa on ollut mukana yli 20 nuorta, joista suurimman osan kanssa työskennellään edelleen.
Helsinki	RIPA-hanke				Ehkäistä nuorten rikos- ja päihdekierteiden syvenemistä yhdistämällä koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ymmärrystä ammatilliseen toimintaan nuorten parissa.	
Helsinki	Iris Helsinki			Sateenkaarinuoret		
Helsinki	MiSi (Minun silmin sinun silmin)		Helsingin kaupungin Turvallisuus- ja valmiusyksikkö	14–19 vuotiaille, myös nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille	Torjua mustavalkoista maailmankuvaa, josta erilaiset ääriajattelua ja näköalattomuutta suosivat ajattelutavat kumpuavat sekä vähentää konflikteja, jotka syntyvät esimerkiksi erilaisuuden pelosta tai ryhmien välisistä ennakkoluuloista.	Minun Silmin Sinun Silmin (MiSi)-ohjelma koostuu kuudesta moduulista ja kertaustapaamisesta (6+1). Kussakin moduulissa opetellaan erilaisia taitoja ja kurssin myötä taidot kumuloituvat. Jokainen MiSi-ohjelman tapaamiskerta on kestoaltaan 75 minuuttia.
Helsinki	Antirasistinen koulutus			Työntekijät		

Helsinki	School to Belong -ohjelma ja sertifikaatti		HelsinkiMissio, kaupunki	Koululaiset	Auttaa kouluyhteisöä tunnistamaan ja lievittämään nuorten kokemaa yksinäisyyttä sekä tarjoaa työkaluja yksinäisyyteen puuttumiseen.	Oppilaitokselle toteutetaan yksinäisyyskysely. Kyselyn tulokset julkistetaan ja oppilaitokselle luodaan yksinäisyysstrategia. Oppilaitokselle tarjotaan työkaluja yksinäisyysstrategian toteuttamiseen ja ohjelmaan sitoutunut oppilaitos sertifioidaan vuosittain.
Helsinki, Vantaa	Poikien talo		Stelementti Loiste: Vantaa, Helsinki			
Helsinki	Safe Stadi (2016-2017)					
Espoo	Ohjelmatalo		Joka kunnassa pitää olla ohjaamo, mutta ohjaamoiden järjestämisen muoto vaihtelee kunnittain.	16–29-vuotiaat nuoret	Tarjota nopeasti apua esim. työnhakuun. Matalan kynnyksen paikka, jonka tehtävä vähentää eri ”luukuille” ohjaamista (Espoon malli).	Ohjelmatalo, starttipiste. Eri asiantuntijoita tavoitettavissa ajanvarauksella ja ilman.
Espoo	Valtion koulukotikiertue			Valtion koulukodeissa olevat nuoret		Vuoden aikana koulukotikiertueita on tehty yhteensä neljä kertaa. Esityksiä, työpajoja, keskustelua nuorten kanssa.
Espoo	Nuorisotyö raiteilla		Helsinki, Espoo, Vantaa, Kirkkonummi, Kauniainen, Järvenpää, Hyvinkää	Nuoret	Ennaltaehkäistä konfliktien syntyä yhteistyössä muiden rataympäristössä toimivien tahojen kanssa, edistää turvallisen matkustamisen edellytyksiä sekä lisätä nuorten ja muiden matkustajien keskinäistä ymmärrystä. Lisäksi tavoitteena on saada luotua hyvä kontakti julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa aikaa viettävien nuorten kanssa ja olla heidän tukenaan, jos nuoret sitä tarvitsevat. Alunperin hanke alkoi syksyllä 2015, nyt jatkuvamuotoista toimintaa.	Arkisten kohtaamisten kautta edistetään nuorten hyvinvointia ja nuoria tuetaan, autetaan sekä tarvittaessa ohjataan tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Nuorisotyöntekijäparit liikkuvat junissa ja radanvarren kohtauspaikoissa havainnoiden sekä kartoittaen nuorten liikkeitä sekä nuorisoielmiötä.
Kuopio	Sateenkaarinuorten vertaisryhmä			Sateenkaarinuoret		
Kuopio	Maahanmuuttajatyttöille -hanke					Kehitysvaiheessa
Kuopio	Kulttuuri Kuopio			Syrjäytyvässä asemassa olevat nuoret		
Kuopio	Konstaapeli Daniel					Nettipoliisi TikTokissa
Kuopio	Tyttöjen talo seksuaaliväkivaltaa kokeneille		Tyttöjen talo (Paikalliset Setlementtiyhdistykset): Setlementti Puijola (Kuopio), Setlementti Loiste (Espoo), Helsinki, Tyttöjen talot: Tampere, Rovaniemi, Oulu, Turku	Seksuaalista väkivaltaa kohdanneille	Käsitellä yhdessä turvallisen ja ammattitaitoisen aikuisen kanssa seksuaaliväkivaltaa, joka on traumaattinen, turvallisuuden tunnetta heikentävä ja vaikea kokemus. Käsittelemättömänä seksuaaliväkivalta voi aiheuttaa pitkäkestoista haittaa arjessa ja ihmissuhteissa.	Seksuaaliväkivaltaa kokeneet voivat ottaa yhteyttä Tyttöjen Taloon itse tai nuorten kanssa toimivat ammatilliset voivat ohjata nuoren Tyttöjen Talolle. Haluamme tehdä monipuolisen avun saamisen mahdollisimman helpoksi seksuaaliväkivaltaa kokeneille ja heidän läheisilleen. Palvelu on maksutonta, luottamuksellista ja matalakynnyksistä yksilö- ja ryhmämuotoista ammatillista tukea.
Kuopio	Aggredi-hanke			18–29-vuotiaat, kodin ulkopuoliset väkivallantekijät		
Kuopio	Ehkäisevän päihdetyön viikko		Itä-Suomen poliisilaitos / Kuopion Ankkuritimi/ Vanhempi konstaapeli Daniel Kalejaiye			
Kuopio	Koulutus verkkoturvallisuudesta työntekijöille					
Sipoo	Hobari		Osa Harrastamisen Suomen mallia, mukana olevat kunnat: https://harrastamisen-suomenmalli.fi/harrastuksen-jarjestajille/harrastamisen-suomen-mallin-kunnat/ Haastattelukunnista myös kaikissa muissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Jyväskylä, Oulu, Kuopio, Järvenpää, Lahti	peruskouluikäiset	Kaikilla on oikeus ilmaiseen harrastukseen	Koulupäivän yhteydessä, koulun jälkeen, koulussa tai hyvin lähellä
Useat kunnat	Marak-työryhmä		sosiaalityö, lastensuojelu, päihde- ja mt-palvelut, poliisi	parisuhdeväkivaltaa kokeville, mutta auttaa myös lapsia	Lopettaa parisuhdeväkivalta ja sen uhka. Antaa uhrille ammatillis- ja viranomaisapua mahdollisimman helposti ja nopeasti.	MARAK on vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen moniammatillinen menetelmä. MARAK kokoaa alueella toimivat uhrin auttamiseksi työskentelevät viranomaiset ja järjestöt yhteen ja koordinoi uhrille annettavaa tukea. MARAK-työryhmiä on Suomessa kymmeniä eri paikkakunnilla. MARAK koostuu systemaattisesta väkivallan riskinarvioinnista. Jos riski on kohonnut, moniammatillinen työryhmä auttaa uhria. Työryhmässä laaditaan moniammatillinen suunnitelma, jonka tarkoitus on parantaa uhrin turvallisuutta.